

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות

לקוטי שיחות לך לך חלק טו שיחה ה.

הארץ לעבדו (ב"ר פנ"ט) וגם נקפלה תחת בניו (חולין צא):

(7) פרשתינו טו, ז-ח. ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את-הארץ הזאת לרשתה. ויאמר אדני יהוה במה אדע כי אירשנה.

(8) צפנת פענח עה"ת. לרשתה וגו'. לרשתה, במה אירשנה, ר"ל כך, דהנה כבר אמר כי יתן לו בגדר מתנה, וע' ב"ב דף קי"ט פג א"י מוחזקת, ובירוש' פר אמר דהוה מתנה וירוש' ע"ש. ונ"מ דעיין בירושלמי פ"ו דשביעית ופ"א דקידושין פו וברמב"ם פ"א מהל' תרומות דכיבוש א' דוקא אם כבשה הכול וחלקו אז נתקדש ובלא זה לא, וכבוש שני גם מקצת ע"ש, והטעם דכבוש א' הוה גדר נקודה כל א"י ולא מתחלק ובגדר לוחות ראשונות דהוה נקודה, וגדר מתנה, ומקצת לא כלום, ע' ע"ז דף ס"ה ע"א ומ"ש שם, ובכתובות דף צ"ח, אבל כיבוש שני הוה גדר ורובה וגם מקצת, ואברהם אבינו איך יהי' מציאות של ירושה, ואמר ע"י יסורין וגלות, אז הוה שיעבוד הגוף יצא, ועיין ברכות דף ה' צב דרק ע"י יסורין תורה וא"י, ולכך כאן לא הזכיר בהפרים פר כהן משיח, משום דאז הוה אחר גלות בבל, ובית שני לא הוה אז כהן משיח, וזה ר"ל אדע דזה יסורין, כמ"ש סוטה דף ה' צה ע"ש ברש"י, ור"ל באיזה יסורין, ואמר ע"י שיעבוד מלכיות כמבואר במד'.

(9) ירושלמי ב"ב פרק ח הלכה ב. רבי יוחנן מתיב. והבאתי אתכם אל ארץ אבותיכם וגו'. אם מתנה למה ירושה. ואם ירושה למה מתנה. אלא מאחר שנתנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה.

(1) פרשתינו פרק יב פסוק ז. ויבא יהוה אל-אברהם ויאמר לו לזרעך אתן את-הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו:

(2) שם יג, טו. כי את-כל-הארץ אשר-אתה ראה לך אתנגנה ולזרעך עד-עולם:

(3) שם פסוק יז. קום התהלך בארץ לארבה ולרמיה כי לך אתנגנה:

(4) פרק טו פסוק יח. ביום ההוא פקת יהוה את-אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי את-הארץ הזאת מנהר מצרים עד-הנהר הגדל נהר-פרת:

(5) ירושלמי חלה פרק ב הלכה א. אומר רבי יוסי תמיהני איך רבי עקיבא מוסיב את רבי ליעזר והוא מקבל מיניה. תמן עד שלא נכנסו לה למפריעה נרשו דאמר רבי הונא בשם רבי שמואל בר נחמן לזרעך אתן אין פתיב פאן אלא לזרעך נתתי כפר נתתי.

בראשית רבה פרק מד, כב. רב הונא ורבי דוסתאי בשם רבי שמואל בר נחמן אף מאמרו של הקדוש ברוך הוא מעשה, שנאמר: לזרעך נתתי, אתן את הארץ הזאת אין כתיב כאן, אלא נתתי את הארץ הזאת.

רש"י עה"פ ד"ה לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה פאלו היא עשויה:

(6) או"ח יג, טו. כי את כל הארץ וגו'. הנה ידוע כי שיעור חוש הראות הוא מוגבל באדם את אשר ישיג לאור השמש, וכאן עשה לו ה' גם שנתקרב קצות הארץ וראה הכל ובאמצעות הדבר החזיק בכל הארץ כי אין לך חזקה גדולה מזו שיעתק צור ממקומו להתקרב לפני אדוני הארץ, ולא ירחיק דעתך דבר זה כי מצינו שקפצה

(11) רמב"ן פרק טו. יחזק ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר הנה הקב"ה הבטיח את אברהם במתנת הארץ פעמים רבים וכולם לצורך ענין בבואו בארץ מתחלה אמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת (בראשית י"ב:ז') ולא באר מתנתו כי אין במשמע רק במה שהלך בארץ עד מקום שכם עד אילון מורה ואחרי כן כשרבו זכויותיו בארץ הוסיף לו שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה וקדמה וימה (בראשית י"ג:ד') כי יתן לו כל הארצות ההן בכללן ואין הטעם אשר אתה רואה בעיניך כי ראות האדם איננו למרחק רק שיתן לו לכל מראה עיניו הרוחות או שהראהו כל ארץ ישראל כאשר היה במשה רבינו והוסיף לו בברכה השנית הזאת עוד ולזרעך עד עולם ושירבה זרעו כעפר הארץ ובפעם השלישית באר לו תחומי הארץ והזכיר לו כל העמים עשרה אומות והוסיף לכרות לו ברית עליהן שלא יגרום החטא וכאשר צוהו על המילה אמר לו לאחזת עולם (בראשית י"ז:ח') לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישובו וינחלוה והוסיף והייתי להם לאלהים שהוא בכבודו ינהיג אותם ולא יהיו בממשלת כוכב ומזל או שר משרי מעלה כאשר יתבאר עוד בתורה (ויקרא יח כה) ואמר הכתוב בפעם הראשונה לזרעך אתן בלשון עתיד וכן בשנית כי עד הנה לא נתנה אליו כולה ולפיכך אמר לו אתננה אבל בשלישית בשעת הברית אמר לזרעך נתתי לאמר שיכרות לו ברית על המתנה שכבר נתן לו וכן בעת המילה כשאמר "לאחזת עולם" אמר לו "ונתתי לך" בעתיד ורש"י כתב (רש"י על בראשית ט"ו:י"ח) לזרעך נתתי אמירת הגבוה כמו שהיא עשויה ואין צורך במקום הזה:

(12) פרשתינו טו, ו. והאמן ביהוה ויחשבה לו צדקה.

רש"י שם ד"ה והאמן בה'. לא שאל לו אות על זאת; אָבֵל על יְרֵשֶׁת הָאָרֶץ שָׁאֵל לוֹ אוֹת וְאָמַר לוֹ בְּמָה אֲדַע.

(13) נדרים לב עמוד ב. אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים ושמואל אמר: מפני שהפריז על מדותיו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "במה אדע כי אירשנה".

פרד"א ר"פ מח. ר' יוחנן בן זכאי פתח, ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר אמ' אברהם לפני הב"ה רבון כל העולמים הן לי לא נתת זרע ואתה אומ' אלי לזרעך נתתי את הארץ הזאת במה אדע כי אירשנה אמ' לו הב"ה אברהם כל העולם כלו בדברי הוא עומד ואין אתה מאמין

בדברי אלא אתה אומ' במה אדע כי אירשנה חייך שני פעמים ידוע תדע שנ' ויאמר לאברהם ידוע תדע.

אברבנאל טו.ז. ואמנם מאמר אברהם ה' אלהים במה אדע כי אירשנה יראה לי כי אברהם לא שאל אות ולא ברית וחזק על ירושת הארץ כי כבר יעדו עליה פעמים ולא עשה אז ספק בדבור האלהי ואיך יעשהו עתה אבל ענינו שאברהם ראה שהאל ית' ביעודים הקודמים פעמים אמר לו שיתן את הארץ הזאת לזרעו כמו שאמר ביעוד הראשון לזרעך אתן את הארץ הזאת ולא פירש לו מה הזרע אשר יירש הארץ האם יהיה בנו או בן בנו או אם אמרו על שלשים ועל רבעים או יהיה עושה חסד לאלפים לדורות שאז יתקיים לו היעוד ואחרי הפרד לוט מעמו אמר לו יתברך כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך והמאמר הזה מורה שבימיו של אברהם תהיה ירושת הארץ ומידו תשאר לזרעו אחריו וגם נאמר לו שם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה וגם זה עצמו יורה שאברהם יהיה יורש את הארץ.

(14) פרשתינו טו, יג. ויאמר לאברהם ידע תדע כי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה.

(15) בראשית רבה פרק מד, טו. דבר אחר, קחה לי עגלה משלשת, זו בבל, שהעמידה שלשה מלכים, נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר. ועז משלשת, זו מדי, שהיתה מעמידה שלשה מלכים, כורש ודריוש ואחשורוש. ואיל משלש, זו יון, רבי אלעזר ורבי יוחנן, רבי אלעזר אמר כל הרוחות כבשו בני יון ורוח מזרחית לא כבשו, אמר לו רבי יוחנן והכתיב (דניאל ח, ד): ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצנו והגדיל, הוא דעתיה דרבי אלעזר דלא אמר מזרחית. ותר וגוזל, זו מלכות אדום, תור הוא אלא שגזלן הוא. דבר אחר, ויקח לו את כל אלה, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אמר שרי עובדי כוכבים הראה לו. רבי נחמיה אמר שרי ישראל הראה לו, על דעתיה דרבי יהודה קתדרין דדין לקבל קתדרין דדין. על דעתיה דרבי נחמיה ששם היו סנהדרי גדולה של ישראל יושבת וחותרת דיניהם של ישראל. ואת הצפר לא בתר, רבי אבא בר כהנא בשם רבי לוי אמר הראה לו הקדוש ברוך הוא כל מי שהוא מעמיד פנים בגל, הגל שוטפו, וכל מי שאינו מעמיד פנים בגל, אין הגל שוטפו.

שם יז. ויהי השמש לבוא (בראשית טו, יב), רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר תחלת מפלה שנה, דמיך ליה ולא לעי באורייתא, דמיך ליה ולא עביד עבודה. רב אמר שלשה תרדמות הן, תרדמת שנה, ותרדמת נבואה, ותרדמת מרמיטה. תרדמת שנה (בראשית ב, כא): ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישן. תרדמת נבואה: ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם, ותרדמת מרמיטה, שנאמר (שמואל א כו, יב): ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם. ורבנן אמרי אף תרדמה של שטות, דכתיב (ישעיה כט, י): כי נסך ה' עליכם רוח תרדמה וגו'. רבי חנינה בר יצחק אמר שלש נובלות הן, נובלות מיתה, שנה. נובלות נבואה, חלום. נובלות העולם הבא, שבת. רבי אבין מוסיף תרתין, נובלות אורה של מעלה, גלגל חמה. נובלות חכמה של מעלה, תורה. (בראשית טו, יב): והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו. אימה, זו בבל, דכתיב (דניאל ג, יט): באדין נבוכדנצר התמלי חמא. חשכה, זו מדי, שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית. גדלה, זו יון. רבי סימון ורבנן, רבי סימון אמר מאה ועשרים דוכסים, מאה ועשרים אפרכון, מאה ועשרים אסטרטליטין. ורבנן אמרי מששים ששים, דכתיב (דברים ח, טו): נחש שרף ועקרב. נחש, זו בבל. שרף, זו מדי. עקרב, זה יון. מה עקרב זו יולדת לששים ששים, כך העמידה מלכות יון מששים ששים. נפלת עליו, זו אדום, שנאמר (ירמיה מט, כא): מקול נפלם רעשה הארץ. ויש שמחליפין, נופלת עליו, זו בבל, דכתיב בה (ישעיה כא, ט): נפלה נפלה בבל. גדלה, זו מדי, דכתיב (אסתר ג, א): אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש. חשכה, זו יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה, שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. אימה, זו אדום, דכתיב (דניאל ז, ז): וארו חיוה רביעאה דחילה ואימתני ותקיפא יתירה.

רש"י כאן יב, יד. ד"ה והנה אימה וגו'. רמז לצרות וחסד של גליות:

תרגום יונתן פרק יג פסוק יז. קום טייל בארץא ועבד קה חזקתא לארץא ולפתא ארם לך אַתְּנִינָה.

16) אור החיים הנ"ל. ראה הערה 6.

ב"ב ק עמוד א. ורבי אליעזר – רבים במאי קנו ליה? בהילוכא. דתניא: הלך בה לארכה ולרחבה – קנה מקום הילוכו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אין הילוך מועיל כלום, עד שיחזיק. אמר רבי אלעזר, מאי טעמא

דרבי אליעזר? דכתיב: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, כי לך אתננה". ורבנן – התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו.

אור החיים פרק יג. יז. קום התהלך בארץ וגו'. בפרק המוכר את הפירות (ב"ב ק.) וז"ל תניא הלך בה לארכה ולרחבה קנה בה מקום הלוכו דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים לא קנה עד שיחזיק מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב קום התהלך וגו' לארכה וגו', ורבנן התם משום חביבותא דאברהם וכו' כדי שיהיה נוח ליכבש לפני בניו ע"כ. הנה לסברת ר"א הגם שהחזיק בתלישת הארץ וסמיכתה לפניו כמו שפירשנו בפסוק כי את כל הארץ וגו' אף על פי כן ממה שאמר הכתוב **קום התהלך וגו'** ללמד תורה בא שהליכה הוה חזקה. ולסברת חכמים דמשום חביבותא וכו' חזקת הארץ לזכות אברהם זכה מדין הכתוב למעלה ואין למידין מכתוב זה כי חביבותא דאברהם יכוין:

פרשת דרכים דרוש ט. בהנחל עליון ארץ זבת חלב ודבש, צבי היא לכל הארצות, מחזקת היא בידנו מימי קדם, שמשעה שאמר השם לאברהם (בראשית טו, יח): "לזרעך נתתי את הארץ", זכה בה אברהם. והכי אמרינן בפרק המוכר פרות (ב"ב ק ע"א): תניא. הלך בה לארכה ולרחבה – קנה מקום הלוכו. דברי רבי אליעזר. ואמרינן: מאי טעמא דרבי אליעזר? דכתיב (בראשית יג, יז): "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, כי לך אתננה". הרי שהצרך השם להקנות הארץ לאברהם בקנינים דנהיגי בין אדם לחברו, וכיון שקנאה בחזקה זו זכה בה אברהם ונעשת שלו.

שולחן ערוך אדה"ז חו"מ הלכות הפקר קו"א סק"א בהתחלתו. עיין לחם משנה, שדבריו הם הפך תלמוד ערוך (בבא קמא פ"א) דלא אמרו אלא בהיזמי לחין דאין דעתיה עלייהו, ומשום הכי אסרו בהמה גסה שמכלה האילנות עיין שם, וכן פסק הרמב"ם, וכן פסק רשב"ם פרק יש נוחלין גבי בני יוסף, ואם כן אין חולק על רבי שמעון בן אלעזר. וזו היא כוונת המגיד משנה שחילק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, רוצה לומר דשאני ארץ ישראל שהקב"ה נתנה להם מורשה (וגם לשבטים נתחלקה על פי ה' באורים ותומים כדתניא בב"ב דף קכ"ב). ועיין שם בדף ק"ו [ע"ב]. ואף שאף על פי כן לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת, כדאמרינן בקדושין דף כ"ו במה ירשתם בישיבה, והכי נמי אמרינן בב"ב דף

ק'. מכל מקום כיון שהקב"ה נתנה להם דינה כמתנה, שדינה כמכר, שהמוכר או הנותן עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחד זכה בכולן, עיין סי' קצ"ב. מה שאין כן בהפקר שאפילו מיצר מפסיק, הואיל ואין דעת אחרת מקנה אותו כמו במתנה עיין סמ"ע סימן ער"ה ס"ק י"ד, הילכך לא מהני הישיבה בערים להיערים אלא בארץ ישראל ודו"ק.

צפנת פענח הלכות תרומות ג, ד. ראה בסוף,

לקוטי שיחות חלק טו עמוד 207 הערה 53. ראה לשון אדה"ז הל' הפקר קו"א סק"א: הקב"ה נתנה להם מורשה כו'. ואף שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' כיון שהקב"ה נתנה להם דינה כמתנה כו'. ואולי י"ל שהוא ע"ד מש"כ בצפע"ג הל' תרומות פ"א ה"ב (ג, ב-ד): דלאחר כבוש זכו למפרע.. דאף דא"י מוחזקת מ"מ מתחלה בעי קנין גמור ואח"כ נעשית מוחזקת. ועד"ז ביד רמ"ה לב"ב קיט, א (אות נו). וצ"ע אם יש לומר עד"ז בנוגע לקדושת הארץ המבוארת לעיל.

17) רמב"ם הלכות בית הבחירה ס"פ ו. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדשה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. ובקדשת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. לפי שקדשת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר (ויקרא כו לא) "והשמותי את מקדשיכם" ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדשתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדשת עזרא השניה הוא מקדש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה:

שם הלכות תרומות פרק א הלכה ה. כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדשה ראשונה כיון שגלו בטלה קדשתן. שקדשה ראשונה לפי שהיתה מפני הכבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדשוה קדשה שניה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל

כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. ורבנו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל. והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות:

18) אנציקלופדיה תלמודית ערך א"י עמוד ריו. ראה בבסוף.

19) כסף משנה הלכות בית הבחירה שם. ומ"מ מ"ש רבינו אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצל"ע:

20) רדב"ז הלכות תרומות שם. ה כל שהחזיקו עולי מצרים וכו'. פ"ק דחולין (דף ז') העיד ר' יהושע בן זירוז בן חמיו של ר' מאיר לפני רבי על ר' מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו ואמר' עלה א"ר שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן פדת שאמר משום רבי אלעזר בן שמוע הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וקא סברי קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ובית שאן היא מאותם שהניחו ואי קידשה לעתיד לבא לא היו יכולין להניחה וכיון דרבי עבד עובדא משמע דהלכתא היא וא"ת כיון שנתקדשה קדושה שבה להיכן הלכה ורבינו כתב לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קידשה לשעתה ולא לעתיד לבוא ונראה לדעתו לפי שלא קדשוה בפה אלא בימי עזרא קדשוה בפה ועדיין יש לשאול ולמה לא קדשה יהושע בפה ותהיה קדושתה לעולם וי"ל שיועד היה שעתידה ליחרב ואם יקדשה קדושת עולם לא תהיה תקנה לעניים בשביעית ומזה הטעם הניחו מקצת מקומות בלא קדושה בימי עזרא.

21) שו"ת חיים שאל חלק ב סל"ט ד"ה וחזה הוית להרדב"ז ז"ל בביאורו על הרמב"ם פ"א דתרומות דעל מ"ש הרמב"ם שם דין ה' כיון שגלו בטלה קדושתן שקדושה ראשונה שהיתה מפני הכבוש בלבד וכו' כתב וז"ל וא"ת כיון שנתקדשה קדושה שבה להיכן הלכה ורבינו כתב לפי שהיתה מפני הכבוש ונראה לדעתו מפני שלא קדשוה בפה ועדיין יש לשאול מפני מה לא קדשה

יהושע בפה ותהיה קדושתה לעולם וי"ל שיודע היה שעתידיה ליחרב וכו' ע"ש. ואני בעניי לא זכיתי להבין דבריו דהרמב"ם דעת שפתיו ברור מללו שם וביותר פ"ז מהל' בית הבחירה דבראשונה היה על ידי כבוש ובשניה על ידי חזקה ודבריו מבוארים ביותר ואמאי עשה לו מטעמים כאשר אהב לבאר דברי הרמב"ם. והרמב"ם לא כתב כן אלא כבוש וחזקה. ותו האי דאמר רב דעזרא קדשה בפה לא ידענא מנא ליה דא"א לומר דכוון על מה שעשה נחמיה דכתיב ואעמידה שתי תודות וכו' וכמ"ש פ"ק דשבועות דף ט"ו הלא זה היה בירושלם. ותו שהרי כתב הרמב"ם שלא היה אורים ותומים אלא נתקדשה בקדושת שלמה ע"ש פ"ו דבית הבחירה. ואף שקדשה שלמה בכל אלו ועזרא ג"כ זכר עשה בשתי תודות כתב הרמב"ם שם דטעם המקדש וירושלם שקדושת' קדושת עולם היינו מפני השכינה ושכינה לא בטלה ע"ש אלמא לאו בפה תלוי.

(22) טו"ט עדיות פרק ח משנה ו. שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. פירש הר"ב מקדש וירושלים. אבל קדושת שאר א"י לא קדשה וכו' כ"כ הרמב"ם בסוף [פ"ו] מהלכות בית הבחירה. ומסיים בה הכי. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושתן לעתיד לבא. ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה. ושכינה אינה בטילה. והרי הוא אומר (ויקרא כ"ו:ל"א) והשימותי את מקדשיכם ואמרו חכמים [מגילה כ"ח] אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים. וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש. ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן א"י. וכיון שעלה עזרא וקדשה. לא קדשה בכבוש. אלא בחזקה שהחזיקו בה. ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה. הוא מקודש היום. ואע"פ שנלקח הארץ ממנו. וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה עכ"ל. וכתב עליו הכ"מ ואיני יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש. ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקח הארץ מידינו בטלה חזקה. ותו בראשונה שנתקדשה בכבוש וכי לא היה שם חזקה. אטו מי עדיפא חזקה בלא כבוש. מחזקה עם כבוש. וצריך לי עיון. עכ"ל. ונ"ל לתרץ דסבירא ליה דכבוש נכרים אתא ומבטל כבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה. לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן. ואין להשיב מנתינת

השי"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהשי"ת נתן לישראל הארץ. כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם. וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מידינו. לא מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו. ואין קרקע נגזלת כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם:

מלא הרועים ערך קדושה ראשונה אות ט. עיין בסוף.

(24) גיטין לה עמוד א. דאמר ריש לקיש: מנין לגוי, שקנה את הגוי למעשה ידיו? שנאמר: "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו" – אתם קונים מהם, ולא הם קונים מכם, ולא הם קונים זה מזה. יכול לא יקנו זה את זה? יכול לא יקנו זה את זה? האמרת: לא הם קונים זה מזה! הכי קאמר: ולא הם קונים זה מזה לגופו. יכול לא יקנו זה את זה למעשה ידיו? אמרת קל וחומר: גוי – ישראל, קונה; גוי – גוי, לא כל שכן? ואימא: הני מילי בכספא, אבל בחזקה – לא! אמר רב פפא: עמון ומואב טהרו בסיחון. אשכחן גוי – גוי; גוי – ישראל, מנלן? דכתיב: "וישב ממנו שבי".

תוס ד"ה דכתיב וישב ממנו שבי - וא"ת למה לי השתא הא דעמון ומואב טהרו בסיחון השתא עובד כוכבים ישראל קני עובד כוכבים לעוב' כוכבים לא כל שכן וי"ל דמיישב ממנו שבי לא הוה ילפינן מייניה שום קנין אי לאו דאשכחן דטיהרו ולהכי מיייתי לעיל מדריש לקיש דמיישב ממנו שבי לחודיה לא הוה ידעינן ומיהו איצטריך לאתויי לאשמועינן דלא קניי גופו:

רשב"א ד"ה ואימא הני מילי בכספא אבל בחזקה. פירש רש"י ז"ל בכספא לפי שכל קנינו בכסף, אבל בחזקה בחזקה דהלבישו והנעילו דאמרינן בקדושין עבד כנעני נקנה בחזקה זו מנין דנכרי קונה בחזקה זו. ואינו נראה לרבינו תם ז"ל מדאמרינן אשכחן נכרי נכרי נכרי ישראל מנין דאלמא באותה חזקה דאירינן עד השתא הוא דבעי נכרי בישראל מנלן ובודאי אין עבד עברי נקנה בחזקת הלביושו והנעילו כעבד כנעני. ותדע לך דגבי קנין עבד כנעני קתני חזקה ואילו גבי קניית עבד עברי קתני נקנה בכסף ובשטר ואילו חזקה לא קתני. ועוד דבפרק קמא דקידושין (יד, ב) אמרינן בגמרא עבד עברי נקנה בכסף תינח עבד עברי הנמכר לנכרי הואיל וכל קנינו בכסף, ואם איתא אף בחזקה נמי קונה. ועוד דבהדיא אמרינן בשילהי פרק קמא דקדושין (כז, א) גמרא נכסים שאין להם אחריות יפה כח שניהם כלומר כסף ושטר מכח חזקה שכן שניהם קונים בעבד עברי מה שאין כן

בחזקה. אלא הכא הכי פירושו בחזקת שביה מנין, והיינו דמייתי עמון ומואב טהרו בסיחון דהיינו בדרך מלחמה, ובישאל נמי קונה בדרך שביה כדכתיב וישב ממנו שבי. ומיהו בפירוש רש"י ז"ל כתב נכרי ישראל מנלן כגון עבד זה דשייך במצות דאלמא אף הוא ז"ל סבור דשמעתין לאו בישראל גמור איירי אלא בעבד כנעני הנקנה לישראל בחזקה דהלבישו והנעילו אם נקנה לנכרי בחזקה זו. ומיהו יותר נראה כדברי רבינו תם ז"ל דבישראל ממש קא מיירי דהא משמע לכאורה דמשום דאמרינן דהם קונים מהם קל וחומר מישראל ושמעינן מינה דהם קונים בכספא בין מישראל בין מהם, חזר ושאל בין מהם בין ישראל שאמרנו שקונין בכסף מנין שקונין בחזקה וקא דייק הם מהם מעמון ומואב, וחזר ושאל אשכחן נכרי נכרי נכרי וישראל שאמרנו שקונין אותו בכסף מנין שקונין אותו בחזקה, אלמא ישראל דחזקה כישראל דכספא מה התם ישראל גמור אף כאן ישראל גמור ודבר הלמד מענינו הוא. ומיהו אם כדברי רש"י ז"ל דישאל כגון זה קאמר לא תיקשי מידי לפירושו שפירש כאן. ולדידי קשיא לי אשמעתין מאי קא דייק קנין גופו בחזקה מחזקת קרקע דעמון ומואב ממונו לחוד וגופו לחוד, דאי לא תימא הכין, לעיל כי קא איבעיא להו הם מהם למעשה ידי מנלן ודייק לה מקל וחומר מישראל לייטי ליה מעמון ומואב ואם בחזקה קונה כל שכן בכסף. וניחא לי, דמעיקרא דמספקא לן אי קונה גופו כלל ואפילו למעשה ידי לא אפשר למידק גופו מממונו דגופו מממונו לא ילפינן אבל לבתר דילפינן מקל וחומר דישאל לגופו קונה אלמא גופו קונה כממונו חזר ושאל אם קונה בחזקה ויליף לה מחזקת ממונו דהא גופו כממונו הוא. ופירוש כספא וחזקה נראה דלאו כספא ממש וחזקה ממש אלא כל קנין שהוא מדעת קרי כספא כלומר כסף או דומה לו שהמקנה מקנה מדעת. אבל חזקה כלומר מה שזוכה בו בחזקת יד שמחזיק בו שלא מדעת וכגון שתפסו במלחמה מנין, ומייתי לה מעמון ומואב שטהרו בסיחון במלחמה. ולענין פסק הלכה: הרב אלפאסי ז"ל פסק משמיה דגאון ז"ל כרבנן והראב"ד ז"ל כתב דהלכה כרבנן שמעון בן גמליאל, והביא ראיה לדבריו מדאמר חזקיה מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד, דמשמע דרבים נינהו דסבירא להו כרבנן שמעון בן גמליאל, ועוד מדאמר רבי יוחנן עבד שברח מבית האסורין יצא לחירות ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שחרור ואקשינן עלה והאמר רבי יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו וקשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן

ולא דחינן אמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן כדדחינן בעלמא אלמא משמע דהלכתא כרבנן שמעון בן גמליאל דאי לא הוה לן למידחי הכי, ועוד דשלחו ליה לשמואל אנן כרבנן שמעון בן גמליאל סבירא לן, ועוד דבירושלמי פסק בהדיא כרבנן שמעון בן גמליאל, וכתב עוד דאף דעת רבינו אלפאסי ז"ל נראה כן מדכתב וגאון ז"ל פסק כרבנן, ולא אמר ומסתברא כותיה אלמא לא מסתבר ליה כפסקא דגאון ז"ל. אבל הרמב"ן נ"ר כתב דמסתברא כפסקא דגאון ז"ל. ואי מדחזקיה, איהו טעמיה דרבנן שמעון בן גמליאל קא מפרש וליה לא סבירא ליה. ואף על גב דאמר קאמר לאו למימרא דרבים סבירא להו הכין אלא לישנא בעלמא קאמר, ויש לנו כיוצא בה בנדה פרק התינוקות דאמר שמואל הרי אמרו לימים שנים. ואי מדברי יוחנן דכילל ואמר כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, ההוא כללא לאו דוקא הוא. וכן כתב רבינו אלפאסי ז"ל בגט פשוט והדין כללא לאו דוקא הוא דלא אמרינן הלכה כרבנן שמעון בן גמליאל אלא עד דאיכא טעמא. ובשיליה המדיר גבי נולדו בו מומין פסקינן בהדיא בגמרא דלא כרבנן שמעון בן גמליאל דמתניתין דהתם. ואי משום דלא דחינן הכא אמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן, משום דכל היכא דמשכח תלמודא פירוקא אחרינא לא דחיק ומוקי באמוראי, ולא משום דחזקיה לא מתרצינן הכא הכי דהא לא קשיא לן אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן. וההיא דשלחו מתם אנן כרבנן שמעון בן גמליאל סבירא לן, אינהו דאוקמיא דאוקי סבירא להו כדאמרינן בהדיא ואינהו סבור לפני יאוש הוה. ובודאי לאוקמתא דאביי הילכתא כרבנן שמעון בן גמליאל דמסתבר טעמיה דהוא מוקי לה כדינא ורבנן מפקי ליה מרביה משום תקנתא דדלמא מימנעי ולא פרקי, ולא מסתבר כותיהו דכשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים. וירושלמי נמי דפסק כרבנן שמעון בן גמליאל היינו מהאי טעמא דהתם מוקמי לה בלפני יאוש כאוקמתא דאביי, דהכי איתמר התם, אהן תניי קדמיא סבר מימר מצווין הן לפדות את בני חורין ואינן מצווין לפדות את העבדים רבי יעקב בר אידי בשם רבן שמעון בן לקיש הלכה כרבנן שמעון בן גמליאל, והך לישנא אלפני יאוש הוא הילכך מסתבר טעמיה כרבנן שמעון בן גמליאל דהא רבא נמי בלפני יאוש הכי סבירא ליה לדברי הכל ואין למדין ממנו לאחר יאוש, והילכך כפסקא דגאון מסתבר [בכת"י: טעמיה] ואף רבינו אלפאסי ז"ל כותיה סבירא ליה מדכתב ליה סתם ולא פליג עליה.

ריטב"א שם ד"ה והא דאמרינן דעמון ומואב טיהרו בסיחון. אע"ג דקרקע אינה נגזלת, חזקת מלחמה שאני וחזקה גמורה היא, וישראל שלקחהו מסיחון זכו ביה, דסיחון קנאה קנין גמור בחזקה שהחזיק בה ע"י מלחמה:

שוחלן ארוך הרב שם ס' ג. במה דברים אמורים בישראל ונכרי הדיוטות אבל מלך אפילו נכרי שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה עם כל הנהרות והיערים שבה. ואם מכר או נתן יער ממנה לאחד מעבדיו נקנה להם קנין גמור אף על פי שלא החזיקו בו לא הם ולא המלך. ואין צריך לומר אם מכר או נתן ממדינתו. לפי שזהו ממשפטי וחוק המלכות שכל הארץ כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה וממשפטי המלכות הם דין גמור כדין של תורה. לפיכך החוטב עצים מיערים אלו שלא ברצון בעליהם בחזקת יד הרי זה גזל גמור של תורה ואם בגנבה הרי זו גנבה גמורה. וכן הצד חיה ועוף מן היערים ודגים מן הנהרות אם המלך מכר או נתן זכות זה לישראל או לנכרי. אבל אם אין זכות זה בא להם מן המלך אין בו משום גזל של תורה אפילו חטף דגים מן המצודה של ציד ישראל אם אין לה תוך שאינה כלי לא קנתה הדגים לבעליה מן ההפקר. ואף על פי כן אסור לעשות כן מדברי סופרים מפני דרכי שלום:

שם חלק או"ח סימן תרמ"ט ס' י. וכן אם נכרי בעל הקרקע שנותן רשות לישראל לקצוץ הוא מחזיק קרקע זו מיד המלך שנתנה לו אע"פ שהמלך עצמו כבש קרקע זו במלחמה מיד אחר אין זה גזל שהקרקע נקנית להגזלן בכיבוש מלחמה קנין גמור כמו שלמדו חכמים ממדרש הפסוקים. וכל זה בחוץ לארץ אבל בארץ ישראל שחייבת בתרומות ומעשרות אם קצץ ישראל בעצמו את האתרוג הרי נתחייב אתרוג זה בתרומות ומעשרות ע"י קציצה של הישראל ואם נטלו לשם מצוה קודם שהפריש עליו תרומה ומעשר מאתרוג אחר לא יצא ידי חובתו שהרי הוא טבל וטבל פסול אפילו בשאר הימים כמו שיתבאר:

שו"ת דבר אברהם ס' יא. ראה בסוף.

(24)* שם חלק א סימן י ס' ז. ראה בסוף.

(25) יהושע פרק ט. ויהי כשמע כל המלכים אשר בעבר ה' יצאנו מן הארץ וכלל חוף הים הגדול אל-מול הלבנון החתי והאמרי הסנעני הסרזי החוי והיבוסי: ויתקבצו יחדו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה

אָהָד: {פ} וַיֵּשְׁבוּ גִבְעוֹן שְׁמֵעוֹ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לִירֵיחוֹ וְלָעָי: וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵמָּה בְּעֶרְמָה וַיִּלְכּוּ וַיִּצְטָרוּ וַיִּקְחוּ שָׂקִים כָּלִים לְחַמּוּרֵיהֶם וְנֹאדוֹת יָנִין כָּלִים וּמִבְּקָעִים וּמִצָּרִים: וַנַּעֲלוֹת כָּלוֹת וּמִטְלָאוֹת בְּרַגְלֵיהֶם וּשְׁלֵמוֹת כָּלוֹת עָלֵיהֶם וְכָל לָחֶם צִידָם יָבֹשׁ הָיָה נִקְדָּים: וַיִּלְכּוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַמַּחֲנֶה הַגָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וְאַל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאָרֶץ רְחוֹקָה בָּאֵנוּ וְעַתָּה כְּרַת־לָנוּ בְּרִית: (וַיֹּאמְרוּ) [וַיֹּאמֶר] אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַחַיִּי אֲוִלִי בְּקֶרְפִי אַתָּה יוֹשֵׁב וְאִידָּה (אֲכָרוֹת) [אֲכָרִית־] לָךְ בְּרִית: וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲבָדֶיךָ אֲנַחְנוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ מִי אַתֶּם וּמֵאַיִן תָּבֹאוּ: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵאָרֶץ רְחוֹקָה מְאֹד בָּאוּ עֲבָדֶיךָ לָשֶׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־שָׁמַעְנוּ שְׁמֵעוֹ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרָיִם: וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה לְשֵׁנֵי מֶלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וְיַלְעֹג מֶלֶךְ־הַבְּשָׁן אֲשֶׁר בְּעִשְׁתְּרוֹת: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ וְקִיַּנְנוּ וְכָל־יֹשְׁבֵי אֶרֶצְנוּ לֵאמֹר קָחוּ בְּיָדְכֶם צִידָה לַיַּרְדֵּךְ וּלְכּוּ לִקְרֹאתֶם וְאַמְרַתֶּם אֲלֵיהֶם עֲבָדֵיכֶם אֲנַחְנוּ וְעַתָּה כְּרַת־לָנוּ בְּרִית: זֶה לְחַמְנוּ חֵם הַצִּטָּנוּ אֹתוֹ מִפְּתֵינוּ בְּיוֹם צִאתֵנוּ לְלָכֶת אֲלֵיכֶם וְעַתָּה הִנֵּה יָבֹשׁ וְהָיָה נִקְדָּים: וְאַלֶּה נֹאדוֹת הַיָּנִין אֲשֶׁר מְלֵאנוּ חֲדָשִׁים וְהָיָה הַתְּבַקָּעוֹ וְאַלֶּה שְׁלֵמוֹתֵינוּ וַנַּעֲלֵינוּ כָּלוּ מֶרֶב הַיַּרְדֵּךְ מְאֹד: וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידָם וְאֶת־כִּי יְהוָה לֹא שָׁאָלוּ: וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ שָׁלוֹם וַיִּכְרַת לָהֶם בְּרִית לְחַיֹּתָם וַיִּשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה: וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵי אֲשֶׁר־כָּרְתוּ לָהֶם בְּרִית וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־קָרְבִים הֵם אֵלָיו וּבִקְרָבוֹ הֵם יֹשְׁבִים: וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל־עֲרֵיהֶם בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְעָרֵיהֶם גִּבְעוֹן וְהַכְּפִירָה וּבְאֵרוֹת וְקָרִית יַעֲרִים: וְלֹא הָכֹסֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי־נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה בִּיהְיוֹתָם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְנוּ כָּל־הָעֵדָה עַל־הַנְּשִׂאִים: וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַנְּשִׂאִים אֶל־כָּל־הָעֵדָה אֲנַחְנוּ נִשְׁבְּעוּ לָהֶם בִּיהְיוֹתָם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה לֹא נוּכַל לִנְגֹעַ בָּהֶם: זֹאת נַעֲשֶׂה לָהֶם וְהַחַיָּה אוֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה עָלֵינוּ קֶצֶף עַל־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר־נִשְׁבְּעוּ לָהֶם: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הַנְּשִׂאִים יַחְזִי וַיִּהְיוּ חֹטְבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי־מַיִם לְכָל־הָעֵדָה כַּאֲשֶׁר דָּבָרוּ לָהֶם הַנְּשִׂאִים: וַיִּקְרָא לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר לָמָּה רַמִּיתֶם אֹתָנוּ לֵאמֹר רְחוֹקִים אֲנַחְנוּ מִכֶּם מְאֹד וְאַתֶּם בְּקֶרְבָנוּ יֹשְׁבִים: וְעַתָּה אֲרוּרִים אַתֶּם וְלֹא־יָפַרְת מִכֶּם עֲבָד וְחֹטְבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לְבֵית אֱלֹהֵי: וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ כִּי הִגַּדְתָּ לָנוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה עֲבָדוֹ לָמַת לָכֶם אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְלִהְשֹׁמֵד אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וַיִּירָא מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵינוּ מִפְּנֵיכֶם וַנַּעֲשֶׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: וְעַתָּה הִנֵּנוּ בְּיָדְךָ כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה: וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן וַיֵּצֵא אוֹתָם מִיַּד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִרְגוּם: וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בְּיוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם

לעדה ולמזבח יהנה עד-היום הנה אלה-המקום אשר
יבחר: {פ}

יהושע פרק טו פסוק סג. ואת-היבוסים יושבי ירושלם
לא-יכלו [יכלו] בני-יהודה להורישם וישב היבוסים
את-בני יהודה בירושלם עד היום הזה: {פ}

רש"י ד"ה לא יכלו בני יהודה להורישם שנינו בספרי:
רבי יהושע בן קרחה אומר: יכולין היו, אלא שלא היו
רשאים מתמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך,
ויבוסים זה לא על שם האומה הנה, אלא מגדל דוד שהיה
בירושלים ושמו יבוס, ובני אותו מחוז מפלשתיים היו,
וקשקשו בני יהודה את ירושלם לא הורישו את בני
אותו מחוז.

שופטים א כא. ואת-היבוסים ישב ירושלם לא הורישו
בני בנימן וישב היבוסים את-בני בנימן בירושלם עד היום
הזה: {פ}

רש"י ד"ה ואת היבוסים ישב ירושלם. מחוז היה
בירושלים ששמו יבוסים (פרקי דרבי אליעזר לו), ומבני
אבימלך היו, ולא הורישם מפני השבועה (בראשית כא
כג-כד) עד שבא דוד (שמואל ב ה ו-ז), לפי שעדיין היה
נכדו קיים, והוא נשבע לו ולנינו ולנכדו:

שמואל ב פרק כד פסוק כד. ויאמר המלך אל-ארננה לא
פייקנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה ליהנה אלהי עלות
חנם ויגן דוד את-הגן ואת-הבקר בכסף שקלים
חמשים:

דברי הימים א פרק כא פסוק כב ואילך. ויאמר דוד
אל-ארננה תנה-לי מקום הגן ואבנה-בו מזבח ליהנה
בכסף מלא תנה לי ותעצר המגפה מעל העם: ויאמר
ארנן אל-דוד קח-לך ונעש אדני המלך הטוב בעיניו ראה
נתתי הבקר לעלות והמורגים לעצים והחטים למנחה
הכל נתתי: ויאמר המלך דוד לארנן לא פייקנה אקנה
בכסף מלא כי לא-אשא אשר-לך ליהנה והעלות עולה
חנם: ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש
מאות: ויבן שם דוד מזבח ליהנה ויעל עלות ושלמים
ויקרא אל-יהנה ונענהו באש מן-השמים על מזבח
העלה: {ס}

**מנחת חינוך מצוה רפד אות ו. אלא בא"י ובזמן
שישראל שם.** אין כוונתו דוקא בזמן שישראל שם
לאפוקי אם אין כל ישראל שם א"ח כמו ביובל שמבואר
לקמן דתיכף שגלו מקצת עשרת השבטים לא היו נוהגים

יובלות דתו"מ אין הדין כך דעד גלות כל הארץ הי' נוהג
תו"מ בעיירות שלא נגלו ממנה אלא הכוונה כמבואר
בש"ס כ"פ עיין זבחים ס"א ונדה מ"ז ויבמות פ' הערל
דפ"א ובשבועות ובמגלה ובביצה ובר"ה ובכ"מ וער"מ
כאן פ"א מה' תרומות ופ"ו מה' בהב"ח והכוונה הוא כך
כי הר"מ פוסק דקדושה ראשונה היינו בעת שנכנסו
ישראל לארץ בימי יהושע והי' אז כיבוש רבים והי'
הכיבוש בביאת כל ישראל ונתקדשה כל א"י לענין מצות
התלויות בארץ ואם לא הי' הקדושה הזו בטלה הי' א"י
חייב בתו"מ ובחלה אף שבעוה"ר היא חריבה מכל מקום
כל קדושת א"י עליה חוץ מיובלות שהוא גזירת הכתוב
דכל שבט צריך לישב במקומו ואפילו אם היו מעורבים
לא הי' נוהג יובלות כמבואר לקמן במצות היובלות
בעוה"ש"ת וג"כ שמיטות לקצת דיעות שתלוי ביובל
כיבואר בעוה"ר לקמן אך תיכף שגלו ישראל הן עשרת
השבטים ע"י סנחריב אותן העיירות שכבש מהם
וישראל גלו נתבטלה הקדושה מהם וכן אח"ז גלו ישראל
ע"י נ"נ ונלקחה כל הארץ מידם נתבטלה כל קדושת א"י
דק"ר לא קדשה לע"ל כמבואר בר"מ טעם לזה כמשי"ת
בסמוך בעוה"ש"ת ואח"ז שעלו ישראל מן הגולה ע"י
עזרא הסופר החזיקו בא"י וכל הארץ שהחזיקו בה חזרה
ונתקדשה לענין מצות התלויות בארץ אך הקדושה היא
לא היה בביאת כל ישראל רק מקצתם וכתוב בבואכם
ודרשינן מיני' דהכיבוש לחלה לד"ה ולהר"מ וסייעתו אף
לתו"מ צריך שיהיה בביאת כל ישראל ע"כ לא נתקדשה
הארץ לחלה לד"ה ולהר"מ אף לתו"מ אף בימי עזרא
ובהמ"ק השני היה קיים מכל מקום לא היתה הארץ חייב
בחלה כי העליה והחזקה שהחזיקו בה ישראל לא היה
בביאת כולם רק מקצתם ע"י במקומות אלו שהבאתי
ובר"מ כאן ותבין. והנה בעיקר דינים אלו לענין קדושת
המקום נאריך בה לקמן ומכל מקום אכתוב קצת מה
שצריך לי עיון הנה דעת הר"מ וכן בתוס' יבמות
ובשבועות דלענין כל קדושת א"י נהי דבטלה בגלות
ראשון אבל קדושה השנייה דהיינו קדושת עזרא לא
בטלה בגלות טיטוס וער"מ הבהב"ח נ"ט לזה למה
בקדושה ראשונה בטלה בגלות הארץ ובקדושה השנייה
לא בטלה וכתב הטעם דקדושה ראשונה בימי יהושע
דנתקדשה הארץ אינו אלא מפני כיבוש הרבים וכיון
שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה
מתו"מ ממכל מצות התלויות בארץ שהרי אינה מא"י אבל
עזרא לא קידשה בכיבוש רק בחזקה שהחזיקו בה (היינו
דהי' ברשיון כורש מלך פרס) ע"כ אעפ"י שנלקחה
הארץ מידם היא מקודשת עד היום וחייבת במצות

התלויות בארץ ע"ש כי לא העתקתי לשונו הזהב ממש. וע"ש בכ"מ שכתב שאינו מבין החילוק הזה למה יהי' כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר לאחר שנלקחה מידינו בטלה החזקה וגם בכיבוש ראשון אטו לא היה חזקה וכי עדיף חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ע"ש ועתי"ט סוף עדיות שנ"ט לדברי הר"מ ועיין בס' בה"ז בזבחים. והנה אפילו לשיטה זו פסק כיון דק"ר בטלה וקדושה שניה אף דלא בטלה מכל מקום לא הי' הקדושה בביאת כל ישראל ע"כ פטורה א"י היום ואפילו בזמן ב"ש מתו"מ וחלה וכתב עוד דזה דוקא לענין תו"מ ולשאר מצות התלויות בארץ בטלה ק"ר אבל קדושת ירושלים והמקדש לענין קרבנות ולאכול קדשים לא בטלה הקדושה ראשונה בגלות נ"נ דאם היתה בטלה לא היו יכולים שוב לקדש בימי עזרא כי הוא סובר כמ"ד בשבועות דבכל אלו תנן דהיינו לקדושת המקדש ולירושלים צריכים מלך ונביא ואו"ת וזה לא הי' בימי עזרא אך דהקדושה ראשונה מירושלים ובהמ"ק לא נתבטלה כלל וקדושה לע"ל ע"י קדושה הראשונה והטעם דלא בטלה לפי שקדושת המקדש וירושלים היא מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם אף על פי ששוממים בקדושתם קיימי לפיכך מקריבים קרבנות אף על פי שאין בית וכ"כ התוס' ביבמות ונ"ט דכתיב זאת מנוחתי עדי עד ע"ש וער"ם כי לא העתקתי לשונו ממש. והנה ידוע דקדושת ירושלים הוא קדושה גדולה כמבואר במשנה דכלים דירושלים מקודשת ממנו כו' אם כן ק"ל למה לא יהי' קדושה חמורה כזו שקדוש' לענין קרבנות יפעול לענין קדושה קלה למנין תו"מ נהי דבתחלת כיבוש א"י גם ירושלים נתקדש לענין תו"מ ע"י כיבוש כי אז לא נתקדש ירושלים לעבודת המקדש כי לא נבחר אז אבל בימי דהע"ה שנבחרה מקום זה ונתקדשה ע"י קדושת השכינה למה לא תועיל הקדושה חמורה לקדושה קלה וא"כ בגלות הארץ שנתבטל כל קדושת א"י מחמת דהיה ע"י כיבוש והכיבוש של נ"נ ביטל הכיבוש של ישראל אבל ירושלים ובהמ"ק דלא נתבטלה הקדושה נהי דהכיבוש נתבטל מכל מקום למה לא יועיל הקדושה חמורה לקלה כיון דהיו יכולים להקריב קרבנות ולאכול קדשים וא"כ כיון דהקדושה הזאת היא מאז ואז היה ביאת כולם אם כן יהי' ירושלים ומקום המקדש חייב בחלה ובתו"מ מן התורה כמו קודם החורבן ואין הדעת סובל דתהיה קדושה לעבודה ולאכול קרבנות ולא תועיל לקדושה לענין תו"מ ולשאר מצות התלויות בארץ. ועיין בלשון הר"ם שכתב כיון שנלקחה הארץ מידם בטל הכיבוש

שהרי אינה מא"י כו' ואיך נוכל לומר על ירושלים שאינה מא"י אם מקריבין קרבנות ואוכלים קדשים אם כן היא בודאי מא"י אם כן מן הראוי כיון שלא בטלה קדושת ירושלים בשום פעם ועדיין היא קדוש מק"ר שהי' בביאת כולם מהראוי לפי טעם זה שיתחייב בתו"מ ובחלה מן התורה עה"ק ירושלים והאיך שייך לומר דקדושה קלה בטלה וקדושה חמורה דלא בטלה דלא יועיל לקלה דמחמת קדושה זו יתחייב במצות תו"מ ואין סברא דבגלות בבל יהיה ירושלים כח"ל לכ"ד ואפילו לענין לשו"פ ולערלה ולכל מצות התלויות בארץ כי אז לא נתקדשה עוד בקדושת עזרא והיתה א"י לכל המצות כח"ל ואם ירושלים ג"כ כח"ל ויהיו מקריבים בה קרבנות ואוכלים קדשים זה דבר שאין הדעת סובלת. ולומר דבאמת ירושלים חייב בחלה ובתו"מ מן התורה לא מצינו זה אדרבא בכל המקומות שאמרו חלה בזה"ז או תו"מ בזה"ז דרבנן לא חלקו כלל ולומר דבירושלים הוי תו"מ דאורייתא. ואין לומר כיון דאינו רק קצת א"י לא נתחייב ז"א דידוע דכל איזה עיר הנכבש אפילו מקצת דינו כא"י ובימי חזקיה המלך אחר גלות עשרת השבטים מכל מקום ערי יהודה נשארו בקדושתן ופשוט א"צ לראי'. וגם בתחלת הכיבוש לקחו אחד אחד כמבואר בפסוק. וראיתי בתוס' זבחים דף ס' ע"ב ד"ה מאי קסבר ובסה"ד בדס"א ע"ב כתבו וא"ת למאן דגרס קידשה הא ר"ל סובר תרומה בזה"ז דרבנן ותיירצו נהי דקדושת הבית לא בטלה מכל מקום קדושת הארץ בטלה וכו' וכתבו ותימה לומר כן שקדושת הבית קיימת להקריב קרבן ולא יתחייב בתרומה אבל איפכא שפיר דמצינו כמו בנוב וגבעון ע"ש אם כן נראה דאצל התוס' תימה אפילו על כל א"י ומכ"ש על ירושלים. ואפשר דגם כוונת התוס' כמ"ש דעיקר הקושיא על ירושלים והם אמרו תרומה בזה"ז דרבנן ולא חלקו ומכ"ש לפי מה שהטעים הר"מ צ"ע דהו"ל לחלק בין ירושלים עה"ק ובין שאר א"י. ומכל מקום אפשר לתרץ זה בדוחק קצת דמצות התלויות בארץ דהיינו תו"מ ולשו"פ וערלה וחדש ודומי' זה אינו בגדר קדושה כלל ולא נתחייב א"י בזה אלא מפני שהוא ארצם. והא ראי' דלאחר כיבוש ז' עממין כל הארצות שכיבש מלך ישראל מדעת רבים יש להם כל דיני א"י בזה כמבואר בר"מ כאן וראי' ממשנתינו דכלים דתנן א"י מקודשת מכל הארצות דמביאין ממנה עומר ושתי הלחם ואמאי לא תני דמקודשת מכל הארצות שנוהג בה כל מצות התלויות בארץ תו"מ וחלה ולשו"פ אלא צ"ל דזה לא מיקרי קדושה כלל אם כן שפיר אינו מועיל הקדושה חמורה לזה דלא הוי קדושה רק מצות

נוהגים בה. ולפי מה שהבאנו ממשנה דכלים אין ראיה ממ"ש בתחלה מארצות אחרות שכיבש מלך ישראל דג"כ נוהג תו"מ חזינן דלא איקרי קדושה דבארצות שנכבשו הם קדושים כי מביאים מהם ג"כ עומר ושתי הלחם כנראה מדברי הר"מ דלא ירדו משום מעלה מא"י עיין בלשונו כאן פ"א מה' תרומות אך ממשנה דכלים רא' שאין מצות התלויות בארץ בגדר קדושה כלל אך זה נ"ל דבגלות בבל ה' ירושלים חייב בביכורים וגם אם היו רוצים להקריב עומר ושהל"ח היו יכולים להקריב אז ממה שגדל בירושלים כי זה בגדר קדושה כמבואר במשנה אם כן ה' מועיל הקדושה החמור' לקלה אך אין נ"מ מאי דהוי הוי ועתה בלאו הכי מקודשת בענינים אלו מחמת קדושת עזרא ומכל מקום צ"ע.

עוד אעורר בעזה"י לפי טעם הר"מ דקדוש' שניה לא בטלה כיון דהקדושה לא ה' ע"י כיבוש רק בחזקה לא נתבטלה בגלות הארץ בשניה ועתי"ט בעדיות שכ' כיון שה' מדעת הנותן דהיינו ברשיון כורש ע"ש ואם כי הכסף משנה אין דבריו מובנים וגם ד' התי"ט אין מספיקין כ"צ מכל מקום בשביל חסרון ידיעתנו בדברי רבינו הגדול לא נניח מלפלפל בדבריו כי בודאי דבריו מיוסדים על אדני פז למי שיזכה לעמוד על כוונתו. והנה לפי סברתו כל שלא ה' בדרך כיבוש רק מדעת הנותן ע"כ אינה בטלה בשום ענין. והנה מבואר בשמואל ב' וד"ה דדהע"ה קנה את מקום המקדש מארוונא היבוס' והנה לא נוכל לומר שבעת שכיבש דוד את ירושלים כבש גם המקום הזה אך אחר כך מכרו לארוונא היבוס' ע"כ נשאר בידו. קשה הא ארוונא ה' עכו"ם ב"נ רק ה' גר תושב כמבואר במס' ע"ז פ' אין מעמידין והיאך עברו על לאו דלא תחנם דאסור ליתן להם חנייה בקרקע כמבואר בע"ז די"ט וד"כ ובר"מ פ"י מה' ע"ז ואף גר תושב נראה דאסור ליתן להם חנייה בקרקע. ובפרט לטעם המבואר בע"ז דמפקיע השדה מתו"מ אם כן לגר תושב נמי אסור מה"ט וער"מ שם הע"ז פ"י ה"ג וד' במחובר לקרקע אינו מחלק בין עכו"ם לג"ת רק אח"כ לענין דאסור ליתן להם מתנת חנם כתב דלגר תושב שרי דמצוה להחיותו משמע דלענין מחובר לקרקע אין חילוק בין עכו"ם לגר תושב ועיין ביו"ד סי' קנ"א. וער"מ שם ה"ו גבי הלאו דלא ישוב בארצך כתב דאסור להושיב עעכו"ם בארצנו וכתב בפירוש אבל גר תושב מותר וכאן לא כ' זה נראה בפשיטות לענין ליתן להם חנייה בקרקע אסור אף לג"ת אם כן היאך בא המקום הזה לארוונא היבוס' אע"כ צ"ל דהמקום הזה לא נלקח מעולם מארוונא והטעם דלא נלקח מידו דאפשר הוא השלים דהע"ה בשעה שפתח בשלום כמבואר בר"מ פ"ו מה' מלכים דמי שהשלים וקיבל עליו ז' מצות ומס ועבדות

אין הורגין אותן רק הם למס ועכצ"ל שהשלים עם ארוונא דאל"ה היאך הח' אותו דוד דהוא ה' מזי"ן עממין ואסור לחיות מהם כל נשמה אף טף אפילו אם נדחוק דה' קטן בשעת כיבוש ירושלים אע"כ שהשלים עם דוד ואם השלימו נראה שם מד' הר"מ בה' מלכים דאין חיוב ליקח מהם הבתים והקרקעות רק שיהיו למס ולעבדות. אבל מותר להניחם במקומם ולשון הפסוק לא תחנם הוא לנוכח נראה דדוק' אסור ליתן להם אבל אם יש להם מכבר כ' הר"מ דאסור לנו להניח יושבי עעכו"ם אינו חיוב ליקח מהם. ובלאו דלא ישוב בארצנו דהיינו דמחוייבים אנחנו למחות אבל גבי חניית קרקע לא כתב אסור להניח שיהי' להם קרקע רק לא תחנם שלא ליתן להם נראה דאין אנחנו מחוייבים ליקח מהם מה שיש בידם מכבר ואפשר לומר דהיה ע"י סיבה שלא לקחו מאתו. וקרוב לומר כי ה' רצון השי"ת שהמקום הקדוש הזה שבו השראת שכינה לעולמי עד לא יהי' בחזקה אפילו בהיתר ע"י כיבוש ושלמה לא רצה לבנות הבהמ"ק משלל דהע"ה כדי שלא יאמרו העכו"ם שנחרב בענין זה ואגדה זו מביא ג"כ רש"י במלכים א' אם כן ה"נ ואפילו במתנה לא רצה דהע"ה ליקח רק בכסף מלא ורצה שיהי' חלק לכל ישראל במקום המקודש הזה או איזה טעם אשר גלוי לפנינו ית' וית' ואם כי נעלם מאתנו על כל פנים מקום הזה לא בא לידינו בדרך כיבוש רק נמכר ברצון בכסף מלא אם כן מקום הזה נקנה לו בחזקה ונתקדש גם לענין תו"מ וחלה ואח"ז בגלות נ"נ אף שבטלה קדושת כל הארץ כי לא ה' רק מחמת כיבוש אבל קדושת הר הבית שהיא מקום ת"ק אמה על ת"ק אמה לא נתבטלה הקדושה כלל אף לענין חלה ותו"מ כי בזה קדושה ראשונה קדשה לע"ל כי לא בא בידינו בכיבוש רק בחזקה אם כן נ"מ גדולה דהר הבית חייב בחלה ובתו"מ הן בימי עזרא והן עד היום ואפילו בגלות בבל קודם שעלה עזרא ואף לדעת הראב"ד דקדושת המקדש נתבטלה היום מכל מקום אף דקדושה חמורה בטלה בעוה"ר מכל מקום קדושה קלה לענין תו"מ ל"ב כמו כל א"י לשיטתו בקדושת עזרא שלא נתבטלה לא לענין מעשרות ולא לכל המצות התלויות בארץ רק קדושת מחיצות בטלה לדעתו. ואם תשאל מאי נ"מ שהמקום הזה חייב בתו"מ ובחלה הלא לא נזרע ואין גדל שם פירות מכל מקום נ"מ לדינא כמו דמבואר בזבחים דאם סבבו עכו"ם את העזרה מותר לאכול קדשים בהיכל ויליף לה מקרא אם כן אם נכנסו ישראל להר הבית מפני האויבים וזה אירע כ"פ בזמן ב"ש ופירות הנכנסין שם ונגמרו או עיסה שנילושה שם חייבים מן התורה ואפילו אם נאמר דהדבר רחוק מכל מקום לדינא צריכין אנו לידע כמו דעה"נ וכן סורר ומורה דאיכא מ"ד דלא ה' בעולם שם ומכל מקום צריכין אנחנו לידע הדינין.

וער"מ פ"י מהמעה"ק דאם הכהנים הי' להם אכילה מועטת מקדשים אוכלים חולין וע"ש במ"ל ובפ"ב מה' שחיטה ואם דלא שכיח שהפירות יהיו נגמרים שם או שעיסה של חולין יהיה נילוש שם מכל מקום הדין הוא כך כנלע"ד בעזה"י ברור לשיטת הר"מ.

עוד אעורר דק"ל על הר"מ ותוס' דס"ל דקדושת ירושלים והמקדש ל"ב בשום פעם ואף בגלות בבל לא נתבטלה מהא דמבואר במגלה די"ד מפני מה אין אומרים הלל בפורים לפי שאין אומרים הלל על נס שבח"ל ופרכינן יציאת מצרים הוא נס שבח"ל ואמאי אמרינן כדתינא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות אלא א"י בלבד כו' ר"נ אמר קרייתא זו הלילא וסובר דהיא במקום הלל ותיקנו הלל גם כן על נס שבח"ל לארץ והטעם כיון שגלו חזרו להכשירן היינו דהוא סובר דאף קדושת הבית וירושלים גם כן בטלה אם כן לא היה אז א"י בעולם והוי הדין כמו קודם שנכנסו. אח"ז מצאתי בס' ט"א כדברינו וכ' שם דר"נ דסובר כיון דגלו חזרו להכשירן הוא בעצמו סובר בשבועות דקדושת הבית בטלה בגלות בבל אם כן כיון דהר"מ סובר דקדושת ירושלים והמקדש לא בטלה בגלות בבל אם כן לא הו"ל למפסק קרייתא זו הלילא כי משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כו' רק הו"ל לפסוק כתי' הא' דאין אומרים הלל על נס שבח"ל ואיך פסק פ"ג מהלכות מגלה וחנוכה כתי' זה דקרייתא זו הלילא הא קשה קושית הש"ס הא אין אומרים הלל על נס שבח"ל ול"ש התיירוץ כיון שגלו דהוא סובר דק"ר דירושלים ל"ב והוא נ"מ גדולה לדינא דלפי הטעם קרייתא זו הלילא אם אין לו מגלה בפורים יקרא את ההלל כמבואר בס' המאור על מגלה ולתי' הראשון שאין אומרים הלל על נס שבח"ל אין לומר בשום פעם וגם נ"מ לדינא דלהר"מ אם יארע נס מותר לתקן אף בח"ל לקרות הלל ובאמת אין חולק על הברייתא וכיון דסובר דלא בטלה קדושה הראשונה אם כן בודאי אין ראוי לתקן הלל בח"ל וגם בפורים אין אומרים אם אין לו מגלה והנהו תרי פסקי סתרי אהדי עי' במגלה שם ובמס' עירובין דף יו"ד וצ"ע:

26) מרדכי גיטין פרק ה דף נה עמוד א. לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעה"ב מקחו בטל לקח מבעה"ב וחזר ולקח מסיקריקון מקחו קיים במלמודא מפרש דשלשה גזירת הוי גזרו הלכך קמיימא ומציעמא אגב אונסא גמר ומקני ואע"ג דאמר מלוה ויהב אין ממנמו ממנה נראה לר"מ דהא מלתא דמי לזביני דקי"ל תלוהו וזבין זביניה זביני כיון דאי לא יהב ליה קרקע מסמפי

דלמא קטיל ליה דמי כאילו הסיקריקון עצמו מכר מכר עצמו לו בשביל הקרקע שלו.

תרומת הדשן חלק ב סימן עג. סימן עג שלום ושלוה אחרית ותקוה אהבה וחדוה לאהובי האלוף מהר"ר משה יצ"ו ועמיתי הר"ר יהושע ובכללם עמיתי הר"ר פנחס יצ"ו מה מאד העמסתם עלי והערתם עלי דבריכם הגדלתם והפרזתם מאמרות טענות ותשובות שלש על שלש שלשה על שלשה אשר הטורח רב עלי עד מאד אמנם את אשר כתבתי לכם כבר מקרוב שלא יכבד עלי מלבאר לכם דעתי יפה בקץ וסברא כאשר תכתבו אלי פנים אל פנים דברי אלה אקיים לכם. ואבא בתחילה בארוכה בתקון היסוד ואח"כ בעשיית הבנין דרך קצרה. היסוד הוא שטר קשר הקטן מה הוא ומה יהיה לפי הדת ודין. והבנין הוא היאך יהיה הקשר מכאן ולהבא בתשובת הפשרה ורואה אנכי וכן דעת הכל מكرעת שאם דת ודין שהשטר קטן והשטר ראוי להיות באושרו ובקיומו א"כ ראוי ונכון הוא. לי מאד לערב הפשרה בדרך נוטה יותר לחפץ הר"ר הנזכר למעלה מלהחפץ מהר"ם הנזכר למעלה ואם ינטו דת ודין שהשטר הנזכר למעלה ראוי להתבטל ואין בו ממש מאז תתערב הפשרה נוטה יותר לחפץ מהר"ם הנזכר למעלה מלהחפץ הר"ר הנ"ל. והנה דקדקתי וראיתי בדברי מהר"ם הנזכר למעלה שלפי דעתו השטר הנזכר למעלה בטל הוא ואין בו ממש בשביל ארבע פנים האחד רוצה לומר שבתחילה ע"י אונס חתמו והשני רוצה לומר שמוכיח מתוכו שלא נתקשר זולתי לשניהם להנר"ש חמיו של הר"ר יהושע ולהר"ר יהושע עצמו וכיון שנפטר הנר"ש בטל הקשר והשלישי רוצה לומר שמוכיח מתוך השטר שהוא מוטעה ומשובש מיניה וביה לכך אין בו ממש הרביעי ר"ל שהדבר ניכר וידוע שלא שעבד וקשר את עצמו בחרם אלא בשביל הנר"ש ואומדנא דמוכח היא לפי דעתו דלא נשתעבד ונתקשר אלא כל זמן שהנר"ש קיים. מעתה אבאר דעתי עכ"פ ופנים על ראשון ראשון הפנים הראשון דר"ל דתחילת הקשר באונס הוה לפי שהיה צריך לברוח מפיזור"ד ולא מצא לו מקום מנוחה זולתי בפוזנ"א והאריך להסביר פנים דמתוך אונס זה נזקק להתקשר ודעתו דמש"ה לא חל חרם מעיקרא ורמז ראייה לדבר דאפי' בשביל קבלת טובה מצינו שנקרא שבועת אונס והר"י השיב על כל זה ג"כ באריכות מה שהשיב נראה דפנים הללו לא מחוורין לי כלל דבשביל כה"ג יחשב חרם או שבועה או נדר אונסין שהרי אף לפי דבריו לא הוה אונס נפשות שהרי היה יכול לקבוע דירתו בקל"ש או בעיר אחרת אלא אפשר אותן מקומות לא

היו נכונים וראיין לשיבתו ולמחייתו ולמחיית בניו מ"מ לאו אונס נפשות הוה ולא דמי כלל הא דכתב מהר"ם בתשובתו שבמיימון השייכים לספר הפלאה ובמרדכי ג"כ נמצא מקצתן בפ"ג דשבועות ומקצתן פ' הניזקין דר"י תירץ אמאי לא חשיב שבועה שקבלו עליהם בערבות מואב שבועה משום דשבועת אונס הוה שהיו יראים פן לא יכניסם לארץ ישראל שהיו באים ליכנס לאלתר דהתם טעמא הוא כדמסיק ושמא יניעם במדבר שהיו גולים בה וכמה פעמים צעקו והיו מלינים מחמת רעב ופשיטא דכה"ג חשיב אונס נפשות וצערא דגופא טובא וראייה לדבר דהנביאים הבטיחו מאת הקב"ה שיזכור להם אותו חסד כדכתיב זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ותדע ע"כ דכן הוא שהרי תירץ ר"ח ההיא דפ' השולח דמתירין הנדר שלא בפני היתומים אהא דקאמר בפ' ר"א בנדרים דאין מתירין הנדר אלא בפניו ויליף ממשו שנסבע ליתרו ומצדקיהו שנסבע לנבוכדנצר דהתם עשו להם טובה יתרו נתן בתו למשה בשביל השבועה ונבוכדנצר הניח לצדקיהו פטור בשביל השבועה כי היה מסור בידו להורגו והשתא אם בשביל קבלת טובה כנ"ד חשיב שבועת אונס א"כ אמאי חלה שבועה כל עיקר הלא היה בורח מחמת מרדין ויתרו הושיבו אצלו ונתן לו בתו והוה ליה למחשביה טפי לשבועת אונס ואם תשיבני תקשיה לטעמיה אמאי חלה שבועה דצדקיהו הלא התם ודאי אונס גמור דהרי סכנת נפש הוה אלא ע"כ טעמא אחרינא הוא לא קשה מידי **דאדרבה משום דהוה אונס מבורר בלי ספק להריגת נפש חלה השבועה משום דאגב אונסין גמר ומקני** כההיא דסיקריקון כדאיתא בתשובה דלעיל ולא תקשה אמאי לא מקשה מהר"ם לנפשיה מגזירה מציעתא דסיקריקון דלא הוה אונס מבורר כל כך ולהכי מתרץ נמי התם בענין אחר. אבל גבי צדקיהו דהוי האונס מבורר לגמרי להריגה פשיטא דמתורץ הוה בהך טעמא וק"ל. והפנים השניים שר"ל מהר"ם דמשום דנכתב בשטר אחרי שיאמרו אלא שיעקור דירתו כו' לא יהיה קשר אלא א"כ יאמרו שניהם והרי הנר"ש מת ונראה דלאו מילתא היא טענה זאת ונראה דודאי אם מצינו למימר דלא נתקשר אא"כ יאמרו שניהם כדבעי לפרש לקמן ובלשון הזה באת לידי כבר העתקה אבל כיון דכתב הנר"ש או חתנו הרר"י אע"ג דכילינהו בתר הכי בדבור אחד לא סתרינן משום הכי מה דכתב לעיל דכמה קראי אשכחן כה"ג ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם וכו' וע"כ ר"ל התם בעור של כל אחד ואחד וכן איש ואשה כי יעשו וגומר בכולהו אתפרש

כל אחד ואחד אע"ג דכתב כלל אחר פרט כנ"ד אבל אי כתב בתחילה בלא או וכילינהו בדבור אחד כמו שבארתי לעיל שפיר הוי דייקנן דדוקא עד שיאמרו שניהם ולא הוי דמי כלל לפלוגתא דרבי יאשיהו ור"נ דפליגי באביו ואמו קלל ובפ' אותו ואת בנו מדמינן לפלוגתייהו שור ושה לא תשחטו ובפ' השואל מדמינן לה וכי ישאל ונשבר או מת ופ"ג דשבועות ולהרע ולהטיב דהני כוליהו לא כילינהו בדבור אחד דלא תשחטו על השוחטים קאי ולא אשור ושה ומש"ה פליגי דדמו ללא תחרוש בשור וחמור אבל כל היכא דכילינהו בדבור אחד כנ"ד ודאי דייקנן עד שיעשו שניהם והכי מוכת בפ' בן סורר ומורה דתנן היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אמו ולא אביו אינו נעשה בן סורר ומורה היה אביו חגר או גדם או אלם או חרש כו' ודייק עלה בגמרא לימא דברים ככתבם כו' אבל לא דייק מידי ארישא דבעינן אביו ואמו לימא דלא כרבי יונתן אע"כ היינו משום דהתם כילינהו לאביו ואמו בדבור אחד ותפשו בו והוציאו ואמרו. וכן פ' מי שמת דתניא רבי אומר מחצה לאהרן ומחצה לבניו משום דכתיב והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו ויליף מינה התם לצוואות ולשטרות וליכא מאן דמסיק אדעתיה שיתפרש לאהרן או לבניו ואפילו לרבי יונתן ויפסו כהן גדול ואנשי משמר דלכאורה הלכה כר' יונתן דרבא סבר כוותיה פ' השואל ואב"י כר' יאשיהו אלא היינו טעמא משום דכילינהו בדבור ואכלוהו במקום קדוש מ"מ יליף מינה התם לצוואות ולשטרות משום דבדידה ולא שייך למימר או לזה או לזה ולא יליף מינה אלא דאמרינן מחצה לזה ומחצה לזה בשוה קאמר. פנים השלישי שר"ל מהר"ם דהשטר משובש מיניה וביה וסתם דבריו נ"ל דר"ל משום דכל השטרות נכתבין בלשון עדים שמעידין בחתימתו שכך נתקשרו פלוני ופלוני וכך קבלו עליהם בחרם והחתימות הן של עצמן הנזכרים בקשרים וקבלה והיה לכל הפחות צריך לכתוב בסוף וכל הדברים דלעיל קבלנו עלינו בחרם כמו שכתוב בשטר קשר גדול וכה"ג הוה קיימי החתימות שפיר נראה דהאי גברא חזי למשדי בהאי תגרא ויש לומר דאתרע שטרא בהכי דהא כתיבה וחתימה סתרי אהדדי דבכתיבה משמע כאלו אחרים מעידים עליהם שכך נתקשרו וקבלו עליהם ובחתימה הן עצמן חתומין כאלו מעידין על עצמן. ואין להביא ראייה דלא איתרע בכה"ג מהא דתנן במס' שבועות הא בפרוזבול ובפ' השולח מיייתי לה הדיינים חותמים למטה או העדים ומפרש תלמודא דהכי קאמר לא שנא כתוב בלשון דיינים וחתמו עדים לא שנא כתוב בלשון עדים וחתמו בלשון דיינים כשר ופי' רש"י כתוב

בלשון דיינים כגון דכתבי במוטב בי דינא הוינא וחתימי עדים אנא פלוני עד כתוב בלשון עדים דכתבו דוכרן פתגמא דהוי באנפנא וחתימי דיינים אנא פלוני דיין דהתם נמי כתיבה וחתימה מכחשי אהדדי ואפ"ה כשר. לא דמי כלל דהתם מ"מ בגוף המעשה לא מכחשי אהדדי דבין כך ובין כך מעידים שפלוני זה מסר שטרותיו לאלו הדיינים אלא שהלשון משתני משא"כ בנ"ד דבגוף המעשה מכחשי אהדדי דהא כתוב באלו מעידים כדפרישית לעיל וכ"ש לפי' התוס' דמפרשי בענין אחר כתוב בלשון דיינים וחתימי עדים שהדיינים מוזכרים בשטר או אין מוזכרין בשטר דהתם לא סתרי אהדדי במידי כמבואר התם ואדרבה קצת ראייה משם דבנ"ד לא איתכשר מדלא מפרשי כתוב בלשון עדים דכתבו בי דינא הוי יתבא ואתא פלוני ומסר להם שטרותיו וחתימי דיינים דכמו שמפרשים קצת מילתא דפשיטא הוא כדמבואר שם אע"כ כה"ג לא הוי כשר. ומה שהשיב הר"י דדל שטרא מההיא מ"מ מהר"ם בעצמו יודע שקבל לאו תשובה חזא שמהר"ם מכחיש בזה ואומר שלא קבל רק מה שחתם ואפי' אם ידוע לו שקבל מ"מ אית ליה מיגו על כל טענותיו שהוא טוען שנדרו לו להחזיר אחר שנתים או שנאנס לקבל עליו או להתקשר מאיזה טעם שהוא נאמן במגו דאי בעי אימא לא קבלתי עלי כלום רק מה שחתמתי וידעתי שבטעות נכתב ולכך חתמתי להטעותם. ומה שהשיב עוד הר"י שבעל הבית כתבו לשטר לאו תשובה היא כלל שאין קיום השטר אלא בחותמיו והחתימות לאו מבעלי בתים הם. הפנים רביעית שמהר"ם רוצה לומר שלא קבל ונשתעבד אלא בשביל הנר"ש ואומדנא דמוכח הוא שלא היה בדעתו מעולם להתקשר אלא כל זמן שהוא קיים רואה אנכי את דבריו בזה ולשון השטר משמע נמי הכי שכתב ראשית הדבר שנתרצה הנר"ש הנ"ל שידור מה"ר משה פה פוזנא"א אע"ג דכתב לבסוף כי בתנאי זה נתרצו אלא י"ל דלא סתר בהכי לישנא קמא דצריך היה לכתוב נתרצו לפי שכבר כתב שיש כח ביד שניהם אחד ואחד לומר לי לעקור דירתו ולכך נופל שפיר לשון רבים אבל לעולם מצינו למימר דלא נתקשר אלא כל זמן שהנר"ש קיים הן. אם יהיה בעיר הן אם יהיה חוץ לעיר מ"מ היה בידי להטיב ולהרע וכיון דמשמע מתוך הלשון דאדעתא דהנר"ש נתקשר יש לדמותו להא דאיתא במס' נדרים פ' ר"א אמר ר"מ יש דברים שהם כנוולד ואינם כנוולד וחכמים מודים לו קונם אשה שאני נושא מפני שאביה רע ואמרו לו מת או עשה תשובה א"צ התרה ומפרש התם דהוי כמפורש להדיא כל זמן שאביה רע ומסיק

אשירי שם דהכי הילכתא דר' יוחנן איתותב וכן פסק הרמב"ם וביאר יותר באותו פ"ה דהלכות נדרים שאפי' לא פירש כלום בשביל מה נודר אלא שמוכיח הדבר על איזה דעת נדר ונמצא טעות בטל הנדר הוא הדין נמי אם מוכרה יפה על מנת מאי נדר או נשבע דהוי כמפורש והכי נמי מוכח בתשובת מהר"ם במיימוני סמוכה לתשובה דלעיל דמקשה אהא דפ' מי שמת שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו מהו אם עמד חוזר או לאו אמאי לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והאיך יכול לחזור ותירץ כיון דאומדנא הוא שלא הקדיש אלא על מנת שאם יעמוד יחזור הוי כאלו פירש בתחילת הקדישו לכך ואע"ג דאיתא התם בגמרא דאומדנא דשכיב מרע לאו מוכח הוא לגמרי. ומעתה נראה ק"ו לנדר וחרם דהא לקמן לב"ש אפי' הקדש טעות הקדש ואלו בנדר ושבועה לא אשכחן דפליגי ולב"ה דין אחד להקדש ולנדרים כדאיתא פ' יש נוחלין ומבעיא דלעיל הקדיש כל נכסיו מהו שמעינן נמי דלא אמרינן בהקדש ונדרים היכא דאיכא למימר הכי או הכי ניזיל להחמיר דאדרבה נימא אוקי ממונא בחזקת מריה כדפסק א"י וכן מוכח נמי באשירי שם ולא כראב"ן דפסק במרדכי דספק איסורא לחומרא ונראה דה"ה לענין בעל השטר על התחתונה דאיהו צריך ראייה להוציא מה לי ממון מה לי שעבוד וקשר וק"ל. והנה בארתי מכל הלין בתרי אפי' בתרייתא שהדין נוטה שהשטר קשר בטל הוא ולא יתקיים עוד כלל אמנם מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ובעבור זה באתי לערב הפשרה עם הדין והנני מבאר לכם היאך יהיה כתב הקשר שיתחדש וכן תכתב ואות באות בלי דיחוי כלל כאשר תראהו רשום לפניכם בחתימתו. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

מקדש למלך הלכות מכירה רפ"י ד"ה כתב הטור.
כתב הטור ס"ס ע' וז"ל מי שמכר שדהו באונס ומסר מודעא קודם לכן בענין שהמכר בטל המעות יש להם דין מלוה על פה כו' וגם נאמן לומר פרעתי ע"כ. ובעה"ח ריש שער מ"ז כתב בפירוש דאינו נאמן לומר פרעתי וכן הוא דעת הריב"ש ר"ס שפ"ב ועיין בתשובת הר"ן סימן ע"ז. (א"ה עיין לקמן בפ"א מהלכות אלו הלכה ב' והלכה י"א):

(27) רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ב. אָרְץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּנָה בְּכָל מָקוֹם הִיא בְּאֲרָצוֹת שְׂפָכָן מִלֶּדֶת יִשְׂרָאֵל אוּ נִבְיָא מְדַעַת רַב יִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ הַנִּקְרָא כְּבוֹשׁ רַבִּים. אֲבָל יָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל אוּ מִשְׁפָּחָה אוּ שְׁבֵט שֶׁהִלְכוּ וְכִבְּשׁוּ לַעֲצֶמֶן מָקוֹם אֲפִלּוּ מִן הָאָרֶץ שֶׁנִּתְּנָה לְאַבְרָהָם

אינו נקרא ארץ ישראל כדי שיהיה בו כל המצות. ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נקבשה כדי שלא יהיה כבוש יחיד כשיצלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו:

ירושלמי שביעית ר"פ ו. אבותיכם לא נתחייבו אלא לאחר ארבע עשרה שנה. שבע שכיבשו ושבע שחילקו אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייב אבותיכם לא נתחייבו עד שעד שקנו כולה אבל אתם ראשון קונה ומתחייב.

(28) הון עשיר לעדיות שם. ושקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא פי' הרע"ב לפי שקדושה שקדש שלמה את הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא וכן קדושת ירושלם קדשה לעולם, אבל קדושת ארץ ישראל לא קדשה בכבוש ראשון אלא לשעתה עד שחזרו עולי בבל וקדשוה קדושה שניה ואותה קדושה קדשה לעתיד לבא ע"כ. וזו היא סברת הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז) כפי מה שהאריך על לשונו התיו"ט, אבל לא כתבו ראייה מהיכא נפקא לן דקדושת ארץ ישראל משונה מקדושת המקדש וירושלם, דקדושת המקדש וירושלם אמרינן הכא דקדושתם הראשונה קדשה לעתיד לבא ולא כן אמרינן בקדושת א"י, ולכן הנני מביא משנה ערוכה דפ"ו דשביעית [מ"א] שלש ארצות לשביעית, כל שהחזיקו עולי בבל מא"י ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד, וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד וכו', ואם איתא דקדושה ראשונה קדשה לע"ל אמאי נאכל, אלא ודאי דקדושה רעולי מצרים לא קדשה לע"ל. ובטעמא דמלתא נמי י"ל מלבד מה שכתבו המפרשים ז"ל דקדושת המקדש וירושלם נתקדשה ממש על ידי ישראל בבניינם וחונכום ואם היו רוצים להרחיב המקום ההוא כמו כן היה הרשות נתונה להם וכאשר היו עושים אותו בכל התנאים הצריכים במלך ונביא וכו' היה לו לאותו התוספת הקדושה עצמה שיש לו לעיקר ולא פחות ולכן הוה ליה כאדם המקדיש דבר דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה, ומשום הכי אותה קדושה לא בטלה, אבל קדושת א"י לא נתקדשה ע"י בניינם וחונכום אלא משבאה לידם ע"י כבושם נתחייבו לנהוג בה כל הקדושות הראויות לה של מעשרות ושביעית וכיוצא בה וכבר נרשם להם גבולותיה סביב מפי נביא כמ"ש בספר יהושע, ואף אם יכבשו משם ולהלאה אין אותך כבוש מקדיש המקום ההוא שיהיה לו קדושה דאורייתא בתוספת העיר והעזרות, שהרי סוריא הם מארצות שכבש דוד שהיה מלך ע"י עצת סנהדרין ואורים ותומים כמו שאז"ל

ואחרי אחיתופל וכו' אלו סנהדרין ואורים ותומים כדאיתא בברכות [ג ע"ב] שעל פיהם דווקא היה יוצא למלחמה, ואעפ"כ קראוה כיבוש יחיד ולא קדושה בקדושת הארץ מדאורייתא אלא להיות שאינה מגבולי א"י, ולכן כאשר גלו מתחילה אזלא לה קדושתה לענין שיחיד הדר בה אח"כ לא היה חייב לנהוג בה דיני מעשרות ושביעית כי ע"י כבוש רבים נקדשה ומשנכבשה מהם בטלה כבושם, משא"כ קדושת ירושלם ומקדש דלא נתלית בכבוש שנאמר שכבוש הגוים יבטלנה, אלא במעשה ידיהם ובנינם וחונכום ולכן אף כי נכבשה מהם אח"כ ונתבטל ממנה כל המצות התלויות בכבוש מ"מ לא נתבטל ע"י זה הקדושה אשר הוקדשה במעשה ידי אדם שלא ע"י כבוש דאין הכבוש מבטל אלא את שכנגדו ממש וכל התלוי בו והוא הכבוש שבו היה תלוי קדושת הארץ ולא קדושת המקדש וירושלם שלא היה תלוי בכבוש לבד כי אם בדבר אחר, ולמדקדק יפה בלשונו של הרמב"ם נראה שזו היא טעמו ממש אלא שתלה קדושת המקדש וירושלם בהשראת שכינה ואף כי אמת הוא לפי מ"ש אין אנו צריכים לטעם זה:

ועל פיו נמי נטעים למה לא נתבטל קדושת הכבוש השני כשנכבשה מהם פעם אחרת, ועל הדרך שפירש דבריו הרב תיו"ט והוא דבכבוש שני לא נטלוה בכח זרוע מיד המושל בה שנאמר כאשר יבא אחר ויקח אותה מידם בכח זרוע בטל כבושם, אלא ברשות בעליה אשר היתה בידם באותו זמן נכנסו בה והחזיקו בה, ולכן אם בעליו הראשונים היו באים אח"כ ונטלים אותה מידם הין הכי נמי דהיינו אומרים דבטל כחם הראשון בחזור בעלים הראשונים, כמו שאמרנו בכבוש הראשון שבזרוע נטלוה וכשבאו מי שיהיה ונטלוה מהם בזרוע מבטל כח הזרוע השני לכח זרוע הראשון, אבל להיות שבחרבן בית שני נכבשה הארץ ממלכות אחר אשר לא היו בעליו הראשונים אשר ברצון לבם נתונה להם לא אלים כחם לבטל הקדושה אשר נקדשה בכח חזקתם ברצון. בעליהם, דבשלמא ע"ד כבוש יש טענה לומר כמו שאתם לקחתם אותה מבעליהם בכח זרוע שלא כרצונם גם אנו עושים כן לכס וע"י זה כבושם מבטל כח כבוש הראשון, אבל הכא אין להם הטענה הזאת והרי הם כגוזלים קרקע מיד בעליהם ממש ואין קרקע נגזלת. ועוד י"ל טעם אחר על פי מאי דתנן (בשביעית) [כלאים] פ"ז [מ"ו] מאמתי הוא נקרא אנס משישקע ופירשו המפרשים מאמתי נקראת הארץ אשר גזל האנס על שמו לענין שיהיה חשובה כשלו לכל דבר, משישקע שם הבעלים מן הכרם ויקרא על שם הגזלן, ולכן נאמר דחש הקב"ה על כבוד

שמותם שם המיוחד כק"ש מו"ה עמרם נ"י נשיא אלקים בתוך הנשיאים לאומתם ה' עליהם יחי:

.....**אמנם** מה שהסב"י הרמב"ם דכיבוש יהושע בטל וחזק' דימי עזרא לא בטלה ותמה כ"מ מאי אולמא דחזקת עזרא מכיבוש יהושע נלע"ד עפ"י מה שפירש רש"י פ' ד"מ בסוגיא דנאמרה ונשנית דלעמלק לא ניתן רשות לכבוש ארצות ולכ"הפ צריך להבין מזה בא"י ולאחר מתן תורה דלא תיקשי לן מעמון ומואב טהרו בסיחון ועוג וכל הסוגי' דפ' השולח ויע"ש בחי' הרשב"א ובאמת פירש"י בחומש פ' כי תצא דבמלחמו' הרשות דיבר הכתוב דיפ"ת והוא מספרי א"כ משמע אפי' בח"ל אין להם דין כיבוש ממתן תורה ואילך עמד ויתר וכו' ודוחק לומר אע"ג דאין להם רשות לכבוש מ"מ אם עבר קנה בכיבוש אע"ג דאמר רחמנא לא תעבוד מ"מ מהני כמו שינוי קונה זה דוחק ועכ"פ אומר אני דנ"נ וכורש שעפ"י ה' כבשו א"י נ"נ מישראל וכורש מבלשצר והנביא קרא להם בגרון הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכבוש ונתבטלה קדושתה ע"י כיבוש העמים אך החזקה של עזרא מכורש מלך פרס מי מרמי לי' מיניה דכורש כי מה שכבשוהו ממנו העכו"ם מישראל אע"ג שהמה ד' חיות שראה דניאל לא ניתן להם רשות לכבוש ולא נשלחו מאת הקב"ה ולא קנה בכיבושיו ונשאר החזקה שהחזיקו כורש בתוקפו זה נ"ל לדעת רמב"ם ז"ל ואולי יטעון הראב"ד הא כתיב ובאו בה פריצי' וחללוהו כיון שבאו פריצי' נתחללה בקדושתה והוא בש"ס ע"ז דף נ"ב ע"ב ונעלם לשעה מהר"י אזכנדרי שבב"י י"ד ס"סי רע"ו יע"ש ומאז אמרתי מאי דאר"י במס' תענית אלו הוינא התם הוה קבענא בעשירי שרובו של היכל בו נשרף וכ"כ תוס' פ"ק דמגל' שזה היה דעת רבי לעקור ט"ב מתשיעי ולקבעו בעשירי ולא הודו לו חכמים ד"ל משו"ה לא הודו לו משום שכיון שהציתו בו האש מיד יצא לחולין ע"י שליטת פריצים ומה שנשרף רובו הוא בית חול ולא קודש ע"כ ההתחל' היא עיקר וראוי לקבוע בט' ויעיין הרז"ה ורמב"ן במס' ע"ז שם בענין מעילת גוים ומחובר ואין להאריך יותר בזה:

(32) שו"ת חיים שאל שם. ראה הערה 21.

צל"ת ברכות ד עמוד א. שם ראויים היו ישראל וכו' אלא שגרם החטא. והנה מה מאוד יפלא על דברי רבינו הגדול הרמב"ם בפרק י מהלכות יסודי התורה [הלכה ד'] ובהקדמתו לפירוש המשנה ד"ה והחלק השני בענין הנביא] שכתב שמה שהבטיח הקב"ה ע"י נביא לעולם אינו חוזר ואי אפשר לחטא לבטל הבטחת טובה זו, ומה שאמרו ביעקב שנתירא שמה גרם החטא אף שהבטיחו הקב"ה [בראשית כ"ח, ט"ו] והנה אנכי עמך וגו', היינו

הארץ הקדושה 3 'ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד' שמא תשכח מפי זרעו שתהיה ארץ הזאת ארץ ישראל מחמת אורך הגלות הזה האחרון המר והנמנה ותקרא על שם הבעלים עובדי בעלים ואשרות השולטים בה בעונותינו כמו שענינו רואות שכמה ארצות אשר נכבשו נקראים דווקא ע"ש הבעלים השולטים בה שנשכח זכרם של הבעלים הראשונים, ולכן חפץ ורצה שעוד היום גדול לא ינהגו מנהג הפקר בה כשאר הארצות אלא שתהיה משונה במעשיה ובקדושתה ובזה סימן אית ליה בגויה מי היו בעליו הראשונים ולא ישתקע שמם ממנה לעולם ומשום הכי לא תקום ולא תהיה לעולם נקראת על שם האנס, ובזה הסימן אף כי אינו מתפשט בכל הארץ דלא הניחו בקדושה ראשונה אלא מה שכבשו עולי בבל מ"מ בזכרון אנו זוכרים מה שהיה מקדם כאדם הנותן סימן קטן לזכור בו דבר גדול וע"י אותו סימן קטן אין אותו דבר גדול נשכח, משא"כ אם לא היה לו בזכרוננו אפילו אותו סימן שהיה הכל נשכח ממנו, ורז"ל הקדושים המה ראו מעשה ה' אשר עשה לעמו ישראל ועשו משמרת למשמרתו והניחו אף מה שלא נכבש מעולי בבל אלא מעולי מצרים בכמה עניינים בקדושה הראשונה וכן עשו לארצות השוכנים אצלה שהם סוריא וכיוצא בה שכבש המלך ישראל והכל לכבוד הארץ הקדושה הזאת ע"ד הדבק לשחרור וישתחון לך, ומה"ט בחרבן בית הראשון בטלה הקדושה הראשונה ולא חש הקב"ה שישתקע שם בעליה ממנה להיות שכבר הבטיח להם לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם [ירמיה כט, י], ובמשך זמן מועט זה א"א שישתקע שמם מעליה להיות שנות אלו של שבעים שנה שנים מועטות והם שני חיי אדם אחד בנוני כדכתיב ימי שנותנו בהם שבעים שנה' [תהלים צ, י] וכמה אנשים היו בעולם שראו חרבן ראשון ובנין השני, ועוד בגלות בבל היו סמוכים מאד לא"י כמו שאז"ל על אותו האיש שהיה חורש וברחה הפרה ממנו והוא רץ אחריה וביום אחד מצא עצמו שבא מבבל לא"י, ולכן מחמת קרוב בעליה אליה אין שמם נשכח מעליה, משא"כ בגלות אדום שבארבע רוחות השמים נתפזרו ובזמן מועט, אילולי זה השינוי שנעשה בא"י משאר הארצות כבר בר מינן נשכח זכרם מעליה.

(30) שו"ת חת"ס יו"ד סימן רלג. שלום וברכה מאלקי המערכה ליושבי ארץ נכוחה וביחוד י"נ וחמדת לבי ורב חביבי הרב הגאון חסידא ופרישא המופלג בתורה תכנית חותם זאת בריתי אותם וחד מינן דאזיל להתם אמרי רבנן בכפילא וישבעו במראיתם קורא על אדמת הקדש

מה שהבטיחו הקב"ה לנביא על עצמו אבל נביא המתנבא על אחרים לטובה אין החטא גורם לבטל דברי הנביא, ע"ש בדבריו. והרי כאן זה הבטיח הקב"ה לישראל ע"י נביאו משה רבינו ע"ה לעשות נס בביאה שניה כמו בביאה ראשונה, ואעפ"כ גרם החטא לבטל הבטחה זו. שוב פקחתי עיני וראיתי שגם המזרחי פרשת וישלח [שם] הרגיש בזה, ע"ש. ובשוב דבר זה אמרתי בהקדים דברי הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הלכה ה' ובפ' ר' מבית הבחירה הל' ט"ז, נתן טעם על שקדושת יהושע בטלה לענין קדושת הארץ שהרי קי"ל קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא, וקדושת עזרא לא בטלה שקדושה שניה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, הוא, שקדושת יהושע היתה מפני הכיבוש וכיון שגלו בטל הכיבוש, אבל עזרא לא קידש בכיבוש אלא בחזקה שהחזיק בארץ, ואע"פ שגלוקה הארץ מהם לא בטלה החזקה. והכסף משנה שם בהל' בית הבחירה תמה וכי בימי יהושע לא היתה שם חזקה והלא ישבו בארץ והחזיקו, ולמה עדיף חזקה בלא כיבוש מחזקה וכיבוש. ואמנם אני אומר דבימי יהושע כיון שכבשוהו במלחמה וקנו בכיבוש, שוב לא כיונו לקנות בחזקה, כי היה די להם בכיבוש, ולכן כיון דלא כיוונו להחזיק בתורת קנין לא הועילה החזקה ה', אבל בימי עזרא שלא היה שם כיבוש כלל רק חזקה, כיוונו להחזיק בתורת קנין, ושוב לא נתבטלה הקדושה לעולם, ולפי"ז מה שלא עלו בימי עזרא ביד רמה בכיבוש מלחמה היתה לטובה שע"י זה קנו בתורת חזקה ונתקדשה לעולם, משא"כ אם היו עולים בביאה שניה כמו בימי יהושע היו ג"כ קונים רק בתורת כיבוש והיתה הקדושה נתבטלה בימי טיטוס כשגלו ממנה. והרמב"ם שם בהקדמת פירוש המשניות כתב שמה שהנביא מתנבא לרעה אע"פ שהיתה ע"י נביא הקב"ה מתנחם ואינו עושה הרעה, וא"כ מה שגרם החטא בימי עזרא אף שהיתה ההבטחה על ידי נביא, מ"מ כיון שיש בה גם טובה בביטול שפיר נתבטלה ההבטחה. ואולי זה עצמו הפירוש שגרם החטא, היינו שצפה הקב"ה שסופם לחטוא ויגלו ממנה ע"י טיטוס, לכך לא העלה אותם ביד רמה רק ברשיון כורש כדי שיקנו בחזקה. ואמנם לפי זה לא יצדקו דברי הסוגיא בכאן שקאמר שיעקב נתיירא שמא גרם החטא, ומביא ראיה שגרם החטא לבטל הבטחה ממה שנתבטלה ההבטחה של ביאה שניה, ולפי מה שכתבתי אין מזה ראיה דשאני התם שהחזרה היתה לטובתם. ועלה בדעתי לתרץ דברי רבינו הרמב"ם, והבטחת הקב"ה ע"י משה עד יעבור וכו' זו ביאה שניה, שהבטיחם שיהיה עוד ביאה ביד רמה כמו ביאה של יהושע, אבל לא הגביל הזמן אימת ומתי ועל ידי מי שתהיה ביאה זו, אבל כיון שהובטחו לבוא עוד ביד רמה אם לא היו חוטאים אז היתה מתקיימת ההבטחה

זו ע"י עזרא, אבל כיון שגרם החטא לא נתקיימה אז, אבל מ"מ הבטחת משה לא נתבטלה וסופה להתקיים במהרה ע"י מלך המשיח. אלא דגם לפ"ז נסתר הראיה שהביא כאן שהחטא גרם לבטל ההבטחה, ולכן נלע"ד דקושיא מעיקרא ליתא, שהרי עיקר טעמו של הרמב"ם בזה שהבטחה לטובה ע"י נביא אין החטא גורם ביטולה, היא משום שזה הוא האות להבחין אם הנביא אמת, וכיון שבמשה רבינו כתיב [שמות י"ט, ט'] וגם כך יאמינו לעולם, הבטיחו הקב"ה שלעולמי עולמים לא יהרהרו אחר נבואתו כלל, לכן בהבטחה שהבטיח הקב"ה על ידו שפיר גורם החטא לבטלה, כמו שיכול החטא לגרום ביטול ההבטחה שהבטיח הקב"ה לנביא על עצמו.

(33) יבמות נב עמוד ב. אָמַר רב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי — עֲשָׂאוֹהִי פְעוּדָר בְּנִכְסֵי הַגֵּר וְכִסְבוֹר שְׁלוֹ הֵן, דְּלֹא קָנִי.

רמב"ם הלכות זכי' ומתנה פרק ב הלכה יג. הַעוּדָר בְּנִכְסֵי הַגֵּר וְכִסְבוֹר שְׁהֵן שְׁלוֹ לֹא קָנָה. עוּדָר בְּנִכְסֵי גֵר זֶה וְכִסְבוֹר שֶׁל גֵּר אֲחֵר. הַזֵּאִיל וְנִתְפָּנֵן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ לִנְכוּת מִן הַהֶפְקֵר הָרִי זֶה קָנָה:

(34) שו"ת חיים שאל שם בתחילתו. מאשר יקרת בעיני עתה שלחתי איש עתי יצא לחפשי אם המצא ימצא בעירנו ספר בירך יצחק אשר אמרת ופשפש ומצא ולהפיק רצונך כי מצאת חן בעיני הנה שפתי אלה יעמדו על הברכה. וראיתי להרב בירך יצחק הלז פי תצא דאחר שתירץ לקושית מהרי הכהן ז"ל דעמון ומואב טהרו בסיחון לא מדין כבוש דלאו בני כבוש נינהו אלא מדין חזקה ועל זה כתב וז"ל ובהכי ניחא מאי דק"ל מהא דלאו בני כבוש עמ"ש הרמב"ם סוף פ"ץ דבית הבחירה חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שגלוקה הארץ מידם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה שהרי אינה מא"י וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו עולי בבל ונתקדשה בקדושת עזרא הוא מקודש היום ואעפ"י שגלוקה הארץ ממנו. וקשה דלמה יבטל אותו כבוש רבים דקדושי ראשונה מפני שגלוקה מידם כיון דישאל דוקא הם בני כבוש וגוים לאו בני כבוש וכו' אלא דלפי האמור ניחא דנהי נמי דלאו בני כבוש נינהו מכל מקום זוכים הם בחזקת במשחזיקים בקרקע ועבדים דנקנים בחזקה. ועל פי זה אפשר לומר מה שהקשה שם מרן הכ"מ איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש ולמה לא נאמר גם בחזקה דמשנחלקה הארץ וכו' ותו בראשונה היה שם חזקה וכו' ויש לישב דכבוש בישראל וחזקה בגוים וכו' אין מקום לחזקה דישאל שהחזיקו אחר הכבוש דמעתה לא מהניא להן מידי אחר

שכן ע"י כבוש ואז מקום ערד לול זכיית החזקה אבל בקדושת עזרא לא זכן אלא בחזקה שהחזיק כורש ולהכי אמר רבינו דקדושה ראשונה כיון שהיתה על ידי כבוש כיון שנטלה בטל אותך ככוש ולא משום הגרים בנר ככוש נינהו אלא שהגוים יזכו בה בחזקה וע"ד מ"ש בגמרא בפ' וישב ממנו שבי אבל קדושת עזרא שהיתה על ידי חזקה שוב אין כח לגוים להפקיעה וכו' ע"ש:

האח האח ראתה עינינו אשר כתבת דלא נחה דעתך בישוב הרב הנז' הטבת לראות דעיקר תירוצו דברים חלופים הם דלמה בכבוש ראשון אין מקום עוד לחול זכיית החזקה אסו הקונה בכל הקנינין לא חיילי כלהו ותו כיון דישאל קונים בכבוש הרי כבוש דרבים בדרכי ההקנאות ממש וכיון דאמרת דקדושת עזרא שהיא ע"י חזקה שוב אין כח להפקיעם בחזקתם כיון שהחזיקו באחד מדרכי ההקנאות הכי נמי נימא בכבוש דלישראל הוי כדרכי ההקנאות וצריך היה לתת טעם לחלק ביניהם ותו דהרי הרמב"ם פסק פ"א דמכירה דגוי אינו קונה בחזקה ואפילו תימה כמי שרצה לחלק דה"ד גוי בישראל אבל הגוי בגוי קונה בחזקה וכמו שכתבנו במקום אחר הכא בגוי בישראל קיימין ואיך כתב דאף דהגוים לאו בני כבוש נינהו וזוכים בחזקה הרי על כרחך בקרקע ישראל לא קנו בחזקה ומאי מייתי מדאמרינן וישב ממנו שבי דהיינו גוי בישראל ורצה ללמוד דגור קונה בקרקע ישראל בחזקה והרי זה הפך דברי הרמב"ם פ"א דמכירה.

35) שו"ת צמח צדק חו"ד סימן ר"ל. אודות בכור היינו פרה שלא ילדה נתנה לא"י לזונה ופסק לו שכרו. ואחר זמן מכרה לו ונתן ע"ז אוף גאב וילדה זכר אם פטורה מן הבכורה דהא יש כאן כסף וחצירו זוכה לו וה"ל כמו משיכה. ויש אומרים דלא נפטרה דכיון דהיתה מופקדת אצלו מקודם שמכרה לו כי הטור ח"מ ס"י קפ"ט וביאר דבריו הט"ז שם דלא נחשב חצירו של הנפקד ואיך נשאר רק קנין כסף לבד: הנה בפסקי מהרא"י ס"י ק"ל כי דכיון דברשות האיני יהודי הוה בשעת התנאי כמו שנראה ממכתבך וקנה לו רשותו במקום משיכה ומעות נמי נתן כו' והובא בש"ע יו"ד ס"י ש"ך. הרי חצירו הוה כמו משיכה משמע אף שהיה בחצירו מקודם. וע"ד ערער הט"ז שם הנה גבי ברשות המופקדים אצלו שבפרק הספינה (דף ע"ה) אף לפ"ד הרשב"ם שם דמשוי ליה כמו רשות מוכר וכ"ד הרמב"ם לפי הכ"מ זהו כשהקונה איש אחר ולא הנפקד וגם בזה פליגי התוספות ושאר פוסקים. אבל כשמוכר להנפקד

עצמו ודאי לכ"ע חצירו קונה לו. וסברת הט"ז כבר נזכר בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' ס"ה ודחאה בשתי ידיים כהובא בקצה"ח סי' קפ"ט. אף שרצה לעשות סניגורין לסברת הט"ז הנה בנתי"מ ס"י רי"ש כי בפשיטות דהעיקר כדעת מהרי"ט. וגם הרבי בבד"ה פסק כן בפשיטות והגיה כדברי הטור. ולכאורה ע"פ דברי בד"ה נולד חשש אחר דכיון דלא כיון האיני יהודי שיזכה לו חצירו ושיהי' כמו משיכה. א"כ שמא לא קנה לפי סברת הראב"ד שהובא בטח"מ סי' רי"ש סי"ג. דמדמה לה להא דביבמות פר"ג (דנ"ב ע"ב) העודר בנכסי הגר וקסבר שלו הן לא קנה משום דלא נתכוין לזכות כמ"ש בטוש"ע ח"מ סי' ער"ה סעיף כ"ה. אך א"כ קשיא מזה אהא דקיי"ל בב"ק (דמ"ט ע"ב) ובב"מ (ד"א א') דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ואיך קונה לו הא לא נתכוין האדם לזכות ומה אם הוא עצמו עושה זכייה בלתי מתכוין לא קנה. א"כ איך יקנה לו חצרו. אע"כ צריך לחלק בין עשייתו ובין חצרו ועי"ל דהכא כיון האיני יהודי רוצה לזכות ולקנות אף שהוא מתכוין שיקנה ע"י האו"ף גאב מ"מ גם חצירו זוכה לו בכה"ג. ולא דמי כלל לעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דשם לא נתכוין לשום קנין. אבל הכא מתכוין לקנות ע"י כסף לכן ממילא גם חצירו זוכה לו. והנה דין זה מבואר בשט"מ פ"ק דב"מ (דף יו"ד) בד"ה כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניהא ליה דליקני בדי אמות לא ניהא ליה דליקני. איכא מיד דדוקא בקנייה דרבנן אמרינן הכי כו'. אבל הרשב"א כתב דה"ה בקניות דאורייתא חדא דאיני קונה בע"כ. ועוד דגרסינן ביבמות פר"ג עשאוהו כעודו בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דלא קנה. אבל הרא"ה חולק בדבר אף בקניות דרבנן כו' עכ"ל. ועיין מזה בב"י בח"מ סי' רס"ח ס"ה וסיים וכבר כתבתי שדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כדעת הרא"ה ז"ל עכ"ל. הרי מוכרח דס"ל דלא דמי להא דפר"ג בעודר דשם לא מתכוין לשום קנייה כלל. אבל הכא שמתכוין לקנות אף שמתכוין לקנות ע"י שנפל לו עליה וזה באמת אינו קנייה אעפ"כ קנו לו ד' אמות אף שלא נתכוין להם כלל. א"כ כמ"כ בנד"ז אף שהאיני יהודי מכין לקנות ע"י כסף וזה לא מהני לפ"ד כמה פוסקים מ"מ מהני לו קנין החצר ממילא ג"כ: והנה בקצה"ח סי' ער"ה סק"ד הביא בשם שו"ת צ"צ סי' קכ"ט ותשו' עה"ג סי' ק"ב דהעירו ג"כ לענין קניית בהמה מבכרת אהא דפר"ג בעודר וכו' וקסבר דשלו הן הנ"ל והוא דחה דבריהם ע"פ מה שהביא בשם גדולי הראשונים שבדעת אחרת מקנה אותו לא שייך הא דעודר וכו' וקסבר כו' עיין עליו. אך בנד"ז שנתכוין לקנין לא דמי כלל להא דתשו' צ"צ ששם יש

סברא שלא נתכוין לשום קנין כלל. ע"כ רצה לדמותו להא דעודר כו' וקסבר כו'. אבל הכא שנתכוין לקניי' גמורה זכה לו חצירו ועיין במסכת ע"ג ר"פ השוכר את הפועל (דס"ג ע"א) גבי וכגון דקאי בחצרה כו'.

שם אה"ע סימן קנ"ט סי'א. הנה מתחלה נבוא לטעם הראשון שכ' רומע"ל דאין בהגט ממש. וז"ל וכתבו הגט ומסרו לידו למסרך לידי אשתו ולא היה בידו כח המימוש וההחזקה להחזיק הג"פ ליתן לאשתו רק תחבו הג"פ לידו ואחר היה מנענע בידו עד שנפל הגיפ מידי ליד החרשת. עד שלפי דעתנו אין בנתינת הג"פ ממש עכ"ל. ולפע"ד אין מוכרח כלל שאין בהנתינה ממש דנהי דנתינת השכ"מ מצד עצמה שיהי' נתינתן ממש נתינה י"ל שאין בה ממש די"ל דלא דמי לערק לה חרציה בפרק הזורק (דע"ה ע"א) דפרש"י עקם לה מתניו להקריב לה הגט. והכא אם היה הוא מסייע לאותו האיש בנתינתו יל"ג ביה גיטא דלא גרע האיש ההוא מהאשה המתגרשת שאף שהיא לקחה הגט אם הבעל היה מסייע לה בלקיחתה הוי גיטא. וכמו"כ י"ל אם הי' השכים מסייע להאיש המנענע י"ל הוי גיטא אף אם עיקר הנתינה מידו. דאע"ג דאמרינן בשבת פרק המצניע (דצ"ב ע"א וע"ב) מסייע אין בו ממש. הרי הכא ע"ב אמרינן דמה שהבעל רק מסייע חשוב ונתן כמ"ש בחידושי הרשב"א שם וז"ל וכיון שהוא מקרבו לה ומסייע בלקיחתו ונתן בידה קרינן ביה עכ"ל והובא ב"י. וכ"ש לדעת הרמב"ם שם פ"א ה"ב שהביא הב"י או הטה ידו עד ששלפה הגט מעליו וכ"ס בריא"ז בש"ג שם ואם הושיט לה ידו ונטלתו היא מתוך ידו הרי זו מגורשת. ואפ"ל טעם לזה דהכא כיון שליחות מהני. א"כ כיון שמסייע לה הרי עושה מעשה שרצונו בהגט נוסף על מה שאומר ה"ז גיטך לכן עי"ז נעשית היא כשלוחו. והרי האשה יכולה להיות שליח בעלה להוליך הגט לה ס"פ המביא תניין (דף כ"ד סע"א). ואע"ג דהתם צריכה לעשות שליח הולכה אחר שיתנהו לה. שאני התם שאין הבעל מסייע כלל בנתינתה. אבל הכא שהוא עצמו מסייע בנתינה מצטרפת היא ג"כ מצד שליחות. ומ"מ זה דוחק. אך עוי"ל כמו דאמרינן פ"ב (ד"כ ע"א) דהאי ונתן אע"ג דלית בי שוה פרוטה כשר וע"ש בתוספות דלא דמי לונתן דגבי תרומה דנתינה חשובה בעינן כמו"כ מקילינן אף דמסייע חשוב כמו נתן. אבל הכא י"ל שלא היה גם מסייע כלל כיון שלא היה בידו כח המימוש וההחזקה. אבל יש טעם אחר לומר דהוי נתינה אם זה האיש שהיה מנענע בידו של השכ"מ הוא היה מכלל אותן האנשים שאמרו להשכ"מ ליתן גט לאשתו והשיב להם השכ"מ

הן. דא"כ הרי זה האיש נעשה ג"כ שליח ליתן הגט לאשתו כדין המבואר בטוש"ע סי' קמ"א סכ"א היו רבים עומדים ביחד ואמר הוליכו גט זה לאשתי איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כולם. והרב"י כ' על זה שהוא מהברייתא ס"פ התקבל (דס"ז ע"ב) אמר לעשרה כו' הוליכו גט לאשתי כו'. והלשון שכ' הטור במעמד רבים הוא בפרש"י שם בד"ה אתקין. בגט שאדם אומר במעמד רבים. וכ"כ הר"ן שם. וכ"כ הטור ס"י ק"כ. והנה גבי שכ"מ ומסוכן קי"ל דאף אם אמר כתבו ולא אמר תנו ה"ל כאומר כתבו ותנו כמ"ש במשנה וגמרא פרק התקבל (דס"ה סע"ב). וכש"כ הכא שאמרו לו ליתן והשיב הן. וא"כ אותן שהשיב להן נעשו ודאי כולם שלוחים על הנתינה ר"ל שכל אחד מהם יוכל ליתן הגט לידה וכמ"ש התוספות פרק מי שאחזו (ד"ע ע"ב) ד"ה ורמז. כגון שאמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו דנעשו שלוחים וכ"ש הכא דהשיב להם הן. דעדיף מהרכנת הראש. לכן אם זה האיש שהיה מנענע בידו היה מאותן האנשים אשר להם השיב השכ"מ הן ונעשה שלוחו על הנתינה. א"כ כיון שהיה יכול בעצמו ליתן הגט ליד האשה והיתה מתגרשת על ידו אף אם היתה פקחת. וכ"ש חרשת. כמו"כ כשלא נתן בעצמו כ"א נעגע ביד השכ"מ עד שנפל הגט ליד החרשת אף דנתינתו שהשכ"מ יתן הגט וזה לא עלה בידו מאחר דאמרינן דנתינת השכ"מ אינה כלום, מ"מ עכ"פ נתן הגט מידו והרי הוא היה שליח. ואף שהוא לא ידע מכחו שהוא חשוב שליח. וגם שלא נתכוין שנתנתו יהיה בה ממש כ"א שנתנת השכ"מ יהי' הנתינה. מ"מ מה בכך שלא ידע מכחו עכ"פ היה שליח מדינא והוא נתן קרינן ביה ונתן. ואין לומר דזה שנתן ע"י השכ"מ חשוב שינוי שליחות. דהרי במוסיף על דברי המשלח לא נתבטל השליחות בכתובות פרק אלמנה ניוזנית (דצ"ח ע"ב) ובש"ע ח"מ סי' קפ"ב סעי' ח'. והכא ה"ל ודאי כמוסיף על דבריו וגם זה הוא דמשום דלא ידע כחו שנעשה שליח נתכוין שהשכ"מ עצמו יתן על ידו, וכיון דבאמת נעשה שליח א"כ לא נתבטל שליחותו והרי ניתן להאשה הגט משלוחו של בעלה. ואין לדמותו להא דפ"ק דב"מ (ד"י סע"א וע"ב) כיון דנפל עליי גלי דעתיה דבנפילה ניחא לי דליקני בד' אמות לא ניחא לי דליקני, וה"נ זה השליח גלי דעתיה דלא ניחא ליה שיתן לה הגט הוא בתורת שליחות אלא שהבעל בעצמו יתן לה. כי בשט"ם שם יש בזה ג' סברות. האי דדוקא בקנייה דרבנן אמרינן הכי דה"ל כאומר אי אפשי בתקנת חכמים אבל לא בקנייה דאורייתא. הב' דעת הרשב"א דאף בקניות דאורייתא הדין כן דה"ל

כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דלקמן סעי' ג'. הג' דעת הרא"ה דאפילו בקניות דרבנן מהני משום דלא קיי"ל כהך תירוצא כיון דנפל עליה גלי דעתיה כו'. והובא זה בב"י בח"מ סי' רס"ה ססע"י ד' וס"ל עיקר כדעת הרא"ה וכ"פ הרמ"א שם בש"ע בהג"ה. ואמנם על ראיות הרשב"א מעודר בנכסי הגר לא תירצו. ולפע"ד יש לתרץ בטוב דהתם שאני דלא כיון לשום קנייה כלל ע"כ לא קני. משא"כ הכי גבי מציאה נתכוין לקנות רק שכוונתו היה ע"י נפילה לכן ד"א זוכות לו וא"כ כמ"כ לא שייך לומר דגלי דעתיה דבשליחות לא ניחא ליה דהא עכ"פ נתכוין שיגיע הגט לידה מיד בעלה והרי הוא ג"כ יד הבעל דשלוחו כמותו וגם הא דלא נתן בעצמו לבד זהו מפני שלא ידע מכחו שנעשה שליח א"כ לא שייך כלל לומר גלי דעתיה דלא ניחא ליה בשליחותו. אלא כך י"ל דעכ"פ לא נתכוין שייתן בשליחותו. ולא דמי לשאר שליח הגט וה"ל כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הוא ביבמות פרק ר"ג (דנ"ב ע"ב) דלא קני אבל באמת יש לחלק דשאני התם דלא מכוין לשם קנין כלל דהא סבור דשלו הן אבל הכא הרי מתכוין האיש המנענע שיהי' נתינה. אלא דכוונתם היה שיהיה הנתינה מיד הבעל עצמו ובאמת גם הוא הוא שלוחי א"כ ה"ל מתכוין לקנין עד"מ להקנות לה הגט, ודומה למש"ש בגמרא ביבמות הכא קא מכוין למיקני, דאע"פ שנתכוין לקדשה לשם יבמות וזה לא מהני ה"ל כמתכוין לקדשה לשם אישות דמהני כיון שרוצה לקדשה יעו"ש. וה"נ כיון שכל ישעם וחפצם היה שייתן הגט לידה אף שנתכוונו שיהיה ע"י הבעל עצמו לא אבדו כח שליחותם בזה. אף שלא ידעו מכוחם. כיון שעכ"פ עסקו שיהיה נתינה וכמ"ש ג"כ בגיטין ר"פ התקבל (דס"ג ע"א) מימר אמר תיגרירי כל היכא דמגרשה ופרש"י אע"ג דלא יהביה אלא בתורת קבלה כו' ע"ש. וה"נ אע"ג דנתכוונו שיהיה הנתינה מיד הבעל כיון שבאמת היה כאן שליחות מהני. ואף דשם אח"כ עשו דחייה לסברא זו זהו שלא נבדה מעצמינו שליחות הולכה שלא עשאו כן. משא"כ הכא דבאמת היה כאן כח שליחות י"ל דשפיר מהני, וכבר כתבתי לעיל דיל שלוחו כידו אע"ג בב"מ (דף י"ב ע"א) אמרינן חצר משום ידה אחרבאי ולא גרע משליחות משמע דשליח אינו מדין יד היינו דיד עדיפא משליחות ומהני בגט אפי' בעל כרחיה. אבל לעולם כיון דשלוחו של אדם כמותו ע"כ ידו כידו שהרי נלמד מדכתי' גבי ק"פ ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. א"כ הרי כשאחד שוחט הפסח ה"ל ככולם שוחטים א"כ ידו כידם ממש ואף שבש"ע סי' קמ"א סעי' ל' כ' ותהא ידך בידי כו'. י"ל ה"ה אם לא אמר הכי ג"כ

ממילא הוא כן ידו כידו כדמשמע ממ"ש הטור שם בשם הר"ף שא"צ כלל שטר השליחות אלא לפי שכותב בה כו' לעשות כמה שלוחים ואפילו לא יחלה ולא יאנס עכ"ל מבואר הא בלעדי זה א"צ לכתוב השליחות וא"כ ממילא ידו כידו כו'. וא"כ הרי נתכוין שיגיע לה הגט מיד בעלה וכן הגיע ממני שידו כיד בעלה כו'. ועוד דהא בקדושי חרשת מלבד שהם רק מדרבנן הרי עוד זאת שהוא מוציא ברמיזה. ופרש"י ביבמות ר"פ חרש (ק"ב ב') שרמז באצבע וכ"כ פ"ה דגיטין (דנ"ט ע"א) במשנה חרש רומז ונרמז. רמיזה בידו ובראשו והיינו או בידו או בראשו. כמ"ש. החמ"ח סי' קכ"א סק"ט וכמ"ש בטוש"ע ח"מ סי' רל"ה סעי' י"ז ובסמ"ע שם ס"ק מ"ז וא"כ הכא מה שהאיש תחב הגט בידו של השכ"מ והיה מנענע בידו של השכ"מ עד שנפל הגט מידו ליד אשתו החרשת י"ל דזה ה"ל כמו רמיזה בידו שמתרצה ע"ז דאל"כ היה מראה איזה רמיזה שאינו מרוצה בזה. דאף שלא היה בו כח להחזיק הג"פ בעצמו אפשר רמיזה על ההפך היה יכול. וזה תלוי לפי אומד דעת האנשים שהיו שם. ואם לפי דעתם ה' יכול ולא עשה כן ה"ז כמו רמיזה ממש שמסכים על נתינה זו. וא"כ ע"ז נעשה האיש המנענע כמו שליח על נתינת הגט. מאחר דבקדושי חרשת אמרו כשם שכוונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה. ואף שלא נסמך ע"ז לבד מ"מ יצטרף אל טעם הראשון. העולה מזה שאם זה האיש שנענע בידו של השכ"מ עד שנפל מיד השכ"מ הגט ליד אשתו החרשת הוא היה מאותן האנשים שהשיב להם השב"מ הן על שאלת נתינת הגט י"ל דהוי נתינה והוי מגורשת גמורה:

שו"ת חתם סופר יו"ד סי' שיג. נא אל ירע בעיני אמ"ו
כי אליו נשאתי עיני ולבקר בהיכלו כי ענותנותו תרבני לחוות דעתו בדבר הלכה הנשאל מאתי מא' בסביבותינו ואף שכמעט אין לספק בדבר לכל הרואה רק בדברי העורכי' שולחן לרעבי' ללחמה של תורה אמנם לדעתי יש לצדד בנידון שלפני להתיר אך מיראי הוראה אני לכן לבי אמרה לנפשי לשאול בדבר איש אלקים קדוש ולו משפט הבחירה אם יסכים להתיר והנידון הוא שישראל הית' לו פרה מבכרת ולפוטרה מבכורה נתן הולד לרועה בעודה מעוברת אם זכר אם נקבה למען שיתן עינו על בהמותיו לשמור שמירה מעולה וכאשר הגיד לי הדבר ואמרתי כי לא נכון לעשות כן אלא שימכור הפרה כמבואר בש"ע בין כך הלך למסעיו לעיר פעסט והיתה אשתו רצה למכור הפרה מכירה לחלוטין לנכרי אחר ופסקה הדמים ונתרצה הנכרי אם יבדוק אותה תחלה לראות הישרה היא בעיניו ומיד הלך למקום המרעה

ורדף אחרי' עד שתפסה ובדקה ומצאה שלימה ובחזירתו אמר להאשה הישראל' כי הוא מרוצה לקנותה בדמי הפיסוק וליום מחר יביא המעות ובלילה ההוא ילדה הפרה זכר ע"כ לשון השאלה: **במיפק** שתא תיתי ברכתא בני חיי ומזוני רוויחא לי"נ הרב המא"הג המופלג החז"ש כבוד מו"ה געץ נ' אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א: **בשובי** מרחץ באדן שבוע העברה הגיע לידי נעימות בימינו אודות הבכור כמבואר בדבריו וראיתי כי חריפי' סכינתי' וצלל במים אדירים בחריפות ובקיאות וירד להציל ולהתיר והפעם רב כהנא לא מסייע כהנא ואם היות כי אין דעתי מסכמת להתירא ומ"ש פר"מ שאהי' עט ממנה להשיב דאיכא למיחש שהנכרי הרועה יטיל בו מום אמרתי הלואי ויטיל בו ומ"מ בעבור כבוד תורתו כי חשוב וספון בעיני רציתי להאריך לכבודו ולטייל ארוכות וקצרות וזה א"א לי עתה להיות השתרגו עלי על צווארי טרדות ותשובות בבואי לביתי והנה ימים הקדושים ממשמשים ובאים ויאחר הדבר הרבה ע"כ אמרתי אקצר באמרים ואשיב רק על ב' פרטים שיצא לחדש א' בבכור בז"הז העתקתי לו ממ"ש אצלי על ס' המצות לרמב"ם [עיין לעיל ס' ש"ו] וזאת שני' דלא בעי דעת קונה היכי שדעת אחרת מקנה אותו ונסתייע סיוע שיש בו ממש מדברי נמק"י בשם הראב"ד פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"א) בהא דרב ענן שקל בידקא בארעא יע"ש שכ"כ להדי' ושכ"כ מהרי"ט ח"א ס' ק"נ וכבר הביאו זה משנה למלך פי"ז מגזילה ואבידה הל' ח' ונחלק עליו: **אנן** מה נענה בתרי' הרשב"א בש"מ לב"ב שם פליג אהראב"ד ומיישב הא דרב ענן דמיירי שאחר שידע רב ענן החזיק בה קצת דהשתא אילו ידעו הבעלים ה"ל כאומר לך חזק וקני ע"ש ואפי' להראב"ד יש לחלק ולהשיב בכמה גווני א' הא ע"כ טעמי' משום ידו בלא כוונה לא גרע מאיש אחר שנעשה שלוחו לזכותו שלא בפניו וס' זו כ' תוס' פ' חזקת (בבא בתרא נ"ד ע"א) ד"ה אדעת' וכו' וכ"כ מהרי"ט הנ"ל דבדעת אחרת מקנה לא פליגי תוספות ודלא כמשנה למלך וא"כ תינח בישראל דשייך שליחות אבל בנכרי דלא שייך שליחות אפי' נכרי לנכרי כמו שהוכיח מג"א ס' תמ"ח ודלא כש"כ ח"מ ס' רמ"ג סק"ה י"ל מודה הראב"ד דאינו קונה בלי כוונה לקנות ותו עד כאן לא קאמר אלא בנותן לו מתנה קונה שלא בכוונה לקנות אבל במכר אם אין כוונת הלוקח הקונה לקנות אטו יתחייב באחריות מקחו ע"כ אין חבין אלא בפניו אטו אי נסתכנה הפרה בלידה אחר שרדף הנכרי אחרי' ותפשה מי יתחייב באחריות ואם נימא שיתחייב א"כ ה"ל חובתו ולא זכותו ואין חבין אלא

בפניו יעיין לשון ה"ה פ"ד ממכירה ה"ב ועיין עוד חילוק בין מכר ומתנה למציאה במרדכי פ"ק דב"מ ס' רל"ח ופסקו רמ"א ס' רס"ח סעי' ג' ותו תינח אי דעת אחרת מקנה אותו להדי' אעפ"י שאין דעת הקונה והה"נ בהיפוך אם דעת הקונה לקנות ואנן סהדי שהמקנה ניחא לי' כדי לפטור מאיסורא נימא זה הקונה שליחותי' דמקנה עביד אע"פ שאין כאן דעת המקנה להדי' אבל היכא שאין כאן לא דעת מקנה ולא דעת קונה נימא אנן ונימא אנן סהדי דהמקנה ניחא לי' להקנות איסורי' דילי' והקונה קונה שלא מדעתו כיון דאיכא דעת אחרת מקנה אותו זה לא שמענו א"כ כל גוי שיבוא לידו בהמתו של ישראל מבכרת במקרה שיזדמן או חמצו בע"פ יהי' פטור מבכורה וביעור זה לא שמענו ולא ראינו ותו תינח אי ה' הגוי מחזיק הבהמה בידו וילדה בידו ה' דומה לנוטל כלי מבית אומן לבקרו ונאנס בידו שכל' תוס' ב"ב פ"ז ע"ב ד"ה הלוקח וכו' אבל אין ספק אחר שהחזיר הכלי ונאנס פטור אפי' דעתו לגמור המקח מ"מ מכיון שהניחה חזר לרשות המוכר וה"נ מכיון שהניח הבהמה ברשות רועה שהוא שומר של בעל הבית ואח"כ ילדה הרי היא של ישראל ואפילו ילדה ת"י הגוי הקונה הייתי מסתפק כיון שעכ"פ יכול להחזירה [כמבואר בב"ב פ"ח בעובדא דקרה שם ע"ש רשב"ם ד"ה אטו ורמב"ן שם] עדיין לא מקרי יד גוי באמצע ואין להביא ראי' מדהוצרכו הפוסקים להכניס עצמם בקנין העובר אי קיי"ל אדם מקנה עובר וקשה תיפוק לי' אפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל מ"מ עד שבא לעולם יכול להחזיר אלא משמע אף ע"ג שיכול לחזור כיון שלא חזר בו פטור מבכורה יש להשיב התם מכיון שיצא מרחם אינו יכול לחזור בו אבל הכא אפי' אח"כ יכול לחזור בו בנטל כלי לבקרו וה"ה הכא בפרה ויעיין מרדכי פ"ב דב"מ ס' ר"ס ועיין רמ"א ס' רל"ב ס"ח ותן לחכם שכמותו: **ובפ"ק דב"מ** גבי גלי אדעתא דבנפילה ניחא לי' דלקני בד"א לא ניחא לי' כ' נימוקי יוסף דאי הוה ד"א קנין דאורי' לאו כל כמיני' למימר דלא ניחא לי' דלקני וקונה על כרחו: **ולכאורה** תלי' זה בפלוגתא שכ' הר"ן ר"פ הכותב אי מצי למימר במילי דאורי' א"א כמו בתקנת חכמים ששומעי' לו יע"ש ומ"מ נ"ל **דלא אמרה אלא במי שרוצה לקנות דבר זה עתה בשום קנין שהמציא לעצמו ולא רצה בקנין של תורה בזו נימא קנה ע"כ** ומשו"ה אי הוה ד"א דאורי' וזה נפל עלי' כיון שעכ"פ רוצה לקנות א"כ ד"א קוני' לו ולא כל כמיני' לומר א"א בקנין התורה אבל אם אין דעתו לקנות כלל לא אמר שיקנה ע"כ תדע שהרי הנמוק"י איירי הכא בקונה

מהפקר שאין דעת אחרת מקנה ואי נימא גם בזה קונה בע"כ תיקשי לנפשי ממ"ש הוא בעצמו בב"ב מ"א בהא דרב ענן הנ"ל אע"כ כמ"ש: **וסברא** זו נעלמה מהגאון מחצית השקל ז"ל ר"ס רמ"ח [ע"ל סימן ש"י] ואי הי' בנידון שלפנינו דעת הקונה לקנות עתה הבהמה אע"פי שלא הי' דעתו לקנות במה שהלכה מחמתו מ"מ באנו למחלוקת הנ"ל אבל הגוי לא הי' דעתו עתה לקנות כלל רק לבקרה אי שמינה או כחושה ולחזור אצל בע"ה א"כ לא קנה ומ"ש הפוסקים והאריך פר"מ גבי י"נ במדד והגביה זה תלי' שפיר בפלוגתא הנ"ל שהרי דעתו לקנות ע"י שפיכה לתוך כליו וגם הגביה ע"י מדידה שקונה מן התורה א"כ באנו למחלוקת אלא שאין דעתי להאריך רק אעוררהו מה שראיתי והבנתי מלתא דתמיה בדבריו שסבר דהגביה הוא קנין אחר ואינו בסוג משיכה ושגה בזה במ"כ כי דבר הנקנה מיד ליד שבקרא כולל משיכה וכל אביזריהו והיינו הגביה ומסירה וקורא לה והיא באה ורכוב ומנהיג וכל כיוצא בזה הכל בסוג משיכה דקרא ופשוט עכ"פ בהא סליקא דלדעתי בכור גמור הוא הולד הזה אלא שלא הארכת בראיות ופלפול כנהוג וכראוי לכבודו הרמה ולחכם הקיצור יספיק ואם ירצה להשיב יניח עד אחר המועד אי"ה יהי ה' עמו ויחתימהו לאלתר בספרן של צדיקים אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לו כנפשו היפה ונפש א"נ: פ"ב נגהי ליום ב' כ' אלול תקע"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

לקוטי שיחות חלק יא עמוד 145 הערה 45. ואפילו לפמ"ש הנמוק"י ב"ב (י א) (על מ"ש בגמרא שם כיון דנפיל גלי דעת' דבנפילה ניחא לי' דנקני בארבע אמות לא ניחא לי' דנקני"): וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו באומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו" (הרי שאפילו היכא שמגלה דעת' בפירוש דלא ניחא ליי אעפ"כ אי הוה קנין דאורייתא קני בע"כ) הרי כתב החת"ס (חיו"ד סי' שיג. חי אבה"ע סי' קסו. וכ"ה בשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' צו) דלא אמרה אלא במי שרוצה לקנות דבר זה עתה בשום קנין וכו' אבל אם אין דעתו לקנות כלל לא אמר שיקנה על כרחו" (וראה תירוצ' ה' משל"מ (הל' זכי' ומתנה פ"ב ה"ט) ב" סתירת פסק השו"ע (חו"מ סי' רסח ס"א) דלא אמרינן כיון דנפיל גלי דעת' וכו', למה שפסק (סי' ערה סכ"א) כשיטת הרמ"ה דכיון שלא כיון לקנותם אלא ע"י בנין ובזה לא קנאה" (וראה פתחי תשובה סי' רסח שם). ומובן שעפ"ז ג"כ אין סתירה למה שפסק בנוגע עודד בנכסי הגר סי' ערה סכ"ה). ועפ"ז תתורץ קושית הרשב"א (מובא בשטמ"ק ב"מ שם) על

השיטה שבקנין דאורייתא גם אם אין מכיון מהני מהסוגיא עודד בנכסי הגר.

שה"ג שם. העיר חכם א' שמ"ש כאן בשם החת"ס (והרעק"א), ושעפ"ז מתורצת קושי יית הרשב"א בשטמ"ק שכ"כ בשו"ת ציץ חיו"ד סי' רל ובחלק אה"ע סי' קנט, אבל בפס"ד או"ח סי' תמח תירץ לכאן תירוצ' - אחר.

36) נמוקי יוסף ב"מ י עמוד א. מתני' ראה את המציאה ונפל עליה כו' זכה בה. ומה שנפל זה עליה לאו כלום הוא להחזיק בה ואי משום דארבע אמות של אדם קונות לו כדאיתא בגמ' ברה"ר דדחקי ביה רבים לא תקון רבנן אי נמי מדנפל גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד' אמות לא ניחא ליה דליקני וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו (ב"ק דף ח: וכו') באומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו:

37) רש"י בראשית א, א. ד"ה בראשית. אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מֵהַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, שֶׁהָיָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שְׁנַצֵּטוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל, וּמֵה טַעַם פָּתַח בְּבְרָאשִׁית? מֵשׁוֹם כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לַעֲמּוֹ לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם (תהילים קי"א), שָׁאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל לִסְטִים אֲתֵם, שֶׁכִּבְשֶׁתֶם אֲרָצוֹת שְׂבָעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקֶּבֶץ הַזֶּה, הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרָיִךְ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו, בְּרָצוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרָצוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ:

נח ט, כו. וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לָמוֹ:

רש"י ד"ה ברוך ה' אלהי שם. שְׁעָתִיד לְשֹׁמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְזַרְעוֹ, לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן:

לך לך יג, ז. וַיַּהֲרִיב בֵּין רַעֲיֵי מִקְנֵה-אֲבָרָם וּבֵין רַעֲיֵי מִקְנֵה-לֹוֹט וְהַקְנַעֲנִי וְהַפְרָזִי אֲזִי יָשָׁב בְּאֶרֶץ:

רש"י ד"ה ויהי ריב. לְפִי שְׁהָיוּ רוֹעִים שָׁל לֹוֹט רֹשְׁעִים וּמְרַעִים בְּהִמָּתָם בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים, וְרוֹעֵי אֲבָרָם מוֹכִיחִים אוֹתָם עַל הַגָּזֵל, וְהֵם אוֹמְרִים נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאֲבָרָם, וְלוֹ אֵין יוֹרֵשׁ, לֹוֹט יוֹרֵשׁוֹ, וְאֵין זֶה גָּזֵל, וְהַפְתּוֹב אוֹמֵר וְהַקְנַעֲנִי וְהַפְרָזִי אֲזִי יָשָׁב בְּאֶרֶץ, וְלֹא זָכָה בָּהּ אֲבָרָם עַדְיוֹן (ב"ב):

שם טו, טז. וְדוֹר רַבִּיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא-שָׁלַם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד-הֵנָּה.

רש"י ד"ה ודור רביעי. לאחר ש'גלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען הנה מדבר עמו, וכרת ברית זו, כדכתיב: למת לה את הארץ הזאת לרשתה. וכן הנה: יעקב ירד למצרים, צא וקשב דורותיו: יהודה, פרץ, ויחזקאל, וכלב בן חצרון מבאי הארץ הנה.

לקמן עמוד 147 הערה 24. כן משמע מפרש"י שהביא הכתוב לזרעך אתן את הארץ הזאת" ולא כבמדרש שהביא הכתוב (שם טו, יח) לזרעך נתתי את הארץ" • (ראה ירושלמי חלה פ"ב ה"א). וגם עה"פ שם – הנה בב"ר (פמ"ד, כב) איתא מאמרו של הקב"ה מעשה", משא"כ בפרש"י שם – אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה". (ולהעיר מת"י שם: לבנך אתן. וראה רמב"ן שם). [ואין להקשות: סו"ס למה לא הביא רש"י הכתוב, לזרעך נתתי גו"י? כי י"ל, דע"פ פשש"מ לא מסתבר שאברהם אמר לבני חת אמירתו של הקב"ה לזרעך נתתי גו"י (לפני שהי' לו זרע) דאמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה" – כי זה לא יתקבל אצלם ובמכש"כ וק"ו שאפילו לאחר שנולד יצחק אמרו ליצני הדור שאינו בנו של אברהם (ב"מ פז, א. תנחומא תולדות ג. הובא בפרש"י ר"פ תולדות)]. וראה בארוכה לקמן ע' 204 ואילך. לקו"ש ח"ל ע' 84 ואילך.

לקוטי שיחות חלק ה עמוד 4. אין וואָס באַשטייט איבערהויפט די טענה פון אוה"ע? מ'געפינט דאָך, אַז מלכתחלה (ווען נח האָט פֿאַנגעני דערגעטיילט די לענדער צו זיינע זין) אין ארץ-ישראל געווען בחלקו של שם, נאָר דערנאָך האָבן די כנענים (בני חם) איך איינגענומען פֿאַר זיך, איז וואָס פֿאַר אַן אָרט האָט די טענה פון די אוה"ע צו אידן: לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", אין דער צייט אַז, אדרבה, א"י האָט גאָר מלכתחלה געהערט צו די קינדער פון שם יי, און די כנענים זיינען די וואָס האָבן דאָס צוגע'גזל'ט פון זיי?

שם עמוד 8. ווען אַ געוויסע זאך גייט אַ איבער פון איין מענטש צו אַ צווייטן דורך וואָס פֿאַר אַ קנין עס זאל ניט זיין (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה. א.א.וו.), ווערט דער עצם מהות פון דער זאך ניט באוויקט אָדער גע-ענדערט דורך דעם איבערגאַנג: די זאך אליין דריקט ניט אויס קיין באַ-זונדערע שייכות צום רשות פון דעם אָדער יענעם מענטשן, אָדער אַן עני דערונג אין דעם; ס'איז ניט מער וואָס איר אויסערלעכע צוגעהערקייט בייט זיך ביים איבערגיין פון איין מענטשן צום צווייטן.

אנדערש איז אָבער דער כיבוש פון א"י, וואָס זינט אידן האָבן איינגע-נומען די ארצות שבעה גוים" אין פארגעקומען אַ שינוי אין דעם עצם מהות פון דער לאַנד: פריער איז עס געווען אַ לאַנד גלייך ווי אַלע לענדער, וואָס האָט געקענט גע-הערן צו יעדן פאלק, און זינט דעם כיבוש פון אידן אין דאָס לאַנד גופא פאָרוואַנדלט געוואָרן אין ארץ-ישר"ל, ס'איז געוואָרן אַ אידיש לאַנד דורך און דורך און במילא אויף שטענ-דיק, אַזוי אַז דאָס קען מער ניט געהערן צו אַן אנדער פֿאַלק; באמת קען זיי שוין קיין מאל ובשום אופן ניט צוגענומען ווערן פון אידן. און דעריבער, אפילו בזמן הגלות. ווען גלינו מאַרצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", ווערט זי גערופן ארי צנו"און אדמתנו" (אונזער לאַנד און אונזער ערד); און נאך מער: לא ישובו בארצך, אַ גוי טאר ניט באַ-זעצן זיך אין א"י. ווען דער בן (חמש) למקרא לערנט אין מקרא (חומש) וועגן דער שייכות פון אידן און ארצות שבעה גוים: ודור רביעי ישובו הנה גו' לזרעך נתתי את הארץ הזאת ווייסער שוין פון פריער אַז דאָס איז ל-זרעך עד עולם". און אין דעם גופא באַשטייט די סיבת הטענה פון די אוה"ע לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים": אויך אוה"ע ווייסן, אַז ווי נאָר די אידן האָבן דעמאָלט איינגענומען די ארצות שבעה גוים", זיינען די ארצות געוואָרן ארץ-ישראל אויף שטענדיק, אַזוי אַז דאָס לאַנד קען שוין מער ניט גע-הערן צו זיי, צו אומות העולם. און טאַקע מחמת דעם טענה'ן זיי לס-טים אתם"; וויבאלד אַז איידער די אידן האָבן זיי כובש געווען, איז זי געווען אַ לאַנד ווי אַלע לענדער וועלכע קענען געהערן צו יעדן פאלק, האָבן דעריבער אידן ניט געהאַט קיין רעכט איינצונעמען א"י אויף אַזא אופן אַז זיי זאל פון די אוה"ע צוגע-נומען ווערן לחלוטין דאָס איז אַ גזילה, וויבעריי, טענה'ן זיי. און אויף דעם קומט דער ענטי פער כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה": וויבאלד אַז דער אויבער-שטער האָט זי באַשאַפֿן און אויפֿר געמאַכט איר גאַנצע מציאות, איז דאָך זעלבסטפֿאַרשטענדלעך אַז כל הארץ של הקב"ה היא", אַז די גאַנצע ערד (ד.ה. אינעם מובן פון איי כות - ניט בלויז אויסערלעך, נאָר אויך איך פנימיות און עצם מהות) איז דעם אויבערשטנס און וויי באַלד אַזוי, האָט ער דאָך די רעכט אומצובייטן איר עצם וועזן פון אַזא וואָס קען גערופן ווערן ארצות הגוים" אויף אַזא וואָס איז אויסשליס לעך ארץ-ישראל.

(38) שו"ע הרב קו"א הלכות הפקר בתחילתו. ראה הערה 16.

קדושין כו עמוד א. ובחזקה. מנלן? אמר חזקיה: אמר קרא: "ושבו בעריכם אשר תפשתם", במה תפשתם – בישיבה. דבי רבי ישמעאל תנא: "וירשתם אתה וישבתם בה", במה ירשתם – בישיבה.

ספר המקנה שם. שם ובחזקה מנ"ל כו'. אמר חזקי' אמר קרא ושבכו בעריכם. הא דלא מייתי מקרא דאורייתא מורשתם אותה וישבתם בה משום דהתם אין לפרש והחזקה היה לקנות מן הכנענים שהיו שם בתחלה או מדין הפקר דבאמת היה שלהם ירושה מאבותיהם כדאיתא בפרק יש נוחלין ותו דכיבוש מלחמה עצמו אין צריך שום חזקה אחרת כדאי' בגיטין דף ל"ח ע"א וע"כ הא דקאי דבי ר' ישמעאל במה ירשתם בישיבה היינו חלוקה שביניהם כל א' וא' הוא קונה אותה בישיבה א"כ י"ל דאין ללמוד מזה דמהני חזקה בהפקר ונכסי הגר דהא אמרינן בב"מ דף י"ב דהיכא דדעת אחרת מקנה אותו עדיף טפי א"כ הכא שהי' חלוקה בין כל א' וא' הוי לי' דעת אחרת מקנה אותו אף שכתבו התו' בר"פ האיש מקדש ובבכורות סוף פרק יש בכור דחלוקת יהושע היה ע"פ הדיבור היינו לענין דאינו חוזר ביובל אבל מ"מ הי' צריכין לעשות חזקה כל א' בשלו כיון שבתחילה הי' בשותפות כולם כמ"ש בספ"י א"כ אין ראי' להפקר ונכסי הגר לכך הוצרך לאתויי מקרא דירמ' שהי' הארץ כהפק' ותפסו כל א' מהן בחזקה מה שישבו בה ואיכא למימר נמי איפכא כיון דמצינו גבי מטלטלין דבמציאה והפקר קונה אותו במשיכה מדאורייתא ואילו גבי מכירה ס"ל לר' יוחנן דמשיכה אינה קונה מן התורה ובעינן נתינת הכסף דוקא א"כ איכא למימר גבי קרקעות נמי אע"ג דאמר במה תפסתם בישיבה היינו משום דלא מחסר נתינת הכסף משום דהוי הפקר אבל בקונה קרקע מחבירו אין ללמוד מזה דמהני חזקה כיון שלא נתן הכסף עדיין אלא כיון דקי"ל באחין שחלקו דכיון שהחזיק אחד בשלו קנה אף שלא החזיק חבירו עדיין בחלקו וכמפורש בש"ע ח"מ סי' קנ"ז סעיף ב' א"כ ה"נ בחלוקת ארץ ישראל דוודאי לא הוצרך הכתוב שיקנה כל א' חלקו עד שישבו כל ישראל כל אחד בחלקו דהא משמעות כל הכתובי' שלא נכבשה כל הארץ בימי יהושע ואפ"ה קנה כל א' מה שהחזיק אף שעדיין לא החזיק חבירו וכ"ש לפי מה דאיתא בב"ב דף קכ"ב דנתחלק לפי כספים והעלו דמים זה לזה ואפ"ה קאמר קרא וירשתם במה ירשתם בישיבה הרי מפורש ממש דאפילו במכירה מהני חזקה נמצא תרומיהו קראי צריכא. ודוק.

שו"ת דבר אברהם שם אות ו. ראה בסוף.

(39) ב"ב קיט עמוד א. מתיב רבה, רבי יהודה אומר: בנות צלפחד נטלו ארבעה חלקים, שנאמר: "ויפלו חבלי מנשה עשרה"! אלא אמר רבה: ארץ ישראל מוחזקת היא. מיתבי, אמר רבי חידקא: שמעון השקמוני הנה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, וכך הנה רבי שמעון השקמוני אומר: יודע הנה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן, אבל לא הנה יודע אם נטולות חלק בכורה אם לא; וראויה היתה פרשת נחלות ליפתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידו. ויודע הנה משה רבינו שהמקושש במיתה – שנאמר: "מחלליה מות יומת", אבל לא הנה יודע באי זו מיתה הוא יומת; וראויה היתה פרשת מקושש שתכתב על ידי משה, אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו. ללמדך, שמגלגלים נכות על ידי זכאי, וחובה על ידי חייב. ואי סלקא דעתך ארץ ישראל מוחזקת, מאי קא מסתפקא ליה? היא גופה קא מסתפקא ליה – דכתבי: "ונתתי אתה לך מורשה אני ה'" – וירשה היא לך מן מאבותיכם; או דלמא, שמורישין ואינן יורשין? ופשוט ליה תרנויהו: וירשה לך מן מאבותיכם, ומורישין ואינן יורשין. והיינו דכתבי: "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" – "תביאמו" לא נאמר, אלא "תביאמו"; מלמד שמתנבאין, ואינן יודעין מה מתנבאין. "ונטעמך להני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה" – אפשר עמדו לפני משה כו' ולא אמרו להן דבר, ועמדו לפני הנשיאים וכל העדה?! אלא סרס המקרא ודרשהו, דברי רבי יאשיה. אבא חנן אמר משום רבי אליעזר: בבית המדרש היו יושבין, והלכו ועמדו להן לפני כולן. במאי קמיפלגי? מר סבר: חולקין פבד לתלמיד במקום הרב, ומר סבר: אין חולקין. והלכתא: חולקין, והלכתא: אין חולקין. קשיא הלכתא אהלכתא! הלכתא אהלכתא לא קשיא – הא דפליג ליה רביה יקרא, הא דלא פליג ליה רביה יקרא. תנא: בנות צלפחד חקמניות הן, דרשניות הן, צדקניות הן. חקמניות הן – שלפי שעה דברו. דאמר רבי שמואל בר רב יצחק: מלמד שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין, שנאמר: "כי ישובו אחים יחדו". אמרו לו: אם כן אנו חשובין – תנה לנו נחלה כבן; אם לא – תתיבם אמנו! מיז – ויִקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּחַן לִפְנֵי ה'". דרשניות הן – שהיו אומרות: אילו הנה לו בן, לא דברנו. והתנא: "בת"! אמר רבי ירמיה: סמי מקאן "בת". אבני אמר: אפילו הנה בת לבן – לא דברנו. צדקניות הן – שלא נישאו אלא להגון להן. תני רבי אליעזר בן יעקב: אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה.

עבודה זרה נג עמוד ב. כי הא דאמר רב יהודה אמר רב ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה מנלן דאסרה א"ר אלעזר כתחילה של א"י דאמר רחמנא (דברים יב, ג) ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

רש"י ד"ה ואשריהם תשרפון - אלמא אילנות נמי אסירי ומכדי הארץ וכל המחובר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה וגוים שבאו אחרי כן לא יכלו לאסרן בהשתחואה:

פרשת דרכים שם. והכי מוכח ממאי דאמרין בפירק רביעי דעבודה זרה (נג ע"ב): אמר רב יהודה אמר רב: ישראל שזקף לבנה להשתחות לה, ובא גוי והשתחוה לה — אסרה. מנלן דאסרה? אמר רבי אלעזר: מתחלתה של ארץ ישראל, דאמר רחמנא (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש". מכדי ירשה היא להם מאבותיהם, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ופרש רש"י: "ואשריהם תשרפון". אלמא אילנות נמי אסירי. ומכדי הארץ וכל המחובר לה ירשה היא לישראל מאבותיהם, שהרי נאמר לאברהם: "כי לך אתננה", וגוים שבאו אחר כך לא יכלו לאסרן בהשתחואה. עד כאן. הרי מוכח מהכא, דמשעשה שנתנה השם לאברהם זכה בה הוא ונרעו אחריו, אף קדם שנקנסו לארץ ישראל זכו מלח ירשה, ומשום הכי מן הדין לא היו האשרות אסורות, משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וזה מבאר נמי במאמר הפונה קדים. וכבר הביא רש"י אגדה זו בפרוש התורה, והקשה הרא"ם ז"ל, דרש"י פתב בפירשת לך לך גבי "לניה ריב בין רעי מקנה אברים ובין רעי מקנה לוט" (בראשית יג, ז), שהיו רועי של לוט רשעים ומרעים בשדות אחרים, ורועי אברים מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים: נתנה הארץ לאברהם, ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל. והכתוב אומר (שם): "והקנעני והפרזי אז בארץ", ולא זכה בה אברהם עדין. עד כאן. משמע, שכל זמן שהקנעני בארץ אינו זוכה בה לטל אותה מן הדין. ומרץ, דשני התם, שבאותה שעה לא היה לו גרע, והשם אמר לו 'לנרעה אתן', וכל זמן שלא היה לו גרע — הקנעני והפרזי היושב בה מתחלתה זוכה בה יותר מאברהם שרופה לנפות בה עתה מלח ורעו. אבל עכשו שפבר נולד לו גרע וכבר זכה בה, אף על פי שהקנעני והפרזי קים יכול לטל אותה מהדין. ומכל מקום לא נחה דעתו של הרב במרוץ זה, וכתב דמלשון בראשית רבה דגבי 'והקנעני והפרזי' לא משמע כן. עד

כאן דבריו. והדין עמו במה שלא נחה דעתו בתרועה, משום דבבראשית רבה (פרשה מא סימן ו) אמרין: אמר להם הקדוש ברוך הוא: כך אמרתיו לו: "לנרעה נמתי את הארץ הזאת". אימתי? לכשינתעקרו שבועה עממין מתוכה. "והקנעני והפרזי אז ישב בארץ" — עד עכשו מתבקש להם זכות בארץ. עד כאן. משמע, דעקר הדבר תלוי במה שינתעקרו שבועה עממין מתוכה. ואם כן הקרא קשין לדוכתין, דהכי קאמר אברהם: ואם לאו הריני תושב ואטלנה מהדין, והלא כל זמן שלא נעקרו שבועה עממין לא זכה עדין בארץ ישראל. והרא"ם לא תרץ כלום לקשיתו, ומתר"ש יפה נדחק הרבה בזה, יעני שם. ולי נראה, דזה יובן עם מאי דאמרין בפירק קמא דראש השנה (יג ע"א): בעו מנה חבריא מרב פהנא: עמר שהקריבו ישראל בכניסתם לארץ מהיכן הקריבוהו? אם תאמר דעיל שלישי ביד נכרי, 'קצירכם' אמר רחמנא (ויקרא כג, י) ולא קציר נכרי. אלא דלא עיל שלישי ביד נכרי. עד כאן. והתוספות הקשו שם: 'קצירכם' אמר רחמנא ולא קציר נכרי. ואף על גב דירשה היא להם מאבותיהם, כדאיתא בעבודה זרה, דאמר רחמנא: "ואשריהם תשרפון באש", מכדי ירשה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מכל מקום יש להם במה שגרע. ומכל מקום דיק התם שפיר, משום אשרות שמדורות ראשונים. עד כאן. והנה סיים דברי התוספות הללו, שכתבו: ומכל מקום דיק התם שפיר משום אשרות שמדורות ראשונים, הם סתומים וסתומים. דמלבד שהדברים מצד עצמם אין להם מוכן, גם עם מה שחלקו בין קרקע עצמו למה שגרע בו אין לדברים הללו קשר כלל. דהתם בגמרא הכי אמרין: ישראל שזקף לבנה להשתחות לה, ובא גוי והשתחוה לה — אסרה. מדאמר רחמנא: "ואשריהם תשרפון באש". מכדי ירשה היא להם מאבותיהם, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואי משום הנה דמעקרא. ופרש רש"י: ואי משום אשרות דמעקרא היו, קדם שנתנו לאברהם בבטילא בעלמא סגי להו. ופרש רש"י: מכדי עבודה זרה של נכרי בבטיל סגי לה, וקמא לן: נכרי מבטל עבודה זרה על פרחו, ליכפינהו לנכרים דליבטלינהו. אלא מדפלחו ישראל לעגל גלוי אדעתיהו דניחא להו בעבודה זרה, וכי אתי גוי ופלח לה — שליחותיהו עבד, הלכך הניא עבודה זרה של ישראל ואינה בטלה עולמית. עד כאן. ואם כן, מה היא פונת התוספות במה שכתבו ומכל מקום דיק התם שפיר וכו'. **והנראה** אצלי הוא, דעקר הגרסא היא: ומכל מקום דחי התם שפיר וכו'. והקנעה: שהקשה להם, דלפי מה שתרצו דמכל מקום יש לו במה

שְׁנָרַע, הִכִּי יִלְף הָתָם דִּישְׁרָאֵל שְׁנָרַף לִבְנָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וּבָא גוֹי וְהַשְׁתַּחֲוָה לָהּ דְּאָסְרָה מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא "וְאֲשִׁרְיָהֶם תִּשְׁרְפוּן בָּאֵשׁ", מִכְּדִי יִרְשָׁה הִיא לָהֶם מַאֲבוּתֵיהֶם? אֵימָא דְמָאִי דְאָסַר רַחֲמָנָא הוּא מְשׁוּם דְּיִשׁ לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע, וְאִם זֶה נִטַּע אֵילָן וְעָבְדוּ — אָסְרוּ לְפִי שְׁהוּא שְׁלוֹ. דּוּמְיָא דְעֵמָר, דָּאִם הִבִּיא שְׁלִישׁ בֵּינָה גוֹי קָרִינָן בֵּיהּ קָצִיר גּוֹיִם. וְהִנֵּה לְפִי הָאֲמַת לֹא קִשְׁיָא כָּלָל, דְּבִמָּה שְׁתַּרְצוּ לְקִשְׁיָא הֶאֱחָרַת וְאִי מְשׁוּם הִנֵּה דְמַעֲקָרָא, שְׁתַּרְצוּ בְּבִטּוּלָא בְּעֵלְמָא סְגִי לְהוּ, אֲדַחֲקָא נְמִי קִשְׁיָא זִו. דָּאִם הִינֵנוּ מְקֻשִּׁים לוֹ דְּהָא גוֹי יֵשׁ לוֹ בְּמָה שְׁנָרַע, אֲפֹתִי הִנֵּה מִתְרַץ בְּבִטּוּלָא בְּעֵלְמָא סְגִי לְהוּ. וְהִנֵּה קִשְׁיָא אֵינָה אֱלָא לְמִקְשָׁה, שְׁהִקְשָׁה וְאֵימָא מְשׁוּם הִנֵּה דְמַעֲקָרָא, אֲמָאִי לֹא הִקְשָׁה וְאֵימָא מְשׁוּם דְּיִשׁ לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע? לְזֶה תַּרְצוּ: וּמִכָּל מְקוֹם דְּחִי הָתָם שְׁפִיר מְשׁוּם אֲשֵׁרוֹת שְׁמִדּוֹרוֹת רַאשׁוֹנִים. כְּלוּמַר, מַה שְׁרָצָה הַפֶּשֶׁטָן לְלַמֵּד הַדִּין מְשׁוּם דָּאִין אֲדָם אוֹסֵר דְּבַר שְׁאִינוּ שְׁלוֹ, כְּכָר דְּחָה רָאָה זִו שְׁפִיר מְשׁוּם אֲשֵׁרוֹת שְׁמִדּוֹרוֹת רַאשׁוֹנִים. וְאִין הִכִּי נְמִי שְׁהִיָּה יָכוֹל לְדַחֲוֹת רָאָה זִו מְשׁוּם דְּיִשׁ לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע, אֱלָא דְּבִמָּה שְׁתַּרְצוּ בְּבִטּוּלָא בְּעֵלְמָא סְגִי לְהוּ נִדְחָה נְמִי הִדְחִיָּה הֶאֱחָרַת דְּיִשׁ לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע. זֶה נִרְאָה לִי בְּכֹנֶנֶת דְּבָרֵי הַתּוֹסְפוֹת. נִמְצִינוּ לְמַדִּין מִדְּבָרֵי הַתּוֹסְפוֹת, דְּגוּף הָאָרֶץ נִתְּנָה לְאַבְרָהָם מֵאוֹתָהּ שְׁעָה, וְנָכוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל אֶף קִדְּם שְׁיַעֲקֹרוּ שְׁבָעָה עֶמְמִים, מְשׁוּם דִּירְשָׁה הִיא לָהֶם מַאֲבוּתֵיהֶם, אֶף אֶף עַל פִּי כֹן יֵשׁ לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע, שְׁהִשְׁאִיר לָהֶם הַשֵּׁם זְכוּת שְׁיִזְרְעוּ עַד שְׁיַעֲקֹרוּ מִמֶּנָּה שְׁבָעָה עֶמְמִים. וְכֵּן אֵתוּ כָּל דְּבָרֵי רִשׁ"י כִּפְשָׁטָן. דְּבִפְרָשְׁתָּ לָּךְ לָךְ, שְׁהִיוּ רוּעִיו שֶׁל לוֹט מְרַעִים בְּהִמָּתָם בְּשִׂדּוֹת אַחֲרִים וְהָיוּ סְבוּרִים לוֹמַר דָּאִין לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע מִשְׁעָה שְׁנִתְּנָה הָאָרֶץ לְאַבְרָהָם, מְשׁוּם הִכִּי כֵּן אֹתָם הִכְתוּב וְאָמַר: "וְהִכְנַעְנִי וְהִפְרִי אֶז בְּאָרֶץ", כְּלוּמַר, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נַעֲקְרוּ שְׁבָעָה עֶמְמִים יֵשׁ לִגְוֵי בְּמָה שְׁנָרַע, וְאִם כֹּן מַה שְׁהִיוּ מְרַעִים רוּעִי לוֹט בְּהִמָּתָם בְּשִׂדּוֹת אַחֲרִים גָּזַל הוּא בִּינָדָם. אֶף גַּבִּי אַבְרָהָם שְׁרָצָה לְזִכּוֹת בְּקִרְקַע לְאַחֲזֹת קָבָר, שְׁפִיר קָאָמַר: הִרִינִי תוֹשֵׁב וְאֶטְלָנָה מִן הַדִּין, מְשׁוּם דְּמִשְׁעָה שְׁנִתְּנָה לוֹ זִכָּה בֵּיהּ. וְרָאָה לְזֶה דְּמֵאוֹתָהּ שְׁעָה זִכָּה בֵּיהּ אַבְרָהָם בְּעֵקֶר הַקִּרְקַע, מִדְּאָמְרִין בְּפִרְקָה הַמוֹכֵר פְּרוֹת (ב"ב ק ע"א): תִּנְיָא. הֲלֹךְ בֵּיהּ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה — קָנָה מְקוֹם הַלּוֹכוֹ. מָאִי טַעְמָא? דְּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית יז, יג): "קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאָרֶץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה, כִּי לָךְ אֶתְּנֶנָּה". עַד כָּאן. הִרִי דְסִבִּירָא לָהּ, דְּמָאִי דְקָאָמַר לָהּ רַחֲמָנָא לְאַבְרָהָם 'קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאָרֶץ' — מִטַּעַם חֲזָקָה נִגְעוּ בֵּיהּ, כְּדִתְבִּינָא לְעִיל. וְאִם כֹּן, אַבְרָהָם דְּקָנָה בְּחִזְקָה, עַל כְּרִחִין לוֹמַר דְּמֵאוֹתָהּ שְׁעָה זִכָּה בֵּיהּ.

(40)*לקמן עמוד 206. אַזוֹי ווִי דָאִם אִיז ע"ד הַמְדַרְשׁ בְּנוּגַע צו קְדוּשַׁת הָאָרֶץ, עַד"ז אִיז עַס לְדַעַת רִשׁ"י בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּנוּגַע עַד"ז אִיז מוֹבֵן אוֹיךְ בְּנוּגַע א"י: כְּאֵשֶׁת אֶז דְּעַר קִנִּין וּבַעֲלוֹת אוֹיף א"י הָאֵט זִיךְ אוֹיפִגַּעֲטָאן אוֹיךְ פֶּאָר מ"ת (ע"י דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקַּב"ה), הָאֵט אֲבַעַר דָּאן דִּי חֲלוֹת הַקְדוּשָׁה (אוֹיךְ דִּי קְדוּשָׁה וּוְאָס אִיז נִיט פֶּאָרְבוּנְדֵן מִיט חִיּוּב מִצְוֹת) נִיט גַּעַר קַעֲנַט נִקְבַּע וּוְעַרְן אִין חִפְצָא" פֿון דַּעַם אַרִיץ". לֹא־חָרִי מ"ת אֲבַעַר (אוֹיךְ לִפְנֵי הַכִּיבוֹשׁ) אִיז אִין אִיר נִתְחַדֵּשׁ גַּעַר וּוְאָרֶן דְּעַר גַּדַר און אִפְשָׁרִיּוֹת הַקְדוּשָׁה (מִצַּד דַּעַם צִיּוּי מ'זֹאל אִיךְ כּוֹבֵשׁ זִיין); און וּוְעַן אִידֵן הָאֵבֵן אִינְגַּענוּמַעַן א"י לִקְנִין בַּעֲלוֹת הָאָרֶץ: וּויבֹאֵלֵד אֶז דְּעַר אופֿן וּגַדַר נִתִּינַת הָאָרֶץ פֿון דַּעַם אוֹיבֶעֱרִשְׁטֵן צו אִידֵן אִיז נִיט ווִי עַס וּוְעַרֵט גַּעֲגַעֲבֵן אַ זָאךְ פֿון אַ סַתֵּם נוֹתֵן צו אַ סַתֵּם מִקְבֵּל וּוְאָס דִּי נִתִּינָה אִיז נֶאָר אַ שִׁינּוּי רְשׁוּת וּוְאָס בִּיטֵי נִיט דַּעַם מַהוּת פֿון דַּעַם דְּבַר הַנִּיתָן (און דְּעַרִיבֶעַר קַעֲן דִּי בַּעֲלוֹת פֿון דְּעַר זָאךְ בְּטֵל און נִפְקַע וּוְעַרְן דּוֹרֵךְ אַ קִנִּין, אֲדַעַר כִּיבוֹשׁ וְכִי"ב, און אִיבֶעֱרָגִיין פֿון אִיין רְשׁוּת צוּם צווייטֵן) נֶאָר דְּעַר אוֹיבֶעֱרִשְׁטֶער הָאֵט אוֹוַעֲקַעֲגַעֲבֵן (אוֹיךְ) אִיר מַהוּת צו אִידֵן (צוּנַעֲמַעַנְדִּיק פֿון אִיר יַעֲדַע שִׁיכּוּת צו אַנְדַּעֲרַע אוֹמּוֹת), גַּעֲגַעֲבֵן אִין אַן אופֿן אֶז עַס אִיז גַּעוּוְאָרֵן אַ שִׁינּוּי אִין אִין מַהוּת דְּעַר חִפְצָא פֿון דְּעַר אַרִיץ אִיז גַּעַר וּוְאָרֶן דּוֹרֵךְ הַקַּב"ה אַרִיץ יִשְׂרָאֵל, אִיז פֿון דַּעֲמָאֵלֵט אַן קַעֲן זִי נִיט גַּעַר הֶעֱרֵן צו אַן אַנְדַּעַר פֶּאָלֵק (שִׁינּוּי רְשׁוּת דּוֹרֵךְ אַ קִנִּין וְכִי"ב, קַעֲן נִיט מִשְׁנֵה זִיין מַהוּת הַדְּבַר) בְּמִילָא (בְּדוּגַמַת כִּלְלוֹת גַּדַר הַקְדוּשָׁה וּוְאָס קַעֲן אוֹיפִגַּעֲטָאן וּוְעַרְן דּוּקָא לֹא־חָרִי מ"ת) הָאֵט זִיךְ (אוֹיךְ) דָּאָס גַּעֲקַעֲנַט אוֹיפִטָאָן דּוּקָא דּוֹרֵךְ דַּעַם וּוְאָס אִידֵן הָאֵבֵן כּוֹבֵשׁ גַּעוּוְעַן בְּפוֹעַל - כְּבַשְׁתֶּם אֲרָצוֹת ז' גּוֹיִם - וּוְאָס דַּעֲמָאֵלֵט אִיז גַּעוּוְאָרֶן בְּפוֹעַל דְּעַר בְּרַצוֹנוֹ כו' נִתְּנָה לָנוּ, נִתִּינַת עֲצָם מַהוּת הָאָרֶץ (מִצַּד דַּעַם וּוְאָס כֹּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקַּב"ה הִיא הוּא בְּרֵאה"). עַפ"ז קַעֲן מַעַן מִבָּאָר זִיין דַּעַם חִילּוּק פֿון פִּירוּשׁ רִשׁ"י און מְדַרְשׁ: דָּאָס וּוְאָס אַן עוֹלָה טֹאָר נִיט אַרוֹיסִגַּענוּמַעַן וּוְעַרְן חוּץ לְקַלְעִים און אִם יִצְאָת כו' הִיא נִפְסֻלַת" אִיז נִיט צוֹלִיב דַּעַם גַּדַר הַקְדוּשָׁה (וּוְאָס זִי אִיז אַרוֹיס אִין אַ מְקוֹם פֿון אַ נִידַעֲרִיקַעַר דְּרַגָּא פֿון קְדוּשָׁה), נֹאֵר וּוייִל דָּאָס אִיז חוּץ לְמַחֲצִיתָה" און דָּאָס אִיז אַ דִּין כִּלְלִי בֹא יַעֲדַעַר בִּשְׁר וּוְאָס אִיז יִצְאָ חוּץ לְמַחֲצִיתוֹ; וְאִדְרַבָּה, דַּעַם דִּין לַעֲרַנְט מַעַן אֶפֶס פֿון פִּסּוּקִי וּבִשְׁר בִּשְׁדָּה טְרַפָּה לֹא תֹאכְלוּ" (וּוְאָס רַעֲדַט נִיט וּוְעַגֵן בִּשְׁר קוֹדֵשׁ): כִּיּוֹן שִׁיזָּא בִּשְׁר חוּץ לְמַחֲצִיתוֹ נֹאסֵר", הִיּוֹת אֶז דְּעַר סוּג בִּשְׁר הָאֵט זִיין מַחֲצִיזָה, וּוְאָס אִיז מְגַדִּיר דַּעַם מְקוֹם קְבוּעַ וּוְאוֹ עַס בֹּאֵלֵאֲנַגֵּט, דַּעֲרַפֹּאֵר אִיז בִּשְׁר ק"ק שִׁיזָּא חוּץ

לחומת העזרה ובשר קק"ל שיצא חוץ לחומת ירושלים", אָדער בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו", אָדער אַן עובר שהוציא ידו", ווערן זיי נפסל ונאסר לעולם", ווייל כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה". און וויבאלד אז לויט דעם מדרש איז אמירתו של הקב"ה מעשה און א"י האָט שוין דעמאָלט (פון זינט ברית בין הבתרים) באלאנגט צו די אבות, דערי-בער קומט אויס אז דורך דעם וואס דער אויבערשטער האט אים צחקו גם הייסן זיך מקריב זיין אלס אַך עולה תמימה, איז בדרך ממילא ארץ ישראל נקבע געוואָרן אלס מקומו ומחיצתו (בדוגמא ווי דורך הקרבת העולה ווערט די עזרה אין מקום ומחוצה קבועה"). ובמילא אין חו"ל לגבי אים חוץ למחיצתו". משא"כ לדעת רש"י, כנ"ל, אז אין חפצא פון א"י האָט די נתינה ביים ברית בין הבתרים ניט אויפגעטאָן. רש"י האָט דאָך אָבער שוין מפרש גע- ווען אין פ' חיי שרה (אין דעם ענטי פער פון אברהם צו אליעזר השמר לך פן תשיב את בני שמה") אויף די ווער- טער ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי ה' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא ה' רגיל בארץ וואָס (ווי גערעדט אַמאָל בארוכה) דערמיט האָט אברהם מסביר געווען צו אליעזר'ן, אז אין חו"ל, בית אבי", איז דער אויבערשטער בלויז אלקי השמים", ניט אלקי הארץ" היות מ'האט דאָרט ניט קיין הכרה אין דעם אויבערשטן און שמו הקדוש איז ניט מורגל בפי הבריות - און דעריבער את בני לא תשב שמה"; משא"כ אין א"י איז ער (ניט נאָר) אלקי השמים (נאר אויך) ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות", אָבער לאידך איז עס דאָרטן נאָר אין אן אופן פון הרגלתיו בפי הבריות" - ניט קיין שינוי המהות אין די בריות, אין זייערע הנהגות און מעשים (וואָס דעריבער לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן) - איז דערפון פאַרשטאנדיק אז בערך מעלתו פון יצחק וואָס איז געווען אן עולה תמימה" [איז כאַטש ס'איז ניט (אַזויפיל) נוגע חשיבות הארץ - וואָרום אין ארץ עצמה איז (נאָך) ניט געווען קיין מעלה מיוחדת און אויך ניט אין מהות פון אנשי הארץ -] איז (בעיקר) געווען שלילת היציאה דערפאַר וואָס אין חוצה לארץ כדאי לך", ווייל דאָרט איז ניטאָ אלקי הארץ", אפילו שמו איז ניט רגיל אין חוץ לארץ.

(41) תנחומא (באבער) פרשתינו יא. אמר ר' יצחק לא היה צריך לכתוב את התורה אלא מהחדש הזה לכם,

ולמה כתב מבראשית, להודיע כח גבורתו, שנאמר כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא ו).

רש"י ד"ה בראשית. אמר רבי יצחק לא הָיָה צָרִיךְ להתחיל אַת התורה אֶלָּא מֵהַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, שֶׁהִיא מִצְוָה ראשונה שֶׁנֶּצְטָווּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל, וּמֵה טַעַם פֶּתַח בְּבְרָאשִׁית? מִשּׁוֹם כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לַעֲמּוֹ לַתֵּת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם (תהלים קי"א), שָׁאֵם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לִישְׂרָאֵל לִסְטִים אַתֶּם, שֶׁכָּבַשְׁתֶּם אַרְצוֹת שְׂבָעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה הִיא, הוּא בְּרָאָהּ וְנִתְּנָה לְאִשְׁרָיִשׁר בְּעֵינָיו, בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ:

בראשית רבה פרק א ב. רבי יהושע דסכנין בִּשְׁם רַבִּי לְוִי פֶתַח (תהלים קיא, ו): כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לַעֲמּוֹ לַתֵּת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם, מֵה טַעַם גָּלָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׂרָאֵל מֵה שְׁנֵי בָּרָא בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, וּמֵה שְׁנֵי בָּרָא בְּיוֹם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מוֹנִינִי אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמְרִין לָהֶם הֲלֹא אַמָּה שֶׁל בְּזוּזִים אַתֶּם, וְיִשְׂרָאֵל מְשִׁיבִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין לָהֶם, וְאַתֶּם הֲלֹא בְּזוּזָה הִיא בְּיָדְכֶם, הֲלֹא (דברים ב, כג): כִּפְתָרִים הֵיכָאִם מִכְפָּתֵר הַשְּׁמִימָה וַיִּשְׁבּוּ תַחְתָּם, הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁרָצָה נִתְּנָה לָכֶם, וְכִשְׁרָצָה נִטְלָה מֵכֶם וְנִתְּנָה לָנוּ, הֵדָא הוּא דְכָתִיב: לַתֵּת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם וְגו', הִגִּיד לָהֶם אֶת כָּל הַדּוֹרוֹת.

שה"ג. יפה תואר דב"ר שם. ר"י דסכנין בשם ר"ל **פתח כו'.** בתנחומא איתא להך ענינא בהאי לישנא אר"י לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ולמה פתח בבראשית שאם יאמרו או"ה לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה הוא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו ע"כ. והמפרשים האריכו בזה הלא הבריא שהתבל מחודש הוא. הוא יסוד כל התורה והאמונה בחידוש העולם היא הראשית לכל התורה. והמכחיש בחידוש העולם לא יאמין עוד בה' ובתורתו. וא"כ מה זה קושיא למה התחילה התורה מבראשית. הלא בלעדי זאת אין יסוד לכל התורה כולה והאריכו בתירוצים שונים אשר לא יקומו במשפט. אבל האמת היא כי גם מגוף התורה הוה ילפינן שהוא היוצר והוא המשגיח על הכל ובידו היכולת להמית ולהחיות. כיון שבאו בתורה עונשים אשר אינם מן הטבע. כמו הכריתות וערירי. וכן השכר להשביע הארץ מטובו אם

ישמרו יושביה את המצות הלא זה היה לנו לראיה כי ה' הוא אדון כל הארץ. ובפרט כי כתוב הדר הוא כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. ולכן מקשה שפיר למה ספר בראשונה סדר הבריאה. ומשני כי פתח בסדר הבריאה כדי שתהיה לישראל התשובה שמורה וערוכה מראש שלא יאמרו עליהם כי בוזים הם. או כי פן יכחישו מתקוממנו בתורה כולה. ובראותם את סדר הבריאה המסופר בתורה בכל הפרטים יודו הכל כי מאת ה' היא היתה לנו וכאשר השיב עקילס לאדריאנוס (בש"ר פ' ל' ובחזית) שאפילו הקטן שבהם יודע האיך ברא הקב"ה את העולם מה נברא ביום א' ומה ברא ביום ב' תורתן אמת וכו': **מה טעם גלה הקב"ה כו'.** הנה באמת הקושיא היא על כל ספורי התורה עד החודש הזה וכמ"ל בתנחומא המובא במאמר שלפני זה. ומה שמזכיר פה מסדר הבריאה הוא לרבותא. דאפילו זה שנראה לנו יותר חביב ויקר הוא למותר ומכ"ל שאר הספורים וזה אין קושיא הלא לפני החדש הזה יסופר יחוס ישראל ותולדותם הנחוצים לנו לדעת וכמ"ל לקמן בפל"ט. כי זה היה די לנו בראותנו בתורה כפעם בפעם כי בני אברהם יצחק ויעקב אנחנו. וישבנו בארץ מצרים וה' פדה אותנו מסבלותם. והפרטים הלא היו שמורים בפינו מפי המסורה בע"פ כמו כל התורה שבע"פ. וגם אין קושיא הלא לפני החדש הזה תשמיענו התורה מז' מצות בני נח. כי התורה היא מורשה רק לישראל. והמה ידעו את מצותם מפי אבותיהם אשר מסרו להם. וגם מצות גיד הנשה הנוהגת רק לבני ישראל ע"כ המקשה דהקשה למה לא התחילה התורה מהחדש הזה כוונתו היתה כי היה לו לכלול את מצות ג"ה בין המצות הבאות בתורה אחר החדש הזה. ורק עתה כאשר יספר לנו כל המוצאות עם אבותינו. באה הספור הזה במקום אשר שרה יעקב עם המלאך במקומה: **ואתם הלא בזוזה היא בידכם כו'.** בא לתת שני טעמים על אשר הוריש לנו ה' את הארץ. הא' כי גם בידכם היא בזוזה ולא שלכם היא. ועוד פן יאמרו כי כן חפץ ה' אשר נקח הארץ לנחלה מידם הלא אתם מודים כי העולם ומלואו היא של הקב"ה ובחפצו יתן לטוב בעיניו. והוא נתן עתה לנו לנחלה: **העולם ומלואו.** לישנא דקרא נקט לה' הארץ ומלואה ובא לרמז לנו כי לה' הוא גם כל הפרטים הממלאים את העולם: **הגיד להם את כל הדורות.** הרמב"ן ושאר מפרשי התורה העתיקו הגיד להם את הבראשית. וכן נכון כי כח מעשיו נופל על מעשה בראשית ולא על דורות הנולדים וע"ע ברש"י:

תהלים פרק קיא פסוק ו. פח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים.

רש"י ד"ה כח מעשיו הגיד לעמו. כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו, ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרים שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים:

(42) דברים ג, יח. ונאצו אתכם בעת ההוא לאמר יהנה אלהיכם נתן לכם את-הארץ הזאת לרשתה וליוצאים מעברו לפני אחיכם בני-ישראל כל-בני-חיל:

מטות לב, כ ואילך. ויאמר אליהם משה אם-תעשון את-הדבר הזה אם-תחלצו לפני יהנה למלחמה: ועבר לכם כל-חלוצי את-היבדן לפני יהנה עד הורישו את-איכבי מפניו: ונקבשה הארץ לפני יהנה ואחר תשובו והייתם נקים מיהנה ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני יהנה: ואם-לא תעשון כן הנה חטאתם ליהנה ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם: בנזילכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם והיצא מפיכם מעשיו: ויאמר בני-גד ובני ראובן אלי-משה לאמר עבדיך יעשו פאשר אדני מצוה: טפנו נשינו מקננו וכל-בהמתנו יהיו-שם בערי הגלעד: ועבדיך יעברו כל-חלוצי צבא לפני יהנה למלחמה פאשר אדני דבר: ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן-נון ואת-ראשי אבות המטות לבני ישראל: ויאמר משה אליהם אם-יעברו בני-גד ובני-ראובן אתכם היבדן כל-חלוצי למלחמה לפני יהנה ונקבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את-הארץ הגלעד לאחזה: ואם-לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתכם בארץ כנען: ויענו בני-גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר יהנה אל-עבדיך כן נעשה: נחננו נעבר חלוצים לפני יהנה ארץ כנען ואתנו אחזה נחלתנו מעבר היבדן: ויתן להם משה לבני-גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה כיוסף את-ממלקת סיון מלך האמרי ואת-ממלקת עוג מלך מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב.....

(43) יהושע א, יד. גשיכם טפכם ומקניכם ישובו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר היבדן ואתם תעברו חמשים לפני אחיכם כל גבורי החיל ונעזרתם אותם:

(44) מטות לב, כט. ויאמר משה אליהם אם-יעברו בני-גד ובני-ראובן אתכם את-היבדן כל-חלוצי למלחמה לפני

יהנה ונבקשה הארץ לפניכם ונתתם להם את-ארץ הגלעד לאחיהם:

שה"ג להערה 45. ירושלמי שביעית פרק ו הלכה א.
דאמר רבי שמואל בר נחמן שלש פרסטיגיות שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ מי שהיה רוצה להפנות פנה. להשלים ושלם. לעשות מלחמה יעשה. גרגשי פנה והאמין לו להקדוש ברוך הוא והלך לו לאפריקי. עד בואו ולקחתי אתכם אל ארץ בארצכם. זו אפריקי. גבעונים השלימו וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל. שלשים ואחד מלך עשו מלחמה ונגלו.

שמואל ב פרק כד פסוק ז ואילך. ויבאו מבצר-צר וכל-ערי החי והכנעני ויצאו אל-נגב יהודה באר שבע: וישטו בכל-הארץ ויבאו מקצה תשעה חדשים ועשרים יום וישלם: וימן יואב את-מספר מפקד-העם אל-המלך ויהי ישראל שמנה מאות אלף איש-חיל שלף חרב ואיש יהודה חמש-מאות אלף איש: ויך לבדוד אתו את-ריכן ספר את-העם.

לקוטי שיחות חלק י עמוד 62. עוד י"ל במה שנקט רש"י וכן דוד אמר לארונה" (שעפי"ז יומתק מה שדוקא בתיבות אלו מרמז שכוונתו היא על הענין המדובר שם ולא רמזו באופן אחר): דהנה מקום לשאול - מאי טעמא דאברהם שרצה לקנות את השדה והי מערה דוקא בכסף מלא" הלא הי' יכול ליטול אותם (בלא תשלומין) מן הדין שאמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת? וע"ז מי שיב" רש"י באמרו שכן מצינו גם אצל דוד, שאמר לארונה בכסף מלא" ומהתם יתבאר להכא : דוד המלך כבש את ירושלים מי ארונה המלך ובמילא זכה בכולה מדין כיבוש ומ"מ כשבא לבנות בה מזבח, לא הסתפק בזכיתו בכיבוש. ואף לא בזה שארונה יתננה לו, אלא שתהי' שלו ע"י קנייתו בכסף מלא". והטעם ע"ז אמר דוד: כי לא אשא אשר לך לה' והעלות עולה חנם". כלומר: אם הי' דוד לוקח את ה' גורן וכו' רק משום שהוא שלו. מדין כיבוש, אזי אין זה שולל לגמרי את שייכותו של ארונה להגורן; ועוד יותר, גם כשיתנו לו ארונה במתנה שנותן לו גם את שייכותו זו המועי טת), בכ"ז נשאר הגורן עדיין בבחי' אשר לך" שיש לו עוד לארונה איזו אחיזה וזכות בגורן - כי לא אשא אשר לך". ולכן שילם דוד עבורו בכסף מלא", כל השווי, בכדי לסלק כל זכותו של ארונה מכל וכל, שלא תהי' לו שום אחיזה ושייכות למזבח והקרבתו וכו'. ועל דרך זה הוא באברהם שי לא רצה שהמערה שבה יקבור את שרה

(ובה יהי' קבור גם הוא ושאר האבות והאמהות) תישאר בה איזו שהיא שייכות לעפרון (באופן ששמו עלי' וכיו"ב), ולכן מיאן לקחתה מן הדין" ואף לא במתנת חנם, כ"א שילם כל שווי'.

שם חלק כט עמוד 87. ..סוף סוף איז אבער פארט ניט גלאי טיק: וויבאלד אז עס זיינען געווען לעבעדיקע יבוסיים וועלכע האבן יע גע- וואוסט פון דער שבועה (און האבן גע- זאגט דודין לא תבא הנה כי אם הסירך גו"א) - - אין כלפי זיי, וואס האט אויפגעטאן די הסרת העורים והפסחים? - דערפאר איז רש"י מציין צו פרקי דר"א - כך מפורש בפרקי דר"א: אין פרקי דר"א, נאך דעם ווי עס ווערט דערציילט וועגן שבועת אברהם וכו', שטייט דאָרט ואח"כ קנה (דוד) את עיר היבוס לישׂראל בכתב עולם לאחזות עולם.. שש מאות שקלים כו"; און וויי באלד דוד האט קונה געווען עיר היבוס בכסף מלא, האט דאָס אינגאנצן מבטל געווען וועלכע עס איז טענה פון דעם יבוס אױף עיר ירושלים.

רד"ק שמואל ב כד, כג. ארונה המלך. מלך היבוס היושב בירושלם היה כי אף בימי דוד היה היבוס בירושלם כמו שנשאר שם משכבו בני יהודה כמו שכתוב וישב היבוס את בני יהודה בירושלם עד היום הזה והיו שם למס עובד והיו להם בתים שדות וכרמים ע"י המס שהיו עובדים לבני יהודה ובני בנימן וזה השדה והגורן היה לארונה היבוס ורצה לתתם לדוד ולא רצה לקבלם כי אם במחיר ואף אחר שכבש דוד המצודה הניחם לשבת בעיר ירושלים אותם שהיו יושבים בעיר מתחלה למס עובד והיו שם עד שבנה שלמה את הבית וזה היבוס לא היה מן שבע אומות אלא מפלשתים מזרע אבימלך כמו שפירשנו בספר יהושע והיה מותר להניחם לשבת בארץ כיון שקבלו עליהם שלא לעבוד ע"א ושאר מצות שהוזהרו עליהם בני נח ואפי' מז' אומות היו יכולין לשבת בארץ בתנאי זה שלא יחטאו שנאמר לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך לי אבל כל זמן שאינן חוטאין שקבלו עליהם ז' מצות מותר להניחם בארץ ובמקצת נסחאות התרגום תרגם נתן ארונה המלך למלך יהב ארון למלכא די בעא מיניה מלכא:

רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה א. אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום. אַחַד מְלַחְמַת הָרְשׁוּת וְאַחַד מְלַחְמַת מְצוּה. שְׁנָאֵמַר (דברים כ, י) "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֲלֶיהָ לְשָׁלוֹם". אִם הִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שְׁבַע מִצְוֹת שְׁנָאֵמַר כְּגַי נִחַ עָלֶיהָ אֵין

הוֹרְגִין מִהֶן נִשְׁמָה נִהְרִי הֵן לְמָס. שְׁנָאֲמַר (דברים כ, יא) "יִהְיוּ לָךְ לְמָס וְנֶעֱבְדֶּךָ". קִבְּלוּ עָלֵיכֶן הַמָּס וְלֹא קִבְּלוּ הָעֶבְדֻת אוֹ שִׁקְבְּלוּ הָעֶבְדֻת וְלֹא קִבְּלוּ הַמָּס. אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם עַד שִׁיקְבְּלוּ שְׁנִיָּהֶם. וְהָעֶבְדֻת שִׁיקְבְּלוּ הוּא שִׁיָּהִי נִבְזִים וְשִׁפְלִים לְמִטָּה וְלֹא יִרְיֵמוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל אֲלֵא יִהְיוּ כְבוֹשִׁים תַּחַת יָדָם. וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹם דָּבָר שִׁפְעוּלָם. וְהַמָּס שִׁיקְבְּלוּ שִׁיָּהִי מוֹכְנִים לְעִבְדֻת הַמִּלְכָּה בְּגוֹפָם וּמְמוֹנָם. כְּגוֹן בְּנֵי הַחֹמֹת. וְחִזְק הַמְצֻדוֹת. וּבְנֵי אֲרָמוֹן הַמִּלְכָּה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. שְׁנָאֲמַר (מלכים א ט, טו) "וְזֶה דָּבָר הַמָּס אֲשֶׁר הָעֵלָה הַמִּלְכָּה שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא וְאֶת חֹמֹת יְרוּשָׁלָּם" (מלכים א ט, יט) "וְאֶת כָּל עֲרֵי הַמְּסָכְנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְשְׁלֹמֹה" (מלכים א ט, כ) "כָּל הָעָם הַנּוֹתָר מִן הָאֲמָרִי" (מלכים א ט, כא) "וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמָס עֲבָד עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (מלכים א ט, כב) "וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד כִּי הֵם אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְנֶעֱבְדִּי וְשָׂרָיו וְשְׁלִישָׁיו וְשָׂרֵי רֶכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו":

פרד"א פרק לו טז-כ. ר' יהודה אומר, שלשה אבות כרתו ברית עם עמי הארץ ואלו הם אברהם יצחק ויעקב אברהם כרת ברית עם עמי הארץ כשנגלו עליו המלאכים היה סבור שהם אורחי הארץ ורץ לקראתם ורצה לעשות להם סעודה גדולה ואמ' לשרה לעשות להם סעודה גדולה ובאותה שעה ראתה דם נדה לפיכך לא הגיש להם מן העוגות ורץ להביא בן בקר וברח מלפניו בן הבקר ונכנס למערת המכפלה ונכנס אברהם אחריו ומצא שם אדם הראשון ועזרו שוכבים על המטות וישינים ונירות דולקות עליהן וריח טוב עליהם כריח ניחוח לפיכך חמד המערה לאחוזת קבר אמ' לבני יבוס לקנות מהם את מערת המכפלה במכר טוב בזהב ובכתב לאחוזת קבר עולם וכי יבוסים היו והלא חתיים היו אלא עיר יבוס נקרא יבוסים ולא קבלו האנשים עליהם התחיל כורע ומשתחוה אליהם שנ' וישתחו אברהם לפני עם הארץ. אמרו, אנו יודעים שעתיד הב"ה ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה, כרות עמנו שבועה שאין ישר' יורשים את עיר יבוס, כי אם ברצונם. ואח"כ קנה את המכפלה במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם. וישמע אברהם אל עפרון. מה עשו אנשי יבוס, עשו צלמי נחשת והעמידו אותם ברחוב העיר וכתבו עליהם שבועת אברהם וכשבאו ישראל רץ להכנס בעיר היבوسی ולא היה יכול מפני ברית אברהם שנ' ואת היבوسی יושבי ירושלם לא הורישו בני ישראל וכשמלך דוד בקש להכנס לעיר היבوسی ולא הניחו אותו שנ' ויאמר לדוד לא תבא הנה וכו'. והיו ישראל כחול הים, אלא בכח השבועה וברית אברהם ראה דוד וחזר לאחוריו, שנ' וישב דוד במצודה

וכו' ואין אתה יכול ליכנס בעיר היבوسی עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם שנ' כי אם הסירך העורים והפסחים לא היו נכנסים במקדש חס ושלוש אלא אלו הצלמים שענים להם ולא יראו רגל להם ולא יהלכו. שנ' שנואי נפש דוד שהיה דוד שונא לשמוע ולראות ע"ז שנ' על כן יאמרו עור ופסח. אמר דוד לאנשיו, כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהיה לראש ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש ואחר כך קנה את עיר היבوسی לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם מה עשה לקח מכל שבט חמישים שקלים הרי כלם שש מאות שקלים שנ' ויתן דוד לארנון.

ביאור הרד"ל שם. ראה בסוף.

לקוטי שיחות חלק ל עמוד 88. עם כל הנ"ל יש לבאר ג"כ ענין שבועת אברהם לבני חת שאין בני ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם: אף שבנ"י נצטוו והורשתם את כל יושבי הארץ גו' וישבתם בה גו' והתי. נחלתם את הארץ", שבזה נכלל לא רק מעשה הכיבוש של הבעלות כללית, כ"א גם וישבתם בה", שזהו חזקת כ"א בי קרקע שלו, בעלות הפרטית - מ"מ שאני הבעלות הכללית מבעלות הפרטית, דהבעלות הכללית ניתנה כולה לעם ישראל, מבלי שום נתינת מקום לשליטת זר: משא"כ בנוגע לישיבה בארץ, הרי בתנאים מסויימים מותרים גם האומות להשאר בארץ, וגם מז' האומות. וכמו שנצטוונו כי תקרב אל עיר להלחם עלי' וקראת אלי' לשלום", שדין זה הוא גם בנוגע לז' האומות, וכמו שעשה יהושע ד שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ הראשון שלח להם מי שרוצה לברוח יברח וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים כו'. ועפ"ז יש לבאר בנדו"ד: שבועת אברהם לא היתה שבנ"י לא ירשו את הבעלות הכללית דעיר (ארץ) היבוס - כי אא"פ להשבע נגד הבטחת הקב"ה לזרעך אתן (נתתי) את הארץ הזאת"; אלא המדובר בשייכות להבעלות הפרטית, דאף שבנ"י ישלטו על ארץ יבוס כי היא חלק מארצם, מ"מ בקשו לכרות ברית שלא יחזיקו בה ישראל בבעלות פרטית כי אם ברצונם" (של בני יבוס). והיינו, שגם בני חת הסכימו להשאר תחת שליטת וממשלת בנ"י, וכל כוונתם היתה רק שלא תושלל מהם בעלותם הפרטית על עיר יבוס - שבאופן זה אין איסור (וכההודעה הרוצה להשלים ישלים". וענין זה מודגש גם בלשון בקשת בני חת - אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה, כרות עמנו שבועה

כו", היינו שגם הם יודעים שהקב"ה עתיד ליתן הארץ (כולל עיר היבוס) לישראל, ולכאורה מה מקום לירות ברית לעשות ההיפך - שאין בנ"י יורשים כו"? אלא שגם לדעת בני חת, השבועה שאין בנ"י יורשים את עיר יבוס אינה בסתירה לזה שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה"]. ובזה יומתק הקשר בין שבועה זו לי קניית מערת המכפלה: לאחר שהסכימו למסור (למכור) לאברהם את בעלותו הפרטית של מקום מערת המכפלה ביקשו מאברהם, מדה כנגד מדה, שי ישבע להם דגם כאשר הבעלות הכללית של הארץ תעבור לרשות ישראל, לא תלקח מהם הבעלות הפרטית של עיר היבוס כי אם ברצונם". ט. עפ"ז מובן גם המשך הסיפור בפרקי דר"א בנוגע לדוד המלך: טעמו של דוד שרוצה ליכנס בעיר היבוס" בפשטות היי כי בא הזמן להכין את מקום המקדש, שהוא בעיר היבוס (ירושלים). וע"פ הנ"ל, ששבועת אברי הם לבני חת היתה רק בשייכות לבעלות הפרטית של העיר, מובן בפשטות, ש- לקיחת מקום זה כדי להכין בנין המקדש מעיקרא לא נכללת בשבועה זו. שהרי לקיחה זו היא בשביל כלל ישראל, ו- שייכת לבעלות הכללית על הארץ (וע"ד לקיחת רכוש פרטי הנצרך להנהגת ה- מלוכה ע"י המלך). כלומר: אי קיום השבועה ה' רק אם היי מגרש אותם מהעיר כדי שיתיישב איש פרטי במקומם, לקיחת הבעלות ה- פרטית דהיבוס ע"י בעלות פרטית דבנ"י (וזוהי כוונת הכתוב ביהושע לא יכלו .. להורישם"), משא"כ לקיחת המקום עבור כלל ישראל אין זה שייך להשבועה [וכשם שידע אברהם שהקב"ה עתיד ליתן לו כל הארצות האלה, כך ידע שבמקום העקדה בהר ה' יראה שעתידיים לבנות ביהמ"ק בעיר היבוס, ולא ישבע להם שאין בנ"י יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם" באופן שבנין ביהמ"ק יהי תלוי ברצונם של בני יבוס!]. וא יוד, עפ"ז מובן, דזה שבני היבוס לא הניחו לדוד ליכנס מכח כרית שבועת אברהם היי שלא כדן, שהרי בזה התנגדו לבעלות הכללית של בנ"י על הארץ (בטענותם שבשבועת אברהם נכלל גם שהבעלות הכללית על עיר היבוס היא בידיהם), ומותר לו לדוד להלחם עמהם וללכוד העיר. ומטעם זה צוה דוד להסיר הגלולים שעליהם כתובה השבועה - מאחר שבני היבוס השתמשו בשבועה זו שלא כדן. אמנם, מזה גופא מובן, דגם לאחר שלכד דוד את עיר היבוס עדיין לא בטלה ע"ז השבועה, כי לכידתו את העיר היתה רק מדין כיבוש מלך, כדי לשלוט עליהם (בעלות הכללית), ואין זה נוגע להשבועה שלא תלקח מהם ה- בעלות הפרטית כי אם

ברצונם"; ולכן, אף שהי' יכול להורישם מכח הבעלות הכללית (ע"ד מלך פורץ גדר כו'), ובפרט מקום המקדש שנצרך לכלל ישראל - מ"מ, כדי לצאת ידי השבועה, קנה את עיר היבוס לישראל בכתב עולם לאחוזת עולם".

שה"גירושלמי דמאי פרק ב הלכה א.** אמר רבי מנא הָדָא דְּאֵתָא אֲמַר בְּרַאשׁוֹנָה. אָבֵל עֲכָשְׁיוּ יֵשׁ [עֵינֵירוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהִתְזַקְּנוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲסוּרוֹת. אֵילוּ עֵינֵירוֹת אֲסוּרוֹת בְּתַחֲוָם] סוֹסִיתָה. עֵינֵינוּשׁ וְעֵין תִּרְעָה וְרַם בְּרִין וְעֵינוּ וְעֵדוּט וְכַפֵּר וְחֵרוֹב וְנוֹב וְחִסְפִּיה וְכַפֵּר צִמָּח. רַבִּי הִתִּיר כֶּפֶר צִמָּח. רַבִּי אִמִּי בְּעֵי וְלֹא מִמַּעְלֵי מִסִּין הֵן. סָבַר רַבִּי אִמִּי מִמַּעְלֵי מִסִּין כְּמִי שֶׁנִּתְכַּבְּשׁוּ.

שם שביעית פרק ו הלכה א. אמר רבי יהושע בן לוי קְתִיב וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֲחִיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב זֶה סוֹסִיתָא. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָה טוֹב שֶׁיִּפְתָּח מִן הַמַּעְשָׁרוֹת. רַבִּי אִמִּי בְּעֵי וְלֹא מִמַּעְלֵי מִסִּין הֵן. סָבַר רַבִּי אִמִּי מִמַּעְלֵי מִסִּין כְּמִי שֶׁנִּתְכַּבְּשׁוּ. דָּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן שְׁלֹשׁ פִּרְסִיגִיּוֹת שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שָׁלֹא יִכְנָסוּ לְאֶרֶץ מִי שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַפְנוֹת יָפְנָה. לְהַשְׁלִים יְשָׁלִים. לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה יַעֲשֶׂה. גְּרָגְשֵׁי פִינָה וְהָאֲמִין לוֹ לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהִלֵּךְ לוֹ לְאַפְרִיקָי. עַד בּוֹאֵי וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאֶרְצְכֶם. זֶה אֶפְרַיִקִי. גְּבַעוֹנִים הִשְׁלִימוּ וְכִי הִשְׁלִימוּ יוֹשְׁבֵי גְבַעוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל. שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מִלֵּךְ עָשׂוּ מִלְחָמָה וַיִּגְּלוּ.

אנציקלופדיא תלמודית שם עמוד רב. הכיבוש מתקיים גם על ידי זה שישראל שלטו בהאומות היושבות בארץ ישראל ומעלות מס לישראל, ויש שכתבו שלפי הירושלמי רבי חולק בדבר וסובר שמעלי מסים אינם כמו שנתכבשו. (בשם הר"ש סירליאו לשביעית פו ה"א.)

(45*) במדבר רבה פרק טו, טו. קִשְׁבָּא לְהִלָּחֶם בִּירִיחוֹ נִתְכַּנְסוּ לִירִיחוֹ שְׁבַע אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, יא): וַתַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וַתָּבֹאוּ אֶל יְרִיחוֹ וַיִּלָּחֲמוּ בָכֶם בַּעֲלֵי יְרִיחוֹ הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַגְּרָגְשֵׁי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְאַתָּן אוֹתָם בִּידְכֶם. וְכִי שְׁבַע אַמּוֹת הָיוּ בַּעֲלֵי יְרִיחוֹ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי יְרִיחוֹ נִגְרָא שָׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִם נִכְבְּשָׁה יְרִיחוֹ מִיָּד כָּל הָאֶרֶץ נִכְבְּשָׁתָה, לְפִיקָדָה נִתְכַּנְסוּ לְתוֹכָהּ שְׁבַע אַמּוֹת

תנחומא בהעלתך י. קִשְׁבָּא לְהִלָּחֶם בִּירִיחוֹ, נִתְכַּנְסוּ לִירִיחוֹ שְׁבַע אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וַתָּבֹאוּ אֶל יְרִיחוֹ וַיִּלָּחֲמוּ בָכֶם בַּעֲלֵי יְרִיחוֹ הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַגְּרָגְשֵׁי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְאַתָּן אוֹתָם בִּידְכֶם. וְכִי שְׁבַע אַמּוֹת הָיוּ בַּעֲלֵי יְרִיחוֹ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי יְרִיחוֹ נִגְרָא שָׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִם נִכְבְּשָׁה יְרִיחוֹ מִיָּד כָּל הָאֶרֶץ נִכְבְּשָׁתָה, לְפִיקָדָה נִתְכַּנְסוּ לְתוֹכָהּ שְׁבַע אַמּוֹת

וְהַכְנִיעַנִי וְהַחֲמִי וְהַגְרָגְשִׁי הַחַי וְהַיָּבֹסִי וְאַתֶּן אוֹתָם בְּיָדְכֶם (יהושע כד, יא). וכי שבע אמות היו בעלי יריחו שהכתוב אומר בעלי יריחו האמרי וגו'. אמר רבי שמואל בר נחמן, יריחו היתה סוגרה של ארץ ישראל. אמרו, אם נכבשה יריחו, מיד כל הארץ נכבשת, לפיכך נתפנסו לתוכה שבע אמות.

46) אנציקלופדיא תלמודית שם עמוד ריש. תרומות ומעשרות ובכורים לא נתחייבו עד אחר ירושה וישיבה, היינו אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. תרומות ומעשרות, שנאמר: דגנך, וכן: תבואת זרעך, המיוחדים לך, שיכיר כל אחד את שלו, או לפי שסדר המעשרות תלוי במנין שנות השמיטה, ושמיטות לא מנו אלא משכבשו וחילקו, או לפי שנאמר: עשר תעשר ונו' ונאמר אחריו: במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, שער שנבחרה שולה לא נתחייבו, וכל ימי כיבוש וחילוק היה האהל מועד בגלגל, בבכורים נאמר בפירוש: והיה כי תבוא אל הארץ וגו' וירשתה וישבת בה, שלא נתחייבו עד אחר ירושה וישיבה. בחלה נתחייבו מיד שנכנסו לארץ, אף קודם כיבוש וחילוק, שנאמר: בבאכם אל הארץ שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה, שבכל ביאות שבתורה אומר: והיה כי תבואו", והיה כי יביאך", וכאן הוא אומר: בבואכם", ללמדך שכיון שנכנסו לארץ מיד נתחייבו בחלה, ומכל מקום לא נתחייבו עד שנכנסו כולם, וכך אמרו: אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים, תלמוד לומר: בבואכם, בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם. חיוב תרומות ומעשרות אחר החרבן מן התורה תלוי במחלוקת של קדושה ראשונה ושניה אם קידשו לעתיד לבוא. מדרבנן חייבים בתרומות ומעשרות, אף אם לא קידשו לעתיד לבוא, אלא שמאילנות וירקות יש מתירים שלא להפריש כלל במקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, שמעשרות אילנות וירקות אפילו בארץ אינם מן התורה, ולפיכך התיר רבי את בית שאן וקסרין ובית גוברין וכפר צמח. ויש אומרים שלא התיר אלא דמאי, ולא טבל ודאי. ויש אומרים שהתיר אותם המקומות לגמרי, אפילו מטבל ודאי ואפילו בתבואה שבארץ חיובה מן התורה, אלא שלא בכל מקום שלא כבשו עולי בבל כך הדין, רק באותם המקומות שהתיר בלבד, לפי שהיו רחוקים מעיקר הישוב של הכיבוש. ויש שפירשו שבית שאן ושאר המקומות שהתירו אינם אפילו בכלל הכיבוש של עולי מצרים, שנאמר: ולא הוריש מנשה את בית שאן, ואף על פי שהעלו מסים לישראל, מעלי מסים לדעת רבי אינם כמו שנכבשו, אבל בחלה יש מחלוקת אחרת: רבנן

דבי רב סוברים, שאפילו אם תרומה בזמן הוה דרבנן, חלה דאורייתא, כשם שבשעת כיבוש וחילוק היתה חלה נוהגת ותרומה לא נהנה, ואחרונים הסבירו שהרי זה מוכיח שחיוב חלה אינו תלוי בקדושת הארץ שבאה על ידי כיבוש וחילוק, ולכן אפילו שקדושה זו בטלה עם הגלות, מכל מקום נוהגת חלה, וביאת כולכם" אינו אלא תנאי להתחלת זמן החיוב, ורב הונא בריה דרב יהושע סובר להיפך, שאפילו אם תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן, שבשעת עליית עזרא לא עלו כולם ואין כאן ביאת כולכם, הלכה שחלה בזמן הזה דרבנן משום החסרון של ביאת כולכם. על ההבדלים שיש בארץ ישראל עצמה בין המקומות שכבשו עולי מצרים ועולי בבל ובין המקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, מטעם שהחלה נטמאה בטומאת ארץ העמים – ע"ע חלה.

47) ערכין לב עמוד ב. דתניא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות שנאמר (ויקרא כה, י) וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן

50) שלה טו, יח. דבר אל-בני ישראל ויאמרת אליהם בְּבִאְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה:

רש"י ד"ה בבאכם אל הארץ. מ'שנה ביאה זו מכל ביאות שבתורה, ש'פכ'לן נאמר כי תבא, כי תבאו, לפיכך פ'לן למדות זו מזו, וכיון ש'פ'רט ל'ה הפתוב פ'אחת מ'הן ש'אינה אלא לאחר י'ר'שה וישיבה, אף פ'לן כן, אכל זו נאמר בה "בבאכם" — משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה (ספרי):

ספרי שם. דבר אל בני ישראל כי תבואו אל ארץ מושבותיכם בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל בנסכים אלא מביאתם לארץ ואילך ולאחר ירושה [וישיבה] הכתוב מדבר. אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד, ת"ל (כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה) [כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשתה וישבתה בה] (הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה) ללמדך שכ"מ שנאמר מושבותיכם (בארץ) [לאחר ירושה וישיבה] הכתוב מדבר, דברי ר' ישמעאל.

יהושע פרק ה פסוקים יא-יב. ויאכלו מעבור הארץ ממקרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה: וישבת המן

ממחרת באכלם מעביר הארץ ולא יהיה עוד לבני ישראל
מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא:

שו"ת שאילת דוד חידושים בעניני שביעית. ראה
בסוף.

כתובות כה עמוד ב. כדאשכחיהו רב הונא בריה דרב
יהושע לרבנן. דאמר רב הונא בריה דרב יהושע:
אשכחתינהו לרבנן בבי רב, דיתבי וקאמרי: אפילו למאן
דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן, סלה דאורייתא. שקרי
שבע שפיבשו ושבע שחילקו — נתחייבו בסלה, ולא
נתחייבו בתרומה. ואמינא להו אנא: אדרבה, אפילו למאן
דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא — סלה דרבנן.
דמנא: "בבואכם אל הארץ". אי "בבואכם", יכול
משונכסו לה שנים ושלשה מרגלים — תלמוד לומר:
"בבואכם". בביאת פולקם אמרתי, ולא בביאת מקצתכם.
וכי אסקינהו עזרא, לאו כוליהו סלוק.

(51) רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ב. ארץ
ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שפכשו מלך
ישראל או נביא מדעת רב ישראל וזהו הנקרא כבוש
רבים. אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו
וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שנתנה לאברהם
אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצוות ומפני
זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף
על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כבוש יחיד כשיעלה
כל שבט ושבט ויכבש חלקו.

צפנת פענח שם. ראה הערה 16.

(52) ירמיה כט, י. כי יראה אומר יהיה כי לפי מלאת לבבל
שבועים שנה אפקד אתכם ונקמתי עליכם את דברי הטוב
להשיב אתכם אל-המקום הזה:

(53) שם פרק מ פסוק י. ואני הנני יושב במצפה לעמוד
לפני הפשדים אשר יבאו אלינו ואתם אספו יין וקנין
ושמן ושמו בקליכם ושבבו בעריכם אשר-תפשתם:

(54) הון עשיר שם. ראה הערה 28.

(56) לקוטי שיחות חלק ט עמוד 27. אין זמן פון בית
ראשון האבן אידן בכלל ובעיקר געדארפט זיין אין דער
בחינה פון "צדיקים", וואס זייגען ממשיך אלקות
מלמעלה למטה - און וויבאלד די המשכה איז געווען מצד
דעם "למעלה", איז עס ניט געווען פארבונדן אזויפיל
מיטן "מטה", און דעריבער האט געקענט זיין אין דעם א
הפסק; אין זמן בית שני, וויבאלד ער איז געקומען נאכן

חורבן, זיינען חורבן בית ראשון און נאכן תיקון אויפן
פון בית שני געהאט א שטארקערע שייכות צו וועלט.
וואס התשובה איז זיכר ועליית המטה. האט דעריבער
דער גילוי אידן געווען אין דער מדרגה פון בעלי
תשובה*, וואס עני הראשון", אז דעד בית שני האט
געהאט א קיום אין וועלט דערפאר שטייט "גדול יהי"
כבוד הבית הזה האחרון מן לענגער ווי דער בית ראשון.
אבער פונדעסטוועגן, וויבאלד אז דער כללות ענין פון
"עולם" איז מדידה והגבלה, האט אויך דער בית שני
כאטש ענינו איז מצד דעם מטה געהאט א מדידה והגבלה.

שם עמוד 67. ח. ע"פ כהנ"ל וועט מען אויך פאר-
שטיין דעם עילוי וואס דער בית שני האט לגבי דעם בית
ראשון: בזמן בית ראשון האבן אידן בכלל ובעיקר
געדארפט זיין, אין דער בחינה פון צדיקים", ובמילא,
איז נאך דאן ניט געווען דער כח" אויף דעם אז וועלט
גופא מצד איך ענין. איך עבודה זאל ווערן קדושה.
משא"כ בזמן בית שני, ווען אידן זיינען געווען אין דער
מדרגה פון בעלי תשובה, איז דעריבער דער בית שני
געווען אין אזא אופן אז אויך די גשמיות מצד עצמה,
מצד איך ענין גופא, זאל ווערן א מקדש צום
אויבערשטן. וואס דאס איז אויך דער ביאור פון דעם
וואס כורש - א נ"י איד האט געגעבן דעם ציווי אויף
בויען דעם בית שני, וואס דאס איז בדוגמת התשובה
וואס שגגות נעשים לו כזכיות ביז אז אויך זדונות ווערן
נהפך לזכיות.

(57) ד"ה תקעו תרס"א עמוד קסג. ועוד י"ל דהנה
ביוסף כתי' יוסף הוי' לי בן אחר ואי' במד"ר דברים ע"פ
יוסף ה' עליכם למה ברכן בתוספת לפי שתוספתו של
הקב"ה מרובה על העיקר כו' יוסף היי עיקר לאמן בנימן
שהי' תוספת שנא' יוסף ה' לי בן אחר מה כתי' ובני בנימן
בלע ובכר כו' הרי יותר מיוסף, והיינו כי יוסף עצמו הי'
צדיק עליון וע"י נמשך יוסף ה' לי בן אחר היינו בחיי
בעלי תשובה דהיינו מה שמבחי' אחר נעשה ג"כ בחי' בן
כו', ומה שנק' בע"ת ע"ש בנימן שהי' ג"כ צדיק
וכמארז"ל דשבת דנ"ה ע"ב ד' מתו בעטיו של נחש בנימן
בן יעקב כו', היינו מפני שבנימן הוא מלמלמ"ע וכמ"ש
בלק"ת ד"ה ושמי כדכד דיוסף ובנימן הם בחיי שוהם
וישפה דיוסף הוא מלמעלמ"ט והו"ע שוהם שהוא אבן
טוב שמתחלת הווייתו הוא זך בעצם תולדתו כאור
הבהיר בעצם כו', משא"כ שארי אב"ט הן מזוככים ע"י
מלאכת אדם שמזוככים אותם או שמתבררים ומזדככים
בגדלם בארץ או בים כו', ולכן הי' יוסף חקוק על שוהם

לפי שהוא בחי' או"י אור בהיר בעצם המשכתו כו' והיינו מדריגת הצדיקים כו', ובנימין הוא ישפה שהוא בחי' או"ח מלמטלמ"ע, וזהו ג"כ ההפרש. בין צדיקים לבע"ת צדיקים הם בחי' או"י ובע"ת או"ח ולכן נק' ע"ש בנימן, ועוד יובן מה שבע"ת נק' ע"ש בנימן דאי' בזהר יתרו דס"ז ע"ב בענין כהן און שנכנע אל הקדושה ודא איהו רזא דאמרה רחל כד חמאת דמיתת כמ"ד בן אוני ובג"ד אוני יעקב ואמר בן ימין ולא בן אוני סטר ימין ולא סטר שמאל, והענין כי צדיק הוא בחי' חי וכמ"ש ובניהו בן יהוידע איש חי (וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם כו' וכמארז"ל באדר"נ ישראל נק' חיים כו'), ולכן כשראתה שמתה בלדתה אותו חשבה שאינו מבחי' זו ויעקב ידע שהוא צדיק ע"ב קראו בן ימין, וי"ל מה שהוא בן ימין היינו שכחו גדול להפוך גם בחיי און לבוא לבחי' תשובה כו', וזהו יוסף ה' לי בן אחר מה שמבחי' אחר נעשה בחי' בן ע"י התשובה וכענין אמצאך בחוץ שהוא בחי' עליונה יותר ממדרי' הצדיקים כו'. והנה ר"ה הוא זמן התשובה וזהו"ע תקיעת שופר שהוא בחי' צעקה פשוטה מעומקא דליבא כו', ולכן אז יצא יוסף שהוא בחי' יוסף ה' לי בן אחר כו'.

(58) לקוטי שיחות חלק ח עמוד 352....אָנהויבנדיק פון חמשה עשר בשבט אן – האָט מען פיל מאל גערעדט אז איצטער איז די צייט וואס מען דארף איינגעמען די וועלט דרך חורה וואָס דאָס איז דאָך אַ מער לייכטע וועג : וויבאלד אז תורה אין העכער פון (התלבשות- אין וועלט, אפילו נאכדעם ווי זי איז נסעה וירדה בסתר המדריגות כו' ומחשבה דבור ומעשה תפיסא בהן י - קען במילא דער חושך פון וועלט ניט מעלים זיין אויף תורה : און ווי דער פסק דין • אין דברי תורה מקבלין טומאה" . דאָס הייסט אז דער כיבוש", וואָס מען נעמט איין די וועלט דורך תורה. איז ניט אין אַן אופן וואָס מען דארף זיך מתלבש זיין אין וועלט - וואָס דאָן, איז נוסף דערצו וואָס מען דארף מלחמה האבן מיטן צד שכנגד, פועל'ט עס א ירידה אויך אין דעם מברר, אין ווי דער כלל המאבק עם מנוול מתנוול ג"כ"י - ווי דער ביאור זאָל זיין בזה - נאָר דער בירור ווערט בדרך ממילא י. ובפרט אז תורה איז עגינה (תורה) אוריי איז דאָך מעט אור .. דוחה הרבה מן החשך" אין אַן אופן שנדחה ממנו מאליו וממילא". און אע"פ אז בכדי דורכצופירן די כוונה פון דירה בתחתונים" - אַז די וועלט גופא זאָל ווערן אַ דירה לו ית' - אין ווינציק דער בירור וואָס ווערט דורך תורה אור" יי און מען מוז אנקומען (אויך ? צום בירור באופן של התלבשות, וואָס דאָס טוט זיך אויף דורך קיום

המצות דוקא, איז אָבער בכדי די מצות זאָלן זיין ווי עס בעדארף צו זיין, דארף מען אויף דערויף גופא אנקומען צו תורה יי. און ווי דער אַלטער רבי אין מדייק בלשון חז"ל - תשובה ומעשים טובים", אז בכדי די מצות זאָלן זיין מעשים טובים", ד. ה. טובים ומאירים" (וכמ"ש " את האור כי טוב), דארף מען אַנקומען צו תשובה - וואָס אמיתית ענין התשובה. תשובה עילאה, איז דאָך דיתעסק באורייתא כו'.

לקוטי שיחות חלק ט עמוד 348. כנ"ל אין ענינו פון דעם אַלטן רבי'ן צו באלייכטן די וועלט אין תורה הנגלית והחסידות", ווי ס'איז אויך פרומו אין זיין (ערשטן) נאָמען שניאור" וכדברי הבעש"ט שניאור איז שני אור - צוויי לייכטיקייטן - ער וועט לייכטן אין נגלה און אין נסתר", און וויבאלד אַז דער אַלטער רבי פלעגט רופן דעם בעש"ט זיידע" • ביז אַז דער יפוצו מעינותיך (דיינע מעינות - די מעינות החסידות פון דעם בעש"ט) חוצה" איז געווען (בעיקר) דורך דעם אַלטן רבי'ן איז דערפון פאַרשטאַנדיק אַז אויך ענינו פון בעש"ט איז תורה . און דאָס איז אויך איינע פון די סיבות פון דער היינטיקער התועדות – ובהמשך צו דעם וואָס מען רעדט במשך זמן האחרון, אַז איצטער - אין די צייט וואס מען דארף כובש" זיין די וועלט דורך לימוד התורה 11 אויף צו מעורר זיין, אז בהתאם להנ"ל, זאָל מען מאַכן בכל מקום ומקום התועדות אין דעם טאָג פון ח"י אלול, צו מעורר זיין און צוזאַמען ריידן זיך וועגן אַ התחזקות והוספה בלימוד התורה, פון כל אחד ואחת יי, סיי אין לימוד הנגלה און סיי אין לימוד החסידות, און די החלטות טובות וואָס מען וועט אננעמען בעת ההתועדות - אויף מוסיף זיין אין לימוד התורה (ולמוד מביא לידי מעשה - בקיום המצות) וביתר שאת ויתר עז י', וועלן האָבן קיום הרבה יותר, וכידוע ", אז ההסכם אשר עושים שנים או רבים, יש לזה חיזוק הרבה יותר מהר הסכם שעושה בפ"ע כו".

הערה 11 שם.) אין סתירה לזה ממ"ש באגה"ק סי' ט' שכל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה" - כי מ"ש באגה"ק שם הוא בנוגע להקמת סוכת דוד" שנפלה ער בחי' רגלים ועקביים בחי' עשי". אבל בנוגע לכיבוש העולם (גם קודם לזמן הגאולה), הרי זה נעשה בעיקר ע"י לימוד התורה. וכמבואר בארוכה בשיחת ש"פ פינחס (נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 352), שאף שבירור העולם, שיהי' דירה לו ית' [שזה יהי' בביאת המשיח] הוא בעיקר ע"י קיום המצות

- כיבוש העולם הוא בעיקר ע"י לימוד התורה. וכמרו"ל (ראה גיטין סב, סע"א) דמאן מלכי רבנן דכתיב בי מלכים ימלוכו (ולא קאמר מקיימי מצות). ובזח"ג (רנג, ב): מאן דיליף אורייתא דאתקריאת כבוד איקרי מלך ולא תימא בההוא עלמא דאתי ולא יתיר אלא מלך בתרין עלמין בדיוקני' דמארי'.

לקוטי שיחות חלק ט עמוד 65. ראה בסוף.

59) שמונה פרקים להרמב"ם פרק ו. אמרו הפילוסופים שהמושל בנפשו אע"פ שעשה המעשים הטובים והחשובים, הוא עושה אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות ונכסף אליהם, ויכבוש את יצרו, ויחלוק בפעולותיו על מה שיעירוהו אליו כחותיו ותאוותיו ותכונות נפשו, ויעשה הטובות והוא מצטער בעשיתם (ונזוק), אבל החסיד הוא נמשך בפעולתו אחר מה שתעירוהו אליו תאוותיו ותכונותיו ויעשה הטובות והוא מתאוה ונכסף אליהן, ובהסכמה מן הפילוסופים שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו, אבל אמרו אפשר שיהיה המושל בנפשו כחסיד בעיני רבים, ומעלתו למטה ממנו בהכרח, להיותו מתאוה לפועל הרע, ואע"פ שאינו עושה אותו מפני שתשוקתו לרע היא תכונה רעה בנפשו.

וכבר אמר שלמה כיוצא בזה אמר נפש רשע אותה רע, ואמר בשמחת החסיד במעשה הטובות, והצטער מי שאינו צדיק בעשיתם, זה המאמר שמחה לצדיק עשות משפט, ומחיתה לפועלי און, זהו הנראה מדברי הנביאים נאות למה שזכרוהו הפילוסופים. וכאשר חקרנו דברי חכמים בזה הענין, נמצא להם שהמתאוה לעבירות והנכסף אליהם יותר חשוב ויותר שלם מאשר לא מתאוה אליהם, ולא יצטער בהנחתם, עד שאמרו שכל אשר יהיה האיש יותר חשוב ויותר שלם תהיה תשוקתו לעבירות והצטער בהנחתן יותר גדול, והביאו בזה הדברים ואמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ולא דים זה אלא שאמרו ששכר המושל בנפשו גדול לפי רוב צערו במשלו בנפשו, ואמרו לפום צערא אגרא, ויותר מזה שהם ציוו שיהא האדם מתאוה לעבירות, והזהירו מלומר שאני בטבעי לא אתאוה לזאת העבירה ואע"פ שלא תאסרה התורה, והוא אמרם רבן שמעון בן גמליאל אומר לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב, אי אפשי ללבוש שעטנז, אי אפשי לבוא על הערוה, אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי:

60) ב"ב קכט עמוד ב.

אמר רב אשי, תא שמע: 'נכסי לך, ואתריך יירש פלוני, ואתרי אתריך יירש פלוני' – מת ראשון, קנה שני; מת

שני, קנה שלישי. ואם מת שני בְּשני ראשון – יתירו נכסים ליוֹרְשֵׁי ראשון.

שם קלג עמוד א. דלמא כי הָא קאָמַרְתָּ – דָּהוּא דָּהָה קא שְׂכִיב, וְאָמְרוּ לֵיהּ: נְכָסִיָּה לְמָאן, דְּלָמָא לְפִלְגְנָא? וְאָמַר לֵיהּ: אֵלָא לְמָאן? וְאָמַרְתָּ לֵן עֲלָה: אִם רָאוי לְיוֹרְשׁוֹ – נוֹטְלֵן מְשׁוּם יְרוּשָׁה, וְאִם לָאו – נוֹטְלֵן מְשׁוּם מִתְּנָה. אָמַר לֵיהּ: אֵין, הֲכִי קאָמִינָא. לְמַאי הִלְכְתָּא? סָבַר רַב אֲדָא פֶּר אֶהְבֵּה קָמִיָּה דְרַבָּא לְמִימַר: אִם רָאוי לְיוֹרְשׁוֹ – אֶלְמָנְתוֹ נְזוּנִית מְנַכְסִיו, וְאִם לָאו – אֵין אֶלְמָנְתוֹ נְזוּנִית מְנַכְסִיו.

61) אור התורה בראשית יא עמוד א. והענין הוא בי ידוע בדברי רז"ל דכל מתנה יש לה הפסק וביאור זה להיות כי מבואר למעלה לכנס"י המה רק מקבלים משם הוי' ע"י תומ"צ מעשיות ולהיות כי התוה"מ הרי המה מלובשים בעניני גשמיים דנוגה שהוא עולם הפירוד כמש"כ משם יפרד על כן נקרים בשם מתנה כי מתנה יש הפסק שיש לה הפסק ופירוד.

שם עמוד תשסא. וצ"ל דמצינו שבלשון מתנה יש ג"כ גריעותא .. גם ארז"ל פ"ח דב"ב ירושה אין לה הפסק אבל מתנה יש לה הפסק וזה שארז"ל והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך ופי' במד"ש כי האומר לא יגעת ומצאתי אל תאמין והיינו כי ירושה אין לה הפסק אבל מתנה יש לה הפסק וא"כ לפ"ז הרי לשון מתנה יש בו ג"כ גריעותא מצד אחד וא"כ לכאורה איך שייך בחי' זו בתורה ג"כ והיינו להיות כי התורה ר נצרת הרי המה מלובשים בענינים גשמיים שגלגחו מק"נ שהוא בבחי' עולם הפירוד וכמ"ש ומשם יפרד ע"כ נק' בשם מתנה שירדה לעולם הפירוד .. וזהו מתנה יש לה הפסק ע"ד הוי' הוי' ופסיק טעמא בינייהו הגם דבאד"ר נשא קלח"א משמע דהיינו בחי' ז"א ובחי' ע"י וה"ע ממכ"ע וסוכ"ע, אך הפסיק ה"ע והבדילה הפרוכת ובחי' פרוכת הוא ג"כ המפסיק בין אצי' ובין ביי"ע.

לקוטי שיחות חלק יג עמוד 115. ויובן כ"ז בהקדים מה שמצינו ג' ענינים בנוגע לתורה: א) ירושה כמש"נ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. (ב) מכר - כמרו"ל אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת כי". (ג) מתנה - כמרו"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל כו' תורה כו' ". וכן נוסח התפלה : זמן מתן תורתנו. וההפרש ביניהם יובן מהחילוק שבין ירושה, מכר ומתנה בפשטות ענינם : ירושה היא דבר שאינו תלוי במעמד ומצב המקבל (היורש), גדול (בכמות או באיכות) או קטן

וכו'. ובלשון ה' משנה: תינוק בן יום אחד .. נוחל ומנחיל ; מכר הוא דבר שהקונה צריך לשלם תמורתו. והנה בב' ענינים אלו, ירושה ומכר, צ"ל להמקבל שייכות ואחיזה וערך להם: בירושה - ה"ה דוקא בקרובו של המוריש - שהירושה נכסיו; במכר - הלוקח צריך לשלם מנכסיו תמורת דבר הנמכר, משא"כ במתנה - אפשר שמצ"ע לא יהי' להמקבל שום שייכות וערך להמתנה, ובכ"ז ניתנת לו מצד חסדו וטובו של הנותן.

שם הערה 19. ראה בכ"ז בארוכה: המשך וככה תרל"ז פרק סו. סח. ד"ה אם רוח המושל תר"ל פ"ג. ד"ה תורה צוה תרנ"ד. ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה פ"ד ואילך (סה"מ קונטרסים ח"ב שסא, א ואילך). ד"ה תורה צוה תש"ב.

62) המשך וככה תרל"ז פרק ס"ח. ועד"ז יובן בנמשל, שלפי שמברר נצוצות דתהו לכן נותני' לו בדרך ירושה בחי' אורות כח"ב דתהו כו', ואמנם ענין המתנה הוא שנותני' מה שלא בא ע"י פעולתו כלל. והגם כי גם במתנה אלמלא לא עביד ניחא לי' לא הוה יהיב, עכ"ז א"ז בדרך שמגיע, דא"כ הי' זה לפי שמגיע לו, א"ז מתנה כלל. אלא שיי"ל שענין הניחא דעביד ליי, זהו כענין שראוי לוותר לו, ומ"מ הויתור אינו על צד ההכרח, וגם בלתי מוגבל מהו, ולכן מה שנותן אח"כ מתנה גדולה ה"ז מתנה גמורה. ובנמשל הנה כל ענין הטל ה"ה מה שאין אתעדל"ת מגיע לשם א"כ ההמשכה משם זהו מתנה, ובפרט לפי משנית שזהו גם למעלה מירושה. וז"ע ג"ש ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, פי' יושב הוא לי' השפלה, וכמשל היושב על הכסא שמשפיל קומתו. וג"ש ראשונות הם כח"ב דע"י ובם הקב"ה שלמעלה מתהו ותיקון משפיל א"ע שיומשך בכח"ב דע"י, וזהו גם בלתי אתעדל"ת לגמרי, ומ"מ ע"י היגיעה והירושה הנ"ל נותני' לו במתנה גם בחי' זו כו'.

המשך ס"ו עמוד קלא. דהנה ידוע דכל הגילויים מאוא"ס שלמעלה מסדר השתל' שנמשכים ומתגלים מעצמן באתעדל"ע שלא ע"י אתעדל"ת ה"ה נמשכים דוקא כאשר יש שלימות בהעבודה שבבחי' אתעדל"ת כו' וכמו כשנותנין לאדם מתנה שזהו לא שהריח, ומ"מ אי לאו דעביד לי' ניחא לנפשי' לא הוה יהיב לי', דמה שנותנין לו הוא בדרך מתנה, ומ"מ זהו דוקא כשעביד ניחא לנפשי' כו', וכידוע בענין המשכת שעה" דבינה בחג השבועות שנא' ע"י תספרו חמשים יום והלא אין סופרים רק מ"ט ימים והיינו לפי מה שאפשר להיות

באתעדל"ת אתעדל"ע הוא במ"ט שע"ב, אבל שעה"צ הוא למע' מאתעדל"ת ומאיר בחג השבועות בבחי' אתעדל"ע מצ"ע, ומ"מ אומר ע"י תספרו חמשים יום, והיינו מפני שהגם שנמשך מעצמו ומ"מ היה נמשך דוקא כאשר יש שלימות בבחי' שבאתעדל"ת אתעדל"ע כו'.

מגילה כו עמוד ב. מתנה, פליגי בה רב אחא ורבין, חד אסר, וחד שרי. מאן דאסר: במאי תפקע קדושתה? ומאן דשרי: אי לאו דהנה ליה הנאה מיניה — לא הנה יהיב ליה, הדר הנה ליה מתנה כזביני.

גיטין נ עמוד ב. תקנתא הוא דעביד רבנן — משום פסיקא דלקוחות, אכל מתנה, דליכא פסיקא דלקוחות — לא; או דלמא מתנה נמי, אי לאו דאית ליה הנאה מיניה — לא יהיב ליה מתנה, והלכך פי' פסיקא דלקוחות דמי?

ב"מ טז עמוד א. יהבה נהליה במתנה פליגי בה רב אחא ורביןא חד אמר מתנה כירושה דהא ממילא וחד אמר מתנה כמכר דאי לאו דטרח וארצי קמיה לא הוי יהיב ליה מתנה להכי טרח וארצי קמיה כי היכי דליקום בהמנותיה.

ב"ב קנו עמוד א. אלא קים להו לרבנן דינוקא מקרבא דעסיה גבי זוזי; נאי אמרת זביניה זביני, זמניו דמקרקשי ליה זוזי, אציל מזבין לכולהו נכסי דאבוה. אכל גבי מתנה, אי לאו דהנה ליה הנאה מיניה — לא הנה יהיב ליה מתנה; אמרו רבנן: תיהני מתנתו מתנה, דלעבידו להו מילי.

63) המשך וככה שם. שהגם שגם לירושה אינו מה שמרויה ע"י יגיעתו עכ"ז יש לו שייכות שהרי מפורש מה הבין יורש את אביו מפני כי בא ממנו מעצמיותו ופנימיותו לכן יורש אותו, ואם אין לו בן או בת אזי יורשו אחיו לפי שבא עמו ממקור א עכ"פ. הרי שענין הירושה בא למי שיש לו קישוד וחבור ושייכות עמו כו'.

צפנת פענח השלמה יג עמוד א. ראה בסוף .

שם מהד"ת יט עמוד א. ראה בסוף.

שו"ת צפע"נ חלק ב סקי"ח. ראה בסוף.

65) שו"ת מהר"ם מרשנברג סימן תקלו. תקלו. וששאלת הני שטרות דכתיב בהו אגב ארבע אמות קרקע בחצירי מי שאין לו קרקע כיצד הוא עושה א"כ שטר זה פסול ולדברי האומר [של קבר] נמצא למחר זה מת ואין לו מקום קבורה ולא עוד אלא המוכר מקום קברו לא הוי

זביני' זביני (בכורות נ"ב ע"ב) אלא הכי פירושו דקים להו לרבנן דאין כל א' מישאל שאין לו ד' אמות בא"י וא"ת נטלוה הגוים ואנן בגלות קיי"ל לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל היא וא"י נקראת על שם ישראל דאפי' בזמן שישראל שרוי' על אדמתן אין להם רשות למכור שדותיהן לצמיתות שנאמ' והארץ לא תמכר לצמיתות וגו' וכת' לד' הארץ ומלואה ועתידי' אנו לחזור עלי' ולירש אותה ומ"ט כתבו אגב קרקע דאי לא כתבו אגב קרקע לא קנה משום דכת' ויתן להם אביהם מתנות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערים בצורות אשר ביהודה. הכי אמר רב נחשון גאון.

ספר השטרות עמוד 43. ונתחי לו במהנה גמורה ארבע אמות קרקע.. ואם איץ לו קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל.

אוצר הגאונים קדושין. ראה בסוף.

לקוטי שיחות חלק כעמוד 309 הערה 69. שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סי' תקל. סי השטרות לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קידושין סי' קמר קנא. - ואף שהתוספות (ב"ב מד, ב ד"ה דלא) ראי' (ב"ב פ"ד סיג הובא בב"י וד"מ חרס סו"ס קיג) ורמב"ם (הל' שלוחין פ"ג ה"ז) חולקים על זה, ועד שבשו"ע - בהדינא דפרוזבול (חו"מ סי סז, שו"ע אדה"ז שם הל' הלואה סל"ה. וראה דרישה שם סקכ"ד), קנין אגב קרקע (שם סו"ס קיג. וראה ב"י שם) והרשאה (שם ריש סקכ"ג) לא נזכרה דיעה זו הרי נוסף על זה ש(כמדובר כמ"פ) המדובר בשיחות - - אליבא דדיעה אחת אע"פ שאין הפס"ד כן (ע"ד הביאור בלקו"ת (נצבים מה, סע"א) בענין שופר יעל פשוט. רענד) הרי בנדו"ד עוד ענין ועיקרי: בנוגע לפרוזבול והרשאה כיון שלא הוברר חלקו אא"פ לגבות מהקרקע. משא"כ בתוכן המדובר בפנים (חיו"ד דכאו"א בנוגע לא"י) - נוגע רק שיש לו בעלות בה.

66) מכילתא יתרו יח כז. שלשה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל ובית המקדש ומלכות בית דוד, חוץ מספר תורה ובריתו של אהרן שלא נתנו על תנאי. ארץ ישראל מנין, שנאמר (דברים יא) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם.

צפנת פענח השמות להלכות תרומות סב עמוד ב. אך כן דא"י שייכא לישראל מחמת ב דברים אחד מחמת ירושה ואחד מחמת דשייכא למין ישראל וזה לא יפקע

לעולם וזהו ר"ל הך דברכות דף ה דנתינה ע"י יסורים ור"ל ע"י פעולת הגוף ולא ישתנה וע' במכילתא פרשת תשא.

68) עקב ח, יז. ואמרף בלכבך פחי ועצם ידי עשה לי אַת־הסיל הנה:

69) ישעי' מט, כג. והיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקמך אפים ארץ ישתחוו לך ונעפר בגלך ילחכו ונדעת פייאני יהנה אשר לא יבשו קני:

71) צפני' ג, ט. פייאז אהפך אל־עמים שפה ברוכה לקרא כלם בשם יהנה לעבדו שכם אחד:

רמב"ם הלכות מלכים ס"פ יא. וכשיצמוד המלך המשיח באמת, ונצליח ונרום וינשא, מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ונשנביאיהם נאבותיהם הטעום.

לכל וכבר הארכתי בזה בח"א. וזהו בעצם כונת רבינו בהל' סוטה פ"ב מה דמחלק בין מעוברת חבירו לארוסה דמעוברת חבירו לא היו עלי' שם אינו מניקה מעון דזהו איסור נפרד והיו כעין מוקלה בפסחים שם ובעירובין דף ע"ח ע"כ גבי מים לשיטת הרא"ש בנדרים דף ס"ו לר"י כיון שבירו לקהנו לא מיקרי מוס כלל. וראה לזה מהא דמבואר בירוש' פ"י דעירובין גבי הק דחומכין יבלת דס"ל דקאי אכנה וכן פי' רבינו שם בפיה"מ ע"ש והטעם אחר שם בירוש' מפני קלקול פייסות וזה דוחק' לאמר דמיירי דגולדה היבלת לאחר הפייס וכן מוכח בירוש' פסחים פ"ו דפרק' שם הגע עלמך שגולדה יבלת בשבת חזין דלא מיירי בכה"ג ואמאי לא נימא דהוי פייס בשעות כיון דלא היה ראוי כלל וע"כ ל"ל דכיון דבירו לקהנו לא היו בכלל טעות וע' כחובות דף ע"ה ע"א גבי יזעה עוברת ובתוס' שם גבי שומא ותוס' בכורות דף ל"ח ע"ב. ומ"מ גבי גניבה דלא היו בידו מבואר בירוש' גזיר שם דאף אם נימא דהחזירה הגנבים מהני למפרע מ"מ אם גודע לו קודם שהחזירה בטלה הגזירות ותו לא הדר רכבא עליה וכע' הא דמנחות דף ק"ב ע"א גבי קדושה דלא הדר רכבא וע' תמורה דף כ"ב ע"ב גבי אבודת לילה דלא שמה אבודה ובירוש' ספ"ג רסוטה גבי היה גונב ומוליא בלילה אי הוי כגניבה אחת או כב' גניבות ע"ש. עכ"פ חזין דאף בדבר דלמפרע מימ כ"כ דלא ידעין זה אי"א לחול ולהחטל וכ"ע מש"כ התוס' יבמות דף ל"ה ע"ב דא"א לו לידע עמידות ובכ"מ. וע' חולין דף כ' ע"א גבי תמר שלקחו בכסף מעשר דהיכא דסופו להחמיץ חל הפדיון חיבך ומה דאמרינן בעירובין דף ל"ו ע"א גבי ככר זה היום קודש ולמחר חול ופירש"י דהיינו במחללו על המעות ואמר שם דמספיקא לא פקע ואמאי לא מפרש כמו הק דנדרים דף כ"ט דלגבי קדושת דמים יכול לאחר לכשיה' לילה מפקע ההקדש וכמו שפסק רבינו בס"ד מהל' מעילה וז"ל דלא הוי הפקעה חיבך כשיה' לילה לענין דין ולענין עירוב מהני שפיר כ"ז שאין אנו רואין שהוא לילה וכמש"כ התוס' שם דף ל' ע"ב ד"ה ולפרוש. משא"כ גבי חילול דכ"ז שלא חלה הקדושה על המעות לא פקע ממנו וכ"ז שאין אנו רואין שהוא לילה לא חלה הקדושה על המעות וממילא נשאר הככר קדוש וע' תוס' ב"ב דף קמ"א ע"א גבי טומטום ותנאי ב"ד דהכל כפי כוונת האדם ובכ"מ דף ו' ע"ב מאי קדמות' נ' ובנדרים דף י"ח גבי כיו ובבב"ה דף ח' דאין דעמו רק על הודאי. ולכך בבב"ה חול ולמחר קודש שפיר חל אף אם נימא דחמילת היום קונה וכמש"כ התוס' שם ד"ה מ"ש. גם י"ל דהיכא דהתנה מחמילה שיהא היום קודש ולמחר חול או להיפך אם ר"ל שיהא מהיום חל הדבר אלמחר וע' בתוס' נדרים דף ס"ט ע"ב ודף ע' ע"א גבי מופר ליה למחר ובירוש' ערלה פ"א גבי נטע שנה ראשונה לסייג ומכאן ואילך למאכל ואמר שם דחייב מחמת דעירב בו מחשבת חיוב ור"ל כך דבשעת נטיעה חשב כך שיהא שנה א' לסייג ומכאן ואילך למאכל וחל שם ערלה גם אשנה א' וליד לחיוב לסייג והפנימי למאכל משום דמעורב כמבואר בירוש' שם וכ"כ מזה בבב"ה מל"ס ולק' בבב"ה מעש"ש אבאר זה. וע' קדושין דף ו' ע"ב גבי חזק' דפרוטה היום כו' ובתוס' פסחים דף ס"ג ע"א גבי ס' ראשון למולים דזה שמקרי' כוונתו דגם על הכ' יחול זה. עכ"פ י"ל דאדם אין דעמו אלא על הדבר המבזר וע' ירוש' נדרים פ"ג גבי האומר נטיעות האלה קודש כו' דפליגי שם אמוראי אי למפרע קודש או מכאן ולהבא. והנה התוס' בכורות דף ל"ח ע"ב הג"ל כחבו לחלק בין מוס עובר ע"י רפואה או רק שט"י איזו פעולה מחביר דלא הוי מוס מעולם ובפרה פ"ב גבי היתה זה יבלת וחמכה כמה דפליגי שם. ובנדרים רבינו בבב"ה פא"ד פ"א ה"ז ופ"ט בהשגות וי"ל דהטעם דמאן דפסיל דכמו דבעינן שיהא פרה משעת לקיחה ע"ש בבב"ה ובנדרים הר"א

ז"ל ובתוס' ב"מ דף ל' ע"א כן לריך שיהי' חמימה בשעת לקיחה והך דהיתה זה יבלת ר"ל דנחמכה אחר הלקיחה ובספרי פ' חקת פ"ס קכ"ג מרבה שם מקרא דמוס עובר כשר בפרה ורק כגון שני זנבות דבידו להעבירו ע"ש. וזהו א"ש מה דמבואר ב"ב דף ק' ע"א דלרבנן לא קנה הליכה גם בא"י והא רבינו בפיה"מ שם פ"א על הק דף ג' כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק דר"ל דקה בהליכה ואף דקיי"ל דהולך לא קנה זה רק בקנין חזק אבל לבד חלקו די בהליכה וזה ר"ל הק' והחזיק וא"ש מש"כ שם בתוס' דזה קמ"ל דכאן מהני חזקה בהליכה ובדרושים הארכתי בזה כמה דמבואר בבב"ה ר' פ' נחוקות דאם בחקותי תלכו דההוי עמלי' בתורה ור"ל דעמל נקרא אף דאין עושה חזקה טובה ואף לא במקום זה שזריך מ"מ קובה וע' רש"י סנהדרין דף ל"ט ע"ב גבי הוא עמל במקום זה והתורה עומלת לו במקום אחר דר"ל דנחמלו לו טעמים אפי' במק"א וזה ר"ל הק' דיבמות דף קי"ז ע"א גבי קרא דכמים הפנים כו' ההוא בד"ת כתיב ע"ש ברש"י וזה גדר הליכה ור"ל ג"כ משום דלכולם יש חלק בזה רק בגדר בירור ולזה מהני הליכה ומ"מ בא"י לא מהני הליכה לרדיון וע"כ דהוי גדר קנין לא בירור וע' רש"י חולין דף ל"א ע"ב מלמד שקיפל כל א"י כו' ר"ל דהוי בגדר מליע מלעות דב"ב דף כ"ג ע"ב ואף דהתוס' כ' שם דרק אם הוא עשה מלעות ולא בשמאל מלעות וכאן לאחר שהגיע מלעות או קיפל כבר הארכתי בזה בדרוש דלכך לקח יעקב אבינו אבינים משום דמבואר בתוס' כלים פ"ב בתוספתא הובא בר"ש שם גבי מקום מושב הסתח דרק בזמן שהוא יושב יש עליו שם ישיבה והוא טמא וכשעומד ממנו פקע ונטהר משום דהוי ישיבה של זער וכמבואר בירוש' פ"א דבילה אבינים שישיבו עליהם כו' עשו עמנו מלחמה הובא ברמב"ן במלחמות פ"ז דשבת על דף קכ"ה ע"ש נמלא לפ"י דהני אבינים שיעשה למשכב הוי פעולה נמשכת לא פועל נגמר ויש עליו שם עמלה וכמש"כ רבינו בס' מו"ר ח"א פס"ח וכמו גבי הקדש דפעולת המקדש עושה פעולה חמיד בהקדש כיון דאם נשאל עליו בטל ממנו ההקדש וכ"כ בזה בבב"ה וגם כאן כן וא"כ נמלא דהוי כמליע עכשיו המלעות ולכך קנה. עכ"פ מבואר דאף דא"י הוי מוחזקת מי"מ מחמילה בעי קנין גמור ואח"כ נעשית מוחזקה למפרע וע' תוספתא ב"ק ספ"ח ובגמ' דילן דף פ"א ע"ב גבי חלושין שבא"י דמשמע שם דלא קנו אותם אגב הקרקע וע"כ משום דהקנין בקרקע הוה רק גדר בירור משא"כ בהלושין וכבר הארכתי בזה בהשגחה לח"א ובבב"ה היכא דעשה חזקה בדבר אחד דלא הוי חזקה גמורה אי מהני לשדה אחרת דבעי חזקה גמורה:

והנה לפי המבואר בירוש' שבוטות פ"ו דלדברים הלכיים ירושה וישיבה כ"ז שלא ירשו הכל לא נחמייבו ולכך הולך יהושע לחלק הכל וע' ירוש' סוכה פ"ב ה"י דושבתם זה ר"ל לשון דירה וכ"ע הק' דקדושין דף כ"ו כמה קנייתם כו' ורשב"ם ב"ב דף כ"ג ע"ב וכעין מה דס"ל לרבינו בבב"ה מכירה פ"א דאם לבד לתוך הבית קנה ובירוש' סוטה פ"ח גבי בנה בית חדש וחנכו דאם הכנים חפצים לתוכו ונעל בפניהם הוי כמו שחנכו ונ"מ ג"כ להך דעירובין דף ס"ד כמה דאמר שם ומנח ביה מידי אם ר"ל דזה הוה גדר קנין המקום וכמבואר בירוש' שם או משום דיש לו רשות להניח ונ"מ אם לריך דוקא דבר שאינו ניטל בשבת כמו יתר של מחרישיה כמבואר עירובין דף פ"ו ע"א. ומשום דמבואר בשבת דף קכ"ג ע"ב דאין ניטל בשבת ע"ש:

הלכה ה כל שהחזיקו כו' כיון שעלו כו'. הנה רבינו פסק דלקדושת הארץ כבוש שני לא בטל וע' מש"כ רבינו בבב"ה ביה"ב ספ"ו דלא הוי גדר כבוש רק חזקה שכל אחד ואחד החזיק לעצמו וכ"כ דמבואר בירוש' שביטות

ז"ל עילה

צפנת

הלכות תרומות פרק א

פענח

ד 7

היו בעיני דלל איפשא בזבחים דף כ"ד אם קדשו התחם וע' תוס' פסחים דף ס"ז ע"ב גבי ממילוא חך מקום המזבח כיון דהיה בנוי ע"ג שיתין ע"כ היה לריך לקדש גם השיתין והם חלולים עד התחם כמבואר סוכה דף מ"ט ומעילה דף י"א ע"ב חז' ר"ל בגמרא שם כשם שנסוכה בקדושה כך שריפתו בקדושה ר"ל דלא נימא דהוי כמו קדשי קדשים שנפסלו בחוץ ע' בדברי רבינו פ"ט מהל' פסוה"מ ובזבחים דף ק"ד ע"ב ובשקלים פ"ט וא"כ שריפתו ג"כ בחוץ קמ"ל דשם גם התחם קדוש ולכך דייק קרא חוץ החלל ואמר בגמ' לקדש בו מזבח וע' תוס' זבחים דף י"א ע"ב דלר' יהודה לא קדשו תחת הריגפה משום דלזיל לשיטתו פ"א דזבחים דתחת הקרקע אינו שלו אך במקום המזבח גם ר"י מודה וע' ירוש' פ"ז דמז' דלרס נכרא מתרוד עפר שניטל ממקום המזבח והובא בדברי רבינו בפ"ב מהל' ביה"ב ולכך יש לו קנין בזה דע"י נעשו השיתין וע' כתובות דף י' ע"ב מין ע"ג ברש"י ובתוספתא ס' מעש"ש בזכות מזבח אדמה ורש"י סוכה דף מ"ה ע"ב ד"ה לך ושם דף נ"ה ע"ב ומשום דהוא מקור בריאת מין האנושי וע' בספרי פ' בהעלותך פ"ס ל"ב דמזבח קיים לעולם ר"ל כה"ג וגם משום דמבואר בזבחים שם דראו שהיו מקריבים שם ובחגיגה דף י"ב ע"ב ובמנחות דף ק"י ע"א לעולם זאת כו' וירוש' ברכות פ"ד ה"ה ולא פליגי בית קד"ק שלמשה כו' ובתענית דף ה' ע"א גבי ירושלים שלמטה :

והנה במכילתא פ' יתרו מבואר דמזבח חף דלא הוי רק ריגפה כמבואר בזבחים דף כ"ז ע"ב מ"מ לריך לבנותו בקדושה וכמו גבי כ"ש כמבואר בירוש' פ"ג דיומא דעשייתם בקדושה ואין בונים בחול וא"כ מקריבים וזהו ר"ל במנחות דף כ"א דמזבח לריך שיהא משל לבור ר"ל דכיון דלריך שיהא בשעת בנין קדוש שוב לא מהני שהיחיד ימסרו לציבור וע' תמורה דף ל"א ע"ב ועשו לי משלי ותו' כריתות דף ו'. ולכך מבואר בספרי פ' תלף פ"ס רכ"ט דהיכל חייב במעקה וכבש פטור מן המעקה משום דמבואר שם בספרי דלריך לעשות המעקה בשעת חדושו דהיינו בשעת בנינו וא"כ היכל דבונים בחול לריך לעשות מעקה ולא אימתעית מגנך בחולין דף קל"ו ע"א וכבש של מזבח דבונים בקדוש א"ל ולכך מבואר ביבמות דף ז' ע"א דבנין המקדש הוי גדר הכשר מזה ולא עלם המלוא חף דבנין המקדש הוי מ"ע בפני עולמה ע' תוס' שבת דף קל"א ובדברי רבינו בהל' ביה"ב משום דבזמן הבנין עדיין אינו קודש וא"כ חזין דזה לא הוי עלם המלוא והחינוך שמחנכין אותו דומה שבת כמבואר במו"ק דף ט' ע"א דקרבן הגשאים דמי שבת וע' בדברי רבינו בהל' מעה"ק ספ"ב ושם הביא דרך משלן ולע"ל דמי שבת ואבית שני לא כתב שבת משום דשם כמ"ל שבוטות דף ט"ז ע"א דקידוש של עזרא הוי רק זכר בעלמא ובאמת רבינו שם מייא קידוש המזבח וזהו משום דבנינו היה בקדוש וע' בירוש' פ"ו דיומא דמספיקא ליה שם אי המילואים הוי משל לציבור או משל יחיד ותוס' ביצה דף כ' ע"א . וגם נ"מ אם שבת אחד איקרי קהל בהוריות דף ו' וכ"מ וירוש' רפ"ט דברכות ובחגיגה דף ו' ע"ב מבואר דקרבנות תמידים שבמדרב הקריבו משבת לוי ואף דבעי משל לציבור וע"כ ל"ל דאיקרי קהל וכמסקנא דהוריות שם דגם שבת לוי איקרי קהל וע' רש"י יומא דף כ' ע"א דמבואר שם להיפך . אך שבת אפרים לא איקרי קהל כמבואר בגמ' שם ולכך מבואר בפסיקתא פ"ח דהוי שלא כהוגן מה דקרבן נשיא שבת של אפרים דמי שבת וע' במה דפליגי רבינו והר"א ז"ל במנין המלות אם בנין המזבח נחשב למלוא בפ"ע ומש"כ בזה בחבורי ח"א דזה תליא אם הבנין של המזבח הוא רק לגדר קרבן או דבר בפ"ע וזהו ח"א"ש מה שהקשו התוס' זבחים דף ס' למה דס"ד שם דגם זיקף דמים סגי על הריגפה דהא בעי לקבי יהודה קרן ויסוד

שביעית פ"ז דבית ראשון כל זמן שלא נכבשה כל הארץ לא נתקדשה משא"כ בבית ב' ראשון ראשון קדים והנה בגלות ראשונה כיון דק"ל וזאלו זה פריש ומללוה כמבואר בע"י דף נ"ב ע"ב ובגדרים דף ס"ב ע"א בטלה הקדושה ואין עליה שם א"י וגם משום דמבואר בירוש' ר"ה פ"ג דכשהולאים ממלרים היה על תנאי לקיים מלות שלוח עבדים וכיון שעברו ישראל על זה בטלה היגיה ולכך נעשו כמבואר בירוש' שם וע' ערכין דף ל"ג ע"א וזהו כוונת הגמ' סנהדרין דף ל"ז ע"ב עמא קטילא קטלית ר"ל דכיון דהם עברו על התנאי שוב נעשו עבדים למפרע ובטלה הקדושה דכיון דבטלו היובל דכולם מעבדים בו כמבואר בר"ה דף ט' ע"ב וע' ערכין דף ל"ב ע"ב בחום ד"ה מט וירוש' שביעית פ"ד ה"ט מה היא קודש. משא"כ בשני דאלו לא היה זה קדושה גמורה וא"כ לא שייך זה הך דין דזבאלו זה פריש ומללוה וכו' דמבואר בבכורות דף ט"ז ע"ב ודף ט"ז ע"א ודף ל"ב וזבחים דף מ"ט ומנחות דף מ"ז דהיכא דאין זה קדושה גמורה לא אליה למיחס פדיונו ולא פקע' וכו' דמבואר בשבת דף קט"ז ע"א דגבי גליין קדים חף היכא דנמחק הכחז ולא פקע' וכן בירוש' פ"א דמגילה גבי סמוך לכרך ואח"כ חרב הכרך דמ"מ קוראין בט"ו. ולכך בבית ב' נשארה הארץ בקדושה וע' תוס' מגילה דף י' ע"א ושבוטות דף ט"ז ע"א דלענין קדושת בית למ"ד קדושה א' לא קדשה לע"ל בטלה הקדושה חף אם נימא דקדושת מחילה לא בטלה וזהו ח"א"ש דברי התוס' יבמות דף פ"ב ע"ב מה שהקשו שם דר' יוחנן אדר"י ולא חילוי משום קדושה ב' וע' תוס' זבחים דף ס"א . ובאמת רבינו בס' הל' מעה"ק נקט רק מי ששחט קדשים בזה"ז וכן בספ"ו יחל' ביה"ב נקט ג"כ לשון קרבנות ולא נקט מנחה ודלא כמ"כ תוס' יומא דף ס"ג ע"א וזבחים דף נ"ט ע"ב דרך מנחה משום דא"ל מזבח ובאמת במנחות דף * ה' ע"ב מבואר להיפך משיטת התוס' דגם במנחה פסול אם נפסם המזבח רק רבינו כתב רק קרבן והטעם משום דאין כ"ש מקדשין אלא בפנים וא"כ ליכא קידוש כלי גבי מנחה וזה ר"ל הגמ' בזבחים דף ס"ט ע"א אין קידוש בכלי שרת בבמה וכן כתב רבינו שם בהל' פסוה"מ פ"ג ה"ט וכאלו לא נתקדש כלל וע' זבחים דף ק"א גבי קרבן נסכים במדבר. עכ"פ כיון דבית ב' לא נתקדש בקדושת אורים ותומים ונביא חף אם נימא כמ"ד דדי בלחת מכל אלו בשבוטות דף ט"ז ע"א מ"מ נתבטל וזהו כוונת הר"א ז"ל בהשגות בהל' ביה"ב פ"ו ע"ש. ולפי גרס' ת הירושלמי והתוספתא פ"א דסנהדרין דתחתונה חזרים לזכרים שם קדשים קלים ולא מעשר שני משום דהקדושה שלהם לא הועילה רק לענין שלא יקרא חוץ אבל לא שיהא נקרא פנים ולמעש"ש לריך דוקא בפנים וכ"כ מזה בהל' כלאים פ"א :

והנה בזבחים דף נ"ד ע"א מבואר דחלקו האויר לבנימין והקרקע ליהודה נמזבח ואף דמבואר בירוש' פ"א דקדושין ופ"ו דדמאי דאין יכולים למכור אויר לחוד חף לפמ"ש"כ התוס' בזבחים שם דף ס"א ע"ב דזה היה רק בבית ב' ואז לא היה בגדר חלוקה רק בגדר חזקה והחזיק יהודה בהקרקע והאויר הניח לבנימין ובאמת מה דאמרין שם דף ס"ב ע"א מה בית ס' חף מזבח ס' ר"ל דהיינו מזבח עם הכבש ע"ש דף ס"ב ע"ב דהוי הכבש ל"ב אמה וא"כ הוי עם המזבח ס' אמה והכבש דינו כמזבח כמבואר שם דף פ"ז ודף כ"ז ע"ב בחום' ובתוס' יומא דף מ"ה ע"ב ותמיד דף כ"ח ע"א במפרש. רק בבית ב' דהוסיפו על המקדש כמבואר בב"ב דף ג' ורש"י סנהדרין דף ק' לכך עשו גם המזבח גדול והנה רבינו ז"ל בפ"ב מהל' ביה"ב כתב דאין משנין אותו ממקומו לעולם וע"ש בה"ב והטעם משום דמבואר בזבחים דף ס' ודף ס"ב ע"א ברש"י דלריך לקדש מקום ששמידים בו את המזבח משום דכל העזרה

בחלה, ותרומות ומעשרות תלויים בשנות השמיטה¹¹¹, וממילא אף הם אין חיובם מן התורה אלא בביאת כולכם¹¹². וחסרון הוא זה בקדושת הארץ מה שלא באו כולם, שלענין תרומות ומעשרות וכן לענין שמיטה לא נתקדשה הארץ מן התורה¹¹³, אבל לענין הדינים שאינם תלויים בביאת כולכם, כגון בכורים* ואיסור כלאים* וכיוצא אף לדעה זו נתקדשה מן התורה¹¹⁴. ויש חולקים וסוברים שלענין חלה בלבד נאמר הדין של ביאת כולכם, אבל לא לענין תרומות ומעשרות ושביעית¹¹⁵. להלכה נחלקו ראשונים: יש פוסקים שבימי בית שני נהנו תרומות ומעשרות ושביעית מדבריהם¹¹⁶, ויש אומרים שמן התורה נתחייבו¹¹⁷.

אף בקדושת עזרא נחלקו אם קידשה לעתיד לבוא, לאחר גלות טיטוס, או שנתבטלה הקדושה עם הגלות. יש אומרים שקידשה לעתיד לבוא, שנאמר: אשר ירשו אבתך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה יש להם שלישיית אין להם¹¹⁸, שבימי יהושע ועזרא הוצרכו לירש הארץ ולקדשה, אבל לעתיד לבוא לא יצטרכו שוב לקדשה, שכבר היא קדושה ועומדת, שבגלות טיטוס לא נתבטלה קדושתה¹¹⁹. יש מהראשונים שנתן טעם לדבר, למה קדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה לא בטלה, שקדושה ראשונה באה מחמת כיבוש, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ושביעית, וכיון שעלה עזרא וקידשה לא קידשה בכיבוש אלא בחוקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום אף על פי שנלקחה הארץ ממנו¹²⁰, וגדול כח החוקה מכח הכיבוש, לפי שכיבוש נכרים של נבוכדנצר בא ומבטל כיבוש ישראל, מה שאין כן חוקה שהחזיקו מיד כורש מלך פרס, שנתן להם רשות להחזיק, וחוקה שהיא

בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מהכתוב כי לא עשו מימי ישוע וגו', שלמדו משם שקדושה ראשונה בטלה והוצרכו לקדשה שנית בימי עזרא⁹⁶, הרי זה מלמד שקדושת עזרא היא קדושה מן התורה כקדושת יהושע, וכן להסוברים שתרומה נוהגת בזמן הזה מן התורה⁹⁷, קדושת עזרא היתה מן התורה, שהרי קדושת יהושע בטלה⁹⁸, ולא עוד אלא שיש מהראשונים שמפרשים אפילו דעת הסוברים בירושלמי שמאליהם קיבלו עליהם בימי עזרא את המעשרות⁹⁹, שמאליהם קיבלו לקדש את הארץ למעשרות, שיכולים היו לבלי לקדש, אבל מאחר שקידשו היא מקודשת מן התורה¹⁰⁰. ויש סוברים שלא נתקדשה בימי עזרא לחיוב תרומות ומעשרות אלא מדבריהם, ומאליהם קיבלו עליהם את המעשרות, שנאמר: ובכל זאת אנו כרתים אמנה וכתבים ועל החתום שרינו לוינו כהנינו וגו' ואת ראשית עריסתנו ותרומתנו ופרי כל עץ וגו' ומעשר אדמתנו ללויים וגו'¹⁰¹, הרי שהיתה זו קבלת עצמם¹⁰², וכן אמרו שבין הדברים שגזרו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה עמהם היה אף חיוב המעשרות בבית שני, שמעצמם קיבלו עליהם והסכימו להם מלמעלה, שנאמר¹⁰³: הביאו את כל המעשר וגו'¹⁰⁴. הטעם שלא נתחייבו בימי עזרא מן התורה בתרומות ומעשרות הוא לפי שלא עלו אז כל ישראל, ואין כך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בזמן שכל ישראל שם, שנאמר: כי תבואו¹⁰⁵, בביאת כולכם, וכמו שהיו בירושלם ראשונה וכמו שהם עתידים לחזור בירושלם שלישיית, לא כשהיו בירושלם שניה שהיתה ביאת מקצתם¹⁰⁶. ואף על פי שבחלה הוא שנאמר: בבאכם¹⁰⁷, ודרשו: בביאת כולכם אמרת¹⁰⁸, אנו למדים תרומה מחלה, שאף חלה תרומה היא¹⁰⁹, או לפי שבשביעית נאמר: כי תבאו¹¹⁰, ופירושו: בביאת כולכם, כמו שאמרו

111 ע'י רש"י כתובות כה א. 112 ח'י רבנו חיים הלוי שמיטה ויובל פ"ב ה"ט. וע'י צ"ח ברכות לו א ושו"ת משיב דבר להנצי"ב חיו"ד קונ' דבר השמיטה. 113 שו"ת סב"ט ח"ב סי' סה, וכ"כ בח'י רבנו חיים הלוי שם. וע'י אבן האזל ביה"ב פ"ו ה"ט שדעתו שאין זה חסרון בקדושת הארץ אלא תנאי בחיוב תרומה שיהיה ביאת כולכם. 114 פ"י הרדב"ז לרמב"ם תרומות פ"א ה"ה; חזון איש שביעית פ"ג אות ט. 115 ראב"ד בהשגות תרומות שם, ע"פ כתובות כה א. 116 רמב"ם תרומות פ"א הכ"ז, וע'י ביה"ב פ"ו סוף ה"ט ושו"ת הרמב"ם הוצ' פריימן סי' קלב וסי' שנב. 117 הראב"ד תרומות שם; סה"ת הלכות א"י; תוס' יבמות פכ ב ועוד. וע'י ביאור הנ"ר א יו"ד סי' שלא ס"ק ו. 118 סד"ע פ"ל; יבמות פכ ב. 119 רש"י שם ונדה מו ב. וע'י לעיל פ"י ר"ח בתוס' יבמות שם. 120 רמב"ם ביה"ב פ"ו ה"ט.

להלן. 96 ע'י לעיל. 97 ע'י להלן. 98 ע'י לעיל. 99 ע'י לעיל ציון 73. 100 תוס' יבמות פכ ב ור"ש שביעית פ"ו מ"א ופ"י הנ"ר לירושלמי שביעית שם. 101 נחמיה י א—לח. 102 ירושלמי שביעית פ"ו ה"א וקדושין פ"א ה"ה, וע'י שו"ת מהרי"ם ח"א סי' כה שהוכיח בכמה ראיות שר"ל סדרבנן ולא כפ"י התוס' יבמות והר"ש, וע'י ס' ניר לירושלמי שם וסרה"פ לירושלמי שם ויבמות פ"ז ה"ג. 103 מלאכי ג י. 104 ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה ובראשית רבה פ' ויחי, וע'י רש"י מכות כג ב שאינו מפרש כן, אך בכ"ר שם מפורש שקיבלו כל חיוב המעשרות עליהם, וע'י ר"ש שביעית פ"ו מ"א. 105 ע'י להלן לאיזה פסוק הסכוז. 106 רמב"ם תרומות פ"א הכ"ז. 107 במדבר מו יח. 108 כתובות כה א. 109 ס"ג מ"ע קלג והובא בכ"ם שם, וע'י שו"ת מהרי"ט ח"א סי' כה. 110 ויקרא כה ב. אנציקלופדיה תלמודית - ב יד הרב הרצוג עמוד מס 235 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כֹּל מִצְוָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בָאָרֶץ אֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא בָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל¹²¹, שְׁנֵאמַר: אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ¹²², יִכּוֹל כֹּל הַמִּצְוֹת כּוֹלֵן לֹא יִהְיוּ נוֹהֶגֶת אֲלֵא בָאָרֶץ, תִּלְמֹד לִדְמוּד: כֹּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה¹²³, אִי כֹל הַיָּמִים יִכּוֹל יִהְיוּ נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בַּחוּץ לָאָרֶץ, תִּלְמֹד לִדְמוּד: בָּאָרֶץ, אַחֲרֵי שְׂרִיבָה הַכְּתוּב וּמִיַּעַט צֵא וּלְמַד מִמָּה שֶׁאֵמַר בְּעִנִּין: אֲבָר תִּאֲבֹדֶן אֶת כֹּל הַמִּקְוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם וְגו'¹²⁴, מִה עֲבוּדָה זֹרָה מִיִּחוּדָתָה שֶׁהִיא חֹבֶת הַגֹּף — שְׂאִינָה מוֹטֶלֶת לֹא עַל הַקֶּרֶקַע וְלֹא עַל גִּידוּלָיָה, אֲלֵא עַל נֹפֶו שֶׁל אָדָם¹²⁵ — וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בַּחוּץ¹²⁶, אֵף כֹּל שֶׁהִיא חֹבֶת הַגֹּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בַּחוּץ¹²⁷, וְיִשְׁלַמְדוּ שֶׁמִּצְוֹת הַתְלוּיֹת בָּאָרֶץ בִּלְבַד הֵן בְּכָל־הַכְּתוּב אֵלֶּה הַחֻקִּים וְגו' מִהֶסְסוֹק: הַשְּׁמָרוֹ לָכֵם מִן יִפְתָּה לִבְבֶּכֶם וְגו' וְאֲבִדְתֶּם מִהֶרָה מֵעַל הָאָרֶץ וְגו' וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבֶּכֶם וְעַל נַפְשֶׁכֶם¹²⁸, הִרִי שֶׁאֵף אַחֲרֵי שֶׁנִּלְוֹ מִדָּאָרֶץ חַיִּיבִים בַּמִּצְוֹת, וְהַמִּצְוֹת הָאֲמֹרוֹת שֶׁם הֵן תִּפְלִין וְתִלְמֹד תוֹרָה, שְׂאִינֵן תְלוּיֹת בָּאָרֶץ, וּמִכָּאֵן לְכָל מִצְוֹת שְׂאִינֵן תְלוּיֹת בָּאָרֶץ שֶׁנוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבַחוּץ¹²⁹.

תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת הֵן מִצְוֹת הַתְלוּיֹת בָּאָרֶץ¹³⁰, שְׁנוֹף הַפִּירוֹת חַיִּיבִים בְּתִרְוּמָה, שֶׁהִרִי הֵם מִכָּל־וְאֲסוּרִים בְּאִכְלָיָה¹³¹. בְּכוּרִים, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּקְרָאִים תְּרוּמָה¹³², מִכָּל מְקוֹם יִשׁ מִהֶרָאֲשׁוֹנִים הַסּוֹבְרִים שְׂאִינָה מִצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ, שְׂאִינֵן הַחַיִּיבִים תְלוּיֹת בַּפִּירוֹת אֲלֵא בִּהְאָדָם, שְׂאִינֵן הַפִּירוֹת נֶאֱסָרִים בְּאִכְלָיָה אֲפִילוֹ שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוּ מֵהֶם הַבְּכוּרִים, וְלִכֵּן הִיא חֹבֶת הַגֹּף¹³³, וּמִכָּל מְקוֹם אֵין הַבְּכוּרִים נוֹהֶגִים אֲלֵא בָאָרֶץ, שֶׁלְמַדְנוּ מִפְּסוֹק מִיִּחוּד: אֲשֶׁר תִּבְיָא

מִדַּעַת הַנּוֹתֵן לֹא יִכּוֹל כִּיבוֹשׁ לְבַטֵּל אוֹתָהּ¹²¹, אוֹ שְׁקִדוּשָׁתָה עוֹרָא הִיתָה עַל יְדֵי קִידוּשׁ בִּפְהָ, וְזֶה אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל, מִה שְׂאִינֵן כֵּן קִדוּשָׁתָה יְהוּשָׁע שֶׁהִיתָה עַל יְדֵי הַכִּיבוֹשׁ בִּלְבַד¹²². וְיִשׁ סּוֹבְרִים שֶׁאֵף קִדוּשָׁתָה עוֹרָא בְּטִלָּה בְּנִלּוֹת טִיטוֹס¹²³, וְכֵן כֹּל הַסּוֹבְרִים שֶׁתְּרוּמָה בּוֹמֵן הִזָּה מִדְּרַבְנָן¹²⁴, מִפְּרָשִׁים כְּמֵה רֵאשׁוֹנִים בְּטַעַמָם שֶׁהוּא לְפִי שֶׁסּוֹבְרִים קִדוּשָׁה שְׁנִיָּה בְּטִלָּה¹²⁵, וְאֵף הַסּוֹבְרִים בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁמֵּאִלֵּיהֶם קִיבְּלוּ אֶת הַמַּעֲשֵׂרוֹת¹²⁶, יִשׁ מִפְּרָשִׁים שֶׁאַחֲרֵי שֶׁקִיבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְקַדֵּשׁ נִתְחַיְּבוּ מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא שְׂכִינֵן שֶׁהִדְבֵּר הִיָּה תְלוּיֹת בְּרִצּוֹנָם לְקַדֵּשׁ, לֹא קִידְשׁוּ אֲלֵא עַד הַחֲרָבָן, וְאַחֲרֵי כֵן נִתְבַּטְּלָה הַקִּדוּשָׁה¹²⁷.

לְהִלְכָה נִחְלָקוּ רֵאשׁוֹנִים: יִשׁ פּוֹסְקִים שֶׁקִּדוּשָׁה שְׁנִיָּה לֹא בְּטִלָּה¹²⁸, וְיִשׁ פּוֹסְקִים שֶׁבְּטִלָּה¹²⁹.

מִצְוֹת הַתְלוּיֹת בָּאָרֶץ. מִצְוָה שֶׁהִיא חֹבֶת קֶרֶקַע נִקְרָאֵת מִצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ¹³⁰, הֵינּוּ שֶׁהַחֹבֶה מוֹטֶלֶת עַל הַקֶּרֶקַע אוֹ גִּידוּלָיָה¹³¹, אֲבָל אֵין הַפִּירוֹשׁ שֶׁהַמִּצְוָה תְלוּיָה בְּבִיאת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, הֵינּוּ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ „כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ“ אוֹ „כִּי יִבְיֹאךְ“ וְכִיּוֹצֵא, שֶׁהִרִי מִצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ אֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא בָאָרֶץ, וְאִילוּ מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֵן בִּיָּאָה לָאָרֶץ, יִשׁ מִהֵן שֶׁהֵן חֹבֶת הַגֹּף*, כְּתִפְלִין* וּפְטִירָחִמוֹר* שֶׁנוֹהֶגֶת אֵף בַּחוּץ לָאָרֶץ¹³². וְכִיּוֹן שְׂאִינֵן הַדְּבָר תְלוּיֹת בְּבִיָּאָה, לִכֵּן מִצְוָה שֶׁהִיא חֹבֶת קֶרֶקַע, אֲפִילוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ בִּיָּאָה, כְּכִלְאִים*, הִיא מִצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ¹³³, וְיִשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ הִיא זֹו שֶׁהִיא חֹבֶת קֶרֶקַע וְגַם נֶאֱמַר בָּהּ בִּיָּאָה לָאָרֶץ¹³⁴, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: כְּרִמְךָ¹³⁵, שֶׁפִּירוּשׁוֹ: הַמִּיּוּחָד לָךְ, וְכֵן כִּלְאֵי זֵרַעִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: שְׂדֶךָ¹³⁶, הִרִי זֶה כִּאִילוֹ נֶאֱמַר בָּהֶם בִּיָּאָה¹³⁷.

יִרְאִים עֲמֹד זֵרַעִים סִי' קַפּוֹ; כִּפְחוֹר וּפְרַח פִּי' נ, וְסוֹבֵר דְּאוֹרִייתָא גַם בּוֹה"ו; הַמַּחְבֵּר בְּשׁוּ"ע יו"ד שֶׁלֹּא א, וְסוֹבֵר כְּרַסְכִּים; רַמ"א שֶׁם ב' בְּשֵׁם יִשׁ חוֹלְקִין; וְסוֹבְרִים דְּאוֹרִייתָא: „אֲךָ לֹא נִהְנוּ כו'“. 129 סִה"ת הַלְכוֹת א"י: שְׁלִמִי נְבוּרִים קִדְשִׁין פִּי' עַל מִשְׁנֵה לוֹ א; או"י סִי' ע"ז סִי' רַצֵּם בְּשֵׁם רַבְּנֵי שְׁמַחָה; תִּשְׁבִּיץ ח"ג סִי' קַצֵּם. 130 מִשְׁנֵה קִדְשִׁין לוֹ ב. 131 רִשִׁי שֶׁם; תוֹס' ב"ב פֶּא א. 132 קִדְשִׁין לוֹ א. 133 תוֹס' ד"ה הִרִי, וְעִי' תוֹרַת הָאָרֶץ לְהִרְרִים קִלְעֵרֶם פִּי' שֶׁהוֹכִיחַ שֶׁנֶּם ד' רִשִׁי וְרַמְבֵּם שֶׁאֲפִילוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בִּיָּאָה הִרִי זֹו מִצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ. 134 קֶרֶבֶן אֶהְרֹן לְתוֹכֵי אֲמֹר פִּי' א; חִי' חֲתָם סוֹנִיָּא דְּחִרְשֵׁי. 135 דְּכָרִים כֵּב ס. 136 וִיקְרָא יִט יִט. 137 חֲתָם שֶׁם, וְעִי' כֶּאֱרוּכָה בְּתוֹרַת הָאָרֶץ שֶׁם. 138 מִשְׁנֵה קִדְשִׁין לוֹ ב. 139 דְּכָרִים יִב א. 140 שֶׁם. 141 שֶׁם ב. 142 רִשִׁי קִדְשִׁין. 143 סִפְרִי רֵאָה; קִדְשִׁין לוֹ א. וְעִי' דְּבַר הַלֵּמֶד מִעֲנִינוֹ. 144 דְּכָרִים יִא טו—יח. 145 יִרוּש' שְׁבִיעִית פִּי' ח"א. 146 רִשִׁי קִדְשִׁין לוֹ א ד"ה חֹבֶת. 147 תוֹס' ב"ב פֶּא א ד"ה הִוּא. 148 עִי' פִּסְחִים לוֹ ב. וְעִי' אִכִּילַת בְּכוּרִים וְע' בְּכוּרִים. 149 רִשִׁי אִכִּילַת בְּכוּרִים ב"ב שֶׁם, וְכ"נ מִרְשִׁי קִדְשִׁין שֶׁם שֶׁלֹּא חֲשַׁב בְּכוּרִים בֵּין

121 תוֹי"ט עֲרִיּוֹת פִּי' ח ס"ו; מִלְּחָר, עֲרֵךְ קִדְשָׁה רֵאשׁוֹנָה אוֹת ס. וְעִי' שׁו"ת דְּבַר אֲבֵרָה ח"א סִי' י שֶׁהִקְשָׁה עַל פִּי' זֶה. 122 רַבִּי תְּרוּמוֹת פִּי' א הִכּוּ. וְעִי' עוֹד עַל טַעַם הַרְמַב"ם בְּשׁו"ת חֲתָם יו"ד סִי' רֵלָנ, בְּצִלָּה בְּרִכּוֹת ד א, כְּשֶׁאִילַת דוֹד בְּחִירוֹשֵׁי שְׁבִיעִית שְׁבִסּוֹף ח"א, בְּשׁו"ת דְּבַר אֲבֵרָה שֶׁם, כִּאֲכּוֹ הָאֵל זִכִּיָּה וּמִתְנָה פִּי' אִיָּא וְבִיָּאָה בְּסוֹפִי, וְעוֹר. 123 ר' יוֹסִי בְּנֵה מוֹ ב, וְעִי' יִבְמֹת פֶּב ב; רַבְּנֵי יִבְמֹת שֶׁם א; רִישׁ לְקִישׁ יִבְמֹת שֶׁם. 124 עִי' פִּסְחִים י א וְרִשִׁי וְשֶׁם מִד ב וְגִיטִין סֶה א וְב"ק קִיר ב וְרִשִׁי וְעוֹר. וְעִי' מַעֲשֵׂרוֹת. 125 עִי' רִשִׁי ב"ק שֶׁם וְתוֹס' יִבְמֹת שֶׁם וְר"ש שְׁבִיעִית פִּי' מ"א וְסִה"ת הַלְכוֹת א"י וְעוֹר. לְהִרְמַב"ם כֹּל זֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵף בִּימֵי עוֹרָא הַחַיִּיב מִדְּרַבְנָן מִשּׁוֹם הַחֲסָרוֹן שֶׁל בִּיָּאָה כּוֹלְכֶם. וְעִי' מִהִרְי"ט ח"א סִי' כֶּה. 126 עִי' לְעִי'. 127 ר"ש שְׁבִיעִית שֶׁם; הִנְר"א בְּשִׁנּוֹת אֵלִיהוֹ שֶׁם וּבְפִירוּשׁוֹ לִירוּשָׁלַיִם שֶׁם. 128 רַמְבֵּם תְּרוּמוֹת שֶׁם, אֲלֵא שֶׁסּוֹבֵר שֶׁתְּרוּמָה בּוֹמֵן הִזָּה מִדְּרַבְנָן מִפְּנֵי שֶׁאֵף בִּימֵי עוֹרָא הִיָּה מִדְּרַבְנָן מִחֲסָרוֹן בִּיָּאָה כּוֹלְכֶם, עִי' לְעִי'; הִרְאֵב"ד אֲסוּרִי בִיָּאָה פִּי' ח"א וְתְּרוּמוֹת פִּי' א הִכּוּ וּפִי'נֵן הִי"ג, וְסוֹבֵר תְּרוּמָה בּוֹמֵן הִזָּה מִדְּאוֹרִייתָא: מוֹר יו"ד סִי' שֶׁלֹּא בְּשֵׁם ר"י, וְסוֹבֵר כְּהִרְאֵב"ד; אֲנַצִּיקְלוֹפִדִיָּה תִלְמוּדִית - ב יד הִרְבֵּי הִרְצוּג עֲמוּד מִס 236 הוֹדֵפֶס ע"י תַּכְנֵת אוֹצֵר הַחֲכָמָה

לכנס ר"ל נקט לישגה קדושה ראשונה וס"ל דלחן חילוק בין ראשונה לשניה דכמו דל לא קידשה לעת"ל כך ז לא קידשה דגם בקדושת הארץ ס"ל לר"ל דלחן חילוק בין ראשונה לשניה כמבואר ביצמות פ"ב: כבד כהנו לעיל אות ט' סברת הסו"ס על ר' יוסי ור' יוחנן דלענין קדושת הבית קדש' לעת"ל ולענין קדושת הארץ לא קדשה כ"כ ביצמות פ"ב ב' ד"ה ירושה וזבחים ס"א ד"ה דף ס' ב' כהנו שם דחומה הוא לומר דקדושת הארץ בטלה ולא יתחייב בתרומה וקדושת הבית תהא קיימת וכו' שם סברא להיפוך דקדושת הבית בטלה וקדושת הארץ לא בטלה כדאשכחן בנזב וגבעון דקדושת הבית בטלה וקדושת הארץ לא בטלה ודעת הרמב"ם בפ"ו מה' בית הבחירה דין ט"ו וט"ז דקדושת הבית קדשה לעת"ל וקדושת הארץ לא קדשה וקטן עטס לזה שקדושת הבית משום הקדושה של הסניגס וסניגס אינה בטילה ודעת הראב"ד בהשגות שם להיפוך דאפי' לדעת הסבורים דקדושה שניה קדשה לעת"ל וזו דוקא בשאר ח"י לא בבית"ק לפי ששורא ידע שעתידה להשתנות וכו' שכן נגלה לו מסוד ס' ליראיו וע' כ"מ שם מה ששיג עליו ואין בהשגתו כדאי לחלק על קבלתו אך לדיו קשה עובא דהרי ר' יוחנן קאמר בבבלי ביצמות פ"ב ד' דבר"י ס"ל וזבחים ק"ו גבי השוואה ומעלה ס"ל דקדשה לעת"ל וק"ל בכל דוכתא כר"י נגד ר"ל וגם הר"מ בפ"ט מה' מעשה הקרבנות פסק כר"י ולא השיגו הראב"ד ש"מ דבוחים ס"ל ואין אפשר לומר דקדושת הבית בטל זה חומה רבה על הראב"ד ועוד חמיה לי שכתב ששורא ידע שעתידה להשתנות לפיכך לא קדשה לעת"ל דהרי קי"ל בכל אלו תק כמ"ש הר"מ בפ"ו מה' ב"ה שם ולא השיגו הראב"ד כלל ש"מ דס"ל כוחיה ח"כ לא קידש עזרא כלל הבית רק שלמה קדשה לשעתה ולעת"ל ואף שנאמר שגם שלמה לא קידשה אלא לעת"ל בימי עזרא ולא לעת"ל בזמן הזה אכתי קשה על לשון הראב"ד ש' עזרא ידע דהא עזרא לא קידש כלל וע"ק דהא ס"ל דלחן לחלק בין קדושת הבית לא"כ גם קדושת הבית לא נהקדש לעת"ל א"כ כמה נהקדש בימי עזרא וע' לקמן אות י"א מ"ש בזה ונראה דהראב"ד לא ח' קן לדינא רק אליבא דר' יוסי ויחייב משום דקשיא ליה דר"י אדר"י דנסדר פולס קאמר דשלישית אין להם דשנ' לא בטלה וזבחים דף ס' קאמר שם רבינא לעולם ס"ל לא קדשה כג' רש"י ולכך מחלק לר' בין קדושת שאר ח"י דקדשה לעת"ל ובין קדושת המקדש דלא קדשה לעת"ל אבל באמת לדיו דק"ל כר' יוחנן דס"ל המעלה בזה"ו חייב ט"כ ס"ל דגם קדושת מקדש קדשה לעת"ל:

ועתה נבאר דעת הפוסקים בזה ראשון לזיון דעת הרמב"ם דס"ל דקדושת הבית לא היתה רק קדושה ראשונה דעזרא לא קדשה דבכל אלו חנן וקדושה ראשונה קדשה לעת"ל וקדושת מחייבת לענין בתי ערי חומה ס"ל דקדושה ראשונה בטלה ונחלקה שניה בימי ירושע ובעלה ג"כ אח"כ בהורבנה כמבואר בדבריו פ"ב מה' שמיטין ופ"ט בהשגות ובכ"מ אך יש להקשות לדבריו דמחלק בין קדושת הבית לקדושת ערי חומה מה שנהקדשו לעיל אות ו' דהאין קאמר ה"ס במגילה י' ובשבוטות ט"ז והני תנאי כהני תנאי הא ר"א ור"י מקדושת הבית מיירי ואידך תנאי מקדושת ערי חומה מיירי וי"ל דאידך תנאי מודו דקדושת הבית לא נהבטלה וכדס"ל להר"מ יתום דקדושת הבית היא משום שכינה ושכינה לא בטילה וי"ע ולענין קדושת הארץ לענין תרומות ומעשרות ס"ל דקדושה ראשונה בטילה אבל קדושה שני' של עזרא לא בטילה ואעפ"כ אין תרומות ומעשרות מה"ה שם אף בימי עזרא כיון שלא היה ביאת כולס כך הוא שיעורו כמבואר בדבריו בפ"א מה' תרומות דין ס' ודין כ"ו יש בזה לפול עמוק ורחב ויתבאר במ"א אך מה שיש לענין בזה כחן דלמה בקדושת בתי ערי חומה ס"ל דאף קדושה שני' בטילה כדמוכח מדבריו בפ"ב מה' שמיטין דין ט"ז וכן לעמוד בביתא שלישיית יתחילו למנות שמיטין ויבולות ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייב כ"מ שיכבשוהו במעשרות שנאמר והביאך אל הארץ אשר ירצו אבותיך מה ירשה אבותיך אתה נוהג בהדוש כל הדברים האלו משלן הזה משמע דס"ל דבביתא ג' לריק ג"כ חדות מחדש אף לאותן עיירות שנהקדשו בימי עזרא דח"ל לאותן עיירות שלא קידש עזרא דא"כ מה הוצרך ללמוד היקף שיסיו בהדוש פשיטא כיון

דלא נהקדשו עדיין ודוחק לומר דמיירי בלחן שלא נהקדשו בפעם ראשון בביאס ראשונה וקמ"ל בזה דקדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל דלמה לי קרא דזה כבד נפקא לן מקרא דכי לא עשו מיטות יאושע כמבואר בעירובין ד' ל"ב יע"ש ועוד נראה דלא מיירי כר' מלחן שיכבשו אח"כ ועדיין לא נהקדשו מדל' ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייבו כ"מ שיכבשוהו במעשר מדל' כחן כ"מ שיכבשוהו משמע דהא דל' ויקדשו בתי ערי חומה לא קאי אמה שיכבשוהו רק אף על מה שנהקדש כבר בימי עזרא הן אמת דקשה לי דגם לענין מעשרות לא הוצרך לומר ויתחייב במעשרות כ"מ שיכבשוהו דאף למה שכבר נכבש הו"ל למימר דיתחייב במעשר מה"ה דעד עכשיו לא נהקדשו מה"ה כדס"ל להר"מ ספ"א מה' תרומות וי"ל כיון דשכ"פ מדברין מתחייב עדיפא ליה למקטע מה שיכבשוהו דיתחייב במעשר מה שיהיה עכשיו פטור לגמרי איך שיהיה עכ"פ מבואר מדברי הר"מ דס"ל דלענין בתי ערי חומה בטלה קדושת הארץ אף בקדושה שני' וקשה ממ"ל אי מדמה ליה לקדושת הבית כדס"ל להסו"ס ביצמות פ"ב ב' ובשבוטות ט"ז דלדיו ואידך קדושת מחייבת הוא א"כ אף קדושה ראשונה נהקדש לעת"ל כמו דס"ל בקדושת הבית בפ"ו מה' בית הבחירה וחי מדמה לקדושת הארץ ולא לקדושת הבית דהתם העטם משום שכינה א"כ עכ"פ קדושה שני' לא נהבטל כמו בקדושת הארץ דס"ל דקדושה שני' לא בטילה זה כוונת השגת הראב"ד שם בפ"ב מה' שמיטה ח"א דלא כר' יוסי אלא במקומות שלא קידש עזרא כוונתו דאלו לר' יוסי דס"ל קדושה שלישיית לא בטלה א"כ ח"כ קדושת מחדש אלא במקומות שלא קידש עזרא והר"ב בב"ה דבכורות דף ל"ב כתב שגם הר"מ טונתו לתקומות שלא קידש עזרא ולא דק כאשר כהנו ויפה השיג הר"א (גם מה שגדאס מדבריו שם דבש"ס בעירובין לא מיירי מביאס ג' לא דק דהך קרא דוהביאך דמייתי שם קאי על ביהא ג' כנראה מדברי רש"י שם וגם מה"ס הוא מוכרע דאל"כ למה לי תרי קראי וס"ל לה"ס להקשות מאי ואומר ואפשר דכוונתו דהנהו תנאי דלעיל שם לא מיירי מביאס ג' אבל הש"ס מיירי מביאס ג') ונראה לי ליישב דעת הר"מ משום דכלל אחד נעמו וימוקו עמו על הא דכתב דקדושת הבית קדושה ראשונה קדשה לעת"ל נעמו מבואר בדבריו משום דשכינה לא בטלה ועל הא דל' דקדושת הארץ קדושה שני' לא בטלה נעמו מבואר שם בפ"ו מה' בית הבחירה דקדושה ראשונה היתה ע"י כבוד ונחבטלה לאחר שילא ממנה משא"כ קדושת עזרא היתה בחזקה שהחזיקו בו לכך לא בטלה והר"מ חמה שם דלמה יהא עדיף חזקה מכינות ועוד בקדושה ראשונה היתה ג"כ חזקה עם הכבוד וכי גרע כינות עם החזקה מחזקה לחודא אך לעי"ד דברי הר"מ נעמים מאד דקדושה ראשונה אשר היה בימי יאושע האומות לא נחמו לו הארץ מדעתם רק שאלו כבשוהו אותה מידם בע"כ וכן דיון בטבאי מלחמה כאשר הוא כובש אותו הוא שלו דיון ואם אחר יכבוש אותו מידו הרי הוא שלו אמנם כאשר יתן לו במתנה איהו ארץ ויחזיק בה וקנה אותו אף אם יקנה אחר מידו בחזקה הרי הוא שלו כיון שלא בא בידו מהמהם כיבוס מלחמה שנאמר כדרך שבא לידו בכבוד מלחמה קח תאלא מידו ע"י כבוד וכן הדברים אשר נחן הר"מ הבדל בין קדושה ראשונה לשני' דבראשונה בא הארץ לידיו ע"י כבוד שלא נכדשוהו ואף שהיה חזקה מה מושיל חזקה אחר באין דעת אחרת מקנה אותו לכך ילא מידיו ע"י כבוד משא"כ בקדושה ב' שכורש שהיה מלך גדול מולך בכיפה נחן לו הארץ והחזקו בה אין כח לקחת אותו מידיו נמלא אף שלקחו אותו מידיו גזל הוא וקרקע אינה נגזלת וברי הוא שללו וחייב מעשרות ותרומות אינו תלו רק אם הארץ שללו אף שאין אלו יושבין עלי' מ"מ עיקר קדושת מאה ז' תלו' בארץ בזמן שהיה שללו חייב בכל מאות אלו אמנם קדושת ערי חומה לריק להבין מה ענין קדושה זו לענין כהם דברים כגון מקדשים יותר משאר ח"י כגון לענין שילוח מארעים וקברים כמו שכתב הרמב"ם בפ"ז מה' ב"ה דין י"ג ע"כ לריק לומר דקדושה זו תלו' בשיעור ישראל בנזב ור"א לזה מדברי הסו"ס כהנאות דף מה"ה על פתח ב"ד שכתבו דעיר גרובה סתים בטלה קדושת ערי חומה ממנה ע"ש וכ"כ כר' דפ"ק דמגילה דייבוס דע"י בבתי ערי חומה דוקא ישיבת ישראל אבל ישיבת עכו"ס לא חשוב ישיבה והכריח זה ממ"ש שם בפ"ה

ושנים היינו ירושת אברהם קורא ראשונה וירושת יוסף קורא שני
א"כ ר' יוחי ס"ל דאף קדושת יוסף לא בעלה וא"כ לא מצינו
הנהגה בחלק בין קדושת יוסף לקדושת עזרא אלא דלמ"ד דלא בעלה
אף קדושת יוסף לא בעלה ואף דק"ל דבעלה קדושת יוסף ס"ס
קדושת עזרא ומנ"ל לחלק ולע"ג :

והנה בגוף הדבר אידי דאירוק ביה במה ש' סכ"מ דהיינו
מפרש ירושת ראשונה וימי' ירושת אברהם וירושע וסכ"מ
סכ"מ לפרש כן דאם תמלא לומר דפי' ירושה [ראשון] ושנים יוסף
ועזרת מנ"ל לה"ם בימות פ"ב ב' דר' יוחי ס"ל תרומה בזה"ל דהי'
דאם י"ל דאף דשלישית אין להם משום דשנים לא בעלה אפי"כ
תרומה דרבנן לפי שהשניים בימי עזרא לא היה ביאת כולל דאם
טעמו של סכ"מ דס"ל תרומה דרבנן וע"כ י"ל דפי' ירושה א' וי'
אברהם וירושע וכיון דשנים דהיינו ירושת יוסף לא בעלה ולא
היה ביאת כולל ע"כ תרומה דאורייתא ע"כ חוקך דברי סכ"מ ע"ס:
והנה יש להקשות ע"ז מהך דבר דף מ"ו דמקשה דהאך כבר
ר"י תרומה דרבנן והרי אמר שלישיית אין להם ומשמי הוי
לה ולא סבר לה וקשה למה הוצרך לדחוק כל כך חיי לה ולא
סבר לימא דסבר לה ופירוש ירושה ראשונה ושנים יוסף עזרא וא"כ
שפיר הוא דרבנן משום בימי עזרא לא היה ביאת כולל וי"ל
דבעביל כך לא חיצוין כן דא"כ ס"ל לר' יוחי דירושע ראשונה דהיינו
ירושע בעילה וצנחנים דף ס' ב' קאמר דקדשה לעת"ל לני' האם'
והאם ר' יוחי משום ר' ישמעאל קא"ל וכמו שהקסי הסו"ס האמה
לכך י"ל ירושה שניה היינו יוסף וא"כ ס"ל קדושה ראשונה קדשה
לעת"ל אך קשה דעדיפא הו"ל למימר על כך דצנחנים דמשום ר'
ישמעאל קאמר וליה לא ס"ל משיאמר חנא לה ולא סבר לה כיון דחיי
לה בסתם משמע דסבר לה וי"ל דפשת המקרא מורה דסיה מדמי
לדור יוסף וא"ל אל הארץ אשר ירשו אבותיך אברהם וישראל וירושע
שאף אחס חירשנו ע"י יוסף ואף שיהיה חס נאמר דהר"מ מפרש
דירושע ראשונה ושנים היינו אברהם וירושע א"כ ס"ל לר' יוחי
דקדושה ראשונה דהיינו קדושת יוסף קדשה לעת"ל וכן לר' יוחנן
דס"ל כר' יוחי צנחנים פ"ב ב' ומיישב קבוצת סכ"מ שמואל בזה"ל
שם מהא דס"ל לר' צנחנים ומעלה דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל
דבאמת גם כן לפי ר"ח ור"מ ס"ל קדשה ודוק :

א והנה דעת הראב"ד היא דקדושה ראשונה לא קדשה אלא לעצמה
שהרי בפ"א מה' תרומות לא השיג על סכ"מ ש' דלא קדשה
ובהא נתקן על סכ"מ דס"ל דאף קדושת סבית וירושע לא קדשה
לעת"ל כמ"ס ספ"ו מה' ביה הצנחנים צנחנים ע"ס וכבר כתבנו
לעיל מה דקשה עניו דאם אין קי"ל בכל אלו חק וא"כ עזרא לא
קדש סבית ואם נאמר דגם קדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל
כדעתו א"כ במה נתקדש סבית בימי עזרא חס לא שנאמר דגם על
מה דס"ל לסכ"מ דכל אלו חק פליג הראב"ד וס"ל כר"י דנא'
מכל אלו חק וזהו דוחק סכ"מ לא השיג על סכ"מ בזה כלל ולענין
קדושה שניה ס"ל לראב"ד דקדשה לעת"ל לענין מעשרות ותרומה
סכ"מ בפ"א מה' תרומות ס"ל תרומה בזה"ל דאורייתא והשיג על
סכ"מ ע"ס אבל בקדושת סבית נראה מדבריו בפ"ו מה' ביה הצנחנים
דס"ל דאף קדושה שניה לא קדשה לעת"ל וכבר כתבנו לעיל ר"ה ש' ש'
לחומר עניו דא"כ למע יתחייב שחוט והפעלה בזה"ל דברי קי"ל
כר"י נגד ר"ל ור"י ס"ל דחייב דקדשה לעת"ל. ואם נאמר דראב"ד
סובר בזה מכל אלו חק כר"י דהוא בתרומה נגד ר"ה סיה קא'
מקום ליישב בזה משום דקשיא ליה לראב"ד על מה דקאמר צנחנים
קי"ל שם בפלוגתא דר"י ור"ל בשחוט ומעלה בזה"ל דר"י דס"ל
דחייב משום דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל וקשה כמו שסקצינו
לעיל מנ"ל דס"ל דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל דלא כהלכתא דקי"ל כר'
יוסי קדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל לימא דנאמח קדושה ראשונה
לא קדשה דק קדושה שניה קדשה לעת"ל כדקי"ל לענין קדושת
א"כ כר' יוחי דסדר עולם דירושע ראשונה ושנים יש להם ושלישית
אין להם דראשונה לא קדשה לעת"ל ושניה קדשה ור' יוחנן טעיה
ב"כ

בפ"ק דמגילה כרך שיש ולבסוף סייק מון ככר לענין בתי ערי
אומם וסקסיה דא"כ פיידות שכבשו בימי יוסף וס' מוקשין מנא
ידיה שדוק ולבסוף ישב ותי' דייבית עכו"ם לא שמה ישיבה ח"כ
מאחר שכבשו מוקף חומה וישבו ישראל בחוכם הוי סוף ונכסי
ישב וסבר בפ"י שס' כ' דהאס' לית להו סברת הר"ן מדמקשו
ע"ז מולא סוד אינר חיפוק ליה דכוי ישב ולבסוף הוקף ואס"ד דס"ל
ישיבה עכו"ם לא שמה ישיבה אלמריך ולא שור אינר לעיר שכבשוהו
מן העט"ס וסיה בה שור אינר עכ"ד הפנ"י ונעלם ממנו דברי הסו"ס
בכתובות שכתבו בפירוש כתבו דייבית עכו"ם לא שמה ישיבה ודוחק
לחלק בין קדושת ערי חומה לבאר מילי ובין מעלת ערי חומה לענין
מכר, כמס"ל וע"כ י"ל דעדיפא משני הסו"ס דלא היה בה ישיבה
כלל דקים לן שלא דר אדם שם קודם שדוקף וע' בזה"ל דף ג'
ב' ד"ס כרך וא"כ הרי מבוחר לנו העט"ס וסכ"מ שבעביל כך
אחר שגליו בגלות החל הוא ואין ישראל על אדמתן בעלה קדושת
ערי חומה ואף שהסו"ס לא כ' שם לענין קדושת ערי חומה נענין
מכירה רק לענין שאין סוקלין בחוכו מ"מ כל הקדושות אחת כן ע'
במשנה למנ"ל פ"ג מה' שמיטת ופ"ז מה' בית הבחירה דין י"ג א"כ
מבוחר כאן ג' חלוקים לדעת סכ"מ קדושת סבית שחלוהו בקדושת
השניה אף קדושה ראשונה לא נתבעלה לפי ששניה לא בעלה
קדושת הארץ שחלוהו חס הארץ שלנו אף בחורבנה יש חילוק בין קדושה
ראשונה שניה ע"י כבוס ויאלה מאהמו ע"י כבוס מהא"כ קדושה
שני' שניתן לנו בזה"ל מאת המלך המולך כפיסה והחוקקו בה לא
יאלה ע"י כבוס ועדיין הוא שלנו לכך טועה בו תרומות ומעשרות
וקדושת בתי ערי חומה דקדושתה תלוי בישיבת ישראל בחוק אף
קדושה שני' בעלה הרי נחבאר דעת סכ"מ על נכון ומולא מקור
הידיים להרמז"ם כך הוא קדושת סבית יאל לו מהך דצנחנים ק"ו בשחוט
ומעלה דס"ל לר"י קדושה ראשונה קדשה לעת"ל והלכה כר"י נגד
ר"ל וקדושת א"י דבעלה קדושה ראשונה כבר כ' סכ"מ בפ"א מה'
תרומות דכמה נחלו הכין ס"ל וקדושה שני' דלא בעלה מדר' יוחי
דס"ל ירושה שלישיית אין להם אף קשה דאם צנחנים פ"ב קאמר'
דר"י ס"ל תרומה בזה"ל דאורייתא וסכ"מ בפ"א מה' תרומות כבוסו
פסק דתרומה בזה"ל דרבנן דלא כר' יוחי וכמו שהארץ שם בכ"מ
בטעמו וא' דלא פסק כר' יוחי או כדאמר' בדה"ק דף מ"ו דר"י חיי
לה ולא סבר לה א"כ סדרה קושי' לדוכתא מנ"ל דקדושה שני' לא
בעלה ואדרבא דעת הסו"ס וכל המפרשים דמשום כך תרומה בזה"ל
דרבנן משום קדושה שני' בעלה וס' דהר"מ נגד לו דרך אחרת
דבעביל כך תרומה דרבנן שחלוהו ולא היה ביאת כולל וסכ"מ יש לדקדק
ע"ז כמו שהארץ סכ"מ שם בפ"א מה' תרומות אף עכ"פ אין לו
להר"מ ראייה בסיפוק דלא בעלה. וראיתי בכ"מ שם ש' על פרש"י
דמשמע דרבנן דפליגי אר' יוחי ס"ל דקדושה שני' ג"כ בעלה וכ'
ע"ז ואני לא ראיתי מי שיסבור כן עכ"ד ונפלא חיי עניו דאם צנחנים
דף ס' ב' קאמר רבינא לעילם הקבר לא קדשה לעת"ל לגי' רש"י
שה' והאם קאי אהעלאת מעשר שני בזה"ל א"כ ע"כ ס"ל דגם קדושה
שני' בעלה וכן צנחנים ק"ו ב' דס"ל לר"ל בשחוט ומעלה בזה"ל
פטור דלא קדשה לעת"ל ע"כ סבר דגם קדושה שני' לא קדשה לעת"ל
דא"כ הרי נתקדש בשני' ולא בעלה ויתחייב שחוט בחוק וא"ל
דס"ל לר"ל דעזרא לא קדש כלל סבית דכל אלו חק ואין כן כלל
קדושה שני' רק קדושה ראשונה וקדושה ראשונה בעלה ז"ל דיון
דר"ל ס"ל קדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל ע"כ דס"ל בזה"ל מאלו
חק וצ"ל קידש סבית דא"כ במה נתקדש סבית בימי עזרא כיון
דקדושה ראשונה בעלה כמבואר כ"ז בפ"ב דשנעו דף ט"ז וא"כ
ע"כ לר"ל נתקדשה בקדושה שני' ואס"ד דקדושה שני' קדשה לעת"ל
א"כ למע יפטר שחוט והמעלה בזה"ל א"כ חיוון דאיכא דס"ל
דקדושה שניה ג"כ בעלה וס' דאין לא קי"ל כר"ל היינו בקדושת
סבית או ממשעם ש' הר"מ משום דשניה לא בעלה וא"מ טעמים
ש' הסו"ס הבאחי לעיל אות ו' אבל בקדושת הארץ כמו דקדושה
ראשונה בעלה ה"ה קדושה שני' ולא ידעתי מנ"ל להר"מ דקדושה
שניה לא בעלה ולחלק בין קדושה ראשונה לשני' דלא מצינו בזה חילוק
אלא לר' יוחי ואין לא קי"ל כר' יוחי בזה ולפנ"ם הכ"מ בפ"א מה'
תרומות דהר"מ מפרש בדברי ר' יוחי בסדר עולם מ"ה ירושה ראשונה

דבר

סימן י

אברהם

מכסף מקנתו שבע"ע וק"ו מגופו גופו קונה ממונו לא כ"ס כדאמר בצבורות. ודוק כי קלטו בזה חצי שכר ארבו הדברים:

[ז] ונראה עוד להביא ראיה דכיוש לא בעי עמו קני אחר מגופו של כיוש שבעמון ומואב טיהרו בסיוון לדעת ר"ת וסייעתו שיש כיוש לנכרי, ולדעת רש"י וסייעתו דהתם משום יאוש הוא אבל כיוש אין לנכרי מ"מ לישראל מיהו יש כיוש וכמס"כ הרמב"ם בקדושת א"י הראשונה שהיא משום כיוש, והרי אי אפשר לומר שקנה הכובשים אח"כ כדינא בחזקה דמבואר בב"ב (דף נ"ג) דהא דמכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באתם מתי קנה כולן הוא רק בדעת אחרת מקנה אבל בנכסי הגר שאין דעת אחרת מקנה אפילו מילד מפסיק ואותה קנה חברתה לא קנה ויותר מזה ס"ל לשמואל ס"ס (דף כ"ד) דלא קנה אלא מקום מסובו בלבד, וא"כ היאך קנו הכובשים את כל הארץ דבדאי א"א לומר שהחזיקו בכל חלק וחלק קטן ממנה או לשמואל כל משום ומכשם בפרט, והרי חזון שגם נהרות א"י נתקדשו דתן (חלה פ"ב) עפר חו"ל הבא בספינה לארץ כו' ובמה החזיקו בנהרות כל מכוש ומכוש, וא"כ היאך קנו כולה הרי אין דעת אחרת מקנה בכיוש ודמי לנכסי הגר. [ודוחק לומר דכיוש שאני ולא יפסיק בו מילד גם לענין קני חזקה מפני שהסגנון גבולות עולם ונפרט כל הגדרים ועד מקום שהכיוש מגיע בסדה חדר חשיב, ומכש"כ דלשמואל לכאורה אין לומר כן.] אע"כ שדיוש אינו נגדר בדרכי הקנינים ואינו נריך עוד קנין כלל אלא שהוא עלמו קנין ולכן קנו הכובשים את הארץ שלא מדין חזקה כלל אלא בכיוש עלמו, ובזה שאינו מדין חזקה אין לומר דמילד מפסיק שהרי הכיוש מגיע על כל הארץ:

סימן יא

בענין קנין כיבוש מלחמה ואם יש כיבוש לעו"ג מ"ג ולעו"ג מ"ג מ"ג מ"ג.

[א] גרסינן בגיטין (דף ל"ז ע"ב) עבד שגשבה ופדאוהו אם לשום עבד ישמעאל אם לשום בן חורין לא ישמעאל רש"י אומר בין קד ובין קד ישמעאל בנאלי עסקין אלימא לפני יאוש לשום בן חורין אחאי לא ישמעאל כו' רבא אחר לשולם לאחר יאוש ולשום עבד ישמעאל לרבו שני לשום בן חורין לא ישמעאל לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לארץ יאוש ולרבו שני לשום בן חורין פריקו כו' ולרבה דאמר לאחר יאוש ולרבו שני רבו שני ממון קני ליה משבאי שבאי גופיה מי קני ליה אין קני ליה למעשה ידיו דאמר ר"ל מנין לנכרי שקונה את הנכרי למע"י שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו כו' ואימא ה"מ בכספא אבל בחזקה לא א"ר פפא עמון ומואב טיהרו בסיוון אשכחן נכרי לנכרי נכרי ישראל מנלן דכתיב וישב ממנו שבי, ופירש"י מדקרי ליה שבי דידה ש"מ קנייה בחזקה. וכתיב התוס' (ד"ה אבל בחזקה לא) פ"י הקונט' חזקה של עבדות כגון הלבישו הגעילו כו' קשה דאפילו ישראל מישאל לא קני עבד עברי אלא בכסף ושטר כדאמר בפ"ק דקידושין כ"ס עבד"ס כו' אלא נריך לפרט דהכא בחזקה של כיוש מלחמה איירי וכן פיר"ח עכ"ל. וטו כתיב דכתיב וישב ממנו שבי וא"ת ל"ל השתא הא דעמון ומואב טיהרו בסיוון השתא נכרי ישראל קני נכרי נכרי לא כ"ס. ומבואר בקידושין הראשון שלדעת התוס' השבי היה ישראל ממנו וכן משמע מלשונם לעיל בחזקה לענין עברי, ומה דעתם מבוארת שיש קנין כיוש מלחמה לנכרי בנכרי ולנכרי בישראל. וראיתי לרבותינו האחרונים ז"ל שחפסו בחולט שביאור הסוגיא הוא משום כיוש מלחמה, וכן מערבי להו כבוש מלחמה עם יאוש הבעלים, עיין ש"ך ח"מ (ס"י שס"ג סק"ג) וב"ח יו"ד (ס"י רס"ז) ועיין מקנה קידושין (דף י"ד ע"ב) ובתמ"ס יו"ד (ס"י י"ט) ועוד. אבל

לעבד יש לפקפק בזה עובד דנראה לכאורה שרוב הראשונים לא מפרשי סוגיין משום כיוש מלחמה וענין יאוש הבעלים וכיוש מלחמה שני ענינים נפרדים הם:

[ב] דהנה רש"י ז"ל פירש אין קני ליה למעשה ידיו כו' ואפילו מל וטבל גבי רבו ראשון קנייה שבאי ביאוש למעשה ידיו כו' ובדף ל"ח בחזקה מנין פירש"י כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקה יאוש כשהפקירו רבו כשהמאש הימנו חזקה שעבד כענין נקנה בו היינו חזקה של עבדות הלבישו הגעילו הרחילו לרבו כדמציא בהאשק נקנית נהי דישאל קני ליה לנכרי בחזקה דאיתקש עבדים לקרקעות אבל נכרי לא קני קרקע בחזקה כישאל אלא כל קנינו בכסף, עמון ומואב טיהרו בסיוון אלמא נכרי קונה מחבדו קרקע בחזקה והאי עבד נמי כיון דאפקריה ישראל ביאוש קני ליה נכרי בחזקה עכ"ל. וכתיב הרשב"א ז"ל בחידושו וז"ל וקשיא לי אשמעתין לפי"מ שראיתי לרש"י ז"ל כו' דלכ"ע שבאי לא קני ליה אפילו למע"י אלא לאחר יאוש ולפוס ק לפני יאוש אפילו פדאו לשם עבד ישמעאל לרבו ראשון ולא לרבו שני כו' ותמיהא לי דאדרבא משמע לי לכאורה דלרבה דאמר דשבאי קני ליה משמע שביה הוא דקני ליה ואפילו לפני יאוש וטעם לך דהא מעמון ומואב טיהרו בסיוון ילפינן לה והאי דקרקע היא וקרקע בעלמא אינה נגזלת ולא שייך בה יאוש כו' ועוד דקרא דיישב ממנו שבי מי כתיב בה יאוש אלא אדרבא משמע דמשעה ששבאו נעשה שבאי ידיה כו' אלא ודאי כדאמרינן דכל שלקחו בחזקה מלחמה בין גופו בין ממנו קנאו שהמורה זיכתה לו עכ"ל. המתבאר לנו לדעת ר"ת בחוס' דטעמא דסוגיין הוא משום חזקת מלחמה לא בעינן יאוש בהדיא דכיוש עלמו הוא קונה שזיכתה לו תורה ואפילו במילי דלא שייך כלל יאוש. וא"כ רש"י ז"ל שמפרש כל הסוגיא משום יאוש גם במסקנא דר"פ מבואר דס"ל דבסוגיין אין כאן ענין כיוש כלל, דאע"כ דישאל קונה בכיוש מלחמה עכ"ס אינו קונה בכיוש ורק משום יאוש בעלים נגשו בה שנעשה כהפקר וממילא כל הקודם זכה. ועפ"י מתבאר שגם דעת רב האי גאון כרש"י שאין כיוש לנכרי שכתב בס' המקח (שער ל"ב) וז"ל ולעולם כל היכא שגזל עמלקי מישאל אש נתיאשו הבעלים מותר ליקח מאותו גזלן עמלקי כל ישראל שירלה ועל דהא גרסינן עבד שגשבה ופדאוהו לשם עבד כו' במאי עסקין כו' אחר רבא לשולם לאחר יאוש וכו' ככל הסוגיא, הרי מפורש דעל דינא שלוקחין מגזלן לאחר יאוש דוקא מביא דעל דהא הוא דגרסינן עבד שגשבה הרי דרק לאחר יאוש ישמעאל לרבו שני הא לפני יאוש לא. וז"ה שיעת הרמב"ן בחידושו וכו"כ הר"ן בביתורו לר"י וכתבתי ומהו ר"ד שס. וז"ה שיעת הראב"ד (פ"ט מגולה ה"א) שהוכיח דעבדים נקנים ביאוש דכתיב וישב ממנו שבי, וא"י כר"ת דמשום כיוש נגשו בה אין זה שייך ליאוש כ"ל. וכ"כ דעת הרמ"ה מובא בטור יו"ד (ס"י רס"י) עכ"ל דשבייה לישראל וקנייה בדר"מ והדר זבינה לישראל קנייה למע"י כו' משמע דרק משום דר"מ קנאו מההיא דהחולין (דף מ"ז) מוהר"ק דהנהו בספסא דמלכא מנה כמס"כ הב"י אבל משום חזקת מלחמה מדין תורה לא. ואע"פ שיש לדחות קצת שאין ראיה מדברי הרמ"ה אלו הנה נוכח ממק"א שכן דעתו יבואר בעו"ה לקמן:

[ג] והנה הרשב"א ז"ל הקשה על שיטת רש"י דלאו משום חזקת מלחמה הוא אלא משום יאוש וז"ל ועוד דהא משמע דחזקה דישאל כחזקה דנכרי וחזקה דנכרי לאלתר וטעם לך דהא מעמון ומואב טיהרו בסיוון ילפינן לה והאי דקרקע היא וקרקע בעלמא אינה נגזלת ולא שייך בה יאוש וא"כ חזקה דגופו נמי דמייית מינה אפילו קודם יאוש הוא דרממא אחר דליקני בחזקת מלחמה ועוד דלא שייך יאוש אלא בממנוי אבל בגופו לא שייך יאוש וכדאמרינן בב"ב (ס"ח ב') גבה בגשח תוביח שאין יאוש לבעלים עכ"ל. נראה שדעת הרשב"א דע"כ ל"ל לרש"י חזקת מלחמה אלא לנכרי מישאל אבל נכרי מנכרי אית ליה כיוש מלחמה, ולכן בעמון ומואב לא אנטריך ליה ליאוש אלא לאלתר קנה, אבל בעבד של ישראל נהי נמי דמלד גופו של עבד עלמו היה קונה אותו השבאי בע"כ הא מ"מ כיון שהוא מחוס של ישראל אין השבאי יכול לקנותו בחזקת מלחמה בע"כ של בעלים אלא

דבר

סימן יא

אברהם

כח 57

וגרואן הדברים דהיינו מה"ט דה"ל כהפקר גמור שהרי אין להם עוד בעלים, ויותר מזה הוא עפ"מ"ם ב"ם (ה"י שפ"א) דבא"ט יכול להו"טו דדיינים דה"ו ח"ט ברשותו כמבואר ב"מ (דף ו') גם בקרקע מה"י יא"ט וזהו גם טעמא דירושלמי בנשקט שם הבעלים שאין עדים וא"ט יכול להו"טו דדיינים:

וע"ד הקושיא השניה ממה שאין יא"ט לגופו ג"ל ד"ל דלא מלד יא"ט העבד בגופו הוא דק"י ליה אלא טעמא אחרתא איכא. דאמרינן בקידושין (דף כ"ב ע"ב) ר"י הינדואה גר שאין לו יורשין הוא חלש על מר וז"ל לשי"ל ביה חז"ה דתקוף ליה טלמא טובא ח"ל לעבדיה שלוק לי מסאני ואמתינהו לביהא איכא דאמרי גדול הוא זה פירש למימה וזה פירש לחיים, ופירש"י וזהו שלא יזכה הוא עצמו מן ההפקר לפיכך קדם כ"י שלא יהא העבד בלא ארון רגע אחד ועיין בתוס' שם. וא"כ ה"ל אין א"ט מקקין כלל ליא"ט העבד מגופו דכיון ששכחו השבאי לפני יא"ט והולך ומשתמש בו כל העת מיד שנפקט רשות הארון ע"י יא"ט חל עליו רשות השבאי כיון שלא היה העבד רגע אחד בלא ארון וזכה בו, ודומה ממש לזה פירש למימה וזה פירש לחיים שאין העבד זוכה לעצמו. ומלא שאין זה שייך אלא בשתקפו השבאי קודם יא"ט אלא אם תקפו אחר יא"ט שכבר זכה עבד בגופו וכן בנכרי דעלמא שאינו עבד אין השבאי זוכה בו דיא"ט אין כאן שאין יא"ט לגוף וכבוש לנכרי לית ליה לרש"י וס"י שטו אפילו בנכרי חבירו. אך זהו רק לדעת רש"י ועוד ראשונים דגם ללישנא בתרא לא קדם העבד וזכה בעצמו, אלא דעת הר"ף היא דללישנא בתרא קודם העבד וזכה בעצמו עיין בר"ן בקידושין שם. ועיין בשמ"ק ב"ק (דף מ"ט ע"ב) במשטט של גר מ"ש"ב בשם הרא"ה:

[ה] ועפ"ד י"ט להתאים גם דברי הרמב"ן עם שיטה זו דגם נכרי בנכרי אינו קונה בחזקת מלחמה. ד"ל בחידושו לגיטין (דף ל"ז ע"ב) שבאי גופיה מי קני ליה אין קני ליה למע"י, כחצ הראב"ד ז"ל קשה לי טובא היכי קני ליה למע"י ואי קני בהדיה דדינא מי לא מפיק ליה מחותני ידיה מי מלי למימר ליה הא קניתי. ליה בחזקה ואי עריק מיניה מי מלי מהדר ליה דדינא ואבז אונסא הוא דמשתעבד ביה האי ישראל מעתה דזכי מיניה לשם עבדות אמאי ישתעבד ביה דמשמע דמדינא קאמר ליקום בהדיה דדינא וליפוק דהאי ישראל לאו אכס הוא ומדינא ליכא עליה ולא מידי כ"י ותמהני עליו מאי קושיא כיון דמשום שבאי מילא מרי מיניה ועבדא לא קני נפשיה דיא"ט לא מפיק ליה מיניה אלא קני פירות והא קניא שבאי משעה ראשונה משעת יא"ט והלא הקונה ממנו קונה למע"י למה זה דומה לגזול בהמה או כלים ומכרן לאחר לאחר יא"ט בעלים דקנה כ"י אלא לשמואל דאמר המפקיד עבדו יא"ט לחירות לא קני ליה שבאי דמשעת יא"ט וזהו העבד בעצמו והרי הוא כבן חורין גמור ואין קונה כתי ישראל כ"ל ברטו וזכרנו כ"י ולפ"י קרא דכתיב וישב ממנו שבי לאו בישראל משתבי אלא כנעני עכ"ל. מפשטות ביאור דבריו משמע דכ"ל נכרי בנכרי קונה בכיבוש, דקושיא הראב"ד היא כמה קנה השבאי את העבד ליהיו עבד מלד העבד גופיה, דמלד הבעלים ודאי אין עבדו גם להראב"ד שגם הוא מפרש לה שאל מרשות הבעלים ביא"ט כמבואר בהגותו לפ"ט מגולה כמס"ל, אלא דקושיא היא דמלד העבד יהיה עבד שלא יזכה בו השבאי בע"כ דלא דמי לבהמה שנתאשו בעליה כמובן, וכן מתבאר מדבריו בהגות להר"ף ב"פ השולח עיין בחידושו שם, וע"ז מתרץ הרמב"ן כיון דמלא מילא מיניה לא קני העבד אי"ט למע"י כלל כיון שאינו משקיף אלא קני פירות ולא נעשה ישראל בכך ממילא קונה אותו השבאי כדון נכרי בנכרי בכיבוש מלחמה. ומש"כ שהרי זה דומה לבהמה וכלים היינו שזו"ל ביה יא"ט הבעלים משום שהוא כמלגלגין דעת הראב"ד לענין יא"ט וגזל. אלא לשמואל שהמפקיד עבדו אי"ט גט שיחרור נעשה בישראל ולפ"י אין ישראל נקנה בכיבוש. ואלמלא היה דין כיבוש בנכרי לא היה השבאי זוכה בו אפילו לדין דאע"ג דפקט רשות בעלים מ"מ מלד העבד גופו אין הגזלן זוכה שקדמה זכיותו בגופו ואינו דומה לבהמה וכלים. אך לפ"י אינו מדוקדק קלמ מה דקאמר הרמב"ן שזכה בו משעה ראשונה משעת יא"ט. ולה"ל מתבאר בדרך אחרת דלעולם נכרי נכרי אינו

אלא ביא"ט מלד הבעלים. וכן משמע נמי דכלל הסוגיא הזכיר רש"י יא"ט הבעלים ובעמון ומואב שטיהרו בסיוחן לא הזכיר רש"י יא"ט של עמון ומואב, ומשמע דמשה"ס הוא דנכרי בנכרי קונה בכיבוש. וכ"כ דעת הרמב"ן בחידושו ו"ל שבאי מי קני ליה כ"י אלא לשמואל כ"י ואין קונה כתי ישראל כ"ל ברטו כ"י ולפ"י קרא דכתיב וישב כ"י לא בישראל. משתבי אלא כנעני והיינו דכתיב שבי ששבה מהם מה ששבה בידן וכן א"ל שפחה כנענית היתה עכ"ל, משמע דוקא ישראל אינו קונה כ"ל ברטו הא נכרי קונה הוא אפילו בע"כ. והא דקונה השבי אפילו לפירשו ששפחה כנענית היתה דמ"מ ממון של ישראל הוא, הוא משום דמייירי אחר יא"ט הבעלים כמס"כ רש"י, ומ"מ בישראל גופו ליכא לאוקמי לפי שאין יא"ט לגופו כמ"ש הראב"ד ותמיד היו קודם יא"ט, אלא בשפחה שהיא רק ממונו שפיר מה"י יא"ט. וטעמא דמלמא שחילקו בין כיבוש נכרי בנכרי ובין נכרי לישראל משום דקרא דעמון ומואב בנכרי משתבי וליכא למילף ישראל מינה, ומוישב ממנו שבי דמייירי בממון ישראל ליכא למילף כמס"כ דמוקי לה באחר יא"ט אלא בשטיהרו בסיוחן ליכא לאוקמי לאחר יא"ט שאין יא"ט בקרקע שכן היא שיטת רש"י ז"ל בסוכה (דף ל' ע"ב) אלא בעבדים איכא יא"ט כדעת הראב"ד. ועוד שכבר כתבו התוס' (ד"ה דכתיב) דמוישב ממנו שבי לא הוי ילפין מיניה שום קנין אי לאו דאשקח דמיהרו בסיוחן, ועיין בחי' הראב"ד (ד"ה במ"ס) דהמקשה לא דריש כלל וישב ממנו שבי אלא קרא ספור ענין ומאורע שהיה קאמר; וה"ל אפשר למסקנא דעיקר הדרשה היא מדטהרו בסיוחן וכיון דשם לא איירי בישראל משתבא לאוקמי קרא דוישב ג"כ בשפחה ולאחר יא"ט ולא בישראל קודם יא"ט. והא דמסתייע הש"ס מטהרו בסיוחן לענין משנתו בעבד של ישראל הוא רק לענין עבד גופו מלד עצמו, דהיינו דמלד הבעלים אין עיבוד שהוא לאחר יא"ט מ"מ האך זכה בעבד בע"כ של עבד יא"ט חפשי לנפשו, ע"ז מסייע שנכרי בנכרי י"ט כיבוש ודוק. וכן מתבאר דעת הראב"ד שהוכיח מכאן דיא"ט מה"י בעבדים וא"י ראייה היא והרי סיוחן קנה גם קרקע ובקרקע גם אינו ס"ל שאין יא"ט מושל, אע"כ כמ"ס דבסיוחן שהוא נכרי נכרי אין א"ט לריבן ליא"ט אלא משום חזקת מלחמה הוא אלא הכא שהוא ממון של ישראל אינו קונה בכיבוש ובע"כ שהוא משום יא"ט ומוכח שם יא"ט בעבדים:

[ד] אבל אם יש לומר כן לקלמ מן הראשונים הגה בע"כ לאו דכו"ע היא כהתוס' ר"ד דקא"ט בשיטת רש"י בפירוש הסוגיא מעטם יא"ט כתב גם בעמון ומואב שטיהרו בסיוחן שקנהו סיוחן בחזקה שנתאשו עמון ומואב ממנה. וגראה שכן היא גם דעת רש"י בסנהדרין (דף ל"ט ע"א) ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ולא והרי יפת תואר התם משום דלאו בני כיבוש נינהו, ופירש"י לא ניתנה ארץ לכבוש כ"ל לישראל שאף לישראל לא הותר יפ"ט אלא במלחמה, הרי לנו מפורש דאע"ג דמייירי לענין נכרי בנכרי מ"מ כתב דלא ניתנה ארץ לכבוש לפנייהם, וכ"כ הרמ"ה בחידושו לסנהדרין. והנה מנוף הסוגיא דאמרינן לאו בני כיבוש נינהו לא יקשה אר"מ דס"ל י"ט כיבוש לעכו"ם ולמס"כ גם על יתר הראשונים נכרי בנכרי מיהא י"ט כיבוש כמו שעמד בזה החת"ם (חיד"ס סי' י"ט), ד"ל עפ"י שהעירנו חכם אחד משום דמ"מ לא קני אלא למע"י כדון נכרי שקונה נכרי וזה אינו מושל להפקיע את האישות משא"כ בישראל שקונה לגופה שפיר נפקע האישות של עכו"ם שהיה עליה, ועיין בכ"מ (פ"ט מעבדים ה"ד) ולקמן יבואר עוד בזה בס"ד, אבל מרש"י והרמ"ה שכתבו שלא ניתנה הארץ לכבוש לפניהם בודאי מוכח שאין להם דין כיבוש כלל. ולפ"י ז"ל חליבא דרש"י והרמ"ה ותוס' ר"ד שסיוחן קנה את הארץ ביא"ט, וכן בוישב ממנו שבי בעבד ישראל אע"פ שכבר נתאשו הבעלים מ"מ האך קנה את העבד מלד עצמו ז"ל שהוא גם כן משום יא"ט מלד העבד מגופו. ומעשה יקשה עלייהו טובא קושיא הראב"ד ז"ל שאין יא"ט לקרקע ואין יא"ט לגוף. והנה בנוגע לקושיא הראשונה ראיתי בפני שיתר דמלחמה הוי יא"ט כהפקר גמור שמה"י גם בקרקע, והיינו כשיטת הירושלמי שהביאו התוס' סוכה (דף ל' ע"ב) דנשתקף שם הבעלים מהקרקע מה"י יא"ט.

איתו קונה בביכוס, אלא דהכא שאני שאין אנו לריבין לכיכוס דמעולם לא זכה העבד בעלמו משום דכיון שהיה רשות השבאי עליו ומשתמש בו מיד שמאש מריה מיניה ופקע רשותו חל עליו רשות השבאי והרי זה דומה ממש לזה פירש למיתה וזה פירש לחיים, וזהו שדייק הרמב"ן לומר שקנה אותו השבאי משעה ראשונה משעת יאוש ר"ל שלא היה רגע אחד בלא אדון כההיא דקידושין. והא דדייק לומר דלפיכך לא זכה העבד בעלמו משום שהיאוש אינו מפקיע אלא קנין פירות ולשמואל דאמר א"ל גע שיחבור באמת אינו קונה אותו אע"ג דהתם בקידושין קנה מר זוטרא את העבד בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים גם באופן שלא היה העבד לר"ך לשיחבור שהרי במיתה הגר אמרינן בניטין (דף ל"ט ע"א). דא"ל גע שיחבור דעבדו כאשתו, דשאי התם במר זוטרא ששראל קונה עבד לגופו גם לקנין איסור שבו וא"כ כיון שלא היה רגע אחד בלא אדון ונתרוקן זכות הגר למר זוטרא וגשאר עבד כנעני שפיר קנהו מר זוטרא דלא נעשה העבד בן חורין ואינו קונה א"ע, אבל הכא דבשבאי נכרי עסקין שאינו קונה את הנכרי ומכש"ל את העבד כנעני שמייב כבר במתה לגופו ואיסורו אלא למע"י וא"כ גם אחר שהועיל קנינו מ"מ פקע מן העבד איסור העבדות ונעשה ישראל בן חורין ממילא אין קנינו של השבאי מועיל אפילו למע"י כיון שאינו נחשב כבר כרכשו של האדון אלא אדם חפשי בפ"ע אין השבאי קונה ישראל בע"כ שאין כיכוס לנכרי בישראל וגם יאוש מלך עלמו אין כאן כדעת הרשב"א דמגופו לא מתייחס. ואחרי שעת הרמב"ן כדעת הריטב"א והגמק"י ב"פ החולק דעבד משוחרר אינו לר"ך טבילה מדראורייתא ליהדות ומיד נעשה ישראל, ודלא כדמשמע בתוס' שם (דף מ"ו ע"ב), ועיין בשו"ע יו"ד (סי' רס"ז סעיף ו'). ולפיכך לדידן שהיאוש אינו מפקיע אלא קנין פירות וזכה בו השבאי משום זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. אבל לא משום כיכוס שאינו אפילו בנכרי בנכרי. והא דכתב שאינו קונה ישראל כ"א ברלוטו ה"ה נמי דנכרי אינו קונה לפי שאינו מתייחס מגופו אלא משום דקושטא דמלתא הוא שהעבד נעשה מעתה ישראל נקט שאינו קונה ישראל. ולפי"ז אלו היה נפסק קנין השבאי ותשמישו רגע אחד אחר היאוש לא היה קונה אותו, וכן להיפוך אם היה השבאי ישראל שקונה עבד גם לגופו ואיסורו היה קונה אותו כה"ג גם לשמואל כמו מר זוטרא כמש"ל. אך דרך זו דחוקה היא בדבריו ולר"ך לומר דכוונתו היא דכיון שקנאו הגזלן קנין כל דהוא לקנותו אח"כ ביאוש בשעה שצדיק היה משועבד לרבו ראשון שאו לא היה נדון כאדם בפ"ע אלא כשורו וחמורו ממילא קנאו ביאוש ולא זכה העבד בעלמו, אבל לשמואל לא קנה לפי שהעבד אינו קונה ואיסורו ונעשה ישראל גם אחר קנינו וממילא אין לו בו זכיה כנ"ל.

[ו] כל זה אייריך עד השתא ללד דגם נכרי בנכרי אין כיכוס משום דחמקן דברי רש"י והרמ"ה בסנהדרין (דף כ"ט) דאמרי שלא נמנה הארץ לביכוס לפניהם והתם נכרי בנכרי הוא, אבל לקושטא דמלתא נראה דאין שום הוכחה מזה. והנה כבר הוכרנו דמגופו דברי הש"ס דאמרינן שאני התם דלאו בני כיכוס נינהו קשה אר"ה ובייעשו שיש כיכוס בנכרי לישראל ומכש"כ נכרי בנכרי שכתב עמוד בזה החת"ס (מיו"ד סימן י"ט), וחכם אחד העיר כיון דמ"מ לא קנה הנכרי אלא למע"י כדן נכרי בנכרי לפיכך אין כח בקנין זה להפקיע את האישות שהיה עליה, משא"כ לישראל שקונה לגופו מפקיע את האישות ונעשה הישר, עיין מו"ק קידושין (דף כ"א ע"ב ד"ה אשת) וברש"י בסנהדרין (דף כ"ז ע"א ד"ה על הגזל), וגזל זה נובע הוא מקנין האישות ודוק. אבל אין מירוק זה מספיק שהרי העלה הב"ח ביו"ד (סימן רס"ז) דלמסקנא בסוגיין דגיטין דילפיקן מעמון ומואב שטיהרו בסמיון ומויטב ממנו שבי קונה נכרי את הנכרי בביכוס גם לגופו ולא רק למע"י כלוקח בעלמא. ועיי"ש שהב"ח מערב לזה בזהי הדדי כיכוס ויאוש ולפי מש"כ שני ענינים נפרדים הם שאין כיכוס מוקף ליאוש בעלים. ומ"מ העיקר העולה מדבריו דרך בקונה דרך מקח אינו קונה אלא למע"י אבל בביכוס מלחמה קונה לגופו למחן דאית ליה כיכוס לנכרי. ועיי"ש שהב"ח מסופק בנכרי שקונה ע"י דד"מ אם קונה הוא לגופו או רק למע"י וכחכ שמתשובת הרשב"א נראה

ולבאורה היה מקום לקיים את דבריו שפישט"ס התוס' בקידושין שם דצירושלמי פלוגתא דאמוראי היא אם ביאה ראשונה מותרת בגיורה, והוא צירושלמי מוט (פ"ב הלכה ו') ר' יוחנן שלח לרבנן דתמן תרתין מילין אחון אמרין בשם רב ולית אימון בן אחון אמרין בשם רב יפת תואר לא תתירו זה אלא בעילה ראשונה בלבד ואני תואר ולא בעילה ראשונה ולא בעילה אחרונה אלא לאחר כל המעשים. וא"כ ר"ל דהש"ס אויל אליבא דר"י דבגיורה אסור לבוא עליה ואינו מותר אלא לאחר כל המעשים ואז הרי הוא כבר גיורה, וזהו הפירוש דלאו בני כיכוס נינהו דבכיוסם לא נעשית גיורת שתפקע האישות הראשונה ולכן אסורה להם משום ודבין כו', ורב דס"ל דביאה ראשונה מותרת י"ל. דלא ס"ל כלל הא"י כלל דמי איכא מיד דה"ר רב אחא בר יעקב לא ס"ל להאי כללא כמבואר בחילין (דף ע"א ע"ב) והדברים ארוכים אכ"מ. אבל מלבד שדוחק הוא לפרש לאו בני כיכוס לענין הגירות, הנה נראה לומר להיפוך דהש"ס בסנהדרין קאי רק אליבא דרב אבל לר"י שאינו מותר זה אלא לאחר גירות אין התחלת קושא דמי איכא מיד כלל שהרי ישראלית היא וכקטנה שגולדה דמיא וה"ר גר שנתנייר מותר בקרוביו ד"מ ואלו עו"ס אסור, אלא אדרבא דהש"ס קאי דוקא אליבא דרב שביאה ראשונה מותרת קודם כל המעשים שערין כותית היא ושי"ך מי איכא מיד, והדרא קושא לדוכתה:

ועפ"ז מתוך מה שהקשה הב"ח (פ"ח מהלכות מלכים ה"ב) שפסק הרמב"ם כרב דביאה ראשונה מותר בזה מיד. והרי רב ור"י הלכה כר"י, ולפי ה"ל ניחא כיון דסתמא דש"ס פריך מי איכא מיד ש"מ דס"ל כרב דלר"י אין קושא כלל כנ"ל ולהכי תפס הרמב"ם כסתמא דש"ס דאין נגד דעת ר"י שצירושלמי: ומתוך

דבר

סימן יא

אברהם

59 ל

אין לנו שום הוכחה מרש"י והרמ"ה שאין קנין כיבוש לנכרי ממכרי, ולכן הדרך לקדמייתא דפשוטו של דבר הוא לנכרי בנכרי יש כיבוש שלא הזכיר רש"י ז"ל יאוש בעלים בעמון ומואב שטעמו בסיוון שם היה דעת הראב"ד וכן מורין דברי הרמב"ן בפשוטו כמס"ל, והא דהתוס' רי"ד כתבו גם בעמון ומואב שטעמו בסיוון שמהאשמו ממנה יחבאר לקמן בס"ד:

[ז] ונ"ל להוכיח דנכרי בנכרי לכו"פ יש כיבוש מלחמה, דאמרין כיבושות (דף מ"ז ע"א) א"ל ר"פ לרבא חיי מר הני דבי פפא בר אבא דיהבי זוזי לאינשי אכרגייהו ומשעבדי בכו כי נפקי לריכא גיטא דחירותא או לא א"ל כ"י הכי אמר רב ששת מוהרסקייהו דהני בספוטא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא משתעבד למאן דיהיב כרגא. ופירש"י הלך מכר הוא ובעי גיטא דחירותא כ"י, וכתבו התוס' (ד"ה כי נפקי) מספקא ליה אש"ג דלא קיי גופיה הכא קיי או דלמא הכא נמי לא קיי אלא למעשה ידיו עכ"ל. המהבאר מדברי התוס' דהא לא איבעיא ליה לר"פ אי הוה מכר כלל מה שנמכרו שלא ברשות דודאי מכר הוא, אלא דהא מיבעיא ליה אם דיוו כלוקח מן הנכרי שאינו קונה אלא למע"י ולהכי כי נפקי לא לריכא גיטא דחירותא או דלמא הכא שאני שקונה הוא יותר ממע"י היינו קנין בגופו, ופשיט ליה מדבר ששת דמשום דמוהרסקייהו דהני בספוטא דמלכא מנח נקטים הם בקנין הגוף יותר מאלו מוכר א"ע מרעו, וטעמא הוא משום דר"מ מקנה גם לגופו כמבואר בראשונים ובטור וב"י וי"ד (סיומן רס"ז) עיי"ש. וכתב הרשב"א במדונשו שם וז"ל ואי לא דמסתפינא אמינא דישאלו יגיהו כ"י ופשיט ליה דמוהרסקייהו דהני בספוטא דמלכא מנח דעל דעת כן הם באים לדור בחרט וכאלו לקחם במלחמה שיש לו בהם קנין גוף דחביב וישב ממנו שבי עכ"ל וכ"כ הגמון"י וכ"ה בשמ"ק ז"מ (דף ע"ג) בשם הריטב"א. והוה כנראה הגדר של דר"מ בז"מ משום שהמלך הוא בעלים שקנה בכיבוש מלחמה. אלא שהרשב"א והריטב"א מוקמי לה באינשי ישראל משום דקיימו בשטות ר"מ שנקרי קונה גם ישראל בכיבוש כמבואר בדבריהם ז"ל בגיטין, אצל רוב הראשונים ורש"י מכללן מפרשי דהני אינשי הוו נכרים והוא מתאים עם שיטתם דנכרי בישראל לית ליה כיבוש. וא"כ להאי טעמא מוכח מיהא לכו"פ דנכרי בנכרי יש כיבוש, דל"ל דלא משום כיבוש הוא אלא שנידון כמו שנמכרו למלכא מרעו, עיין ברמב"ם (פ"ה מגולה ה"ט), דא"כ לא קנאום אלא למע"י כנמכר מעלמו כמס"ס התוס' והכא קנין הגוף בעינן. וביאור דברי התוס' יבוא לפניהם בס"ד. וא"כ כיון דפשיט שקנאם קנין הגוף ע"כ מטעם כיבוש הוא ובכיבוש קונה קנין הגוף כמ"ס הראשונים וכמו שהעלה הב"ח, וא"כ מוכרח לכו"פ דנכרי בנכרי מיהא יש כיבוש:

אבר לכאורה ז"ל דלרש"י וסויעתו דס"ל שנקרי בישראל אין כיבוש לא ס"ל בהא כהרשב"א והריטב"א דטעמא דר"מ הוא משום כיבוש שהרי גם לענין ישראל יש דר"מ ויכבוש אין בזה. וגרסא דלדידהו טעמא דר"מ הוא משום הפקר ב"ד הפקר דהא דילפינן בגיטין (דף ל"ז ע"ג) דהפקר ב"ד הפקר לאו דוקא ב"ד של ישראל הוא אלא היה בא"י בדר"מ. וגרסא שבישראל נמי לאו בתור ב"ד הוא ההפקר אלא בתור דר"מ שהרי ילפינן לה מקרא דכל אשר לא יבא כ"י ע"פ עשרת השנים והקנים יתקן רכושו ואם כן שנים וחקנים כתיב והוא כענין דר"מ. ולפ"י יסוד דר"מ הוא משום הפקר ב"ד. ומלאתי בעו"ה הדבר מפורש בתורתן של רבותינו הראשונים ז"ל בשמ"ק ז"ב (דף כ"ד ע"ג) בשם עליות דר"י וז"ל ומלכא אמר לא ליקרי ארעא כ"י שהנכסים מופקעים מדעליהם בדיוי המלך וכענין הפקר ב"ד כ"י ומבואר עוד ביומא להלן (בדף כ"ה ד"ה עלה בדינו) וז"ל כל מה שאמרנו שדין מלך דין כ"י והפקעת המלך הרי הם כענין הפקר ב"ד כ"י עיי"ש, וכן משמע בסמ"ג (ענין ע"ג) וז"ל וכן מלך שבעט על אחד מעבדיו כ"י שזו דין כל המלכים כ"י והרי הפקע שטעמו ונעשה חזר זו כהפקר עכ"ל, ולהכי מהני דר"מ גם בישראל אש"פ שאין כאן טעמא דכיבוש. וא"כ לא מוכח מכאן גם זה שיש כיבוש בנכרי דאפשר דרק משום הפקר ב"ד נגזר בה זאזא לה ראייתו. אצל א"ח"א לומר ק דרשי גיטא

ומתוך דברי החת"ס (ו"ד סימן י"ט) נתעוררתי לתקן דהא דאמרין שאני התם דלאו בני כיבוש יניהו אין הכוונה שאין להם קנין כיבוש מלחמה, אלא ה"פ שלא יתנה הארץ לפניהם למלחמה שגם בישראל לא הותרה אלא מלחמת מלוא ומלחמת הרשות ע"פ סנהדרין, וכן צודאי אין רשאים להלחם עם ישראל חבירו, ולכן גם הנכרי אינו רשאי להלחם עם חבירו, ונמא' שלא יתנה הארץ ליכבש לפניהם. ולכן שפיר קאמר הש"ס דפ"ת לא הוי כמירי דלישראל שרי ולפניהם אסור דגם לישראל לא הותרה אלא במלחמה המותרת אבל במלחמה שאינה מותרת לא מצינו דהותרה, וקריב בעיני לומר שאם ילאו למלחמת הרשות שלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד שאין דין יפ"ת נוהג בה, וא"כ בעכו"ס שלא יתנה הארץ ליכבש לבניהם ואין להם מלחמה המותרת ממילא שאין דין יפ"ת נוהג בהם. ומה שגוף המלחמה הותרה לזה ונאסרה לזה אינו שייך למי איכא מירי דזהו בכלל דינין כמובן דלישראל גופייהו לא הותרה אלא ברשות סנהדרין: **ועפ"י** יתורן מה דקשה לי עוד שבישראל הותרו לחלוני לבא כל האסורים הפילו במלחמות הרשות להרמב"ם (רפ"ח ממלכים) אבל בעכו"ס נראה פשוט דלא הותרו איסוריהם בחלוני מלחמה כגון אבר מן החי ומי איכא מירי דלישראל שרי ולפניהם אסור, דלפי המובן הפשוט בתירוק הגמרא שאני התם דלאו בני כיבוש יניהו ולא קנה את היפ"ת וגשאר עליו איסור גזל לא שייך מירוק זה על אבמה"ה. אבל לפת"ש א"ש דגם לישראל לא הותר אבמה"ה אלא במלחמה המותרת והני דלאו בני כיבוש יניהו אין להם מלחמה מותרת. ברם ראייתי בספר מנ"ח (מזיה תקב"ז) שכתב שג"ל מנ"ח הסביר דהא דאשתרי לחלוני לבא היינו דברים שאסורים רק לישראל אבל דבר שאסור לב"ד ג"כ כגון אמה"ה אסור גם לחלוני לבא עיי"ש, ולפ"י אין קושיא כלל ממי איכא מירי לענין אבמה"ה. אבל לע"ד אינו רואה מקום לזה מנ"ח הסביר כ"א כשאמר דהותרה לא התירה אלא את האסורים המותרים ע"פ התורה ולא את אלה הרובלים עליהם מקודם מ"ס, וזה נסתר ממ"ס הרמב"ם בפיה"מ בחולין (פ' גיד הנשה) במתניתין נוהג ואינו נוהג בטעמא שכל המלות שאנו חייבין בהם ממה שהיו גם ב"ד חייבין אין אנו עושין אלא במלות הקב"ה ע"י מרעה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כגון זה שאין אנו אוכלין אבמה"ה אינו מפני שהקב"ה אסור אותו לנח אלא לפי שמשא אסר עלינו אבמה"ה במה שטעו מהיני עכ"ל, א"כ כל האסורים אצלנו איסורי תורה הם ולא איסורי ב"ד. אך י"ל כיון דהיתר דחלוני לבא ילפינן לה מבחים מלאים כל עוב כמבואר בחולין (דף י"ז ע"א) אין לנו ראייה שהותרו אלא אותם הדברים שאנו יכולים לחלוני בצנתי האויב, דהיינו דברים שמתירים לב"ד אבל דברים האסורים לב"ד גם בצנתי האויב אין לחלוני וממילא אין זה בכלל בתיים מלאים כל עוב, ולפיכך י"ל דאבמה"ה אסור לחלוני לבא והיא סבירא מעלייתא. אבל יש להעיר ע"ז דכל זה שייך רק לשטות הראב"ד (פ"ט ממלכים ה"א) דב"ד אסור גם באבמה"ה של עוף אבל להרמב"ם דס"ל התם דאין ב"ד מוזהר על אבמה"ה של עוף, עיין בברו"פ (סיומן ס"ג), א"כ אבמה"ה של עוף נכלל בתיים מלאים כל עוב והוא מותר לחלוני לבא, וא"כ גם אבמה"ה של בהמה יהא מותר שהרי לדין אין חילוק באיסור אבמה"ה בין עוף לבהמה וכיון דאשתרי עוף חזין דפקע איסור אבמה"ה מחלוני לבא וגם בהמה לישתרי דמ"ס, וש"כ יקשה מי איכא מירי כ"י והורכנו לתירונו לפי שאינם בני כיבוש שאין להם מלחמה מותרת כמ"ס:

נמצא שאין אנו עסוקין כלל בדיון קנינו בכיבוש אלא בעיקר היתר הכיבוש והה"ר אם עבר וכבש קנה מדעתו עמון ומואב בסיוון ומדמכיו וישב ממנו שבי. ועיי"ש בחת"ס שנגע כענין זה. וזה יהיה גם הסבר דברי רש"י והרמ"ה במה שלא יתנה הארץ ליכבש לפניהם. ואין להקשות ממס"ס רש"י (בדף י"ז) שאיסור היפ"ת בנכרי הוא משום גזל ואי אמת שא"ס עבר וכיבש קנה אין כאן גזל, דז"א שהרי לא דמי גזל זה לשאר גזל דמלחמה אלא מוכח הוא רק מאיסור האישות וכל זמן שלא נפקעה האישות הוא עומד בגזל זה ולא מהני ביה קנין פשוט. ומעתה

דבר

סימן יא

אברהם

גופו לזמן כההיא דמדנו, לאו משום דס"ל דגם הכא כביבוס הוי רק קנין למע"י אלא משום דבטוחא לזמן מרעון הבעלים לא מצי למנקט בלוקח גופו לזמן משום דס"ל כדעת הראש והרשב"א שהביא הקול"ח שם שאין מכירה לזמן וכיון דפסקא יוס אחד פסקא ורק כביבוס שאינו מרעון הבעלים לא אמרינן פסקא, ועיקר הדמיון הוא רק מה שהתם והכא הוא לזמן וכשם שהתם חוזר לבעלים משום שנמכר רק לזמן ה"י כביבוס שהוא רק קנין לזמן חוזר הוא לבעלים ואעפ"י שהוא לזמן קנין הגוף :

ואי מקשי לך דה"ל דה"ל דבני דבני פפא בר אבא שקנו איני' דדד"מ מהבוס כי נפקי למה לריבי גיטא דחירותא **הרי** כיון דנפקי פקע הכיבוס מעלמו ולא עדיף בני פפא בר אבא שבאו מכח הכובשים מהבוסים עמם כמו בלוקח עבד מגוי שאינו קונה אותו אלא למע"י מה"ט משום דמכר נכרי קאמי כמבואר ביבמות שם, ו"ל דה"ל דבני דבני דעלמא שפקע כיבוסו כמכר ממונו אבל הכא שהבוס הוא מלכא וכ"ו שנאמר במדינתו לא פקע הכיבוס משו"ה גם מי שקנה מיניה לא פקע כיבוסו בזה, [אם אין דד"מ במקום ההוא שבו ילא לחירות, דבכה"ג ע"כ איירינן, דעדיין הוא כבוס תחת ידו וגופו עור קניו ולכן לריב גיטא דחירותא, אבל כשפקע כבר באמת עיקר הכיבוס אינו לריב גיטא דחירותא כלל. ולפי"ז נראה פשוט דהא דלריבי גיטא דחירותא הוא רק ביולאים תוך זמן המכירה או שמכרם מלכא לעולם שהמיד הוא תוך זמנו אבל בנפיק ביום שנשלם הזמן אינו לריב גיטא דחירותא כלל. או ו"ל דכיון דגילתה תורה שישאל הכובש עבד טובלו בע"כ לעבדות ויבדלי שמתבטלו ואילך לא יפקע עוד איסור עבדותו כשפקע הכיבוס גם להרשב"א ולא מהני מה דעריק מיניה כדברי הראב"ד משו"ה ו"ל דישאל קונה עבד לגופו כביבוס עולמית, אלא דלפי פשוטו משעת טבילתו ואילך בא קניו דעולמית ואינו נאמר עכשיו שגם לפני טבילתו כשקופה גופו הוא קנין עולמית, ולכן מלכא דקני את הכבש לגופו ויש לו רשות למוכרו ולהמשיך את הכיבוס ע"י הלוקח כשמוכרו לישראל קונה אותו קנין עולמית ולריב גיטא דחירותא גם בשעה שנפקע הכיבוס מפני שיש לו כבר קנין עולמית בקונו מרעון מה שלא נמשך מכח הכובש וממילא אינו מתבטל בציטול הכביבוס. אבל בנכרי שאינו יכול לקנות את חברו לגופו בקנין הרגיל אלא למע"י. ורק כביבוס הוא קונה קנין הגוף שנמלא שקנין גופו נמשך רק מכחו של כיבוס לא נעשה הגוף שלו לחלוטין אלא כל זמן שהכיבוס קיים אבל כשבטל הכיבוס פקע קניו. ולפי"ז יש מקום לתרן מה שהקשינו באות ו' אמרן דס"ל יש כיבוס בנכרי וקונה קנין הגוף מסנהדרין דאמרינן לאו בני כיבוס נינהו, דבישראל שקונה אותה אלא לזמן ואפשר הוא להיות נפקע אין האישות נפקעת בקנין זה. ויש לקיים לפי"ז בחלקם דברי הב"י יו"ד (סימן רס"ו) דבגוי שקונה מדר"מ אינו קונה לגופו אלא לזמן כיבוסו אבל כי נפיק באופן שנפקע הכיבוס א"ל גיטא דחירותא. ומ"מ דרך הראשון שכתבנו משום דבדד"מ עדיין הכיבוס נמשך ולא מתבטל מחוור יוסר :

ומעתה י"ל שגם התוס' ר"ד מודו דנכרי מנכרי מיהא יש כיבוס והא דהוהר"ר לראש דעמון ומואב לאו משום דאל"ה לא קונו סימון דז"א דשפיר קונו גם לפני יאוש כביבוס, אלא דאי לא הוה היתא אסורה לישראל משום דבשיתולה הארץ ע"י ישראל מסיחון שפקע אז כיבוסו נפקע גם קניו וחזרה לבעלים הראשונים לעמון ומואב ומלא כשישראל טובשים אותה עכשיו הרי הם טובשים משל עמון ומואב וזה נאמר להם משום אל תגר את מואב, לך כתב שכבר נתיאשו עמון ומואב ממנה וקראה סימון קנין עולמית כקונה מן ההפקר ולכן גם כשפקע כיבוסו לא חזרה לעמון ומואב ולא נטלה ישראל מעמון ומואב אלא מסיחון. ולפי"ז גם להתוס' ר"ד בזה דמהי היתא של עמון ומואב לפני ישוב קושיה הראב"ד שאין קרקע נגולה ולי"מ בה יאוש אין אלו ריבין עוד לדחוקי נפשי כהב"י דבשעתק שם בעלים שאני או כהגה"מ כמש"ל, אלא דכיון שגם לפני יאוש קראה מיהא סימון לזמן קנין גמור א"כ לא שייך לומר עלה באותו זמן קרקע בחזקת בעלים

גיטא דחירותא רק משום הפקר ב"ד, דנראה לכאורה פשוט דלא שייך הפקר ב"ד אלא בממון ולא בגוף שאין ב"ד יכולין להפקיר את הגופים, דקראי דילפינן מיניהו הפקר ב"ד בממון הוא דכתיבי ולא ילפינן גופו ממנו כמש"כ הרשב"א בגיטין (דף ל"ח) לענין כיבוס דלא ילפינן גופו מממנו, וכן מלאמי שחפס בפשיטות בפסקא מנ"ח (מלוה מ"ב) דלא שייך הפקר ב"ד על הגוף, וא"כ למה קנו בני פפא בר אבא את העבדים לגופם וכמו גיטא דחירותא הרי אין הפקר ב"ד על הגוף. ואפילו לפמש"כ הרשב"ם ב"ב (דף י"ד ע"ב) דד"מ הוא משום שמקבלים עליהם מרעון חוקיו ומשפטיה וכן נוטין דברי הרמב"ם (בפ"ה מגזלה), הנה כמה שיש לדונם כאלו מכרו המשתעבדים א"ע כיון שקבלום עליהם זה לא יועיל אלא למע"י וכן בכל מילי כפי שהוא מדינא, ומה שחוקקים יותר מן הדין מהי ג"כ כתקנת בני העיר ותנאיהם שמהג עוין הלכה וזה גופא ג"כ מטעם הפקר ב"ד הוא כמבואר במדריב פ"ק דב"ב וברב"ש (סימן של"ט) ועוד, וא"כ כיון דהפקר ב"ד לא מהני על הגוף ה"ל תנאי בני העיר וקבלוה לא מהני. אע"כ י"ל דלדעת רש"י וסיעתו איכא דדד"מ ה"ל תנאי מילי הפקר ב"ד וכיבוס, אלא דבישראל אחיך עלה רק מטעם הפקר ב"ד ובנכרי גם מטעם כיבוס אחיך עלה, ולכן שפיר קנו לבני פפא בר אבא בקנין הגוף משום כיבוס, ומוכח כדבריו דנכרי מנכרי יש כיבוס :

[ח] והשתא ה"ל דנכרי בנכרי יש כיבוס לכו"פ יקשה עובא על התוס' ר"ד שבטעמון ומואב דהוהר"ר בסימון כתב משום שתיאשו עמון ומואב ממנה ולמה הולך לראש בעלים תיפוק ליה משום כיבוס. וי"ל לומר דמשום טעמא אחרינא אנטרין התוס' ר"ד לראש בעלים. דהנה כבר כתבנו שהרשב"א ביבמות כתב דכביבוס קונה נכרי קנין הגוף ולא רק למע"י, וקשה לי עובא מדידה אדידה שבהדושו לגיטין (ל"ז ע"ב) כתב וי"ל שבאי גופיה מי קני כו' אלא אדרבא משמע דמשעת ששבאו ונעשה שבו דירה והא דאוקי רבא מתיבתא בלחור יאוש כו' אלא משום דקמי לשם בן חורין לא ישמעבד קא חוקי לה בלחור יאוש דאי בלפני יאוש ישמעבד לרבו ראשון דכיון דלפני יאוש הוא אחיך רשות אדון ראשון עליו וקנין שבאי הוה פקע מיניה וחוזר הוא אלל רבו ראשון הא למה הדבר דומה לאיש שקנה עבד למעשה ידיו לזמן וחזר לוקח ומחל על מע"י תוך זמן למי שמשתעבד לא לרבו ראשון עכ"ל, הרי מבואר שכיבוס אינו קונה אלא למע"י דאי קונה את גופו הרי לא נשאר בו עוד לרבו ראשון שום דין ממון ולמה הוא חוזר לרבו ראשון ואין הגיון דומה כלל להמשל שהביא, דהתם שקנאו רק למע"י לזמן נשאר הגוף של רבו ראשון ומשו"ה כי מחל חוזר ומשתעבד בו אבל הכא שקנה השבאי הגוף לא נשאר לרבו ראשון שום ממון בגופו ועכשיו שפקע קנין השבאי יוכה בעלמו, וא"כ דברי הרשב"א סמרי אהדי :

ע"כ י"ל לומר בזה מלתא חדתא דס"ל להרשב"א דקנין הכיבוס אינו קנין עולמית אלא שהוא קניו לו רק לזמן הכיבוס, היינו שכל זמן שהוא כבוס תחת ידו הרי הוא שלו וקנין לו רשות למוכרו שבה הלוקח תחתיו וממך זמן כיבוסו גם להבא, אבל אחר שנפקע הכיבוס נפקע זמנו של כובש וממילא ואינו לריב שיחזור ויקנה ממנו כמו במוכר שדה וחוזר וקונה מיד הלוקח אלא כיון שנפקע רשות הכובש ממילא הדר לבעלים שלא היה לו משולם קנין עולמית אלא לזמן כיבוסו, וכ"מ קט' מהראב"ד בהשגותיו לרי"ף ע"י"ש. ויש קנין גמור לזמן כמו שהעלה הגאון בעל קוה"מ (בסימן רמ"א סק"ד) ובאב"י מלואים (סימן כ"ח ע"ק י"ג) ע"י"ש, ואפילו להחולקין התם וס"ל דבכ"מ אין קנין לזמן וכיון דפסקא פסקא י"ל דכיבוס שאני כיון שאינו נמכר ברעון הבעלים לא פסק זמנו בשביל קנין הכובש וכשנפקע רשות הכובש חוזר הוא לבעלים דאחרי אגיד קניו בו לאחר זמן. והשתא אשה"ט דברי הרשב"א דבאמת קונה אותו הכובש לגופו ממס' במ"ש במדושו ליבמות אלא שהוא רק קנין לימי כיבוסו ומשו"ה כי פקע חוזר לבעלים, והא דכתב בגיטין למה זה דומה לקונה עבד למעשה ידיו לזמן וחזר הלוקח ומחל ולא נקט שדומה לקונה

דבר

סימן יא

אברהם

לא 61

ולא משום חוקת מלחמה כמבואר בפ"ט מגולה, ובהודושי הריטב"א ב"מ (דף ע"ג) כתב בשם הראב"ד דהיה דב"מ בציני איננו דאשתעבדו בזה בני פפא בר אבא ישראלים היו וכוון שקלאום בד"מ קונים הם בקנין הגוף וכי נפקי נמי לריכי גיטא דחירותא כדאיתא ביבמות פ' החולין ע"ל, נראה מזה דמפרש גם היה דהחולין בישראלים ולריכס גיטא דחירותא משום ד"מ, ולפ"ד, שאין הפקר ב"ד שייך על הגוף ע"כ ל"ל שהוא משום כיבוש כ"ל והרי מוכח שיש כיבוש לנכרי בישראל להראב"ד והוא כותב למ"ש בפ"ט מגולה. [אם לא שנאמר שהראב"ד שבריתב"א ב"מ אינו בעל ההשגות ידוע דכמה ראב"ד הוין]:

וג"ל לומר דאע"ג דדבריו קיימין לרש"י והוא' אך להראב"ד לטעמיה לא מוכח מכאן דיש כיבוש. דהנה במש"כ התוס' ביבמות שם דבעיא דר"פ מרבא היה רק אם קני הכא לגופיה או לא אבל למע"י דין נמכר לנכרי פשיטא ליה דקני לכאורה ל"ע. דנראה שגם עבד הגמכר לנכרי לר"ך גיטא דחירותא כדאמרין בקידושין (דף ט"ז ע"א) דע"ע שגופו קנוי למע"י בעי גיטא דחירותא ולא בני שימור באפי תרי זיל, ובה דין ע"פ הגמכר לנכרי שזה לגמכר לישראל כדאמרין בבב"ק (דף ק"ג ע"ב) דע"ע הגמכר לנכרי גופו קנוי ורבא גופיה ס"ל התם הכי, וא"כ בודאי בעי גיטא דחירותא ומכ"כ נכרי הגמכר לנכרי, וא"כ למה איבעיא ליה לר"ה אם קונהו גם לגופו למ"ל הכא לקנין הגוף. וכן קשה על הרשב"א שדייק וכתב שהגוף קנוי למלך לפי שקלאום ברעש הארץ האי קנין הגוף למ"ל במעשה ידיו בני. והנה ביאור דברי הרשב"א פשוט הוא דבאמת כתב הרמב"ן בחידושי ביבמות (דף מ"ה ע"ב) על ההיא דלוקח עבד מן הנכרי וקדם וטבל לשם בן חורין קנה עלמו ב"מ משום דכיון דלא קנה אותו אלא למע"י הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד שמוה מוכח שהקונה עבד מן הנכרי א"ל גט שחרור ובאומר לו באפי תרי זיל בני ולא דמי לע"ע הגמכר לישראל, וכתב שכן דעת חכמי הלרפהים בתוס'. והרשב"א ז"ל בחידושי דעמו מסכתא כהרמב"ן דא"ל גט שחרור ולכן הוכרח לפרש הכא דמה"ס לר"ך גיטא דחירותא משום שקנה גם הגוף והוא משום כיבוש דבכבוש קונה הנכרי קנין הגוף יותר ממוכר עלמו מרלוט:

ובדרך זה היו מחזיקים היטב גם דברי התוס' שהוצרכו לקנין הגוף משום דקנין מע"י לא בעי ג"ס. אבל נראה דהתוס' ורש"י פליגי ארמב"ן וס"ל דע"ע הגמכר לנכרי נמי בעי ג"ס. דמה שכתב הרמב"ן ז"ל שכן דעת חכמי הלרפהים בתוספות הנה לפינו לא נמלא זה ואדרבא ממק"א מבואר להיפוך. דלכאורה קשה טובא על שיטת הרמב"ן בדכתיבנא מב"ק פ' הגזל דע"ע הגמכר לנכרי גופו קנוי ולמה א"ל גט שחרור כנמכר לישראל. והנה לי עפ"י שביאר הרמב"ן קידושין (דף ט"ז) דמשו"ה לר"ך ע"ע גט שחרור ולא בני במחילה למע"י משום דשני קנינים הם בעבדות אחד קנין ממון והוא קנין דמע"י ואחר קנין איסור שהוא אוסרו בבת ישראל כו' וקנין הגוף הוא גט חירות ואינו נפקא בדיבור דומה לקנין אישות כו' לפיכך אמרו שאף ע"ע יש לרבו בו קנין איסור שהרי מחירו בשפחה כנענית ואין קנין איסור נפקא בלא גט כו' הלכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול אלא הו"ל כמפקיר עבדו שר"ך גט שחרור עכ"ל. המתבאר מדבריו שבתמול גרעונו לא נשאר אלא קנין האיסור וקנין דמע"י פקע מיהיה וכ"ה מבואר ב"הר"ה בריטב"א שם לדעת הרמב"ן. וא"כ אשה"ט דאע"ג דבין בנמכר לישראל ובין בנמכר לנכרי גופו קנוי מ"מ בזה חלוקין הן דבנמכר לישראל שיוכל הוא למכור לו שפחה כנענית ויש בו קנין איסור אין אותו קנין נפקע בלא גט אבל בנמכר לנכרי שאינו מוסר לו ש"כ א"כ אין לו בו אלא קנין ממון ואותו קנין נפקע באמת גם בנמכר לישראל בלא גט. ומעתה נראה ומוכח דרש"י ותוס' פליגי על הרמב"ן, דברש"י קדושין שם מבואר דבאומר לו באפי תרי זיל לא נפקע גם קנין הממון וחומר ומשתעבד בו וכ"מ מהות' שם, וא"כ לדידהו אין שום כ"מ בין נמכר לישראל לנמכר לנכרי דתרווייהו גופו קנוי, וא"כ גם לוקח עבד מנכרי אין קנין מע"י נפקע בלא גט במחילה בעלמא, והדרא קושיא לדוכחה למה הוצרכו כאן לקנין הגוף בכדי להלכך גיטא דחירותא. ומכח

וא

בעלים עומדת ומאי זה יאוש. [ואדרבא נראה שזהו גם הסבר הירושלמי ואכמ"ל]:

[ט] ובה יוחא לי קושא עומדה על דעת הסוברים שיש כיבוש לנכרי ולפוס דקיימין השתא נכרי מנכרי לכו"ע יש כיבוש מהא דמזיר (דף ס"א ע"ב) ראב"י אמר שא"י הכא דאמר קרא והתגמלתם אותם לביכס אמריכם כל שיש לו נחלה יש לו טומאה וכל שאין לו נחלה אין לו טומאה. ופירש"י כל מי שיש לו נחלה להוריש לבניו את עבדיו דבר לך הכתוב כו' והג' עכ"ס הואיל ואין להם נחלה כדי להוריש עבדיו לבנו כדכתיב וגם מבני העושים כו' ולא הם קונים את זה עכ"ל. ועיי"ש בתוס' שאינו מוריש עבדו לבניו שאין לעכ"ס קנין צנוק העבד. והנה בודאי אין פירושו דמשום שאין לו בו קנין הגוף אינו מורישו לבניו כלל אפילו למע"י, דהא מע"י ג"כ יסגס ביחוסה שהרי ע"ע עובד את הבן אפי' למ"ד אין גופו קנוי וכן בע"ע הגמכר לעכ"ס מיעט קרא וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו שאינו עובד את הבן עיין בקידושין (דף י"ז ע"ב) הא נכרי הגמכר לנכרי דליכא מיעוטא בודאי עובד את הבן, אלא פירושו הוא שאינו ממחיל אלא מע"י ואינו ממחיל גוף העבד כישאל. מיהו אכתי קשה האך שייך למימר שאינו ממחיל את הגוף התינו אלו הוה לו גוף ולא היה ממחילו שאל היה מחזקין בנחלה אבל הכא הרי אין לו בו אלא מע"י וזהו שממחילו ויותר אין לו מה להמחיל, והרי כה"ג גם בישראל משכחת לה שאינו ממחיל לבניו אלא מע"י כגון שקנה עבד מעכ"ס שאין לו בו אלא מע"י. ומלאמי שכתב עמדו בזה בשמ"ק למזיר בשם ה"ר עזריאל ז"ל וז"ל ואע"ג דהא דאין עכ"ס מוריש עבדו לבנו משום שאינו קונה עבד כלל כדאמר התם מהם תקנו כו' מ"מ קרא דלאביו דמשמע עיקר אבות דהו' לפעין נחלה לא הו' בעכ"ס עכ"ל. פ"י דמ"מ זה גופא נקרא שאינו בנחלה דישראל ממחיל גם עבדים בשב"ל שיש לו ובעכ"ס לא נמלא הנחלה עבדים. נמלא שאין החסרון במה שאינו ממחיל עבד זה או אחר אלא במה שלא נמלא אללס דין הנחלה עבדים בפועל. והשתא קשה טובא לר"ה זכיעתו שיש כיבוש לנכרי ולמש"כ שנכרי בנכרי כו"ע מודו שיש כיבוש ולפמש"כ הגמק"י והרשב"א והב"מ שביבוס. הוא קונה קנין הגוף הרי יש עכ"ס ממחיל עבד לגופו לבניו. ואין לומר דאכתי אין הנחלה עבדים בעכ"ס כישאל דבישראל הוא ממחיל לבניו גם קנין האיסור של עבדות ובעכ"ס אין איסור עבדות בעבדיהם, דז"א דאזה הנחלה שייך על קנין האיסור ואדרבא מליטו בגיטין (דף מ' ע"א) דהיכא שאין לו בו קנין הגוף איסורא לבריה לא מורית, וכשמחיל לו את הגוף נראה לומר דקנין האיסור בא לו ממילא ולאו משום הנחלה הוא. ולפי הג"ל יוחא שפיר דביבוס אינו קונה קנין עולמית אלא לזמן הכיבוש א"כ אינו ממחיל עבד לבניו בישראל שהיא הנחלה עולמית:

ובה אחי לן נמי בריוחא מפ"י הרמב"ם (פ"י מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ז) דמשו"ה קדושה ראשונה קדשה לשפחה ולא קדשה לפ"ל מפני שקדושת הארץ היתה מפני שהוא כבוש רבים וכוון שנקלחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרמה מן העורה מתעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. והנה בפשוטו מתבאר שאינה עוד א"י לפי שקנו העכ"ס הכובשים. ולרש"י ושיעונו שאין נכרי קונה מישראל בכיבוש ליכא למימר שקנו מהם בכיבוש ובייבוס ממוט שבי שקנו הכובשים השפחה מיד ישראל הוא מבוס יאוש והכא לכאורה לא שייך לומר כן שהרי לא יתיאשמו מהארץ כ"א נבטח שיש"ד את שבותנו כהבטחתו ביד נביאיו. והיה ל"ל שגרעתם טעמא אחרינא איכא בבטול קדושה ראשונה. ולהג"ל יוחא שלא היתה הפקעת הארץ משום הכבוש שקנו העכ"ס מידיו אלא דכיון שכל עיקרה של קדושה היה משום הכיבוש והוא קנין רק לזמן שהיא כבושה תחת ידיו ולפיכך משלקוחה מידיו שנטל הכיבוש שלטו פקע קנינו בה ממילא ואינו תלוי כלל בזה אם קנו אותה הכובשים אם לא, וכן משמע גם לשון הרמב"ם: **[י] ואולם** לפי"מ דאסיקנא למעלה דממה דאלריך רבא גיטא דחירותא להגי אינשי מוכח דיש כיבוש יקשה לן

דנכרי הראב"ד סתרין אהדרי, דכבר כתבנו הראב"ד ס"ל דנכרי בישראל אין כיבוש ולכן הוכרח לפרש וישב ממוט שבי משום יאוש

זה ק"ק לי על הרשב"א שבחי לקידושין כמד עלה דהרמב"ן שם
שלפי דבריו מוכר עמלו שאין רבו מוסר לו ש"כ א"ל גט שחרור
ובמחילה סגי והרי סתמא תניא שקונה עמלו בשטר דוקא ומסיק
ב"ע, ומה נראה קמא שמפקפק הוא בדברי הרמב"ן אלו וא"כ
האך פסיקא ליה הכא שא"ל ג"ס הרי אי לאו דברי הרמב"ן אלו
מוכח מפ' הגזול דלר"ך ג"ס. ומלאתי בריטב"א יבמות שהקשה מפ'
הגזול ומי' דהתם פירשו גופו קטוי דהוי כמלוה שיש עליה משכון
עיי"ש ועיין בשמ"ק ב"ק ס"ז בשם הרא"ש, ולפי"ז איך אפשר
לומר דגם רש"י ותוס' ס"ל דהרמב"ן. אבל יו"א סתם כוונת
הריטב"א דמה שאמרו בפי' הגזול גופו קטוי פירשו שונה ממ"ס
בקידושין לענין הנמכר לישראל שזה א"א כלל לומר, וממקומו הוא
מוכרח שהרי הריטב"א בא לתרץ קושא זו אליבא דהרמב"ן ומלאתו
להרמב"ן ו"ל גופיה שאומר דפירוש דגופו קטוי דפי' הגזול שזה לגופו
קטוי בקידושין שהרי אמרין שם בב"ק רבא לטעמיה עיין ברמב"ן
קידושין (דף ק"ד ע"ב) וכו' ברשב"א שם, אלא כוונת הריטב"א
הוא שבשמיטה בין צ"ע הנמכר לישראל ובין בההיא דב"ק בנמכר
לנכרי אין לקנין ממון שבגופו אלא דין משכון ולהרי גם בנמכר
לישראל קנין הממון נפיק במחילה אלא שבשראל נוסף גם קנין
האיסור כמב"ד הרמב"ן ובוה גופי קטוי לאיסורא ולר"ך ג"ס ובנמכר
לנכרי דהוי רק קנין ממון הוי רק משכון. וא"כ שוב א"א לומר
דרש"י ותוס' ס"ל דהרמב"ן שגרי לרידה נמכר לישראל לא נפיק
גם קנין הממון במחילה ומוכח שגם קנין הממון קטוי יותר ממשכון
ומחילה שגם בנמכר לנכרי הוא כן דמרווייהו כמדיא נינהו דאמרין
שם רבא לטעמיה. ועי"ך על הרשב"א :

וְעוֹשֶׂינָהּ דְּבַדְּ אֱלֹהִים בְּעֵינַי כְּדִכְתִּיבָנָהּ אֱלֹהִים דִּלְאִית לְהוֹ הִרְמָהּ
דְּמִלְכָּה לְרוּן ד' כִּי דִינִי יִשְׂרָאֵל נִרְאָה לְוֹמֵר שְׂכַל ד' שְׂדֵינֵיהֶם
חִיב מִיתָה מֵאֵל דִּין הַמִּלְכוּת וּבִדְעִינוּ ג' חִיב מִיתָה בִּזְה יִכּוּלִין
הֵם לְרוּן מִכָּה דְּהִרְמָנוּתָהּ דְּמִלְכָּה וּבְדִלְתָּהּ בְּפִקֵּן הַסּוֹכֵר : אֵת
הַפְּעוּלִים עֲרִיל : וְכֵן הִרְיִבָּא דִּי בְּשִׁמְךָ צ"ח (דף פ"ב ע"ג)
וְיָלְא אֲמַר לֵס תִּפְסְכוּ וְכֵן דִּלְחָן בְּלֹא עֵדִים וְהִתְרַמְּתָה וְשִׁלְא
בְּזִמְנָא סְנֵה־דִּרְיִן שֶׁאֵין הֵכָּא דְשִׁלְתָּה דְּמִלְכָּה : הוּא וּמְדֵי הַמִּלְכוּת
לְהַרְגוֹ בְּלֹא עֵדִים וְהִתְרַמְּתָה לִיִּסֵּר הַעוֹלָם עֲרִיל : הִרְיִ דְגַם לְעֵינַי
הַגּוֹפִים שִׁיךְ דְּר' וְהִרְמָנוּתָהּ דְּמִלְכָּה וְהוּא מִשּׁוֹם הַפִּקֵּן דְּבַדְּ
כַּמְשָׁנִי , וּמוֹצְאֵי שָׁם זֶה נִכְנַם תַּחַת סוּג הַפִּקֵּן דְּבַדְּ .. וְעֵינַי כְּכִי
בְּכוֹר וְכִי חו"מ (ס'מ' צ'). וּמִתַּחַת לָא מוֹכֵחַ שְׂכָל מִסּוּתָהּ
דִּיבְמוֹת דְּנִכְרֵי כְּנִכְרֵי יֵשׁ יִבְרוּשׁ מְדֻקֵּי הַבּוֹק דִּיל שְׁמוֹתָהּ מִשּׁוֹם
הַפִּקֵּן דְּבַדְּ שֶׁשִּׁיךְ גַּם עַל הַגּוֹפִים :

ומעתה מיושב סמירת דברי הראב"ד. דע"כ לא הורכנו כח לקיין. הגוף אלא להרשב"א דסבר שקיין מע"י לא בעי ג"ס ולרש"י ותוס' משום הדגירות מפיקו שעבוד המע"י, אבל הראב"ד לטעמיה דס"ל דע"ע הנמכר לנכרי בעי ג"ס כמבואר לעיל בהשגותיו לרי"ף בגיטין פ' השולח על מהני דעבד נשכרה וכן מפרש לה. הא דבעי פפא בר אבא צישראלים ולא בגירות ואם כן כשיש בהם קיין מע"י נמי כגי. דליבעי ג"ס. וז"ל דמפרש דבעיא דר"פ היא אם היה כאן מכר כדאיא כלל כיון שנמכרו דבעי אם קלאום בני פפא בר אבא אפי' למע"י, וע"ז פסק רבא מרש' דמורקנייהו דהני כו' ונמכרו בשרות וקלאום מיהא למע"י ובעי ג"ס וא"כ כיון שאין חלו לריכין כאן לקיין הגוף אלא לקיין מע"י אין חלו לריכין עוד ולומר שהוא משום כיבוס אף משום הפקר ב"ד. שאיניו שייך על הגופים אלא משום דהוי כנמכרו מתחלה מלאום שגם א' קטוים הם למע"י וזבה כגי, אבל כיבוס אה"ר שאין לנכרי עע ישראל כמו שסובר הראב"ד בפ"ט מגזלה. ומתבאר מזה דהוכחתנו

דבר

סימן

יב

אברהם

לב 68

לחורא ונמלא שנס לדידיה לא הוקדש אלא העור ולא בני כלל העוה"ע, ומושב קושים התום :

והנה, בהא דאיידי התום חולין, היינו בסוגיא דתמורה (דף ל"ב ע"ב) גבי המקדש עולה לבדק הבית אסור לשוחט עד שחפדה, דעלה דההיא משני הגמרא ראוי למעול בה שתי מעילות, א"ל לפרש דמיירי בשחפדה רק את העור לבה"ב, דא"כ למה אסור לשוחטה עד שחפדה ולמה איכא בה עיטוב גזרין מאי ר"מ לגזרי בה"ב בשחפדה הרי אין להם בה אלא עור וגם אחר השחיטה נשאר העור שלהם כמו, שהיה, אע"כ מיירי שהקדיש כל הבהמה ומשו"ה אי חל קדושת בה"ב יכולין הגזרין לעכב שלא תשחט בהמת בה"ב עד שחפדה דהוה בעלים על גוף הבהמה, וא"כ כיון דבהכי מיירי שהקדיש גם את הבשר שפיר כתבו התום שגם על העור אין מעילה מדאורייתא משום דלא חל קדושת בה"ב על העור, דנהי שחל הקדיש עור לחודיה תפס כההיא דזבחים אבל בשחפדה כל הבהמה לא חל אפילו על העור משום דכיון שעל הבשר לא חל הקדשו הוה ליה נדר שבעל מקלחו בטל כולו, כמ"ש השע"מ (פ"ב מהלכות נדרים הלכה י') בשם ספר קול יעקב דמי שהיו לפניו שתי בהמות ונדר ואמר הרי אלו עולה ונמלאה אחת מהן בעלת מוס או טמאה אי אמרינן כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר אף על האחרת לא חלה דהוה נדר שהותר מקלחו הותר כולו, והשע"מ פשיט לה מדברי הריטב"א כתובות דבכה"ג אמרינן נדר שבעל מקלחו בטל כולו עיי"ש, ואף שהעלה שם שיש חולקין בדבר מ"מ כבר יש לנו מקום לומר ששיטת התום היא כהריטב"א דגם בכה"ג שלא חל מקלף הנדר מטיקרו מ"מ בטל כולו, ועיין בגליון הש"ס לירושלמי ברכות (פ"ה ה"ב), ועיין בירושלמי נדרים (פ"ג ה"ב) מה אם חתן נדר שהוא לר"ך מקירת חכם את אמו נדר שבעל מקלחו בטל כולו כאן שאינה לר"ך מקירת חכם לא כל שכן, יאס כן בזה דקיימי התום שפיר לא חלה קדושת בה"ב אפילו על העור ומשו"ה הולכנו בה למעילה מדרבנן, משא"כ בזה"ב דזבחים דמיירי שהקדיש רק את העור כמ"ש שפיר הקדושה חלה מדאורייתא ואש"ה :

יחברך מעכ"ת ברוב שלום ושלחה ויגוב בשיבת
סוכה כנפשו ונפש ידידו הרוש"ת באהבה :

סימן יג

לכבוד הרב החריף וכו'.

[א] ע"ד מה שהקשה מע"כ בב"מ (דף כ"א ע"ב) בסוגיא דיאוש שלא מדעת ת"ש מאימתי כל אדם מותרין בלקח משילכו בה הגמושות כו' ואמאי הוי דעניים דהבא מייאשי איכא עניים בדוכתא אחריית דלא מייאשי [פי'] וקשה לאב"י דאמר יל"מ לא הוי יאוש] אמרי כיון דאיכא עניים הבא הקד מטיקרא איאוש מייאש, והקשה מע"כ מהא דאמרינן בחולין (דף קל"ד ע"ב) לוי זרע צבישור ולא הוי עניים למשקל לקט, אחא לקמיה דרב שחא א"ל לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטלפים, וא"כ מאי פריך מעניים דעלמא דהוי יל"מ מאי איכפת לן כלל ביאושם דל יאוש מהבא אין כאן דין לקט, דכיון שלא יבואו עוד הרי ישאר לעורבין ועטלפין ולמה הולכנו בזה ליאוש כלל, הגה קושיא נחמדה היא אבל מלאמי שכבר קדמו בזה בס' תפארת ירושלים בפאה (פ"ח מ"א) ע"ש שדחק בישובה, ויותר מזה קשה שצאמת דברים הללו מפורשים להדיא בירושלמי פאה שם שני מחנות עניים שבשדה שאין עניים מקפידים עליהם הרי הן של בעיה רבי בון צר חייל בעי ויש אדם קורא שם פאה לעלמו מני רשב"י לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים, הרי להדיא שהירושלמי מפרק לה בקושים מע"כ, ולכאורה נראה דש"ס דילן והירושלמי פליגי :

[ב] ולעדין שהדבר מתיישב בפשיטות ושי הטעמים דש"ס דילן משום אש ודירושלמי דלא לעורבין מלטרפין

לו כיבוש, והראינו פנים לנדר שאין ראיה מדברי התוספות ר"ד, וביתר הראשונים אין דבר זה מבורר, ולענין כיבוש הכרי בעבדים בישראל או בנכרי למאן דאיה ליה נחבאר שקוה לגופי ממש ובכל אופן יותר ממע"י הנקדים במוכר עלמו כשיטת הב"מ י"ד (בסימן רס"ז) :

סימן יב

ב"ה ר' מ"ו בפלו תרס"ב במאלעוויטש.

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב הג"ג החו"ב וכו'
מוחר"ר משה נ"י ולבא"ל.

אחרשתי, ע"ד מה שהעיר מעכ"ת בדברי התום חולין

(דף ק"ו ע"א ד"ה הו"ל) וז"ל וא"ת בסוף תמורה גבי מקדש עולה לבדק הבית קאמר אי מדרבנן אימא סיפא כו' וי"ל דהתם שיש מעילה דאורייתא משום עולה אין לחכמים לתקן שם מעילה כיון דבלאו הכי בדילי מיניה ומשני ראוי למעול בה שתי מעילות בבשר מעילה דאורייתא משום עולה ובשאר דליכא מעילה דאורייתא לא בדילי מיניה ותקינו רבנן מעילה עכ"ל, והקשה מעכ"ת דהיאך מסקו התום דמקדש עולה לבדק הבית אין הקדושה תופסת אפילו בעור ומועל בה רק מדרבנן, והרי, מפורש אמרינן בזבחים (דף ק"ג ע"א) ת"ר עולה איש פרט לעולה, הקדש כו' מאי פ"ש לעולה הקדש כו' רבי אייבו אמר ר' ינאי פרט למתפס עולה לבדק הבית לא מבעיא למ"ד קדשי בה"ב תפסי מדאורייתא אלא אפילו למ"ד לא תפסי ה"מ בשר אבל עור תפסי, ופירש"י לא מבעיא וכו' בפרק בתרא דתמורה דקאמר עולה כו' אלא אפילו למ"ד מדרבנן בעלמא אבל מדאורייתא לא ה"מ דמדאורייתא לא בשר דשל מזבח הוא ואין קדושה חלה עליו שאינו שלו על פיו, אבל עור דלא מומן מזבח הוא וכנסיס אכתי לא זכו ביה תפוס עכ"ל, הרי חזין דגם לעולה תפוס קדושת בה"ב בעור מדאורייתא, וא"כ מאי קאמרי התום דהא דמועלין רק מדרבנן הוא בשביל העור עכ"ל, והיא צאמת קושיא תמורה מאד אין דרך לנמות : **ונלענדי** ליישב חומר זה, דהנה התום בזבחים שם (ד"ה לא מבעיא) כתבו חז"ל תימא לדידיה אמאי לאמרין קרא הכא דאם שחט קודם פדייה אין עורה לכהנים פשיטא דקדשי בדם הבית היו בכלל העמדה והערכה עכ"ל, וז"ל לתרץ קושים התום, דהנה הם הקשו רק למ"ד קדשי בה"ב תפסי מדאורייתא אבל למ"ד לא תפסי מדאורייתא יתח' להו אש"פ שבעור תופס מדאורייתא משום דכיון שאין ההקדש חל אלא על העור לא קשה מידי דעור לא בני העמדה והערכה, דאש"פ שבעור ההקדש הוא מחובר והוי גוף אחד עם הבהמה מ"מ דינו ככל מטלטלין כמבואר בחולין (דף קל"ה ע"א) בראשית הגז דקדשים היכא דגזו דסד"א דליפרוק וליתבי ליה לכהן דפריך הש"ס והא בני העמדה והערכה למ"ד קדשי בה"ב היו בכלל העוה"ע ומשני רבא אמר במקדש גיזה ענמה סד"א ליגזו וליפרוק וליתבי ליה כו', ופירש"י חז"ל והבא משום העמדה והערכה ליכא דכי כתיב העוה"ע במקדש בהמה ענמה כתיבא עכ"ל, הרי דאש"פ שבעור ההקדש היה מחובר לבה"מ מ"מ ידון כמטלטלין לענין העוה"ע, וקושים התוספות היא רק למ"ד דתפסי מדאורייתא שחל ההקדש גם על הבשר והוי כל הבהמה הקדש שפיר בני העוה"ע גס! העור כיון שגם על הבהמה חל ההקדש וכמ"ש התוספות בחולין שם (ד"ה והא בני) וכדמוכח מסוגיא דהתם להדיא, ועיין בתוספות בטורות (דף כ"ו ע"א ד"ה החולש) ובשע"מ (הלכות בשרים פ"ה ה"ב), והשקף הרי י"ל דגם למ"ד דתפסה קדושת בה"ב מדאורייתא לא מיירי הבא בשחפדה כלל, העולה אלא שהקדיש רק את העור

דבר

סימן י

אברהם

לח

מכיש גם משיכה ומשיכה נמי ענין חזק. הלא. ועיי' חוסי
נכורח (דף י"ג ע"א ד"ה מיד):

ענף ב

[ו] וביל לכזית רחוב לביסוף דכיוצא נמי קנין אחריו
מקדושין (דף כ"ז ע"א) ונחזק מלן אמר חזק
כר דני רני ישמעאל חנא וירשם אוחה וישבם צב צמח
ירשם צישיבה, וכחם כרי קני עולי מלרים את הארץ
בכיוצא ואפי' בולרנו לחזק דיושיב ומוכח דכיוצא לא מכני
אלא לסלק דיוא דפאיו של אכל קנין מיהא צמי, וכן נראה
דעא במהריט, שכתב בחידושו שם דכך חזק היתה כמו
לקנות מן הכפיק ולכן הקשה מלן דמכניא חזק אף להוית
מחזק מר קמא, ואמאי דן לב במהריט צלמח בחזק
לקנות מן הכפיק וכרי יש כלן בולא ממרל קמא מרשות
בכפיקים, אלא ודאי כמו שכתבו שבו משום לירוק בכיוצא
סמיל דין בגול ועיכוב לרן בעלים ונקניא כפיק ודמיה
כמי שאין כלן בולא ממרל קמא אכל כיכא דלויא בעלים
אימא לא מסקא חזק מרשותו, ועי' משום דנחישו בכפיקים
ממנה, ואף דקרקע אינה נגזלת ולא מכני צב יאוש כמו שהקשה
כרש"א גיטין (דף ל"ח) צעזעון ומואב שטכרו צסיחון, יל
דבמלחמה שאני דכוי נשחקק שם בעלים וכמי' החוס'
סוכה ס' לולב כגזל. גבי כני אוונכרי משם בירושלמי, עיי'
בפני גיטין שם, או כפאיו יכול להויתא דיוני' שאני עיי'
בנח"מ (ס' ע"א) ובארנו צב צמק"א. עכ"פ כרי חזין
דכיוצא גרידא לא קויה, וכיא לכאורח ראי' נלחח :

ובדרך פלפולא יש לדחות ראי' זו. דהנה בעהריט שם
הקשה מכאן על שיטת הרמב"ן שכתבו במנין
המלות שכתב הרמב"ם למנוחם חש (במ"ט ד') מלוח ישוב
ארץ ישראל, חיל במהריט ומכאן חשוב לדברי הרמב"ן במנין
המלות דמשמע ליה מלוח ישיבה. איי מלוח מכי' מכך קרא
דושיבם צב דכח' דרשין לענין חזק דיוא כוי ולא מלוח
עכ"ד, וי' לתר דכח' הרמב"ם. (פ"ו מכלכות צית הבחירה
(ס"ז) כח ולמה הני אומר צמקש וירושלים קדוש ראשונה
קדש לעתיד לבוא וצקדושה שאר אי לענין שביעית ומעשרות
וכיוצא בכן לא קדש לעיל לפי שקדושה הצקדש וירושלים
מסני בפניו ושיני' אינה צטל כר אכל חיוב הארץ נשביעית
וצמערות אינו אלא מפני שבו כיצב רבים וכיון שנקלח
הארץ מיריבם צטל כיצב ונפטר מהי' ממעשרות ומשביעית
שכרי אינה מן איי, וכיון שפלה עזרא וקדש לא קדש
בכיוצא אלא בחזק שכתויו צב ולפיכך כל מקום שכתויו
כח עולי צב ונתקדש בקדושה עזרא הנהיה כח מקדש כיום
ואפי' שנקלח הארץ ממנו וחייב נשביעית עכ"ל. כ"הצנח
ועדכיו דמ' שנקדש בכיוצא כוי רק קדושה לשעשה ומכ
שנקדש בחזק כוי גם לעתיד לבוא ועיי' ברי' וכו' צמכות
(דף י"ט ע"א) מבוחר דר' ישמעאל סיל קדוש ראשונה קדש
לשעשה וקדש לעיל יורש צרשי וחוס', וכבר כתבו החוס'
ספחים (דף כ' ע"א ד"ה דר' ישמעאל) דחנא דני ר' ישמעאל
ור' ישמעאל חנא כח ופרכין מח על זכ צמח דוכתן וכו'
מפורש צמחיה (דף כ"ג) ובזכחים (דף כ"ג). וכשתא יוחא דשפיר
איכא למימר דכיוצא לא צמי קנין ולא בולרנו עולי מלרים
לחזק כלל מלך קנינים, וכה דבולרנו כח לחזק דיושיב
כח משום דמלן חנא כח דרש' הכי חנא דני ר' ישמעאל
ואיכו סיל קדושה ראשונה קדש לעתיד לבוא, ואי' אלו כי
הקנין בכיוצא לחוד לא היתה הקדושה נמשכה לעיל דכיון
שנקלח הארץ צטל בכיוצא, ולכן בולרן גם לקנין חזק דאיו
צטל ומש"ה הקדושה נמשכה גם לעיל, וממילא מוכח דחזק

כוי קנין, אכל מלך קנין גרידא אכ"נ דכיוצא לחוד כני.
ומיושב דברי הרמב"ן דכוי רק לר' ישמעאל לטעמיה אכל לדיון
דקני' קדושה ראשונה קדש לשעשה ולא קדש לעיל צלמח
לא בולרנו צטלי מלרים לקנין חזק ולא דרשין קרא דיושיבם
אוחה וישבם צב להכי וחזק ידעין מדחזיק מקרא דירמי' וכו'
ושבו בעריבם אשר חפשהם צמח חפשהם צישיבה, ושפיר קאמר
הרמב"ן דושיבם צב למלוח ומלוח צמחין המלות, וכו' יש
לישב קלח מה שהציב צמחיה אחר על הרמב"ן מהא דכתובות
(דף ק"א ע"א) אמר רב יודא כל העולם מצב לאי עובר
צמח שאלמר צבלה יובא ושמה יכיו ש"מ דאין מי' צאי'
מכשיו, ולמה שכתבו י' דר' יודא סיל קדושה ראשונה קדש
לשעשה וקדש לעיל ולאטריך קרא וישבם צב דיוא דחזק
ולא למלוח אכל לדיון שפיר אחי למלוח ובאמת להרמב"ן אין
כלל כר' יודא. אף הרמב"ם (פ"ה מכלכות מלכות כ"ג)
ספק כרי' דלשעמיה חיל דושיבם אינה מי' עכשיו :

[ז] ואולם זכו רק לפלולא אכל לקושטא דמילתא אינו נכון,
דכבר עמד בכ"מ צדרי הרמב"ם חיל אינו יודע
מכ כח חזק גדול מכה כיצב ולמה לא נאמר בחזק ג"כ
שנקלח הארץ מידיו צטל חזק, וכו' צמחיה שנקדש
בכיוצא וכי לא כח שם חזק אשו מי עדיפא חזק צלל כיצב
מחזק שם כיצב ול"ע עכ"ל. וראי' להחריט צמחיה
(פ"ה מ"ז) שכתב חיל וי' לתר דכח' כפיקים אלא צמח
כיצב ישראל מש"ה בחזק שכתויו מיד מלך פרס שנתן
לכס רשיון לכחיק צב לא אלא כיצב וצטל חזק שהיתה מדעת
כוותן, ואין לכשי' מנחיה כשי' כר אכל על לקחת מידיו
לא מליו צב נוצח צמחיה ולפיכך שאל כדן נטלי מידיו
ואין קרקע נגזלת עכ"ל. אכל דכרי ז' מנפסן אגרי מחלחל
לסופן. מאי מכני מה שאל פרס נתן לרס רשיון וכיח
חזק מדעת כוותן מי' כרי כורס מלך פרס נופי' לא קנה
את הארץ אלא בכיוצא ולא כי' לו צב זכח אלא עד שיצטל
בכיוצא ואי' מי עדיפי ישראל דאח מחחחו לקנות צביל
רשיון יותר ממח שכי' לי צב, אהמכ, כרי זכ דומה ממח
למי' צימחיה (דף מ"ב ע"ב) כלוקח עבד מן הכרי וקדש
וצב לשם צי' קנה עזמו צי' מי' וכרי נופא לא קני ליה
מאי דקני ליה כח דמקני ליה לישראל עיי'. וחי אטי לא מכני
כיצב להויתא מיד כח מכה חזק גמור וכרי גם עבד גמור
שקנא ישראל כדן נקח בכיוצא כמבואר בסוגיו דגטין ולכרם
ראשונים ישראל נמי נקח בכיוצא. וכל דכריו באחרונים
חמובים וציקרם. ומאי דמסיק דקרקע אינה נגזלת אינו ענין
לכאן דכרי רק צגול דעלמ' אכל בכיוצא מלחמה קרקע נמי
נגזלת ונקנית דעמון ומואב טכרו צסיחון. כן אמר שדכרי
באחרונים כשם לעלמ' צנוע לקרקע אינה נגזלת י' לקיים
ספרי' שביארנו צסי' שח"ז דרוב הראשונים סכרי דכרי
מישראל חין לו כיצב לקנית ונשאר רק צחור צגול ואין קרקע
נגזלת ולא מלכי צב יאיש, ואפילו לפי' למעלה צב הכח"מ
דכפאיו יכול להויתא דיוני' או צמחיה שם צבעלים מכני
דכפאיו י' דשאי ארץ ישראל שאל נחייאשו כלל ממנה ואדרבא
צב יוס ווס נחכ' לו שיבוא. וכה דנקדש קדושה בראשונה
משום כיצב ככרי חין זכ משום שקנו מידיו בכיוצא שאין
כרי קנה מישראל בכיוצא, אלא משום שפסק כח בכיוצא שלנו
שאין כח בכיוצא נמשך אלא כל זמן שהוא ציד הכובש
ומשניטל מידו פסקה זכחו וכאכנו שם צדכרי וכו' צי'.
אכל ליישוב דברי הרמב"ם כמו שצ"ה כחריט חין זכ מושל
כמי' דמי' מאי מכניא חזק שגשי' צמחיה כיר' כרי כורס
נופי' לא היתה לו אלא זכח כובשים ופקעה מאחר שנקלח
הארץ מידיו. סוף דבר שדכרי כר' ז' אינה מעלי' ארוכה
לדברי הרמב"ם ז"ל :

ולענין נראה דקושטא דמלחא כח דאין שום חילוק לענין
קדושה בין כיצב לחזק, ובקדושה עזרא לא
נתקדש כלל מכה חזק אלא כמי' כרדכ"ז ציח"ר לרמב"ם
פ"ה

ביאור פרקי ר'א הגדול פרק ששה ושרשים הרד"ל פה

ט"ו, שזה היה בתחלת מלחמת יהושע עם ה' המלכים שהיה שם מלך ירושלים [שם י] שח"כ כשכבשם יהושע הלך ללכד עריהם, לא נזכר שלכד ירושלים, דהיינו שלא היה יכול מפני הכרית ועל אותה שעה הוא שנאמר מקרא זה דואת היבוס יושני ירושלים, אבל באמת אין זה נראה לשון לא יוכלו בני יהודה להורגם, משמע שמדבר בשעת ההורגה ומוקד לא בשעת כיבוש יהושע, ולכן חלה בבני יהודה ולא ביהושע, וגם ירושלים אינו כולל עיר היבוס בה כח"ש בריש שופטים שירשלים לבדו בני יהודה ושלחו בלש ואת היבוס כתוב אח"י לא הורגו, ומה שלא נזכר במלחמת ה' המלכים שנה יהושע ללכד ירושלים, אינו ראוי, שכתוב כן ירמות שהיתה מערי ה' המלכים ההם לא נזכר שם שלכד יהושע או, וז"ל שאולי היו רחוקים ירמות וירושלים ממקום מחנהו בגלגל ולא רצה להרחיק יותר מדאי בלוחמה שעה, ולא לכד רק הערים שהיו על הדרך בשונו מהמלחמה שרדפם עד מקדו, ולכד מקדו והערים אשר על הדרך בשונו משם הגלגל אל המחנה, וממה שלא הזכיר כאן ג"כ שכשרו בני בנימין אח"י לכבוש היבוס לא היו יכולין וכח"ש [שופטים א], כי

נקראו יבוסים. (ע) ולא קבלו האנשים (עו) הרחיקו כורע ומשתחוה אליהם שנאמר [בראשית כג] וישתחו אברהם לפני עם הארץ אמרו לו אנו יודעים שהקב"ה (עו) עתיד ליתן לך ולורעך את כל הארצות האל כרות עמנו שבועה שאין בני ישראל יורשים (עח) את עיר יבוס כי אם (עט) ברצונם של בני יבוס ואחר כך קנה את מערה המכפלה במכר והב (פ) ובכתב עולם (פא) לאחות עולם (פב) שנא' [בראשית כג] וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרן את הכסף אשר דבר באוני בני חת ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. מה עשו אנשי יבוס עשו גלולים (פג) של נחשת והעמידו אותן ברחוב העיר ובחבו עליהם שבועת אברהם (פד) ובשבאו ישראל לארץ רצו לכבוש (פה) בעיר היבוס (פו) ולא היו יכולין ליכנס מפני אות ברית שבועת אברהם שנאמר [שופטים א כא] ואת היבוס יושב ירושלים וגו' (פז) וכשמלך דוד ורצה ליכנס בעיר היבוס (פח) לא הגיעו אותו שנאמר [שמואל ב ה] ויאמר לדוד לאמר לא תבוא הנה וגו' (פט) והלא היו ישראל בחול הים אלא סבב ברית שבועת אברהם. (ס) ראה דוד וחור לאחוריו שנאמר [שם] וישב דוד במצודה אמרו לו אין אתה יכול ליכנס בעיר היבוס עד שתסיר כל הגלולים הללו

היושבים בעיר הפרוז פרוז בן יומו וע"ש בטורי אבן (ו"ל שזה שהוצרך הכתוב לומר [שמואל א כו] כי הנה יושבות הארץ אשר משולם, מפני שסתם לשון יושב הארץ היינו מחדש, ועמש"ל אות ע"ז בס"ד: (ע) ולא קבלו האנשים. ליתן לו אחות קר, ואף שהיו לו דרך כבוד נשיא אלפים וגו' במצור קברו וגו' קבור את מתך, היינו שיקבר מתו עמהם יחד ולא ליתן לו אחות קבר לעצמו: (עו) התחיל כורע ומשתחוה אליהם שנא' וישתחו אברהם לפני ע"ה ח"ל כו'. נראה דדרש מ"ש כאן על מאמר עפרין השדע נחתי לך וגו' שהשתחוה לפני ע"ה, שכן הית' ראויי ההשתחויה לעפרין ולא לע"ה בני חת (ולכן לא הביא כאן ממקרא שלפניו וישתחו לע"ה לבני חת, ששם ההשתחויה ראוי לכה על שאל"ל במצור קברו כו'), וערא"כ דחמק לפרש שהשתחויה לא היה לעפרין רק לפני ע"ה (ולפי פשוטו י"ל שגני חת שמשו לדבר אברהם לפגוע ולבקש את עפרון בזה וגשא פניהם, ולכן השתחוה להם, אלא שלא נתפרש בכתוב זה כלל), לכן דרש שגני חת היו מעבדין וזהו השתחוה להם אחר שכבר נתראה עפרן ועמש"ל אות בס"ד: (עז) עתיד ליתן לורעך את כל הארצות האל. לשון זה כתוב ביצחק [בראשית כו], ומפני שנאברהם כתוב לשון את הארץ הזאת סתם, ובפרשת בין הכתרים גפרשו עשרה אומות בשמותן, לכן לקד נקט כאן לשון הארצות האל הכתוב ביצחק שכולל כולן ולומר שכללן כללם גם עיר היבוס (ועמש"ל אות ע"ז בס"ד שלשון כל הארצות האל רומז לעיר היבוס שהוא כללות כל הארצות: (עח) את עיר יבוס כו'. מה שנקדו על עיר יבוס יותר משאר ערים (ולא על קרית ארבע שהיו דרים בה בני חת) מיושב לפמ"ש הרמב"ם פ' לך שאלף הכנענים ידעו חשיבות המקום ההוא שהוא מכון נגד כהמ"ק שלמה ולכן קראוהו שלם וזקק ע"ש [ו]: (עט) ברצונם של בני יבוס וכתר עמהן ברית ואח"כ קנה. כז"ל: (עז) ויבוס יושב שם: (פ) ובשטר עולם. נראה דדרש מ"ש לחקיה לעיני בני חת בכל באי שער עירו, הוא לשון ספר התקנה וכת"ש [ירמיה לב] ואחת את ספר התקנה וגו' ולעיני העדים ההתבנים וגו' לעיני כל היהודים היושבים בתלם המערה, וז"ל כאן לעיני בני חת היינו שהיו חזומים לעדים על שער התקנה ובכל באי שער עירו היינו שהיו בעת מסירת השטר, ולשון שער עולם הוא כח"ש למען ועמדו ימים רבים (ו"ל שז"ש [בראשית חט] מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת, אחרי שכבר כתב לעיל [שם] אשר קנה אברהם את השדה וגו' והפסיק בדיבור בפסוק שמה קברו וגו', כי הוא ענין בפ"ע, שמסר לו מקנה השדה ר"ל ספר התקנה שלא יערערו בני כנען עליה וכמו לקמן פל"ט: (עז) [פא] לאחות עולם. ז"ש ויקם השדה וגו' לאחות קבר [ולשון אחוה היינו לעולם, ונקט לשון לאחות עולם הכתוב [בראשית יז] בכל ארץ כנען [ז]: (פב) שנאמר וישמע אברהם כי' אשר דבר באוני בני חת. אפשר דרש מכאן סמך ליה שגני חת בקשו ממנו ברית בירית על עיר היבוס, דמפ"ש מ"ש אשר דבר באוני בני חת, לא על עפרון קאי וועל הכסף הלא תחלה לפניהם ארץ ל' מאות שקל כסף ביני וביני וגו' אלא על אברהם והוא דבר אחר שנמשך על וישמע אברהם שמשך אל עפרין וגם שמשך לקיים ד"א אשר דבר באוני בני חת והיינו ברית הכרית הג"ל: (פג) של נחשת. למען יעמדו ימים רבים, גם י"ל שהנחשת מראה קרוב למראה צהר חרס יותר משאר מתכות: (פד) ובשבאו ישראל רצו ליכנס כו'. אם לשון כשבאו כו' דווקא, יז לפרש בתחלת כוונתם כימי יהושע, שמשך מקרא זה דואת היבוס יושני ירושלים שמיא הכתוב ביהושע

משמע דס"ל דהיינו קד שכתבו ביהושע בבני יהודה, כי יהודה היה המכבש כח"ש שופטים שם, לכן ביהושע שכתוב לא יוכלו להורגם, תלכו בבני יהודה, ובשופטים לענין ההורגה הזכירו בבנימין, שירשלים הייתה בחלק שניהם. כדאיתא במגלה [כו], ועיין רד"ק: (פב) צביר היבוס. הוא לשון הכתוב בפלגש בגבעה [שם יט] ובסורה אל עיר היבוס שכתוב שם אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל וגו', ורומז לראיה שאף כל ימי השופטים לא כבשוה והיו דרים שם היבוסים: (פו) ולא היו יכולין ליכנס מפני אות כו'. וזהו רומז הכתוב ולא יוכלו כו"ו, שהכתוב אומר שכן וזהו שם יורשו, ועיין רד"ק, ובפרש"י הביא מהספרי (והוא בפ' ראה פסקא ע"ז) דדרש ל' שלא היו רשאים כח"ש לא תוכל לאכול בשעריך ע"ש (ו"ל שהיו היור רומז על האות ברית, וכמו נראה שכתוב ונתתם לי אות אחת אמר בזהו ר"פ ויקרא שהוא אות ו' וע"ל פכ"א אות נ"ט: (פז) ובשמלך דוד רצה לכנס. ר"ל מיד כשמלך על כל ישראל היה תחלת דברו שרצה לכנס היבוס כדכתיב [שמואל ב ה, וד"ה א יא] שהוא מצוה המוטלת לבנות ביהמ"ק כח"ש כשהדרין [כו] והיה עסק בזה תמיד וכח"ש [תהלים קלב] אשר נשבע לה' וגו' אם אבא כו' אם אתן כו' עד אמנא מקום לה' וגו', ועיין זכאים [סז]: ועיין רד"ק: (פח) לא הגיעו אותו. ז"ש ויאמר לדוד לאמר לא תבא הנה, וע"ז נא' אח"כ אשר יכה את יבוס וגו': (פט) והלא היו ישראל בחול הים. כח"ש [שמואל ב יז] כל ישראל חזן ועד באר שבע כחול אשר על הים לרוב: (ס) ראה דוד וחור לאחוריו שנאמר וישב דוד במצודה. מקרא זה מביא אחר כל מכה יבוס, ומה נראה שלשון חור לאחוריו דכאן דווקא הוא, שאף שיובא הכה את יבוס וכח"ש להלן מקרא דד"ה ויעל יואב וגו', מ"מ לא כבש דוד המקום ובכרה מ"ש ילהלן ואח"כ קנה את עיר היבוס שזה היה שבה יואב והסיר העורים והפסחים לא ירש אותה לשבת בה רק חור לאחוריו וישב במצודה שקראה עיר דוד סמוך לעיר היבוס מקום גרר ארוכה שהוא עיקר מקום כהמ"ק, ועמש"ל אות ז"ו בס"ד:

הגהות

[ז] ואם נפרש שמקרא זה דווקא נמשך למעלה על ואחרי כן קבר וגו', י"ל שהכוונה אחרי שהחזיק בני מיני חוקה בכסף וישקל את הכסף, בשטר לתקנה כח"ש, בחוקה בקבורה שקבר בה את שרה (וביותר לענין קבר היו קבר מת אחד שם חוקה שאין נמכר כדתינו בשמות פ"ד, ועיין בב"ב יק"ז) ועיין בב"ב רש"י (אלב) דכ"ס ריש קדושין משמע דס"ל דשדה עפרין איקרי קומה קנין בכסף לחורי, חכס ח':

ביאור פרקי דריא הגדול פרק ששה ושלשים הררי

יניקת אחריו שלא יעמד אבימלך ויאמר השבעה לי כשם ששבע לי ויקין כו', תלו השבעה באברהם ולא ביצחק, כי שבעת יצחק לא היה שבעה חדשה, רק קיום שבעת אברהם שזיהה ביטוי כבד: (קא) ראה אומם ששכבו פניהם ממנו וינא כו'. נקט דרך כבוד

ליצחק, שהרי בכתוב אומר ויאמר אבימלך אל יצחק כך חשבוני, וכן להלן א"ל הפכה פניכם ממני וסם נחמר ותשאלוני מתקבץ והוא לשון כך חשבוני וכמ"ש [שמות י] כך מעלי וגו' אל תוסף ראות פני (ולמדנו לפי דרכו מ"ש ככ"ח פנו עורף ולא פנים שהוא כינוי על שלוח ונירום אחד מחבירי), ואולי אפשר לומר שזל ליתן טעם על זה שכתובתו פנים שליש ומלא בלר רחובות שלא רבו עלי, ככ"ז לא קבע מקומו שם אלא כתיב ויעל משם בלר שבע וגו' ויט שם ארלו. שזה שהיה מפני שראה שהפכו עורף ממנו, לכן הרחיק עצמו מהן לגמרי וינא מהם בשלום אף שלא רבו עמו על הבאר הריה עור, וי"ל לכן כי אהם שנאחז אחי ותשאלוני מתקבץ, שהכריזו שכתובתו פניכם וכן כאלו שלחוני לגמרי הרחק הלאה מכל בטולס: (קב) ינא מהם בשלום. כמ"ש ושלחך בשלום, ולפמש"ל אות ק"א ק"א ע"ז שהקדים להרחיק עצמו מהם בשלום, שאם היה מתעכב עוד שם חשש שיעשו לו רעה, וכמ"ש בשה"ט: (קג) וכל גדוליו. וי"ל ואחות מרעבו, ומפרש כתרנוח סיעת מרחמיה רעיו ואזכירו גדולי המלכות, ולא כמ"ד בדר' אחות היה שמו: (קד) אחרי' אלו יודעין שהקב"ה עתיד ליתן כו'. אפשר יהיה זה ככלל מ"ש ראה ראוי כי היה ה' עתק, וכמ"ש בליקוטי ב"ס, שהוא כלמי מה שרט תחלה על הכרית ואחריו לנו המים, וגם קנאו בו ואחרו כי עצמם חמנו מחד, פי' משלנו, כי היו אומרים שחלקת הארץ שורע שם היא בטובה הצמיחה חלה שיערים, ומי הבארות נמשכים ממעיינות ונחלים שלהם, אבל כאשר העתיק יצחק להלאה וכן לבאר שבע ובכל מקום שחפר מלאו מים, הביט כי למפרע הוא שביה ה' עמו ולא פנה טבעית, ובחסן דרפיה וקנאיהו כי לא משלם נחבך וגתעלם, ומה הביט ג"כ שעתידה הארץ בדר' ה' להיות שלו, ולכן נותנת כחה לו כראוי ולא להם שאינה ראוי להם: (קה) כרות עמנו ברית שאין ישראל יורשין. וי"ל אם תעשה עמנו רעה, וכמ"ש הרמב"ן שאין נראה לפרש כפשוטו שנתחבר שביח יצחק להלחם עמו, רק לורעו חשש שיעשו זרע יצחק רעה בבינוש הארץ (ולא הביא הרמב"ן דברי פיר"א), וכמ"ש בשבעת אברהם אם תשקר לי ולגיו ולגבדי, וכן מיתק הוא שבקשו לקיים שביעת אברהם בהווייתו וכמ"ש לות ק': (קו) לקח אחת אחת ממנה חמור. כדמפ"ו שז"ל מתק לראה, וי"ל שהיה צוה רמו לאבימלך, נגד מה שיעקר זכות שהיה אבימלך משתבח הוא מה שלא נגע בשרה כמ"ש בהם לבני ובנקיון כפי (וכן עס יצחק פ' הרמב"ן מ"ש כאשר לא נגענוך הוא שלא נפתח לבס על אשתו, ע"ש) ובשם"ר ר"פ בשלח דרשו לקד' דמתא לחמור על ענין זה ע"ש, וכן אחרו בדר' פנ"ב משל לסוס שרץ וגבור רובב עליו וראה תימק מושלך בדרך משך הגבור הכוס ולא הויה לתנוק למי מקלסין לגבור כו', והיה שרמו לו יצחק בנחמ האמה, שזמן השמים עבבו בידו בנחמ ורסן לכל יקרוב אליה, וכן אבימלך שבמיו נתיירא לנגוע ברכה חשש, וישיין י"ח תולדות [כד א]: (קז) אחת אחת ממנה חמור שהיה רובב עליו. אפשר דרש וילבי מלחם בשלום, שמחה שהיה אמו שהוא החמור שהיה רובב עליו [בשליח אחת כמו שתי' וישלחם ואלאחיו] הלו עמו וזה שנתן בידם (וידר' דרש י"ל דרש מתא כמו מלחא

(צד) אחר דוד לאגשיו. מפני שכתוב כאן ויאמר דוד סתם ולעיל חני' כתיב מלחא היבוס לדוד ויאמר לדוד לאמר לא תבא וגו', לכן בל לבאר שמתאמר דוד היה חמור לשלפני פניו על אגשיו שכתוב לעיל וילך המלך לאגשיו וגו', ולהם הוא שמתאמר דוד זה: (צה) כל מי שיעלה בראשונה ויסיר כו' שח' ויעל חמ"כ. מלשון ויעל דרש שהענין היה צדק עליו נמקס גבוה והוא שכתב ויגע בלגור (שיש לכרשו שהוא הנגור שמקלח מים מן הגג שנתון למעלה וכו' היו מחוברים הגלולים ההם כענין פ"צמות המקלחין מים בכרכים שכתב דע"ג [ויב], או י"ל שחפני שגששו לזכרון שבעת אברהם, ולפ"ד מהדרשם שהביאו רש"י ור"ק היו דמות אברהם וינא, לא היו רוצין ליגע בזה בעצמן ולשכרם, רק יגעו בלגור ומחליהן ופלו ארצה ושתכרו): (צו) ויסיר את הגלולים הללו שכתוב עליהן כו'. ללשון המתאמר משמע שז"י הסרת הגלולים בטל כח הכרית, וזה ודאי אין לו טעם, וכי"ר כתב שיעקר ביטול הכרית היה ע"י שסם פרטו הגדר

תחלה, ובנחת לא נחלץ זה רק במחלף וארס כב"ר ס"פ וינא ותנחומא דברים ושו"ט מו' ס', אבל בינוסים לא מלאנו שפרטו הגדר (ואולי צוה שלחמו ביהושע, אבל אין נראה שהרי באו לירש ארצם), והרמב"ן בהשגות ס' המצות בתוספת מצות ל"ח בסוף כתב דהיך פרטת הגדר תחלה לא היה מהני כ"ל לענין להלחם בזה ולא להחריף ליקח ארצם מידם, והיה מיושב לפ"ז לומר שמשום פרטת הגדר הוצד להלחם בזה אבל מ"מ לקחת ארצם הוצד לקחת בכסף מחירוה [ט], ואפשר כיון שגזעו בחרה לא תחיה כל נשמה, הרי נחבטל הכרית ע"פ הדבור, ולא היה נגד הכרית הגלולים שהתבטל עליהן הכרית רק מפני שהיה זה כעין חלול ה' כ"ז שהיו עומדים (כענין השבעה לגבשנים וכמ"ש בנשן [מח] משום קדושת השם), ולפמש"ל אות ז"א גי' העורף והדר"ק כפר"א לשמוע ולעבד ע"ג י"ל שנחתה השבעה לא בטלה ולכן לא היה דוד יכול לירש ארצם וחור לאחוריו לשב במצודה ציון כמ"ל אות ז', אך כ"ז שהיו הגלולים שם במקומם לא היה דוד יכול ליטב אף במצודה כשמוכה לה שהיה שוגל לשמוע ולראות עבודת הגלולים בסמוך לו לכן היה רוצה להסירם, ומיד אחר ההסרה כתיב וישב דוד במצודה, אבל לא ירש הארץ ותקום גרן ארונה שלא ברשותו עד שקנאו ממנו אח"כ בעת הדבר (ואפשר תחלה לא היה ארונה מתרבה כלל למחר, אך עתה בשביל לעזור המגפה נתרבה לכן, כי ארונה ובניו היו מתחבאים ג"כ מפני מלחך המשתית כמ"ש בדר"ב כ"א, והיה מתחבר מהדבר): (צז) ויהי לראש. כמ"ש רש"י וס"מ שהמקרא קצר ולא הוכיר שבר המכה ומתבאר מ"ש בדר"ב שכתב ויהי לראש, שכתובה ה' שהיה לראש בשביר (ואפשר בנחמה קרא דוד כן סתם, כבדי שלא יביו היבוסים וישבו ארונה שדור ההיר שכל המכה ויגע בלגור וע"ש על שער על הכרית של אברהם): (צח) בכתב עולם לאחוזת עולם. ז"ל כי קנה אקנה, בשני קנינים בכסף ובשטר עולם (ואח"כ ויין את המבח, היה חוקה ג"כ, ואז ויעל עולות): (צט) מכל שנט כ' שקלים הרי כלן ת"ר שקלים. הכי אמרין בשלח זנחים [קטו] ובספרי נשא פסקא ת"כ תשמי' דאכא יוסי בן דוסתאי וכ"ה בברייתא דל"ב מות מדה ט"ו, אבל בשם הפיר"א הביאו החס' בכתובות [צט] ד"ה נתן כו' וי"ל כתיב שקלי וזב ת"ר ובתי בכסף שקלים חמשים הא כיצד למדת שקלים כ' של זב זב ת"ר של כסף עכ"ל, וכ' החס' שכן הוא פשוט דקדמי ע"ש בארבה [י]: (ק) יצחק כרת ברית עם ע"ה. בתחל"א ספ"ז איתא דק. באברהם ולא ליצחק, ובכ"ר פס"ח

הגדוה

[ב] וביאורה נראה שלא כתב הרמב"ן בן רק במחלף וארס כב"ר ס"פ וינא הלאו על תנאי לכן חסיר אף שפרט תחלה, אבל בארס ופלשתיים ויבוס דהבא, שלא נאסרו לקחת ארצם תכח הכרית, א"כ ודאי כיון שפרטו הגדר ובטל הכרית והוצד להלחם בזה ה"ל לקחת ארצם:

[ג] וי"ל טעם ע"ז שהוצד לקניית המקום לעזור המגפה כ' חספיים אלו של כ' זכב שהן ת"ר של כסף, כי כן בש"ה ו"ה של שם והשם מלות שהוא כו' הוא של כסף שהוא רחמים נוטה לחסד, והחמשים שהן ב'ה' הן של זכב:

חידושים בענייני שביעית.

מהית בא"י כמו בחו"ל לחן דסובר דחדש בחו"ל דרבנן אכל כל הפוסקים לא הזכירו סברא זו וכן לא מלינו בגמרא שום רמז מסברא זו וכל סתמי המשניות שחלקן בספק ערלה וכלאי הכרם בחו"ל מספק ערלה וכלאי הכרם בא"י לא אשכחין בשום מקום דלימא דהלוי במחלוקת אם תרומה ומעשרות בזה"ז דאורייתא או דרבנן וכן מסתימת לשון הרמב"ם ז"ל בה"מ מא"כ"א ובהלכות מעשר ובהלכות כלאים מובן דאין חילוק בין זמן הבית לזה"ז אף שהרמב"ם סובר דגם בזמן עזרא כבר בטלה קדושת הארץ לענין תרומות ומעשרות ונריב"ם אני לחקור גדר קדושת הארץ בבואנו לחקור אם נבטלה עתה לענין ערלה וכלאי הכרם או לא ובתשובה של זה נראה דמלאנו גדר קדושת הארץ על דרכים אלו האחד לענין דבר דלדך שיהי' הארץ שלו ואין שום ארץ נקראת של ישראל אלא אי שיהיה נתנה לאברהם למורשה לבניו עד העולם אף שמואלו שגוי קונה קרקע בחזקה בכיבוש מלחמה כאמרם בגיטין ל"ח א' עמין ומואב טיהרו בסיוחן וכן עבד כנעני ד'שאל אף שמואלו וטבל מקרא דוישב ממנו שבי' א' איכא למימר דגוי מ'שאל אינו קונה בחזקה בכיבוש מלחמה אלא קנין פירות בהארץ שנעשית שלו לפירותיו אבל גוף הארץ לא נפקעה מחזקת ד'שאל דדוקא גוי מגוי קונה גוף הארץ להפקיעה מחזקת בעליה הראשון לגמרי וכאמרם עמון ומואב טיהרו בסיוחן הרי דהופקעה כל זכות עמון ומואב מארלם לסיוחן שהיה אח"כ לבני ישראל לרשת אותה אבל גוי מ'שאל לא אשכין בה"ז ואינו קונה מארלם שנתנה להם ירושה לאברהם בבית בין הבתרים או מהארלות שיכבשו אותה כל ישראל ביחד עפ"י מלך וסנהדרין כדון לאחר שיכבשו כל הארץ שנתנה להם לאברהם אלא לקנין פירות ר"ל שכל זמן שהוא תחת ידי הכובשים היו שלהם ומותרים הישראלים לקנות מהפירות ולא הו' כקונים דבר הנזול אבל גוף הארץ לא נפקעה מחזקת שבטי בני ישראל ונקרא שלהם ר"ל ארלם לכל דיני התורה שאינם נוהגים אלא בארץ ר"ל שחלום בארץ שהם חובת קרקע [שהרי זה כלל גדול דמתי התלויות בארץ ר"ל שהם חובת קרקע אינם נוהגים אלא בארץ ובמבואר בבלי קדושין דף ל"ז מדרש דאלה החוקים כ' אשר אתם חיים על האדמה וכן בירושלמי דשביעית פרק שבי' קנת] שהרי לא נפקעה הארץ מידם ע"י הכיבוש ותדע לך שהרי הגמרא אמרה בע"ז דף נ"ג ב' דהכנענים לא היו יכולים לאסור האשורות משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכן אמרו ב"ב דף ק"ט בשם ר"ע דא"י מוחזקת היא לענין כבוד שנוטל בה חלק בכורה הרי דמעת שנתן הקב"ה הארץ לאברהם אבינו בבית בין הבתרים מוחזקת היא לנו ואינה יולאת מרשותנו כלל וכן לענין הדינים שנגדו במלת ארץ או ארץ או אדמתך והרריה מן הירושלמי דפי' דחלה על הא דמוחזקת ר"ע לריא אי אתה מודה בשעשע נכנסו ישראל לארץ ומלאו קמחים וסלמות שהן חייבים בחלה [ר"ל הרי דאף דמקורם כניסתן לארץ לא נתחייבו בחלה עכ"ז הפירות שגשגו לאחר כניסתם נתחייבו וכמו כן הפירות שהביאו מחו"ל לארץ נתחייבו בחלה] ואמר ע"ז ר"י תמיהני איך ר"ע מוחזק לריא והוא מקבל מיני' תמן עד שלא נכנסו לה למפרע ירשו דאמר ר"ה בשם ר"ש בר נחמני לזרעך אתן אין כתיב כאן אלא נתתי כבר נתתי [ונראה לי לומר בזה חדש דר"י סבר כרבנן דבי רב דאשכחיהו ר"ה בר"י דר"י בתובות כ"ה א' ובגדה מ"ז א' דחלה לביע בזה"ז דאורייתא דהא שבע שכבשו ושבע שחלקו שנפטר מן מעשרות ב] ועכ"ז נתחייבו בחלה ר"ל דחלה אינה טעונה שום קדושה

א"ה בעסקי בסדר הלכות בענייני שביעית אשר אחשבה להלכה שהיא לריב עתה ככל הלכות הנוגעים למעשה והתחלתי ללמוד ולחזור על מס' שביעית והירושלמי והתוספות עם מפרשיהם מגדולי המורים הראשונים וכמעט עזבתי כל שיטורי והתחלתי לעסוק בענין הזה לסדר הלכה פסוקה עפ"י דעת רבותינו הראשונים יע' עם הכרעה מהקים בבלי וירושלמי ותוספתא כאשר דרכתי בפסקי הלכות שלי בספר נשים להרב ז"ל אשר בו אבאר כל ההלכות בעמלם ממקורם עם דעת כל רבותינו הראשונים יע' סברותם ודעותם ורואותם והכרעתי ביניהם כחלומי הזמן מהבבלי והירושלמי כן כל הענינים והדינים הבאים בגלגול ביאור איזה דין או איזה שיטה והמסתפק והמורק עמו [כאשר יעורני ה"ה אוליאו לאחר בדפוס למטן הראות דרך חקר הלכות וזכור דין למעשה עפ"י דברי גדולי פוסקים הראשונים הספרדים והלרפתים וזכור סברותם עפ"י התלמוד בבלי וירושלמי] כן בחפצי להכנס גם בהכל הלכה זו אשר עוד נעוצה היא כמעט מרבותינו הראשונים ולטייל בגינה ולעשות כמחשבותי בספרי פיה של ויהי הנה אנכי פונה כה וכה כי המלאכה גדולה להחיות מערימות עפר הלכות שהעלו חלודה מרוב ימים שלא נעטקו בהם גדולי רבותינו הראשונים לאסור שמעתתא אליבא דהלכתא והנה רעש גדול שמוע אשמע אשר כבר באו בני עד משרב האיכרים החדשים אשר לא כבר התיישבו בארץ הקדושה על אדמתה לשדרה ולפתחה ולעטת הנשמות כאשר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ועוד טובה לא ראו ויחפשו להם מורים אשר מאורות לא יראו ולעלים ישאלו אשר מקלם יעיד לנו (פסחים נ"ב ב') לעקור קדושת שביעית מכל וכל מארלנו הקדושה ולהורידה למדרגת ארץ העמים לפיטרה מסומן ומשביעית ולהסיר מעליה נזרה ולהוסיפה במגולות ולשחוק על משבחה לעקור כל מזבות הליזנים אשר הקימו לנו אבותינו אשר נתנו נפשם עליהם וכשמי זאת אמרתי לא עת לחשות היא ולמטן ליון ובניה לא אחשה ע"י אוליאו כדק משפטא אשר נוכל להקל בעת הדחק ואשר מחייבים אכנו לשמור תמיד הליזנים למטן לא נשכח הדק אשר הלכנו בה [לשון הירושלמי קדושין פ"ד ה"א יחא תמן הליז לך ליונים הבא מה את לך כמיד מאלהן קבלו עליהם את המעשרות] ומה יתבאר אשאלה אשר יחנני דעת מפיו שלא אכשל בדבר הלכה כי הוא היודע ועד שלא לכודי ולא לכבוד בית אבא אבוא בקונטרסי זה רק כליות יסרוני לומר למה תעזוב הלכה זו מלכות עמנו בני ישראל ואבטח בהחוק דעת אף לשאינו כדאי כמוי אשר יחנני ויפתח לפני שער הלכות אלו ואיכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אבייר :

בטורם אבוא לבאר דעת הרמב"ם ז"ל ויתר השיטות בענין שביעית בזמן הזה ובזמן עזרא וכן תימ הנני להעתיק לפינך מספרי פיה שלי משיב בשנת תרכ"ה בפיה מהי אישות אות ד' וז"ל שם עתה אחרי שנתבאר דין הערלה וכלאי הכרם בחו"ל נבד ונחקור מה דינים בזמן הזה בארץ ישראל שהתו' ביבמות פ"א א' ד"ה מאי החליטו דלמאן דסובר דבטלה קדושת הארץ לתרומה ומעשרות גם כלאי כרם בזה"ז היו רק איסור דרבנן וכן שנו דב"ה"ס בוצחים ע"ז א' ד"ה ר"מ אומר וכו' וכן כתב סברא זו בפשיטות הר"ש בפ"ג דערלה דלמאן דסובר דתו' בזה"ז דרבנן גם כלאי הכרם דרבנן אף בא"י והלח"מ בפ"י מהי מאכלות אסורות הוסיף בזה גם ערלה שספיקה מותר בחו"ל בזה"ז ספיקה מותר אף בא"י יכדן ערלה בחו"ל וכן חדש אינו נוהג בזה"ז

(א) הגדה"א וטיין ביבמות מ"ז א' בענין מהירקיהו דהני בטפסא דמלכא מנח עיי"ש בהרשב"א ובהנ"י שפירשו בישראלים והמלך קונה אותם לגופם [הכוונה קונה גופם למעשה ידיהם אבל לא קנין גוף ממש]

(ב) הגדה"ב ובטעמא דז' שכבשו וז' שחלקו שלא נתחייבה בתרומה ומעשרות מאלו לרש"י ז"ל בשלשה מקומות שלשה טעמים חלוקים שנגדה דף מ"ז ובקדושין דף מ' אמר הטעם דלא נתחייבו משום דכתיב תבואת זרעך שיהי' כל אחד מכיר חלקו וז"ל לפי זה דאף דתבואת זרעך כתיב במעשר עכ"ז גם תרומה נתמטטה מה תרומה ומעשר ביחד נאמרם וצאופן אחד כמו שנתעם מקד פרא

קדושה לגדר הארץ דנימא דנתבעלה הקדושה משגלו אלא העיקר דתלוי בארץ וא"י אינה נפקת מצוי ישראל בשום אופן וכמו שמציא מדרשא דר"ש ב"י וכן מהך דר"ע גופי' בביב דף ק"ב

הג"ל שסובר דא"י מוחזקת היא והבכור נותל בה פי שנים ור"ע סובר כדלמחר להו ר"י ברי' דר"י שם דאפילו למיד תרומה דאורייתא חלה דרבנן דהא לא נתחייבו עד שיכנסו כולם וא"כ לר"ך לזה קדושה

קרא תבואת לקוח ב"מ פ"ח א' דפטור גם מן התרומה (*) ובב"מ פ"ט א' פירשו הטעם דלא נתחייבו בשבט שביבשו ושבע שחילקו משום דכתיב ואכלת במקום אשר יבחר ובשבט שביבשו ושבע שחילקו עדיין לא נבחר שום מקום ולי"ע דהא גבי ביכורים כתיב ג"כ אל המקום כו' ועכ"ל לר"ך קרא שלא נתחייבו אלא דוקא לאחר ירושה ושיבט ור"ך לדחוק דקרא אינטרך שא"ל א"ס היו בוצרים המקום קודם שחילקו הארץ עכ"ל לא נתחייבו בביכורים ולי"ע וז"ל דא"ל דהא דנימא דהא הוא במעשר שני עכ"ל מסתמא כל המעשרות והתרומה שנים בזה (**). א"י לפי סברא זו דתלוי בבחירת המקום ל"ל דלאחר שנבחר המקום א"ל שחבר וא"ל למאן דסובר דקדושה ראשונה לא קידשה לעמיד לבוא עכ"ל שוב לא פסק חיוב תרומות ומעשרות שהרי ב"מ נ"ב וגבטון נהגו תרומות ומעשרות ולא מיבעי לגירסת הספרים בוצרים דף ק"ג ב"א לטוב וגבטון מעשר שני נאכלים בכל ערי ישראל דמפורש שנהגו במעשרות ב"מ נ"ב וגבטון א"ל שנתבעלה הבחירה קדושת שילה אלא אפילו להספרים דלא גרסי ל"י ויכול להיות שמעשר שני לא נאכל כלל ב"מ נ"ב וגבטון עכ"ל לא נתבעלו אפילו מע"ש ע"ן בתום וצחים דף ק"ט א' ד"ה ב"א לטוב וגבטון וכו' וכן בדף ס"ב בתום ד"ה מאי קסבר וכו' [וכן מבואר בתום ביכורים פ"ב מ"ג דמעשר נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית ויש לדחות בדוחק דאלו הוי רק מדרבנן וכמו מה שנסתק שם נוהגין בכל הפירות שלדעת רוב הפוסקים אינם נוהגין מה"מ אלא בבירור וי"ה ולי"ע] ונראה לי להביא ראיה דנהגו מעשרות ב"מ נ"ב וגבטון מהא דקאמר הגמרא בשבט דף כ"ז ע"ל בני שמואל שנטלו קופה של מעשר בזרוע הרי דנהגו מעשר בזמניהם והם היו ב"ב וגבטון אבל זה תמוה מאד דכיון דתלוי חיוב המעשרות בתחילתן בבחירת המקום וכל זמן שלא נבחר המקום לא נתקדש הארץ להחייב בתו"מ וכמו כן נימא דלאחר שנתבעלה הבחירה נתבעלה הקדושה תלוי בה וכמו דלמך לענין חלה דכיון דתלוי קדושתה בכל יושביה עליה ועתה שאין יושביה עליה נתבעלה הקדושה לענין חלה ולא אמרינן דמתחילה לא התחיל החיוב קודם שנתייבשו עלי' כולם אבל לאחר שנתייבשו עלי' כולם שוב לא נפסק חיובה אלא אמרינן דתלוי בזה החיוב בכל זמן אי"כ כמו כן נימא לענין תליות המעשרות בבית הבחירה ולפי"ג על רש"י ז"ל בזה. ובתום תבואת כתב רש"י הטעם דלא נתחייבו במעשרות ב"י שביבשו וז' שחילקו משום דמעשר שני תלוי בזמין שני השמיטה דהא חלוק הוא לפי מנין השנים דבשנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ומעשר שני ובשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר שני וכיון שלא התחילו למנות שמיטין ויובלין עד לאחר שביבשו וחילקו כמו כן לא נתקדשה הארץ למעשרות ג"כ וז"ל לדבריו דר"ה ברי' דר"י סובר דשביעית בזה"ל דאורייתא דא"ס לא הוי אלא דרבנן אי"כ גם תרומה ומעשרות לא הוי אלא מדרבנן (***) וזה דלא כרבי בגיטין ל"ז א' ובמזיק ג' ב' דשביעית בזה"ל דרבנן וא"ס חלוקה כן אי"כ כל ה"י תנאי דסברי דת"מ בזה"ל מה"מ דה"מ דרבנן דשנ"ט חמשים אינו עולה לכאן ולכאן ומלבד דזה שנתבעלו היובלות ונלמדך למנות יובלות בארץ לקדש שמיטין לדעת הפוסקים כרבנן דשנ"ט חמשים אינו עולה לכאן ולכאן ומלבד דזה דוחק גדול דכיון דהיובל מה"מ אין שם יובל עליו עכ"ל צ"ל לר"ך לעלות למחשבו השנים וא"ס ג"י ישאמו המעשרות ושביעית הא מיעקר דבר מה"מ ור"ך לומר דא"ל שאין שם יובל עליו עכ"ל אינו עולה במספר השנים מהשמיטה וע"ן רש"י בגיטין ל"ז א' ד"ה והלל התקין וכו' ודלמדין בערכין מ"ו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן וע"ן בערכין ל"ב ב' תום ד"ה מ"ו וכו' ולי"ע בזה והנה רש"י בעצמו פ"י בחולין ו' א' ב"ה דהתיר רבי בית שאן דדוקא כיון שלא נתקדשה בקדושת עזרא בקדושה שניה התיר אותה דאומן שנתקדשה בקדושה שניה נוהג בהם תרומות ומעשרות מה"מ וזה אינו מוסכם עם דברי רש"י כתובות הג"ל דהא רבי בעצמו סובר דאין שביעית נוהג בזה"ל כיון שנתבעלו היובלות וע"ן ב"ב ק"ד ב' רש"י ד"ה בזה"ל דרבי ה"י לאחר החורבן וא"כ למיד דלא נתקדשה לעמיד לבא זה סותר דבריו שחולין הג"ל ואפשר לומר דרש"י דחולין סובר כחד מהנך טעמי דלמור בגדה ובב"מ ועל גוף הסוגיא נלמדך לדחוק דא"ל דלרבי תרומה בזה"ל דרבנן עכ"ל אותם שנתקדשו בקדושת עזרא חמורים יותר מאותם שלא נתקדשו בקדושת עזרא רק בקדושה הראשונה דכל סממי המעשרות דמ"ש שביעית דמקום שהחזיקו עולי מנרים לבד נאכל ולא נעבד ומקום שהחזיקו עולי בבל לא נאכל ולא נעבד מסתמא א"תא א"ל אליבא דרבי דבזמן שאין יובל אין שמיטה מה"מ אבל לאחר העיון מלאתי דבסברת רש"י נחלקו בירושלמי דגיטין פ"י השולח דז"ל אמר ר"ה קטיתא קומי ר"י בר אחא כמאן דלמך מעשרות מדרבנן ב"ב כמאן דלמך מעשרות מה"מ וז"ל הלל מתקן לעבור על דברי תורה ר"ל כיון דמעשרות מה"מ מסתמא גם שביעית מה"מ דא"ס נתבעלו הארץ לקדש הארץ לשביעית אי"כ ממילא נתבעלו חשבון השנים לענין

(*) הערה א שבהגה"ה ב זה כתבתי מתחלה מסברא אח"כ מלאתי להחליט בפ"א מתרומות הלכה י"א שמציא בשם מהר"ם בפשיטות להיפוך והוא נשאר ב"יין זה ב"י. ולי נראה להביא ראיה לסברתי שהרי גם תבואה שלא הביאה שליש נתמטתה מקרא דעשר תעשר תבואת זרעך ואל פחות משליש שאל זרעה אינה מלמדת ועכ"ל פטורה היא גם מן התרומה א"ל שבלשון המשנה פ"א דחלה משנה ג' דחייב דברים שחייבין בחלה ופטורין מן המעשרות קחשיב גם תבואה שלא הביאה שליש אבל מבואר בירושלמי שם דר"א דפטור תבואה שלא הביאה שליש מן החלה יל"ל לה מדכתיב בתרומה גורן וכסם שפטורה מתרומה צורן כך נפטרה מן החלה הרי דא"ל דהלימוד נאמר לענין מעשר עכ"ל נלמד גם לענין תרומה וכן בלשון המשנה כל ה"י דקחשיב שם פטורים מן המעשר פטורים גם מן התרומה וזה ראי' שאין עליה תשובה דהא מהך דר"ע נלמד ג"כ דין הלכות וא"ן לפקפק בזה כלל ע"ן פ"י המעשרות להרמב"ם פ"א דתרומות משנה ה' [א"י] מזה המענה נראה לי ראי' לשיטת ר"מ דלקוח אינו פטור אלא דוקא לאחר גמר מלאכה קודם שיהיה לבית אבל קודם גמר מלאכה חייב מה"מ במעשר להיפך מדין ההפקר ולכן לא קחשיב בהמשנה לקוח משא"כ לשיטת הרמב"ם דין לקוח הוי כמו הפקר למה לא קחשיב ל"י ודוק] וכן מהסוגיא דב"מ פ"ח א' דמקשה הגמרא על קרא דכנפשא כו' ומדאורייתא לקוח מחייב וכו' הא י"ש לומר דקרא אינטרך לאשמיטין דפטור א"ל מן התרומה ויש לדחות דהגמרא קאמר כיון דלקוח פטור מן המעשר ממילא אין שום סברא לומר דלקוח יקבע לתרומה מה"מ ובה מתורן ג"כ קושיית התוס' על שיטת ר"מ דג"כ הכונה כיון שלוקח גורם פטור לאחר מירוח אין סברא שיגרום חיוב קודם מירוח ומסברא ג"כ דקביעת המקח הוי מדרבנן ודוק:

(**) הערה ב שבהגה"ה ב א"י זה שלא כדעת הספר יראים ס"י קע"ב שסובר דמע"ש חלוק מתרומה ותרומה מעשר ומעשר ראשון ומעשר שני דהך כולם אינם נוהגין מה"מ אלא בזמן חירוש וי"הר משא"כ מעשר שני נוהג א"ל בפירות הא"ל וקטניות מן התורה ע"י"ש שכותב חילוק זה ביניהם מה"מ דרש"י סובר דכל המעשרות ותרומה איתקשו להדרי לכל דבריהם ולפי"ג דבריו של היראים הג"ל:

(***) הערה ג שבהגה"ה ב אפשר לומר דתרומה אינה תלויה בשביעית רק מעשרות וכן מדויק לשון רש"י בערכין ל"ב ב' ד"ה מ"ו שמיטין ונתחייבו במעשרות הרי שדקדק לכתוב בלשון מעשר או אפשר לומר דעיקר דמילתא נקט רש"י ובאמת גם בתרומה לר"ך קדושת שביעית וכמו בירושלמי דנקט ביבמות פ' הלמה ובב"מ כ"מ מליתא קבלו המעשרות וכלל בזה גם תרומה וכן בב"י נ"ד דף מ"ז ש"ה שבע שביבשו ושבע שחילקו לא נתחייבו במעשר בכלל בזה גם תרומה כמבואר בהסוגיא ולפי"ג:

שאלות

חדושים בעניי שביעית

דוד

מן 29

דברור הדבר שמוה בא"י גם עתה מהית ואין לדחוק ולומר דוקא קודם שכבשו הארץ מישראל נקראת ארצנו אף קודם שכבשו אותה מו' העמים ככה השבועה שניתנה לא"י בצבית בין הצבירים משא"כ לאחר שכבשו אותה ישראל ונתקיימה השבועה אם אח"כ בעוונותם נכבשה מהם נפקטה אף מלקרות ארצנו למאן דסביר דקדושה ראשונה לא נתקדשה לעיל דזה אין סברא דהא אף בימי אברהם וקודם שכבשו אותה ג"כ ה"י להגוי קנין פירות כהא"כ וכאמרם ר"ה י"ג א' קלירם ולא קליר גוי' ועיין שם בתוס' ד"ה ולא קליר גוי' כו' מ"מ י"ג לו כמה שזרע לכן ברור דכבוש ג"כ ופיטום לא הפקיעו את הארץ מישראל כביבוסם רק מה שזכו ישראל כביבוסם היינו קנין הפירות וקדושת הארץ להצבירים שצריך בהם קידוש אבל להפקיע אותה גם מהשם של ארצנו לא נפקעת כן י"ל בזה וכן נראה להוכיח מהא דק"ל דגוי' שנטע חייבת בערלה ועיין בהרמב"ם בפ"י מה' מע"ט ונטע רבעי שחזר בו ממה שפירש בהמשנה דגוי' שנטע איירי דוקא בנטע בקרקע ישראל אבל בנטע לעצמו בקרקעו וקנה ממנו הישראל אינו חייב בערלה ובחבורו חזר בו מזה ופוסק דבכל גוי' נהגת בשל גוי' וכלל ק"א כי"ל לה עם הנוטע ברי"ה וגזול שנטע והעולה מאליו משמע דחייב שזה והיו מהית וכן נראה כדבריו בחבורו דא"כ כדבריו בפ"י המשנה למה לנו קרא על זה דחייבת בערלה דאמרי' מי גרע הגוי מעלה מאליו דחייב ועוד דאף בחלה דממעטין נגזול גוי' לא ממעטין אלא דוקא בנתגלגלה בעת שהעיסה היא של גוי' אבל כמה דגלגלה הגוי' ברשות הישראל לא נפטרה אלא דהעיקר דהגוי' שנטע לזרע עצמו בקרקע שקנה מישראל ג"כ חייבת בערלה וכן מוכרח מהא דסוף 'צמות דגוי' שמכר פירות ואומר של ערלה הם וכן מובאר בתוספתא דתרומות בפ"ג אבל ערלה וכלאי הכרם שוים הם בגוי' בארץ ובסוריא וסתמא קהני לה בלא שום מחלוקת משמע אף למאן דאמר דיש קנין לגוי' להפקיע קדושתה מתרומה ומעשר ועכ"ז מערלה אינו מפקיע דאף דיש קנין לגוי' להפקיע קדושתה זה דוקא בדבר דלר"ך קדושתה כמו לענין תרומה דאף דסיתה מוחזקת בידם עכ"ז היו לריכ"ס גם לכיבוש וקידוש הכיבוש לא נפחיתו ובקנין הגוי' שלוקח ממנו בדרכי הקנין למד י"ש קנין נפקעת מביבוס הישראל ינכנסת לרשות הגוי' שהרי בקריה נפקעת מרשותו של הישראל לעולם למאן דסובר י"ש קנין לגוי' שאינה יוצאת גם ביובל כמבואר בירושלמי בפ' השולח משא"כ לענין ערלה שאין לר"ך לשום כיבוש רק שמה"י ארמת ישראל ומהשם הוא אינה נפקעת

קדושה וקדושתה כמה שכל ישראל יושבים עליה וכעין קדושתה ליוכל לר"ך שיהיו כל יושביה עליה ובלא זה אי אפשר לחול על הארץ יובל [ומה גם חלה לר"ך יותר יושבים על הארץ מליוכל לדעת ר"ם עיין בנדה מ"ז א' בתוס' ד"ה לא כולו סליק וכו' וד"ך בזה]. ונראה לי עוד בזה דגם רבנן דבי רב מסתמא ג"כ לא נחלקו על כך דינא דלא נתחייבו אלא בזה הזמן ור"ל דרממנא עטרינהו לישראל מתחילה קודם שיכנסו כולם לארץ מן החלה אבל לא שיהי' הענין תלוי בקדושת הארץ דנימא דלר"ך לזה קדושת הארץ והארץ לא נתקדשה עדי' יתייבשו כולם עליה לא מעורבין וכמו לענין יובל אלא דזה הוא גדר התלוי בזמן שער הזמן הזה לא נתחייבו אבל מן הזמן הזה ואילך נתחייבו ושוב לא פסק חיובם דהא אין לר"ך לזה קדושת הארץ רק שיהי' ארץ ולכן אף בזה"ל לא נפסק חיוב זה משא"כ בתו"מ דלא נתחייבו עד לאחר שכבשוה ומלקוה ביניהם מוכרח שצריך לזה קדושת הארץ שהרי אף קודם הכבוש מוחזקת היא בידיו וכיון שצריך להתקדש והקידוש הוא נעשה ע"י כיבוש לבד יכול להיות שיתבטל בעת שיגלו ויכבשו מהם הארץ ואחר להו ר"ה ברי' דר"י דלר"ב דכיון דלא נתחייבו בחלה עד שיכנסו כולם שיהי' דלר"ך בחלה ג"כ לבא לקדושת הארץ וקדושתה לענין חלה לר"ך להיות בישוב כולם וכעין יובל [ואו יותר מיוכל לסברת ר"ם שהבאתי לעיל] וכמו שנתבטלה קדושת הארץ לענין יובל עתה לכ"ע דהא אין יושביה עליה כמו כן נתבטלה לענין חלה וד"ך בזה [א"י] לסברא זו נראה דלדעת ר"ם הג"ל דלחלה לר"ך ישוב יותר מליוכל דמעת שבעלו היוכלות נפטרו גם מחלה מהית אבל לפנינו יבא אשר סברת ר"ם דחיה וליוכל לר"ך ישוב יותר מחלה וא"כ יכול להיות שמחלה לא נפטרו בעת שגלו מקצתם ואף שנתבטלו היוכלות וד"ך] הרי מבואר דלענין דבר דלר"ך רק שיהי' ארמת הישראל לא קדושת הארץ אין חילוק בין קודם שגלו ובין לאחר שהרי אף חלה קסברי רבנן דבי רב דהיו מהית אף בזה"ל ואף למאן דסובר דתרומה ומעשרות בזה"ל דרבנן כיון שאין חיוב החלה תלוי בקדושת הארץ רק בארץ עצמה ומזה השם אינה נפקעת לעולם וכמו כן ערלה וכלאי הכרם שאינם לריכ"ס לשום קדושת הארץ דגבי ערלה קי"ל דנטעים אף קודם שכבשו חייבין בערלה אי"כ לא תלוי בקדושת הארץ כלל וכמו חלה לרבנן דבי רב שהבאתי לעיל ואף ר"ה ברי' דר"י דפליג לא נחלק אלא בחלה שלא נתחייבו עד שיכנסו כולם שיהי' תלוי בקדושה וקדושת הארץ לענין זה תלוי ביבואת כל ישראל לחובה וכעין קדושתה ליוכל משא"כ בערלה

לענין מעשר שני ומעשר עני וממילא נתבטלו גם תרומות ומעשרות] אמר ר"י וכי משעה שגלו לבבל כלום נפטרו אלא מחובת הארץ והשמיטה כספס טהגת בין בארץ בין בחו"ל [ר"ל דאף למד דשביעית לענין קדושת הארץ באיסור חרישה וזריעה היו מדרבנן וממילא גם מעשרות דרבנן עכ"ז שביעית לענין השמיטה כספס דהו חובה הנוף שהרי נהגת בין בארץ בין בחו"ל לא נתבטלה אף בזה"ל וסובר הירושלמי בסברא זו דאין שביעית חלויה כלל ביובל לענין שמיטה כספס] חזר ר"י ואמר [כו'] הרי מבואר סברת ר"י דמעשרות תלוי בשביעית והו' כסברת רבנן דבי רב דאשכחניהו ר"ה ברי' דר"י] תמן אמרינן אפילו למד מעשרות מהית מורה בשמיטה שהוא מדבריהם וזה דבר השמיטה שמוט רבי אומר שני שמיטין שמיטה ויובל בשעה שהיובל הוא שמיטה נהגת מדת' - פסקו יובלות נהגת שמיטה מדבריהם מאימתי פסקו היוכלות לכל יושביה בזמן שיושביה עליה ולא בזמן שגלו מתוכה כו' [פירוש דאף מאן דסובר דמעשרות מהית שלא בטלה קדושת הארץ למעשרות עכ"ז ליוכלות בטלה ושמיטה תלוי ביובלות] הרי מבואר דרבנן דתמן סוברים דאין מעשר תלוי כלל ביובל. ונראה שסוברים כר"י ברי' דר"י דאף דבטלה קדושת הארץ לענין חלה משום דלא הו' ביאת כולם וממילא מסתמא נתבטלה גם לענין יובלות ושמיטין דלא כשיטת התוס' בנדה דף מ"ז ע"כ לענין מעשרות לא נתבטלה דאין מעשרות תלויין בשמיטין ויובלות ובאמת הדבר דחוק מאוד דא"ך יפלה על הדעת דתנהו מעשרות שהם חלוקים בשמות השמיטה בשעה שאין שמיטה נהגת וחזין דגם בצית שני מנו השמיטין כדאמר בר"ע שלקט אתרוג בשניה הנכנסת לשלישית וכל פסוגיא דריה דף ס"ז וא"ש שהמנין יכול להיות מדרבנן אבל א"ך נפעול על חלוקת המעשרות בדגן פירוש ויאהר. שהם מהית וא"ש אין שמיטין עכ"פ אין לנהוג מעשה שני ומעשר עני ודחוק לומר דבאמת אף למאן דסובר דתרומה ומעשר בזה"ל דאורייתא אינו נוהג אלא תרומה ומעשר ראשון אבל לא מע"ט [ודלא כסברת רש"י הג"ל דתלוי זה בזה] וכל מה שנהגו בצית שני במע"ט הו' הכל מדרבנן לכ"ע דהא בטלו היוכלות בצית שני ונתבטלו סדר מנין השנים ונלמד לומר לפי זה דהסוגיא דריש חגיגה דאמרה דעמון ומואל מעשרין מעשר עני בשביעית משום דקדושה ראשונה קדשה לשעמה ולא קדשה לעמיד לבא והגיחוס לעניים כדי שיסמכו עליהם בשביעית או דריא סובר דשביעית בזה"ל דאורייתא ואינו תלוי ביובל או בדמקום. שנתקדשה אף בקדושה שניה לא היו משנים מסדר השנים וא"ף על שביעית גזרו שפנהו כדון א"י. בזמן שנהג יובלות ורבי דאמר בחולין דסובר דקדושה הראשונה לא קדשה לעיל ולכן התייר רק עפ"י עדותו של ר"ם בן זירור על ר"ם שאכל עלה של ירק י"ל זה על מעשר ראשון שאינו תלוי בזמנין שני השמיטה או כמשכיל דבמקומות שנתקדשו בקדושה שניה או למאן דסובר דקדושה הראשונה קדשה לעיל אף דעתה בע"כ נתבטלו המעשרות מחמת היוכלות שפסקו עכ"ז החמירו כחמ"ס לנהוג כמו בשל תורה דשמא יתייבשו כל יושביה על הארץ ויתנהו היוכלות מהית שאין לר"ך בצית רק קדושת הארץ יישיבה כל ישראל עליה ובע"כ לר"ך לומר כן להירושלמי דפ"א דמא"י דמשמע שהסו"מ ה"י גם לענין שביעית שתדון כארלות שלא כבשו עולי בבל שאכלין אבל לא נעבדין:

נאך מער בהדגשה — בנוגע כללות העולם:

תורה, כאטש זי רעדט וועגן דבר־ים גשמיים, איז זי זיך אבער אין זיי ניט מתלבש, ס'איז מער ניט וואס זי איז דן וועגן זיי³⁸. משא"כ מצות זיינען מלובש ממש אין די דברים גשמיים מיט וועלכע מ'איז מקיים די מצוה, אז זיי גופא ווערן קדושה.

וואס דאס איז אויך איינער פון די טעמים וואס תורה איז געגליכן צו „אור היום“ און מצות צו „אור ה' נר“³⁹, ווייל⁴⁰ דער אור היום, האט

(38) „ולשון התלבשות (בתורה) הוא רק שם המושאל בלבד“ (ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ).

(39) כמ"ש (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור. ומה שאמרו (סוטה כא, א) „מה אור מגין לעולם כו' כיון שעלה עמוד השחר“ „משמע דאור היינו אור היום“. ולא כמ"ש בשל"ה (בתחלתו) מדורה גדולה (אוה"ת משלי שם ריש ע' תקסט. קונטרס עץ החיים בתחלתו).

(40) בסוטה שם: „תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור“. מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה כו' מה אור מגין לעולם אף תורה כו'". אבל אין מזה סתירה למ"ש בפנים, כי מה ש"מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה" ו"תורה מגינה לעולם" היא מצד מעלת האור של התורה והמצות עצמם

[שהמצות תלויות בזמן (ומקום) ולכן מגינות לפי שעה, משא"כ התורה שהיא למעלה מהזמן היא מגינה לעולם — עיין אוה"ת שם ע' תקע. קונט' עה"ח ספ"ב]. אבל בנוגע להבירור שבאדם (הלומד או מקיים המצוה) ועד"ז בנוגע לדברים ה' גשמיים (שהתורה מתלבשת לדון בהם או שמקיימים מצות בהם), הבירור שע"י המצות הוא בפנימיות יותר.

וכמו אור היום ואור הנר, שבנוגע למעלת האור עצמו, אור היום הוא נעלה יותר, אבל בנוגע לפעולתם בחומר העולם, הרי פעולת אור הנר היא בפנימיות יותר, כבפנים.

לות) תורה; מצות (אדער תפלה); און תשובה:

תורה איז ענינה — המשכה מלמ' עלה — נתן לנו את תורתו, משה קיבל תורה ומסרה כו'. אויך דער ענין פון לימוד התורה, כאטש אז ענינה איז אז דער מענטש זאל פארשטיין, ביז ער זאל דורך זיין פארשטאנד נטאחד ווערן מיט דער תורה וואס ער לערנט⁴¹ — איז אבער דער עיקר ענין אין דעם, ניט אז ער זאל צוגעבן אייגענע, נאך אדרבה, ער דארף הארעווען צו פארשטיין וואס תורה זאגט, צו מגלה זיין וואס תורה זאגט.

משא"כ דער ענין המצות איז בעי"קר — מאכן דעם קלף, צמר כו' תפלין וציצית און ועשיתם אותם — אויפמאכן, כביכול די מצוה⁴²; ומל' מעשין על הצדקה⁴³ — כופין — דערביי איז דא די כפי' דער ביטול וואס ווערט אויפגעטאן ביי דעם אדם המקיים המצוה, ובל' המדרש⁴⁴ לצ' רף בהם את הבריות.

[ונוסף לזה: דעם ענין פון מצות קען מען אויסמאלן נאך בצירוף מיט דעם מקיים המצוה; כל ענין המצות (ציוויים) איז אן אנואג צו א מענטש — ניט ווי תורה וואס זי איז פאראן אויך איידער דער מענטש לערנט איר].

און כשם ווי ס'איז פאראן א חי' לוק צווישן תורה און מצות בנוגע להאדם, איז פאראן דער חילוק, און

(34) תניא פ"ה.

(35) ויק"ר פל"ה, ו. וראה סנה' צט, ב.

זח"ג קיג, א.

(36) ב"י ליו"ד סי' רמח. וראה סנה' צט, ב. וראה ד"ה ויטע אשל תרצ"ט פ"ד. ובכ"מ.

(37) ב"ר רפמ"ד וש"ג.

צות וואס זיינען אין די דברים המור-
תרים⁴¹, וואס זיינען פון קליפת נור-
גה⁴² (אבער די ניצוצות וואס זיינען
אָרעפגעפאלן אין די דברים האסורים
וואס זיינען פון ג' קליפות הטמאות
לגמרי, קען מען ניט מברר זיין דורך
מצות⁴³); משא"כ דורך תשובה —
ווערן אויך די ניצוצות וואס אין די
זדונות (וואס זיי זיינען דאך אין
גק"ט⁴⁴) נהפך⁴⁵ לזכיות⁴⁶.

(44) ראה שבת (כה, ב. וש"ג): מן
המותר בפיק.

(45) תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(46) ואדרבה, צריך לדחותם (לקו"ת
שה"ש ה, ד).

(47) ולמטה יותר גם מדברים האסורים
— שהרי הם היפך רצונו ית' (ראה תניא
פכ"ד).

(48) ומה מובן שהאופן ד"ה אתהפכא
חשוכא לנהורא" שע"י תשובה הוא מה
שהחשך מצד עצמו נהפך לאור. כי כאשר
הפיכת החושך (החומר) הוא מצד האור,
צריך שהחומר (החשך) יהי' לו איזה שיי-
כות לאור.

[וכמו באור האש, שמכיון שמה שמהפך
את הדברים שנאחו בהם לאש הוא מצד
האש (כנ"ל הערה 43), הרי הדברים שנה-
פכים לאש (פתילה או עצים) צריכים להיות
נוחין ומוכשרים להתאכל ולכלות בהאש
(ראה לקו"ת אחרי כו, ב), שלכן א"א
שהאש יאחו באבנים וכיו"ב ולהפכם לאש].
ולפ"ז נמצא, שהפרש בין ג' הבחינות
— תורה, מצות ותשובה — הוא בשתיים:
באופן פעולתם על חשך העולם, ובדרגת
החשך שבהם פועלים: האור דתורה דוחה
את החשך; "נר מצוה" מהפך את החשך,
ובמילא — גם המציאות דחשך. אבל בכ"ז,
אופן האתהפכא הוא מצד האור ובמילא —
מהפך רק החשך שיש לו שייכות לאור
(דברים המותרים); אופן האתהפכא דתשובה
הוא מצד החשך עצמו, ובמילא — גם
ה"זדונות" — חשך שאינו שייך לאור —
נהפכים לזכיות.

(49) יומא פו, ב. וראה בארוכה דרמ"צ
קצא, א.

ניט קיין פנימיות'דיקע ווירקונג אויף
דעם אָרט וואו ער לייכט⁴¹ — אין
דעם אָרט גופא ווערט קיין שינוי
ניט; משא"כ דער אור הנר, איז מה-
פך די פתילה ושמן גופא צו (אש
און) אור⁴².

ז. אעפ"כ, איז אויך דער זיכוך
פון דעם מענטשן און די דברים
גשמיים וואס ווערט דורך קיום המצו-
ות, פאַרבונדן מיט אור — כאַטש אַז
זיי גופא ווערן דערביי נודכך, ווייל
בעת מ'איז מקיים אַ מצוה, טוט מען
דאך דאָס דערפאַר וואָס מען "הערט"
דעם ציווי הבורא און מ'איז גרייט
— מצד קבלת עול מלכות שמים —
צו מקיים זיין אים;

משא"כ אַ בעל תשובה, וואָס מיט
זיין חוטא זיין האָט ער דאָך פון זיך
פורק געווען עול מ"ש און איז ווייט
פון גילוי אור (מלמעלה), קומט זיין
תשובה מצד זיך גופא (כנ"ל ס"ד)⁴³.
און אויך בנוגע צו די עניני העור-
לם איז פאַראַן דער חילוק, אַז דורך
מצות ווערן נתברר בלויז די ניצו-

(41) תו"א פו, ריש ע"ב. ובכ"מ.

(42) ראה שערי אורה מג, ב. אמ"ב
שער הציצית פט"ז (י, סע"א ואילך. ושם
(ריש ע"ג): וזהו נר מצוה ששרשה למעלה
מתורה אור). לקו"ש ח"ח ע' 353 הערה 11.
וראה לקמן הערה 43, 48.

(43) וזה נעלה יותר מענין ה"ה אתהפכא
חשוכא לנהורא" ד"ה נר מצוה" — אף שאור
הנר (המצוה) מהפך את הפתילה עצמה
(דבר הגשמי שמקיימים בו המצוה) לאש
ואור — כי באור הנר, הרי מה שהפתילה
מאירה הוא מצד האש האוחז בה ומהפכה
לאש (אבל לא מצד הפתילה גופא), משא"כ
אופן ה"ה אתהפכא" שבתשובה הוא מה שה-
חשך מצד עצמו נהפך לאור [בדוגמת "וער
ניגו מאירות כשמש וכירח" שיהי' לע"ל —
ראה לעיל סעיף ה]. וראה לקמן הערה 48.

צפנת

קונטרס השלמה לחלק רביעי

פננת

יג 25

שהוא בן שפחתו שטבלה או בלוקח עכו"ם עלמו ועי' בכריתות דף ט' גבי עבד תושב דע"כ כה"ג. וגם באמת י"ל דאם קנה עכו"ם עלמו אף אס מלו י"ל דע"ז לא הוה מחוייב במלות כאשה דרק כדי שיכול לקיימו והוי רק תושב וזה ר"ל הך דויכות עבדך כו' דאי בעבד ממס במילה וטבילה י"ל דהאדון לא עבד כלל עי' במ"ש בה' שבת וכן גבי ק"פ אינו אוכל כיון דהוה רק תושב. וזה ר"ל שם המו' ד"ה אין מקיימין בשם ריב"ן שלא ינסך יינו ועי' ע"ז דף ס"ד ע"כ גבי גר תושב ברש"י ש"כ כיון שהוא ערל לא ר"ל מחמת הערלות דהא ק"ל חולין דף ד' ע"כ דאינו מומר לכה"ת כולה רק ר"ל היבא דאין בו דין מילה וזה ג"כ מה דאמרין בע"ז דף נ"ז גבי עבדים שמולו ולא טבלו וע"ס בירוש' וט"ס שם ונ"ל לוקח עבדים מן העכו"ם והוה כגר תושב :

עכ"פ עבדי דל"ב כיון דהעובר אין לו זכ' בעלם והיא יכולה לטלק ולטלס אס היא כהנת אוכלת בתרומה מכוחה אבל עבדי אביו ממס אף בת כהן לכהן והגיחה מעוברת ואין לאב בנים אוכלים ועי' בדברי רבינו בהל' תרומות פ"ז הי"ב נשא שני' היא אוכלת ועבדי מלוג שלה לא יאכלו והוא מירוש' יבמות פ"ט ה"ה והך דס"ס בהכ"ג דכתב נתארתה וכן בכהנת נקט משום חלושה דאס נשאת נפסלה דהויא חללה דרבנן וע"כ בארומה ובת כהן דהא דמשתמרת לביאה שפולה הוא רק היבא דהביאה פוסלתה ולא מחמת איסור. והא דאמר שם נתן לה גט דהוה משתמרת לביאה שפולה דרבנן לא ר"ל מחמת הפקעת היבוס דזה לא מיקרי ביאה פסולה דהרי קי"ל ביבמות דף מ"ד ע"כ וביירוש' פ"ה דיבמות ה"ד. וכן פסק רבינו בהל' אס"כ פ"ח ה"ד דהבא על חלושה לא פסלה לא מן הכהונה ולא מן התרומה רק דר"ל דהוה גדר גרושה לכהן ונ"מ ג"כ גבי ריח הגט אס כהן כתב ריח הגט לאשתו אס מיקרי משתמרת לביאה פסולה אך זה תליא במ"ש דריח הגט פועל במה שהיא קנינו רק נשאתה אסורה לעלמא וא"כ תליא אס אוכלת בתרומה מחמת קנינו לא אכלה ואס מחמת ובת כהן אכלה ואף אס מחמת דריח הגט פוסל מה"ת וכמו אס נעשה פ"ד ועי' ביבמות דף פ"ו. אך י"ל לחלק דכאן נעשה שניי בגופה עי' תוס' יבמות דף פ"ד ע"כ. ובאמת גס כהנת אס נשואה לכהן דאף דנתגרשה לגמרי אוכלת אס נתגרשה בריו הגט י"ל דלא אכלה דעדיין לא פקעה מרשות הבעל ואינה לגמרי. וכן יהי' נ"מ להך דיבמות דף כ"ב ע"כ גבי כתב גט לזיקתו ולא למאמרו אס כה"ג בגט בע"כ דהנה מבואר בירוש' שם דגבי גט לזיקה דהטעם משום גדר חלילה לא מהני בע"כ ע"כ אך משום גדר מאמר ודאי מהני בע"כ כמו בכל גט כאן מא' דמ"מ לקיין המאמר יהא עכ"פ גדר ריח הגט דש"ך גס ביבמה כמבואר שם :

ואפשר דזהו כוונת המשנה בגיטין דף ע"ט ע"כ ונפסלה מן הכהונה ובת כהן מן תרומה ע"ס בתוס'. וי"ל דלא קאי אלא נשאת בגט כזה רק אס גירשה בעלה כהן והיא ג"כ בת כהן בגט כזה אינה אוכלת בתרומה וכמ"ס וע"ס דף פ"ה ע"א חוץ מתרומתה. ועי' ירוש' פ"ד דיבמות ובתוס' פ"ה דפקחת שהיתה נשואה לאחר ומת בלא בנים ויבמה אחיו פקח. דלא אכלה בתרומה רק אס בא עלי' לשם נשואין. ואף דיבמות דף כ"ב ע"כ מבואר שם דאין נ"מ לרבנן ל"ל דנ"מ בין דין הנשואין לקיין הנשואין וזה בעלם ר"ל הך דכתובות דף נ"ח וקדושין ד' י' ע"כ טעם דסמפון דאף דהאישות הוה אישות גמורה מ"מ לקנינים לא ובאמת מדברי רבינו בהל' יבוס פ"ה ה"ג נראה דס"ל דגבי חלושה או בבעל לרעה אחר שבה עלי' אף בביאה שוגג ג"כ בעיית גט דעדיין

גדר

בביאה אס בולד. וכ"כ בזה בהשגחה בח"א דלפי הגרסה מהך דיבמות ד' פ"ז דבעלם גס עובר מפקיע היבוס רק דאינו מחירה להנשא והטעם כך דעי' בתוס' יבמות דף ס"ז ע"א ד"ה למאי נ"מ ש"כ שם דגבי בת ישראל לכהן לא שייך הך דעובר במי זרה זר וברש"ס ב"ב ד' קמ"א ע"כ ד"ה דהק' כ' שם זה הטעם גס על מה שאינו מאכיל אמו. אך ר"ל כך דהנה בירוש' יבמות פ"ז ה"ג מבואר דבת ישראל המעוברת מכהן ואכלה תרומה משלמת הקרן ואינה משלמת את החומש חזינין דיש בה לד כהונה ור"ל כך דכ"כ בח"ג דיש שני טעמים בירוש' אחד משום קורבה וכמו דאמרין ב"ב דף ק"י אטו בר קשא דמתא והב' דהוא כמו עלם המוריש ולכך קי"ל דגבי יורש ליכא שניי רשות. וזה בגדר מה דאמרין בר"ה דף י"ב ע"כ ותוס' שבוטות דף ט"ז דנחלה אין לה הפסק ונ"מ וזהו החילוק בין ב"ג לישראל דב"ג אינו יורש רק מטעם קורבה ונראה דעובר אף דירש אף בזמן שהוא עובר מ"מ לא הוה בגדר עלם ולכך אין עליו דין כזכור ואינו ממעט ועי' תוס' נדה דף מ"ג ע"כ ד"ה ומטמא ור"ל כמ"ס בח"א ולעיל דלא חל עליו עדיון שם בן ובת של אב ויש עליו הגדר דירך אמו ועי' יבמות דף ט"ח ובמה דס"ל לרבינו בהל' אס"כ פ"ג דלירך שהא' שלישי מלד שניהם ובירוש' גיטין פ"ד וב"ק פ"ה אס עובר ויולד בשן ועין של אמו ובתמורה דף כ"ה וזה הגדר דעובר במעי אמו זר ר"ל דלא הוה של אב לבד רק עליו ג"כ שם האס והיא זרה וזה ר"ל הרש"ס הג"ל דעדיין אינו בנו לגמרי כיון דהאס פעלה בו שיה' עליו שם זר ולכך אינו מאכילה וגס אינו מחירה להנשא דעדיין אין עליו שם בן לגמרי וזה נ"מ בין הך דרבה ור"י דיבמות דף ס"ז ע"א דאס הטעם דאינו יולד אינו מאכיל הוה כמאן דליתא כלל וא"כ חייבת גס חומש ואס נימא דיש בו גדר שאינו של אב לגמרי נמלא דיש עליה שם כהנת רק דמעורב בה לד זרות ואינה משלמת חומש ולגבי עבדים ר"ל שם כיון דבמות נכסי לאן ברזל שלה הם של בעל אף שהיא כהנת לכהן אס אין לה בנים אחרים אינם אוכלים. וזהו מה דר"ל בגמ' שם. ובהנחה הירוש' ס"ל דבת ישראל לכהן ומת והניח בנים והניחה מעוברת אז גס היא לא תאכל דאזיל לשיטה' דס"ל דבת ישראל המעוברת מכהן אינה משלמת חומש אס אכלה תרומה חזינין דיש בה גדר פסול וכהנת וא"כ גס כאן פוסל והוה כמו אס נתעברה מזר וכ"כ בזה בח"א גבי בת כהן המעוברת מישראל בלא נשואין הא דאינה אוכלת בתרומה אס משום פסול הגוף או שיש בה דבר המעכב לה מלאכול וכ"מ אס מת העובר אס מותרת בחזה ושוק והך ברייתא דדף ס"ז דאמר שם דהיא אוכלת ס"ל להירוש' דקאי אבת כהן לכהן ומה דרבינו בהל' תרומות פ"ח ה"ד נקט בת ישראל שנשאת לכהן משמע דבת כהן לכהן ומעוברת אוכלת אף אס אין בנים אחרים שם קאי על עבדי דבאמת הם שלם בגדר קנין פירות כיון דקי"ל דהדין עמה רק הגוף של היורשין. והנה עובר לפי מ"ש דאין עליו גדר יורש כמו עלם רק כמו קרוב ואין לו רק קנין לא עלם ולכך אינו פוסל דלענין תרומה אזלינן בתר קנין העלם כמ"ס בתוס' יבמות דף ס"ז אך זה רק אס י"ל מי שיש לו קנין הגוף אבל היבא דאין בו רק קנין פירות שפיר אזלינן בתר קנין פירות וכבר כ' בזה דמוכח בירוש' פ"ח דיבמות דאס כהן קנה עכו"ם עלמו דיש בו קנין הגוף אף בלא מילה וטבילה כמבואר ביבמות דף מ"ו ואח"כ טבלו ומלו אין אוכל בתרומה כיון דמתחילה לא הי' קנינו מחמת דין עבדות רק מחמת גוף ומה דאמר ביבמ' דף מ"ח ע"כ אס מותר לקיים עבדים שאינם מלין או דמייירי שכבר טבלו לשם עבדות דקנה לו קנין הגוף או

4

דלית

צפנת

מהדורא תניינא

פענח

י

דמציאר בירוס' הוצא בדברי רבינו פ"ד מהל' ק"פ ה"י"ע דקודס שהוציא שתי שערות אף דיכולים להמנותו על הפסח י"מ הוא עלמנו אינו יכול להקדים פסחי ביולא צו לאחר סיגדיל ועי' בירוק' פ"א דתרומוות וכן בעצד אף להערים פסח לעלמנו מ"מ בזה הפסח אינו יולא י"ח לכבישתחזר דלזו חל עליו חייב חזק וכן מציאר בירוס' פ"ח דפסחים וגם מבוס דלזו לאחר ביחרור לריך להציא קרבן גירות דגר כל"ז בלא הוציא קרבנו אסור לאכול שקדשים והיו כמו צ"ג לקדשים כח"מ רבינו פ"א מהל' מחוסרי כפרה אף בזמן שהיה עבד הוא קנוי לרבו כמבוא' גיור דס"ג ע"ב והיו כמו רבו יאין לריך קרבן לאכול קדשים, והנה גבי אשה מבוא' בפסחים דף פ"ח ע"א דיכולה להפריש פסח לעלמה אף כשעדיין לא הביאה' שתי שערות דאמר שם גבי אמה העבריה שהפרישה פסח לעלמה, חזקן שאפרת פסח קודם שתי שערות ועל כרחק דאשה אינה חייבת בפסח רק בגדר הקדושה שלו ולכך גבי אתנן אס המנה ונהג על פסחו אף ביולא י"ח מ"ו לא נפסל מוס אתנן דאין לה צו קנין הנקי, וזה דל הידוס' בלא נכנס לתוך ידה כלום, וגם כ"מ כגון אס האשה יס לה חיך אינו עובר מבוס לא תבשע על חיך יני' יני' בל' רבינו בהל' ק"פ פ"א ה"ד כמה שדייק רבינו חזקיה שאוכלין פסח זה, גם י"ל כוונת הידוס' כך ע"י' ע"י' דס"ג יציאר דליכא גדר אתנן רק בשלל האמנים שם לא ע"ש בתי' ד"ה כגון יע"ש בתוס' דס"ג ע"ב בדי' אלא, יני' דאתנן לא היי רק כשהקנה נה לודת השלל השיקר אתנן לא חל אלא על דבר שבוט בגדר קרבן ע"י' תימרה דל וס"ג בזה, ע"כ אתנן לא היי רק אס נהן נה בשכר הביאה עלם השלל ינס נרוך ביהא מעידר כ"י ב התוס' שם יתנה חנן קייל דיכולין למסך ינס מהפסח עד שעת שחיה לטייע וע"ש בפסחים ד' ל"ט יא"כ אף אס ניהא כח"מ הידוס' דיולא לחולין וחזור וקדים יא"כ בשעה שהמנה איתה על הפסח בשכר הביאה מ"מ אס ח"כ מוסה ינס הונגה מן הק"פ או חן לה שם חלק בשלל וינק הוא חייב באתננה וא"כ לא בזה לתוך ידה כלום, אף בלמות רבינו ז"ל כי בהל' איסורי מוצה פ"ד הל' שני בשכר ובה בזה נבזה יר"ל כך דזה בגללה לני התי' זה הדבר ביולא לחולין וחזור וקדים זה רק הינו טאה"כ יקדם לפסח אבל גבי אתנן אי ניהא דילא לחולין יפסל ע"י' מוסיה לשם יוס ח"א, יוס בגדר חן מפרסין מתחילה לאבוד יכמו הק דתמורה ד"ז גבי מקדים שריפה

(הביעה ב')

גם י"ל כוונת הנ"ל הג"ל גבי פדיון חנן דייסופין עד שולם י"ל דהנה לפי המבוא' צ"ב דקב"י ע"ב גבי שומעים שנקרב דכל היכא דפשי ובר מבעת לידה אס נקרב ח"כ חן עליי זה השם ע"ש וגבי שומעת לידה נדרה זה י"ל מחזית הק קרא דמייית בגדה דף מ' ע"א דמדרשה שם מקרא דתלד, אף שם קאי על קרבן, וזה תלי' אס הקרבן תלי' בשומעה ושהרה עיין פסוקים דמ"י ע"ב גבי גר ביולא פדחת כי' ע"ש ופירוש' נידה פ"א ותוס' נידה דל"ז ע"ש ועי' בדברי רבינו בהל' יבוס פ"א ה"ז דרך מצייל ראבו ורובו או זוקק ליבוס ע"ש ובסך דנהג דמ"ד וירוס' פ"ד דקידושין ופ"ד דיצמות דנקט ג"כ ראבו ורובו יצמתי דפלוני רבינו ורס"י ז"ל בהך דכבודות דמ"י ע"ב ורס"י ז"ל דייק שם כמה דדי בפדחת הוא רק בלא יתא השני בכור אבל ביהא היא עלמנו בכיר י"ל דבעינן חוקא ראבו ורובו כמבוא' בספרי פ' תלא ע"ש אף לדברי רבינו בהלכות נחלות פ"ב הל"ב מביאר להיפך דנס בפדחת ביולא בחיי האב וגמאר

כלידה

פ"ד ה"ב ובירוס' פ"ד דקידושין מחלוקת שם גבי אס חומרים פלגין בפסול אבתו וב"ב דקל"ד ע"ב

עכ"פ מציאר מדברי רבינו דבמקום

שם קרוב שהוא יותר קרוב חן להקדושים האחרים שם קרוב כלל ואכ"מ ובמ"א יבואר. אף מ"מ כיון דזה הקרובא דבעל לאבתו הוא לא צמיתות טבעית רק ע"י קנין אישות שהאישות גרמה לזה, ועי' בירוס' כתובות פ"א ובדברי רבינו בהל' נחלות פ"א ה"ע גבי פקח שגכא חרשית כו' אף דאח"כ נתפקחה חזקן דהמיוסאין גורם לזה ועי' במה דפלוני רבינו והראב"ד ז"ל בהל' אישות פכ"ב הלכ' ד' גבי חרש שגכא פקחית ע"ש אס זה מצייל או טעבה בזמן האישות וכן מצי' בירוס' פ"ק דכתובות' כשיעת רבינו יע"י צ"ב דקנ"ה ע"א בתוס' ד"ה וב"ה מחלקין ג"כ בין דבר שהוא מחמת קרובא ובין דבר שהוא מחמת קנינו. יתנה בתוס' כבירות מוכח דאף אס ירובת הבעל דאורי' מ"מ אס ינס מאבתו קרקע לא דיקא בה"ק ואס ירובי המספחה דולוס לסלק לי במצית חרשית בידם, ועי' בתוס' כתובות דפ"ד ע"א יפירושלמי שם דמייית קרא דאס יס' הייפל וגו' ע"ש בירוס' דיהי דיל הקרא, אף בזה א"ש דאף דמציאר בתוס' הג"ל דבני מספחה יכולים לסלק הבעל היינס אבל כשיהי' הייפל סוף סוף יחזור הבדה לבעל דהם רק לוקחים ופגדר טבה בית אידי צימות דף ס"ז וכתובות דע"י. עכ"פ ירובת הביול אף דהיי ין התי' מ"מ זה קנין מהאשה להבעל יא"כ י"ל לבישת רס"י ילבישת תוס' ורס"ב' צ"ב דקמ"ט יוניסין דייג דכל התיא צריכה אינו יכול להקניט צמיתת ס"י, יא"כ ה"ה דים לומר דמייית חן הבעל ירבה. טכ"פ יס ד"ל הנ"ל דק"ק דק"ט ע"ב גול הניידת מהי ינס ינק יקרא האשה היינס יני' יריל דאף שם לא בעל מ"מ גל יוסהי ההכחה לבעל, יאף אס ניהא דמפור ירבה מ"מ לא היי זה השכר רק אס מחזור לירוס מחמת קרובא ויהי כמי עלם, יא"כ לבעל, יפערט אס ניהא דזה היי כמי ראי' ע"ש דמ"ב ירש"י דייק צ"ק שם דהיה לאחר מיתה ינק' לא הביא זה הרמב"ם ז"ל דהיי ס"ל ירובת הבעל דכגון ינסר כתבתו בזה דזה דיל הירוספות' צ"ק פ"י דבני זול צ"ג ינסע לי לא מהני חזרה לירוס מוס דבני צ"ג היי היינסים לא גדר עלם אף דק"ל היינס חבין מן התי' כמבוא' בקידושין דיהי מ"מ לא בגדר עלם מוס לפי מה דקיי"ל רבות יורם לאו כרבות ליקה צ"ק ק"א ע"ב יע"ש הרמב"ם ב"ב דמ"ד דהיי כמי עלם ינבי צ"ג לא שייך זה דכל עלם אינו מכתנה ופ"ג יס לי כמי ביכול להסגיר ופקט ירובת בקידושין שם ועי' רס"י ובמית דסיב דל"ל צ"ג בן וצת מוס דבגדר קרובא פרישת הס מוס, נחזור לעינינו דבני תמורה וסמיה היי בזה צ' דברים אי מוס העלם או מוס הלורה ועי' תמורה ד"ב ע"ב גב צ"ג שהפריש קרבן עביר ישראל אס יס בו תמורה וצמתי דפשי שם גבי ב"ג מוס סימיר, ובחזית דברי הנ"ל שם אינס מוצנים כלל דמכנה נקט דקרבן ב"ג לא עביר תמורה, יוסה ראי' לב"ג על קרבן ישראל וי"ל ג"כ דאס צ"ג הפריש קרבן ואח"כ נתגיייר אינו יכול להטיר יוסה דיל, מוס דמבוי' בתוס' דאין הנג יוכל להמיר יר"ל כה"ג אס הקדושים כשהי' ב"ג ואח"כ נתגיייר, ועי' בל' רבינו בהל' תמורה פ"א הל' י"ו. והנה גבי אשה בפסח אף למ"ד דהיי ירבה כבר כתבתי דמ"מ מוסה ליכא בה ולכך מבוא' בתוספת' דהללות הוצא בתוס' כתובות ד"ד דמותרת לשמא עלמה בער"פ אף לאחר חלות ועי' ובחס ד"ק, יתחייב ג"כ לא בגדר עלם הדבר רק מציאת הפסח וראי' לזה דהיי לפי מאי

צפנת

שאלות ותשובות

פענה

מו

סימן קיח

ש א ל דה

[במה שכתב לו רבנו ז"ל דהגיע זמן ולא נשאו דהייב
במזונותי מעטס דהויל מויל שיעבדו זאינו רולס לנשאל
כלל ועל קושיחו מתוס' יבמות דף מ"א ש"כ' דכלל בתרלס
אלא לחלוץ אינו ל' דיתקנו לס מזונות תי' רבנו ז"ל באריות
דביבמה ליכא סוג מויל שיעבדו כיון דאינה קנינו רק
קנין אחי ודוקא לאחר נשואין דלא הויל חיוב מילל
דנעשיב אשחו ולא מחמת שיעבדו, ק"ל דפעס דנארוס
חשיב מויל שיעבדו מעטס מקיח בתנאי כתובס ואפי'
מחיס וביבמה נמי איכא תנאי כתובס אפי' מיבס וכמ"ס
התוס' בכתובס דף כ"ג ע"ב בדיס בת יבמה כ"ו.
(ג) מחש' לו רבנו ז"ל ביבוס דברי רש"י ז"ל קדושין כ"ד
ו"ז לסימס סראב"ד למד ליפנא דלע"ד מע"ס מוון גבוס
א"י לסורפו דאי ינאל דפיהה רש"י דערצין יורס לר"מ
עקרא וכאידך פירושא דסראב"ד ומע"ס עיקר פליגהתן
בזכית סבעל גריותא איכ' ל"ל לרש"י לפרס דבירסתי' עס
שאר נכסים וסא אפי' גירוסה מע"ס לסוד נמי איכא
תורה ירוס ומע"ס לא פליגי כיא בזכית סבעל למע"ס
ונע"כ דמע"ס גריותא דירוסה ליכא תורה ירוס
ואיכ' ל"ל למחלי פלוגהתן בזכות סבעל למע"ס בפסיסיה
הויל לעור דפלוגהתן אי איכא תורה ירוס מע"ס דבי
נשא ומע"ס יפוכה רש"י לסרס בכה"ג דאיכא תורה ירוס
ומע"ס לר"מ כפי דתורה ירוס איכא זכות סבעל מע"ס
דבי נשא אינה, וקי' לו למס לא ינאל ססנרס דנסי
דאיעטס תורה ירוס לר"מ דק"ל מע"ס מ"ג מע"ס כיון
דחל תורה ירוס במקלח חל נמי על זכ' ג"כ לשנין
סבעל למע"ס דבי נשא, וק' לו לסבין רלית רבינו ז"ל
מ"כ דף ע"ט גבי סבה ולדות לדעי ולדות, ונס מע"כ
רבנו ז"ל דלסראב"ד ז"ל למד לסנא נסי דליכא תורה ירוס
במורס מע"ס מקופיא איכא ומימ נסי דלר"מ אסס פסורס
מחומס זו דוקא מע"ס דידס לגמרי מסאיכ' מע"ס דבי
נשא כיון דלית לס חלק בו כיא מקופיא לא סו"ל שלס
לגמרי ונסי מומס לא סבין דלכא מע"כ פסורס אי נחר
דיס פסורס כר"מ ואי דאבי וא"י לסוריסה דנחשנ מוון
גבוס סוב סו"ל כלחר ופסורס מע"ס ממעטו; (ג) מע"ס
לו רבנו ז"ל כיון דביבמה ליכא שיעבדו וקנין ידי' מע"ס
ליכא בבס דינא דעולס עמו וליכא יורלח וסוכית זס מע"ס
סנא יבמות כיכ דכתוב בכתובס יבמות לזונס ולפרכס
ברא"י ונ' דמ"ד דחבת כרא"י מע"ס ואל דעולס עמו לא
סבין דסרי זס יל"פ מקרא ומרש"י בכתובס מע"ס מע"ס
דלא אסמכתא וכמ"כ מלח כלא"י בב"מ מע"ס דלפניו אלו
ולא (גרוני; ד) מע"ס לו רבנו ז"ל דגדר ספוטתא לא ש"ך
כלל בפנינו דסס בלעס גס דברים סוס קנין וכדל"י כ"כ דף
פ"מ גבי ר"מ בו' לא סבין דסס דוקא כ"ס ונר"ס, ומע"ס לו
רבנו ז"ל מחוס' בכתובס ק"כ סס כתבו רק דיע דברים
שנקיים בלחיס ונל דכית דברים נקיים בלחיס, וכ"ל
דיבול לחור דבר זס ולכא"י קסימחא לא לענין חורס גריותא
וכ"ל לכולל מילתא לקנין וסלל לחור בו ולא סבין דע"י

נימ' לנדון ידי' דסס סי' נמי דברים פנארלו זס לס
וספנימו זלי' ולס"כ סי' קנין ספוטתא וסוד סו"ל סס
למין בקנין נמור; ב) בגדר מס' פניד פניד סו"ל לו
לסחיר זקוקס לחילס מין כוסר סאינו מלמין; ו) דגב
חשס קנלוונס ש"כ לרבנו ז"ל בקס לססיג לו פור ספנס.

ת ש ו ב דה

יום ב' כ"ב מע"ס מע"ס דהינסק לסרס סגול כעסור"ר
סמרי' מע"ס סכס' כ"י קנלתי בעס פכתו וסנס
עס אכסיל ינאל ברמ"ס בל' יבוס פ"ד כוסס סכפוס
סל יבוס דל"ן זס כלל חיוב מזונות מע"ס דסרמ"ס אלו
לפניסו דל"ל בפייב מע"ס איסות פייז ור"מ דמזונות גב
מע"ס סוס סיכ מלנד ד"ת וע' יבמות דף פ"ס ור"מ לו
סוס שיעבדו נכסים רק דין סלריך לזונס לכל זמן שסיל
אשחו ודנין לא ש"ך כלל מויל כמ"ס גבי קנן סלחי
ס"סס זכס בנכסים חס ר"ל זכס דיבמות דף כ"ד ולי
עלוי חביס מעכביר פ"ס בתוס' ביבמות פ"ד וכן גז
סך דחולין דף פ"ב גבי אריב וכ"מ זכס וע' כ"כ דף ק"י
פ"ל גבי בנורס ולכחיל אכל סיכ ד"ס סקסס לסעז
פליון אז סיס מויל שיעבדו וכמו שנס דל"מ דף י"ב פ"י
וקדשין דף ס"ז ע"ב ול"ך דסיא קננס רק דוס נעסס פ
ה"כ ע' ג"מ דף י"ב דנעסס סמילס מר"מ כ"ר
ססוס כמו שסלכ גרס לסננסס סדנר ול"ך קנס כמו קו
לס וסיא זלס דקדושין דף כ"ו ע"ב גבי קנן וע' בקדור
דף כ"ו גבי פיל דסבילי זמורות בתוס' פ"ס וק"ך דף ל'
וכ"מ זכס וביבמה ליכא כלל רק ד"ס מזונות ססיא אס
ול"ך בכתובס נקס ברמ"ס בל' יבוס סס דעמרי דס
ר"ל א"ך דל"י לסעבד על מזונות כע"ס בל' א"ס
מכ"כ וסל' מכירס פייא וסל' זכיס וע' בכתובס דף ק
מ"ס זעסח נשואין קנס סן כ"י וס מחסח דין ססור
מסעבד עלמו ולכחיל א"ך רק בלסס לא ביבמה וס
כתבתי לו דברי התוס' בכתובס דף כ"ג פ"ב וכן נימ' ג
ביאח שונג פ' ביבמות דף כ"ו סלגנא דרס וסנולל ח
ר"ל בת יבוס דסינו סלנדס פ"י ביאח שונג וכן בת ארוס
ר"ל אס קדוס בציאח ולכן ק"ל ארוסין פוסס וע"י ז
טול וסס ליכא סיכ ולק"ר זכס; (ג) בגדר ירוסס שג
ירלס זכיס דף ו' פ"ס ו"כ סרמ"ס ז"ל דנס י"י
מסיף מומס וכן ס"ל בתיכ ועיקר כ"י ירוסס סוס ז
גרסיס א' ססורס שלו מיללל ירוסס סכסס מיללס סלו
כ"כ דף קמ"ב וכ"מ ונס פ"ס במוקס סלכ וע' ב"ס
מחלוקה דזכיס דף ד' ודף ז' וסססיס דף ס"ל אס ש"ן
סיכ בעל"ס ללחר מיתס פ"ס ומלוד סלרכתי כוס בני
דביכס' ב"ק פ"ס ועכלתל מרסס גבי כור יורס ולוקס ונס
במחנה וסרמ"ס ז"ל בל' נזקי מוון סשמיס יורס ונס ז
ול"י לסר ברכ"י א"ל ריכוי דמיללל כיון סססור שלו מיללל
איכ' על כורו וע' ב"ק דף פ"ח דבעל ספל"ר סיכ בנח"ק
כור רק דר"ל כור בריס וע"מ ש"ך כוס לקס ונסן בנח"ס
גדר קנין. בגוקיס פ' בירס' פ"ל דביכ דמסר כור וסל
לסר וסר דביכ דף ר"ל זס ג"כ גדר קנין א"ך ירוסס
ספסיס סרמ"ס ז"ל כיון דדבר סל"ן לו סוס בעל"ס ליכא
ירוסס

דגה צירש' פים דכתובות מצולר ניכ דעפוליס מוליס ואנס
יורדים וע' ביצ דף פ'ג דף פ'ו וליל כמ'ס דחוס'
כתובות דף פ' פ'ג ונימ ניכ לגבי חניע זמן ולא נסאלו
איך סס [נזורים] אך גם בזה עולה ואנס יורדת.

סימן קי"ט

ש א ל ה

- (א) ברבר אשה מעוברת וחשש ונתח וברין העובר;
(ב) ברבר בעלי התלולין אם מותר לעשות סגולה בירו
של מח;
(ג) ע"ד להאכיל קמח לבהמות בפסח בנמכרו הם והקסחו;
(ד) וע"ד החלב מהבהמות בפסח.

ת ש ו ב ה

עשיק ב' יוסן דמיסס דמיסס לפרב החיוב וכו' כעסוריר
יסיסע ב'י רב צעטענקאחיין וכתבו קבלתי וע"ד
האסס כנס ודלי אס חכף אמרס האסס צב"ד שהיו
מעוברת אז סוס לריך לחוש לדברים עממת שלם ואסחי
כחצולר בקדושין דף ס"ו פ"ב וחמורס דף כ"ח גבי צע"מ
סדר צע"מ ור"ל מחמת זס ולא כפיסע רש"י וכ"כ בזה
צמיצורי ואכע"ל וזס ר"ל שס שכן עומד ניכר וחסס צימיות
דף ח"ב ע"א אער דלין בדקין כשולות עממת שלם תחננס
וע' צירש' סנסדרין פ"ו ה"י דכספק חין מצוין ודנין אך
צירש' קיסס פ"א פ"ס מנחלר דגבי זנות מצוין על חספק
פ"ס בזה אך ח"מ עכסין שזס ח"א להסנכר לכסס סיעות
מחמת סך דסנסדרין דף ס"ט פ"א וזדס דף ח' ע"ב
וצימיות שס דלוי ניכר לסליס ויסיס דז' וכל היכר ח"א
לברר לגמרי ח"א לברר ח"א לספריס וע"ד העובר יס בזה אריכות
אך כיוון דעדין לא ילדס חין לי לכחוב וגס למשע מעוברת
חצירו יס בזה אריכות בסך דיבמות דף ליג פ"ב דמשע
דח"א וע' בחוס' צ"ק דף ח"ג צסס סירש' דסיכר דלא סוס
צר תסיסס לא עיקרי סולדות סלו ואכע"ל; (ב) וע"ד אשר
סאל צעצלי סחלולין אס יכול לפשות ססנולס ביר סל עמ
נאמס ססנולס חלינו צע"מ צניטין דף ס"ט פ"ב גבי סחלא
אס נסוח סיקח יד סל מת פ"ס דרק אס מת כסכת ועיקר
סדין סלרכחי בוס קלח צחיצורי חסך דכריחות דף ג' ע"ב
דלף דסס רק כניסוק דלעיד פ"ס צמ"י מס דסקסו וצרש"י
סנסדרין דף ס"ס דף ק"א וגס כחצחי לחלק דרק ציס"כ
אקד ולכך פ"ס סכמציס צפס"מ ציומל גבי דמחיל דרק
צי"כ אקור ולא מחמת שחלס וכן משמע קלט צירש'
דיומל גבי עבר סל ר' יסורס נסילס דוסקס לומר דעירי
צלא חילס וציבילס וע' צירש' פ"ו דעצת פ"ס אך ח"מ כ"ו
צקכניס וכלל לא סוס סכנס כלל רק לער וע' ככורות דף
פ' ע"ב דף ח"ס פ"ב ח"א להחיר זס; (ג) ע"ד לסחכילס
אס סקקח נמכר וגס סכסעות נמכרו חין למס וח"ו לומר
שזס סכסעס כי זס קטין גמור פ"ס דין אך צארפן סססנול
לא יסי' מוסכר ליסרל' ויס בזה לסלרין צדין דעצת כלי
אס קנס צעכרס וע' צמור' פ"ו דף פ"ס פ"ב גבי עבילס
וצירש'

ירסס ציומל גדר סך דניטין דף ליס חיסורל כ' ונימ
אכל בקרבן וכן צסקדס וכן צמציס יס צו גס גדר עומן
ססורס רכסס לנו וכחו צסמיסס ולסנוד לדין דססקין
כריצ צצמחוס ומסרס וערכין וכ"מ אך נימ אס סופד
צצקסס אכ וסס אכ עליו לו מליחות סרטי ונימ לע"ס
אס חקסס ירסס חציס צקרבן אס קצמס או לססך בן
ירסס חמו וכמ"ס צצמחני סעצר בוס [ולמחנס] וכ"מ אך אס
חין עס לירסס רק זס י"ל דכוס לא טע"ז חצקה לירסס
ואף אס כיוסל ירסס סנעל עס"ח פ"ס זס לא עכ"ס כחו
צן וסלרכחי בוס לגבי קרבן אסס סממס אס ירסס צעל
חלי לקציכס או לחמורס וע' ביצ דף ליג פ"ב גבי כפל
אס עקרי פ"ס בוס סכ"ס זס כחנת רש"י דסיכר פ"ס סול
נכסיס דחל גדר יורסס ירסס גס עע"ס ועלינו כס"ג צירש'
גיטין פ"ס ס"א גבי כותב לאקסו ארוסס דלס נפלו נכסיס
לסנסס לא חסני ססינוק גס צעל אשמו ארוסס וכעין סך
דצ"ק גבי צצת ולרוס פ"ס בוס ואכע"ל; (ג) צירש' גדר
סיסועחל צוחלי סדין גבי דברים לדין ד"ס צסס מחסוק
אונס ר"ל דסס קטין גמור רק יכול לחזור צו ולכך יוכל
לעשות ח"ס על עקוס אחר וכמצי' צמ' פ' צחוס' כחצות
דף ק"ב פ"א אף דסירש' חרומח ס"א לא סיל בן רק
דסוס גדר סליחות וע' ביצ דף ס"ב פ"ב וקי"נ דליכא
רביס וסוק' דף ס"ו וצקדושין דף ס"ג מחמת ניחל דלקון
צסננוחי וצילס דף ליג וליח דפ"י זס קנס מחוס שלו אף
דריצכל צעלעל וסכלל דכל שאל חור צו סוס קטין גמור
למפרע ולכך ר"ס דסוס י"ס סוס חללו כחו קטין גמור
וקצת לעפער לסיסס סרמציס ו"ל ביצ דף ס"ח וע"ס
צריצין בוס אך עמכות כסונס ססורס אחר דלא קנס
לציפור רק בקטין סל נמיסס דסינו מסיכס דמחנס ח"נס
קונס רק ע"י מסיכס חס ר"ל סך דצ"ס דף י"א ע"ב
מסיכ נמיסס כחיב צסס דזס לברר לו כסן וכ"ז סלל נסן
לא סוס בירור גמור סיקסיס דין סל מסיכ אף [דלכתחילס]
לא יסור צו כעצולר ביצ דף ע"ט ח"מ ע"ס סל כחיכס
פדין לא קיס וצפרע צומן ביעור ואקלר חליכ סיסועחל
זס סעלס חליי לחזור צו על מס שחלר ונשאר דברים
וכ"ס דגבי צ"ג לא ש"ך סיסועחל דלללו ליכא כלל קטין
דברים כעצולר צבורות דף י"ג פ"ב מחמת אשכ פ"סס ב'
ע' נסמסיס דף ליג ולא סנכל דפחו כלל, אכל גבי
חסיסס סל ע"ס כל זמן סלל נחקדסס לו ולא כסחל לו
כדמ"י חין זס כלוס ומס ש"ך בוס זס סגדר
דסיסועחל וסענעח אכס כלוס דזס רק לגדר חיסן
דסל סעננס חללס ליהן סענעח זס לוס וכחו צצכויס חס
קיפור דברים צעלעל ולא סכלונח וסרצח חלרכחי בוס
צצכונס ואכע"ל בוס; (ד—ו) ע"ד ח"ס לי בספרלס סעוסיס
צצירס יסחקס סדנר ולא יחלר וכנר סכנחי בנסיג לחרלס
סצריס דלמעריקל סכמסחמק בוס לייך למחוס על סמחוד
כחו צריס דף כ"ב פ"ב ולסנעצירו חרנגות וד' יח' יכלס
סוקלי דלף דקיי"ל כע"ד עצת דף קעיד וכ"כ דף קרי
דעיקס קוליס לא קידס אכל סורע קוליס צכרס קידס
כדעוכס צכריס פ' סלל חס ר"ל סך דצ"ס דף פ"ג פ"ב
וצירש' עעצרות פ"ג ואקלר יוסף דלחין רב דסס סג"ל.

וסדקאמרי' א) [וכי] לא היה לו שטח סודר לקנות בחליפין ותוב טישלוח הקן
ראמר[ינן] ב) לוי בר סימין אקני ליה פירות שובכו לרב נתן בר המשעיא אחו
לקמיה דרב יהודה אמ' איזיל טריף אקניחו כי ג) דנגבחו וניקנינהו לוי בר
סימין ונקנינהו ניהלך בסודרית] ב . . . ל . . . ב . . . ואמרי' תנא
קונין בכלי ד) ואף על פי [שכין שוח פרוטה] . . . אבל בפירות [לא ודרב]
ששת לא אזלא סדשמואל דקאמ
קולנין בטוריקה. ומסקנה כי דרב ש[ששת ברית דרב
אירי דשמי' כמאן כתבינן] הידנא ח) וקנינא מיניה ו) [בטנא רכשר לסיקניא
בית בטנא לאפו] קי מדרב ששח ראמי' [קונין בפירות לאפוקי מר] שמואל[אל] דאמי'
כיון דשחירו בית שחרי דכפר ליה חוזק כפרן ומיתחייב שכולקה].

נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות וכו'.
מנא חני מילי אמר חזקיה דאמר קרא ויתן להם אביהם מתנות עם
ערי בצורות ביהודה.

קמ) איכא ז) בנוסחי עתיקי דכתבי הכי: ונתמי לו בטחנה גמורת
ארבע אמות קרקע בחצר פלוני, או בחצר פלוני שיש לו במדינה פלונית, ואם
אין לו, קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל.

קמ) ודכתבי ח) הלן ד' אמות דכתבינן בשטרי וישאל ח' יד). חני שטרות
דיכא ט) דלית ליה ד' אמות מי משתכר סאן דלית דכתיב בהו אגב ארבע אמות
ליה אי לא. וגופיתי דהלן ד' אמות סאי טעמיהו קרקע בחצירי, מי שאין לו
דוכתא דקבריה הוא או ד' אמות דאית ליה סמש. קרקע כיצד הוא עושה, איכ
הכין סוגיא והכין טעמי' דמילתא קאתאני שטר זה פסול. ולדברי האוי
נכסים שאין להן אחריות נקנין עם נכסים שיש להן [של קבר] נמצא לאחר זה
אחריות, או נמי דקא מוריך י) ליה ראובן לשמעון סח ואין לו מקום קבורה.
על סמנא דאית ליה על לוי, אם כן הוא דסקנו ולא עוד אלא המוכר קברו
ליה ד' אמות קרקע סיקנו הלך יא) סטלטלי והחוא לא הוי זביני זביני.
סמנא ואילא יב) לא סיקנו יג) ס'טלטלין]. ומנא לן דאמי' אל לא הכי פירושו דקים
חזקיה אמ' קרא ויתן לחן אביהן מתנות רבות לכסף להו רבנן דאין כל אחד
ול[וז]ה[ב] ולמגדנות עם ערים בצורות אשר ביהודה מישראל שאין לו ד' אמות
ואיבעיא לן בענ[ן] צבורין] או לא בעינן צבורין כאמי' ישראל חיא ואיי נקראת על
ואיבעיא לן בענן אנב אי לא ואמרי' הילכי צבורין שם ישראל דאסילו בוסן

א) ב"ס מ"ו, א'. ב) תולין קמ"א. ויש כאן שנויי נוסחא. ג) כי היכי. ד) ב"ס
מ"ז, א'. ה) = האירנא. ו) עי' בר"ס. ולפנינו ליתא. ז) ספר חשמונות לר"י חברצוני
ער 43. ח) גנוי שכפר ח"ב ער 38; חגי"א ח"ב ער 31. ט) בכ"ק א': בשטרי חלואה
דלית וכו' (המור"ל). י) אורכתא. יא) = הנך. יב) = ואי לא. יג) קא (= קאני-תג"א).
יד) שו"ת מהרם ב"ר ברוך דפוס פראג סי' תק"ל.

שישראל שריוני על אדמתו
אין להם רשות לסבור
שדותיהן לצמיתות שנאמר
והארץ לא חסבר לצמיתות
וגוי וכתוב לך הארץ ומלאה,
ועתידין אנו לחזור עליה
ולירש אותה. ומ"ס כתבו
אנכ קרקע, דאי לא כתבו
אנכ קרקע לא קנה משום
דכתיב ויתן להם אביהם
סתנות לכסף ולזהב ולמגדני
עם ערים בצורות אשר
ביהודה. הכי אמר רב
נחשון גאון.

לא בענן אנכ וקני בענן, אלמא או אית ליה למקנה
ד' אמי קני להון קונה להלך מטלי אנכ הלך ד' אמות
ואי לא לא קני להון אילא במשיכה דתנן א' ושאין
לתן אחרי אין ניקנין אילא במשיכה. ומן התורה מני
לן דכתיב וכי תסכרו מסכר לעמי או קנה מיד
עסיך דבר הנקנה מיד ליד ב'. והלן ד' אמות גופיהו
חיבא דלית ליה קרקע כלל קים להו לרבנן דאין לך
כל אחד ואחד מישראל שאין לו קרקע ארבע אמות
בארץ יש' ואם תאמר כבר גזלוחא גוים כסה דורות
קים להו לרבנן דקרקע אינה נגזלת ג' ובחזקת יש'
קים' והינו מעמא דגופיה ד' אמות.

וכתב ד' הרב ר' יהודה ז"ל יש סומכין על ד' אמות שלאדם שקנות
לו בכל מקום ואפי' ברשות הרבים והן כמו תצירו. ויש שהן סומכין על ד'
אמות שלקבורה. ויש מי שאומר שכל אלו אינן כלום כי אם חקנא משלשלי אנכ קרקעות
אינו אלא בסי שיש לו קרקע ממש ה', וראיה לדבר ממעשה דמרוני וכו'.

כתב ו' הר"ם ז"ל מסכת גמין פ"ק ז': ונראה לי שלא הוצרכו לכך אלא במקום
שאין להם בית הכנסת ידוע לכלם אלא שכל אחד יש לו מקום ידוע לישיבתו וזה אין לו. אבל
במקום שיש להם כהכ"נ ידוע לכלם או שקנו בית הקברות המה או אבותם ממנו צבור יכולין
להרשות אנגן ולהקנות מעקר הרין, למה זה דומה לחצר של שותפים שאין בה דין חלוקה.
הגאונים ח' תקנו שכותבין חרשאה את על המלוה ז', כדי שלא ישול כל אחד
מטון חבירו וילך לו למדינה אחרת.

ועוד תקנו שאם חרשחו ליסור
מעות שיש לו ביד חבירו או לחבוע ממנו
הלואה ולא חיתה למקנה קרקע, מקנהו ד'
אמות מחלקו שבארץ ישראל ומקנה לו
המעות על גבן. ודברים אלו דברים קלים הן
עד מאד ורעועים. שזה מי יאמר שיש לו חלק
בא"י ואפי' הוא ראוי אינו ברשותו. והגאונים
עצמן שחקנו תקנה זו אמרו שאין אומרים יקוב
חדין את תהר, ואינה אלא כדי לאיים על
הנתבע אם רצה לדון וליתן בהרשאה זו נפטר.
ולמה יפטר, שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה
פחות משלוח שעשאהו בעדים. אבל אם לא
ירצה הנתבע לדון עמו אין כופין ליתן לו ולא
לחשבע עד שיבא בעל דינו.

א' כדתנן. ב' כ"ס מ"ו, כ"י. ג' סוכה ל', כ"י; ירושי' בלאים פ"ז ה"ח. ד' לקוטי
ספר הרין לר"י הכרצלוני. ה"א ח"א צד צ"ה. ה' והוא שכתב העמוד סוף מאמר ג' אנכ:
"וחרב הסחר כתב יש שפוסכין על ד' אמות של קבורה, ויש אומר והוא שיש לו".
ו' כפחור ופיר פ"ד, מהדורת לונץ צד שני'. ז' בפירושו על השי"ס, ולא בסוף המשיניות.
ח' רמב"ם ח' שלוחין ושותפין פ"ג ח"ו; טוח"ס ס"י קכ"ג. ט' שתיתה לו ביד אחר אפי"ס
שמלוה להוצאה נתנה ואין אדם מקנה לחבירו דבר שאינו בעולם. י' בפירוש הרמב"ם שם.